382

Mihail Ancearov

Crîngul de CIMIȘIR

Ceea ce propune Ancearov prin romanul de față este o atitudine poetică față de lume, ca principiu existențial suprem. O atitudine care implică subminarea, prin demitizare, a valorilor „consacrate", adică, de fapt, o erezie creatoare, regîndirea universului. Tocmai astfel se comportă eroul romanului, care nu ezită să repună în discuție adevărurile, inclusiv cele științifice, capitale, să le „spargă", pentru a vedea dacă, recompuse în altă viziune, forța lor se conservă.

GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 17,50

9

MIHAIL ANCEAROV

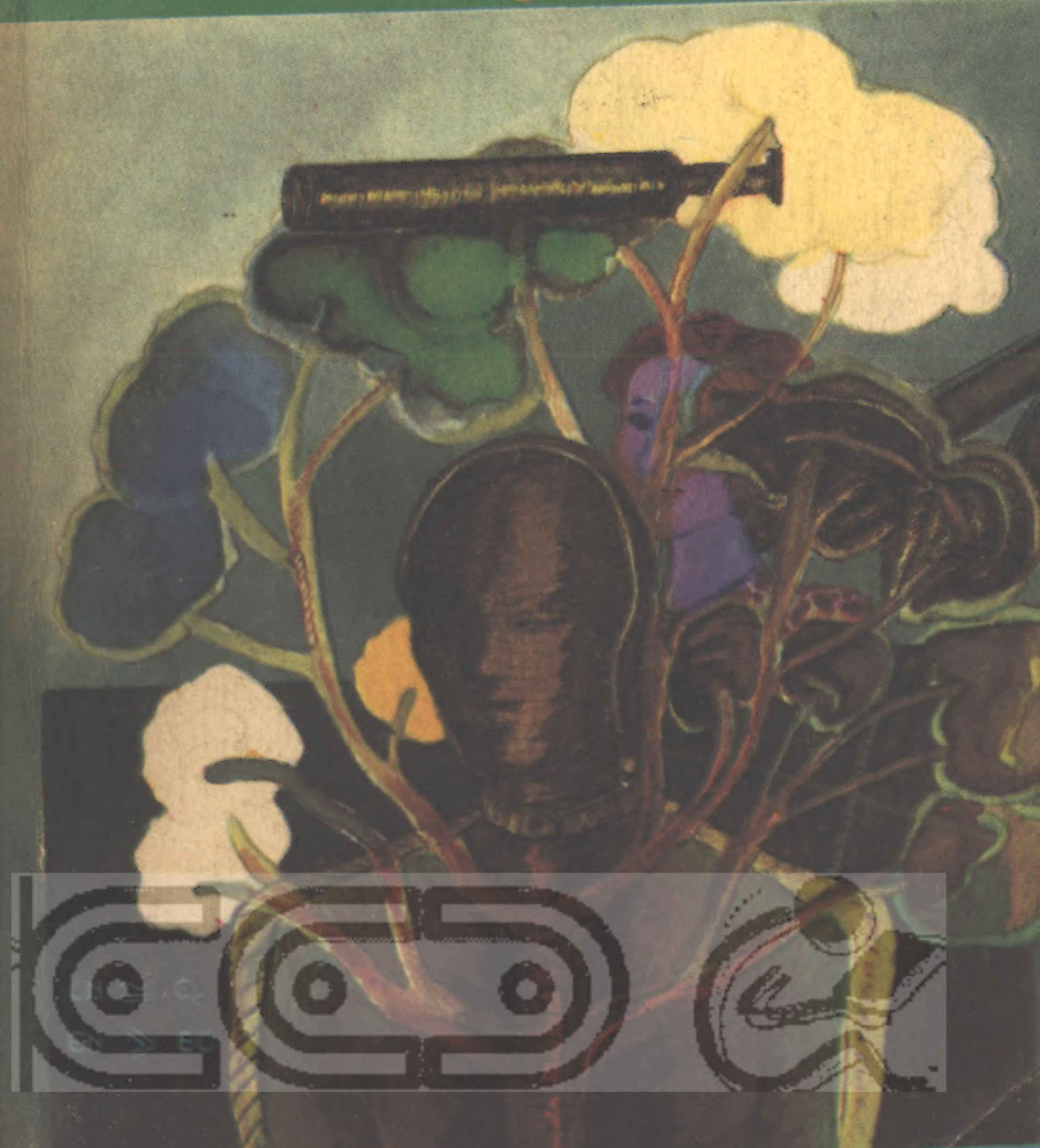
Crîngul de CIMIȘIR

1982

MIHAIL ANCEAROV

Crîngul de CIMIȘIR

ROMAN

Coperta colecției : Ion State

Grafica : Nicolae Sîrbu. Ilustrația : Casia Păpușoi

МИХАИЛ АНЧАРОВ
САМШИТОВЫЙ ЛЕС
«Новый мир» № 9—10/1979

GLOBUS

Mihail Ancearov

Crîngul de CIMIȘIR

ROMAN

În românește de
ION COVACI

Prefață de
VALENTIN F. MIHĂESCU

EDITURA UNIVERS

București
1982

O VIZIUNE ROMANESCĂ A INTEGRITĂȚII LUMII

Cine este Sapojnikov, protagonistul romanului *Crîngul de cimișir* al scriitorului sovietic Mihail Ancearov * ? O definiție tipologică este destul de greu de găsit, căci personajul, prin toate acțiunile sale, prin întreaga biografie, prin modul său original de gîndire este o existență dinamică, ce refuză etichetările definitive. Totuși, cîteva dintre trăsăturile sale caracteriale și comportamentale îi pot circumscrie personalitatea, înrudindu-l și, deopotrivă, distingîndu-l de tipuri literare consacrate. El ar fi, așadar, un Don Quijote în luptă cu rigiditatea „morilor de vînt", dar avînd șansa să le învingă, pentru că le poate re-inventa oricînd,

* Mihail Ancearov (n. 1923) este absolvent al Institutului de limbi străine (1944) și apoi, în 1954, al Institutului de arte plastice din Moscova. Se dedică, la început, picturii, dar, în 1955, va debuta în literatură. Scrie două scenarii de film (*Fratele meu mai mic*, 1962, în colaborare, și *Apassionatta*, 1963, serial de televiziune) pentru ca, în 1965, romanele *Ploaia de aur* și *Teoria improbabilității* (tradus în 1968 la Editura Univers) să-i aducă succesul și consacrarea. Piesa de teatru *Cîntec tragic* (1971) și un nou scenariu de film, *Zi de zi* (1972), urmează, fără a adăuga dimensiuni deosebite profilului estetic al scriitorului, unui important ciclu romanesc, format din *Soda-soare* (1966), *Nervura albastră a Afroditei* (1966), *Acest aprilie albastru* (1967) și *Călăuza crocodilului* (1968). Ultimul său roman de pînă acum este *Crîngul de cimișir* (1979).

impunîndu-le alte semnificații. Sau un Platonov cehovian, ratat în planul acțiunii practice (însă nu din neputință, ci din preaplinul sufletesc), dar triumfător, în plan general uman, căci înțelege lumea în integritatea ei structurală. Generozitatea și candoarea vulnerabilă l-ar apropia de dostoievskianul Mîșkin, dar acuitatea percepțiilor l-ar situa mai curînd în familia „tinerilor furioși" din teatrul englezesc, dacă acțiunea sa ar viza simpla contestație și nu — așa cum se întîmplă de fapt — edificarea unei lumi a frumuseții. Se înțelege de aici — și sperăm că lectura romanului va confirma însemnările noastre — tentativa reușită a scriitorului de a propune prin Sapojnikov imaginea omului liber (în gîndirea sa, în acțiunile și opțiunile sale), cetățean spiritual al universului și, totodată, prin semnificațiile demersului său uman, reprezentant al inconfundabilului suflet rus. Continuînd încercarea de definire prin proximitate a tipologiei personajului, dar raportîndu-ne de această dată doar la creația lui Mihail Ancearov, vom spune că Sapojnikov, din *Crîngul de cimișir*, este o variantă — dincolo de biografia individuală — a personajului Goșka Panfilov din romanul *Soda-soare*. Spirit neliniștit, dotat în egală măsură pentru speculația teoretică și cercetarea practică, acesta, reîntors de pe front (scriitorul a luptat în cel de-al doilea război mondial, fapt ce-și va pune amprenta atît asupra propriei personalități, cît și asupra cărților sale), se consacră studiilor de istorie și arheologie comparată. Efectul este o spectaculoasă ipoteză privind relațiile dintre Leonardo da Vinci și constructorii Kremlinului moscovit. Somitățile științifice îl privesc pe amatorul Panfilov ca pe un extraterestru (un „marțian" va fi socotit și Sapojnikov), iar ipoteza acestuia le apare

drept rodul unei imaginații elucubrante. Este — mutatis mutandis — și cazul lui Sapojnikov. Omul, de profesiune inginer, specializat în reglarea unor utilaje industriale complexe, își permite să emită ipoteze, să ofere soluții insolite, să proiecteze aparate imposibile, în cele mai dificile domenii ale activității omenești. Astfel, de la inventarea unei nemaiștiute centuri de salvare la motorul etern, de la demonstrarea teoremei lui Fermat la argumentarea logică a existenței Atlantidei și conceperea categoriei primordiale de materie-timp, nimic nu pare imposibil pentru mintea scormonitoare a lui Sapojnikov. Ceea ce-i derutează, pînă la iritare și opoziție, pe docții contemporani ai „năstrușnicului" Sapojnikov (sau Goșka Panfilov) nu este atît curajul empirismului sau insolitul ipotezelor și al argumentației, cît „logica nelineară", tipul de gîndire atît de deosebit prin care își apropie universul, descoperindu-i înfățișări inacceptabile după canoanele științifice, dar perfect coerente din punct de vedere al umanului. Și încă cel puțin un lucru îi atrage lui Sapojnikov suspiciunea contemporanilor : totala absență a egoismului, dusă pînă aproape de lipsa spiritului de conservare.

Sapojnikov risipește, cu maximă generozitate, pe toate drumurile și cu orice ocazie, idei geniale, dezinteresat de păstrarea paternității acestora. Căci, notează autorul : „Ceea ce aveți în față e povestea unui om care a inventat un mod de a inventa și consideră că invenția e o latitudine a tuturora". Pe această dimensiune *Crîngul de cimișir* este un roman cu teză, care „demonstrează" necesitatea și posibilitatea unei lumi a candorii nesfîrșite, opusă fundamental meschinăriei cotidiene. În acest sens, relevante sînt paginile

din roman dedicate copilăriei lui Sapojnikov în tîrgușorul Kaleazin. Spiritul infantil operează în mai multe direcții, pentru a configura o imagine a lumii accentuat personalizată. Copilul aderă profund și definitiv la adevărurile morale cultivate în familia sa (un veritabil nucleu iradiant este, din acest punct de vedere, mama, figură luminoasă evocată cu duioșie infinită, în secvențe de o tulburătoare frumusețe). Cu aceste repere fundamentale în minte și în suflet, Sapojnikov trece la „punerea în discuție" a universului, dovedind o lipsă de prejudecăți îngrijorătoare pentru cei ce-l înconjoară. Modul său concret-analitic de a înțelege fenomenele conține în sine argumentele unei abordări pozitiviste, demitizante a realului. Discuțiile cu directoarea școlii la care micul Sapojnikov învață sînt relevante pentru viziunea elevului asupra lumii : „Sapojnikov considera că orice materie trebuie să arate în vreun fel. Ceea ce nu arată nicicum nu e materie. Și dacă nu e materie, înseamnă că nu există. — Dar conștiința ? Dar morala ? Dar sentimentele ? — Ce-i cu sentimentele ? — Ele nu arată nicicum. Înseamnă că-s imateriale. — De ce ? Dacă sînt ceva, înseamnă că ceva se întîmplă, înseamnă că ceva acționează asupra a ceva, înseamnă că niște particule se ciocnesc ori oscilează, adică materie toată ziua, spuse Sapojnikov. Iar dacă nu oscilează și nu vibrează nimic, înseamnă că nu există nici un fel de sentimente, ci doar niște minciuni. Mai devreme sau mai tîrziu orice își găsește explicația. — Ce imaginație rudimentară la băiatul ăsta ! spuse directoarea. E chiar straniu la asemenea vîrstă. Să n-ai nimic sfînt... — Dar ce înseamnă sfînt ? întrebă Sapojnikov. — Un lucru sfînt, dragă prietene, e atunci cînd oamenii consideră ceva

drept sublim... ideal... Ori poate că și cuvîntele astea trebuie să ți le explic ? întrebă directoarea. — Nu, nu trebuie. — Măi băiete, tu nu cumva ești marțian ? întrebă directoarea. Ah, da. Tu ești din Kaleazin. Noțiunile astea trebuiesc supte odată cu laptele mamei. — Deci noțiunile sînt materiale ? întrebă Sapojnikov". Superbă demonstrație de logică !

Dar, acest „materialism feroce", cum îl numește autorul într-una din desele definiții pe care le dă personajului său — această demitizare non-stop se suprapune unei mișcări contrare, de re-mitizare. Lumea este văzută, deopotrivă, în puritatea ei esențială, iar spațiul imaculării este Kaleazinul natal. Aici Sapojnikov are viziuni și revelații, intră în contact cu un univers aflat sub semnul poeticului, adică, în fond, al mitului. Candoarea lui Sapojnikov vine, paradoxal, din capacitatea sa asociativă, din voința de cunoaștere, din nevoia de a înțelege pe cont propriu universul. Paradoxul este însă doar o aparență, căci candoarea nu înseamnă, în acest caz, naivitate, ci, dimpotrivă, o stare cîștigată, un rod al procesului individual, dramatic, de aflare a locului în univers. Un reprezentant al candorii este și Niura, alt personaj al romanului. Dar, dacă la Sapojnikov această stare este un rezultat, pentru Niura, ea este un dat, o componentă structurală generată de un fond ancestral, nici o clipă exhibat în roman prin pitoresc paremiologic, de pildă, dar esențial în explicarea ușurinței cu care personajul *trăiește* înțelegerea lumii.

Lumea Niurei este una a non-contradicției, a integrării armonioase. Pentru ea nu există probleme insolubile, căci ideea ordinei universale dă răspunsuri, în timp, oricăror întrebări. Candorii i se răspunde cu candoare

şi, în această relaţie, asperităţile, dacă nu dispar, oricum nu mai contează : „...Niura avea o particularitate care putea lăsa o impresie neplăcută. Aţi citit cu siguranţă prin cărţi sau aţi văzut în filme, mai cu seamă în cele de aventuri, cum o cabrioletă cu trăpaşi înnebuniţi de spaimă e oprită din zbor graţie saltului acrobatic al eroului principal. C-o fi, c-o păţi, ah-vai-of, oameni salvaţi, gloria sacrificiului... Ei bine, Niura putea opri din goană orice animal cuprins de turbare. Şi pentru chestia asta nu se năpustea înaintea lui, nu i se agăţa de coarne şi nu se atîrna de oişte. Totul decurgea dezgustător de prozaic (...) Pur şi simplu vietăţile trăgeau la ea ca atrase de un magnet. Ce să fi fost la mijloc, ce forţă trăia în Niura nimeni nu putea spune. Oamenii, cu toate că simţeau aceeaşi atracţie, se fereau din calea ei, privind-o de departe, ca pe un incendiu. Doar Sapojnikovii, mamă şi fiu, nu-i ştiau de frică (...) Şi încă ceva. Pe Niura o ocoleau toate maşinile. Sfidînd regulile de circulaţie, traversa pe unde-i tuna, şi automobilele, chiar cînd strada era pustie, săreau în lături din calea ei, gata să intre în stîlpii de telegraf de pe trotuare (...) Aşa că, într-o bună zi, Sapojnikov se uită deodată la ea cu alţi ochi şi înţelese : era antediluviană. Era din specia umană de dinainte de dezastru." Concluzia lui Sapojnikov este perfect valabilă, iar criticului nu-i rămîne decît să-i invidieze cordial perspicacitatea. Într-adevăr, Niura este un arhetip, ca atare insensibil la fenomene, trăind, fără afectare, în esenţa lucrurilor. Ea este reprezentanta unei lumi primordiale non-conflictuale, integre şi candide.

În opoziţie cu *tema candorii* se dezvoltă în roman *tema catastrofei.* Două *motive* se subsumează acesteia în structura romanului : *războiul* şi *potopul.* Experienţa frontului constituie, e de la sine înţeles, un factor important în evocarea războiului. Dar, în secvenţele de război prezente în *Crîngul de cimişir,* experienţa s-a sublimat în sugestie. Tragismul nu rezultă, aşadar, din reconstituirea documentară a unor episoade semnificative, iar forţa acestor pagini nu stă în viziunea eroizantă. Din cîteva replici întretăiate, mai mult decît din fapte, scriitorul *sugerează* dimensiunile dramei, uriaşul şi absurdul atentat la condiţia umană pe care-l reprezintă războiul. Împotriva acestui atentat se ridică Sapojnikov într-o *Scrisoare către sine,* memento care-i va accentua, mai tîrziu, vocaţia şi obstinaţia sa de descoperitor : „Eu Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, făgăduiesc acum, în al douăzecişiunulea an al vieţii, ca, dacă voi supravieţui, să nu vorbesc despre război, să nu citesc despre război, să nu-l studiez, să nu-l analizez, să nu încerc să-l înţeleg, pînă în clipa cînd voi descoperi mijlocul de a-l ucide. Pentru că războiul, fie el blestemat, trebuie ucis.

Şi dacă, aşa cum am învăţat, războiul e o prelungire a politicii, iar politica e o prelungire a economiei, cum fără energie economia nu există, înseamnă că, logic, cine deţine energia deţine puterea. Iar dacă energia devine patrimoniul tuturor, înseamnă că scapă din mîinile schizofrenicilor. Şi de aceea eu, Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, jur că voi născoci motorul autonom, care va face omul independent de schizofrenici, şi războiul va muri".

Cu celălalt motiv literar, al *potopului*, s-ar părea că intrăm în spaţiul literaturii S.F. Pe un şantier arheologic din Kerci, unde activează atlantologul Arkadi Maksimovici (un alt reprezentant al candorii integratoare), se descoperă, între cioburile unui recipient, un text străvechi mărturisind despre destinul Atlantidei. Sapojnikov va face (ca de obicei, între superspecialişti) demonstraţia existenţei continentului pomenit de Platon. Nu intrăm aici în detalii, lăsînd întreagă plăcerea cititorului de a se confrunta, încă o dată, cu argumentele „logicii nelineare" a personajului. Ne vom opri doar asupra semnificaţiei ce transpare în episoadele din roman privind „chestiunea Atlantidei". Faptul că prospera Atlantidă dispare în apele oceanului planetar este văzut ca o teribilă pedeapsă împotriva celor ce au stricat, prin războaie pentru putere, armonia morală şi echilibrul fabulosului continent. Cuvintele lui Prisk, fiul lui Prisk, autorul mărturiei atlanţilor, sînt, în fond, avertismentul adresat de scriitor contemporaneităţii : „Oracolul făgăduieşte vremi fericite, dar ele nu vor veni curînd şi poamele nu pentru noi se coc. De aceea, eu, Prisk, fiul lui Prisk, închei această povestire despre fapte de seamă şi de spaimă şi o pecetluiesc cu pecetea Cibelei, pentru ca acei ce vor veni după noi să ştie cum a fost înainte vreme şi să mai ştie că silnicia nu duce nicăieri. Cei ce au fost înaintea lor au avut totul — şi minte, şi iscusinţă, şi putere, dar totul a sfîrşit în praf şi pulbere, pentru că drumul fusese greşit ales. Căci omul nu trebuie să caute putere, ci drum drept... Viermele, tîrîndu-se pe drumul cel drept, va întrece trăpaşul pornit pe drum greşit..." „Episodul Atlantida" nu este, aşadar, o povestire S.F.,

ci una dintre acele „contes philosophiques", cu morală evidentă, construită pe simboluri transparente.

O altă temă, între cele importante pentru autorul *Crîngului de cimişir*, este *tema aspiraţiei erotice*. Din acest unghi de vedere, prin structura sa, personajul Sapojnikov pare a fi destinat unei drame insolubile. El, cel care-şi dedică întreaga existenţă fericirii celorlalţi, nu poate găsi pentru sine fericirea. Toate experienţele sale erotice sînt sortite, mai devreme sau mai tîrziu, eşecului. În chip firesc (căci personajul este — am văzut — un Candide de secol XX) Sapojnikov nu suportă abjecţia, iar simpla fiziologie, ridicată la rangul de principiu existenţial ordonator, îi repugnă. Cînd, după un amor pasager, i se oferă cu cinism o explicaţie de acest gen, personajul reacţionează cu promptitudine, dedicînd un elogiu iubirii şi încrederii în oameni : „— Aşadar, e cu neputinţă să iubeşti omul de lîngă tine ? — Întocmai, spuse ea. Nu cunoşti muierea. Muierii îi e frică de singurătate şi-i mai e ruşine de celelalte muieri, îi trebuie casă, bărbat, copii, asta-i clar... Dar cînd le are pe toate şi mai are şi niscai nuri, un bărbat nu-i ajunge nici pe-o măsea, ascultă-mă pe mine... Ia să se fi putut Anna Karenina mărita cu Vronski fără probleme : i-ar fi pus coarne cît ai bate din palme şi l-am fi scos pe el de sub roţile trenului.

Ca să vezi discuţie. Lui Sapojnikov i se făcuse frig. Pentru că, zidită pe abjecţia universală, ridicată la rang de regulă, lumea nu putea dăinui. Dacă s-ar stinge şi credinţa de pe urmă, aceea că omul de lîngă tine n-are să te vîndă, iar, dacă are s-o facă, va fi doar o întîmplare, o tragică avarie, dacă am sta să credem că abjecţia e regula şi tot restul doar o iluzie,

ar trebui să facem copii în retorte, nişte copii netrebuincioşi unul altuia, nişte copii ai entropiei, ai descompunerii şi haosului." Iată de ce Sapojnikov, care tînjeşte după iubire, ezită atunci cînd o va întîlni, din teama de a nu descoperi, dincolo de aparenţe, falsul. Personajul nu este — se înţelege — un puritan rigid, ci un moralist superior, uşor sceptic, dar nu dezabuzat, în ciuda faptului că viaţa nu l-a răsfăţat, oferindu-i mai degrabă experienţe amare decît apă de trandafiri. În cele din urmă, soluţia o va găsi Niura, cea care *ştie*, dintr-un fond arhaic insondabil, rosturile lumii. Mişcare forţată, inabilă în plan compoziţional, asemănătoare acelui „deus ex machina" antic ? Nicidecum. Este vorba din nou de registrul simbolic (adesea folosit de scriitor) care conotează forţa regeneratoare a unui spaţiu geografic şi spiritual inalienabil. Recuperarea integrităţii lumii şi a fiinţei — pledoarie esenţială, către care converg semantic toate temele romanului — nu se poate obţine altunde şi altfel.

Sumedenie de episoade ale vieţii lui Sapojnikov (urmărită de autor din copilăria personajului pînă la anii deplinei maturităţi) susţin, fiecare cu ponderea sa, viziunea romanescă din *Crîngul de cimişir*, simplificată de noi, fatalmente în cele scrise pînă aici. Cum organizează scriitorul, în vederea semnificaţiei, această materie dinamică ? Romanul este scris într-o manieră modernă care renunţă la cronologia tradiţională, alăturînd secvenţe aparent disparate, dar care se atrag, dacă nu temporal, oricum semantic. Prin urmare, episoade din copilăria eroului vor alterna cu altele, cronologiceşte situate la mari distanţe. Sau, ca într-o compoziţie muzicală, o temă este enunţată doar în „uvertură", pentru ca, mult mai tîrziu, să o regăsim,

tratată de această dată, în profunzime. Cu autoironie scriitorul dă, încă la începutul romanului, o definiţie derizorie a acestui tip de construcţie : „În engleza veche, galimatia e o mîncare alcătuită din felurite resturi şi ciozvîrte. Astăzi înseamnă vorbire încîlcită, dezlînată. După alţii, la Paris ar fi trăit pe vremuri un doctor, pe nume Gally Mathieu, care-şi trata pacienţii făcîndu-i să rîdă în hohote." În *Crîngul de cimişir* „resturile şi ciozvîrtele" sau „vorbirea încîlcită, dezlînată" înseamnă, de fapt, pe de o parte o modalitate de adecvare la statutul existenţial al protagonistului — un *picarro* modern în felul său — pe de altă parte, procedeul compoziţional, care impune o structură caleidoscopică. Şi cine oare n-a admirat vreodată perfecţia geometrică a arabescurilor alcătuite din cioburi de tot felul, în interiorul mirificului ochean al copilăriei ? În ceea ce priveşte pacienţii făcuţi „să rîdă în hohote", fără a fi o carte scrisă cu „morgă" stilistică, *Crîngul de cimişir* nu este nicidecum o anecdotă cu efect garantat în ceasurile de indigestie. Implicată cu fineţe în naraţiune, ironia provoacă zîmbetul subţire, fără însă ca esenţa cărţii să nu rămînă gravă. Aşa cum lirismul, prezent în doze apreciabile, nu edulcorează frumuseţea aspră, virilă a povestirii.

Stilistic, Mihail Ancearov pare a fi un „nonşalant". El schimbă des persoana naraţiunii şi naratorul, intervine uneori pentru a se adresa cititorului cu o indicaţie ironică sau cu o explicaţie dezinhibantă, introduce digresiuni eseistice pe teme de artă, ştiinţă, istorie, filozofie, optează, cu alte cuvinte, pentru o naraţiune barocă, afectînd spontaneitatea neîngrădită. Barocul nu exclude însă deloc construcţia, iar la o privire atentă, profesionismul scriitorului apare preg-

nant. Haosul aparent se arată a fi veritabil cosmos, ansamblu semnificativ în care totul funcţionează după logica armoniei. Sau, încă o dată cu o vorbă a lui Sapojnikov : „logica nelineară". Dar, mai bine, să dăm cuvîntul autorului : „Dacă cineva s-a bucurat citind ce a citit, împreună ne-am bucurat. Împreună nu înseamnă să fim la fel, ci să aspirăm spre ceva comun. Pentru că sîntem părţi ale aceluiaşi trup şi nici unul din noi nu e de capul lui. Omul îndeobşte nu e de capul lui. De capul lui poate fi doar un deget ori un picior rupt, ori un cap ce se rostogoleşte deodată în cale-ţi, scoţînd limba tixită de colb.

Şi încă ceva : în tot ce aţi citit, nu căutaţi o logică de proces-verbal, căutaţi o logică de cîntec."

Un roman cum este „Crîngul de cimişir", a cărui factură modernă am încercat s-o definim ceva mai sus, ridică, de bună seamă, serioase probleme de traducere. Un mai subtil cunoscător al limbii ruse ar putea, desigur, să dea cititorului măsura exactă a trudei experimentatului traducător care este Ion Covaci. Nu ne aflăm însă, din păcate, în această ipostază. De aceea ne vom mărgini să încheiem aceste rînduri cu cîteva adevăruri vechi de cînd lumea şi, bănuim, încă valabile. O traducere proastă poate transforma o carte genială într-un text mediocru. O traducere excelentă poate face dintr-o carte proastă un text mediocru. Or, *Crîngul de cimişir*, în versiunea românească a lui Ion Covaci, rămîne un roman remarcabil, tulburător şi profund ca o apă limpede. Este acesta, omagiul, modest, al prefaţatorului pentru traducător.

VALENTIN F. MIHĂESCU

CUVÎNT ÎNAINTE

Autorul avertizează că toate ipotezele ştiinţifice vehiculate în roman sînt nedemonstrate, spre deosebire de întîmplări, care sînt, toate, inventate.

DIN REFERATUL MUHINEI

„...Apropo de «Cuvîntul înainte». Autorul speră, pesemne, ca, prin acest procedeu naiv, să pareze atacurile criticii. E grăitor, dealtfel, faptul că, întrebat dacă-şi dă seama cît de pueril e un asemenea calcul, autorul a replicat : «Ba bine că nu !». Solicitat apoi să explice de ce, în acest caz, recurge la tertipuri ieftine, a răspuns : «Dacă mă trage aţa...»".

BÎRFĂ

— Cică Sapojnikov şi-ar fi cumpărat un cocoş...

— E tot ce-i lipsea...

GALIMATIA

În engleza veche, galimatia e o mîncare alcătuită din felurite resturi şi ciozvîrte. Astăzi înseamnă vorbire încîlcită, dezlînată. După alţii, la Paris ar fi trăit pe vremuri un doctor, pe nume Gally Mathieu, care-şi trata pacienţii făcîndu-i să rîdă în hohote. (Brockhaus şi Efron, vol. 14, p. 900).

PROLOG

Iese deunăzi pe post, la TV, o damesă ştiinţifică, una Muhina. Ia uitaţi-vă, zice, nişte desene făcute de copii. Astea-s în manieră tradiţională, după natură, dar astea cu momîile, ei bine, astea sînt altceva, aici intervine fantezia. Sapojnikov se uită — nişte momîi oarecare, acolo, nici urmă de fantezie. Tot după natură, numai că după una imaginară. Asta-i tot chichirezul. A citit ţîncul o poveste în care momîia e descrisă de-a fir a păr şi a desenat-o. Unde-i fantezia ? Imaginaţie, ba încă una banală, şi atît. De fapt, tocmai de asta ne ţinem cît e ziulica de lungă : ne tot imaginăm nişte chestii din auzite.

Jerpelit rău, de o vreme, cuvinţelul ăsta : „fantezie". A ajuns ca pasiunea. Pal Palîci are o mare pasiune pentru traforaj. Pe Romeo îl devorează pasiunea pentru Julieta, pe Pal Palîci — pasiunea pentru traforaj. Ambele sînt

pasiuni. Ziceţi că nu ! Aşa că ori schimbăm cuvintele, ori ce se află îndărătul lor.

Fantezia e revelaţie şi iluminare. Fantezie înseamnă să-ţi imaginezi o chestie imposibilă, şi chestia aia să prindă viaţă. Bunăoară, dacă vreun puşti ar fi putut ghici în damesa aia ştiinţifică o momîie vie şi acest lucru s-ar fi dovedit adevărat, atunci da, s-ar fi putut vorbi de fantezie. Căci fantezia e iluminare. Asta uităm noi.

Dar să-ţi imaginezi după o descriere Ţhaltuba, Zanzibarul sau pe Pal Palîci, ei bine, ce iluminare e asta ? Descinzi în Ţhaltuba şi ea n-are nici în clin, nici în mînecă. Asta-i iluminare ?

Pînă una, alta, ne oprim aici. Chestia asta nu poate fi explicată. Trebuie trăită întîi.

...Eu, Prisk, fiul lui Prisk, vroiesc, acum la asfinţitul vieţii, să las cuvînt despre faptele de spaimă şi de seamă cărora le-am fost martor, pentru ca amintirea lor să nu se stingă în mintea omenească atît de lesne întunecată de patimi.

Astăzi s-a înfăţişat la mine stăpînul moşiei megieşe şi mi-a spus :

— Prisk, îmbracă degrabă în slove tot ce mi-ai povestit. Cuvintele tale nu-mi mai ies din minte, le port ca pe o dulce povară în inimă. Umblă zvon despre o nouă năvală a savromaţilor : voi să-mi ascund în tainiţe lucrurile de preţ. Dar cine mai ştie astăzi ce e de preţ şi ce nu, cînd oamenilor li s-a înnegurat mintea şi împărăţiile se clatină ? Scrie, Prisk, tot ce mi-ai povestit ! Sulul îl vom vîrî într-o amforă,

peste care timpul n-are putere, şi amfora o vom pecetlui cu ceară ţinută la soare, din cea folosită de pictorii din Alexandria, şi o vom îngropa în loc neînsemnat, pentru ca, după ce se va stinge năvala sau cînd se va dura altă împărăţie, să o putem înfăţişa noului stăpînitor. Căci din amarul de ani trăiţi ştiu bine că...

...Buldozeristul Ciobotov strînsese grămadă cioburile vasului aceluia străvechi, de lut, şi sta în cumpănă : nu-şi aprindea paie-n cap ? Oricum, planul trosnea din toate încheieturile, şi pînă la sfîrşitul trimestrului mai rămăseseră doar zece zile. În cele din urmă opri totuşi motorul şi-i spuse lui Mişka Grek, un pierde-vară ce se tot învîrtea pe-acolo, să-l cheme pe Arkadi Maksimovici.

Arkadi Maksimovici se înfiinţă numaidecît. Ciobotov se apucă să înfulece stavrizi, căci îi plăceau stavrizii, iar Arkadi Maksimovici prinse a scurma ca un şoricar în lutul răscolit, tot schimbînd la periuţe şi pensuliţe, şi curînd deveni limpede că drumul o să fie gata peste vreo douăzeci de ani, taman către sfîrşitul trimestrului al doilea din anul două mii.

Într-un tîrziu, cînd îşi goli cutia cu stavrizi şi-şi ridică ochii spre lume, Ciobotov îl văzu pe Arkadi Maksimovici şezînd în colb cu un sul maroniu în palme şi plîngînd.

Marea era liniştită în seara aceea şi deasupra muntelui Mitridate înmărmurise un nor lila.

Pe Sapojnikov îl uimise dintotdeauna faptul că oamenii de ştiinţă nutresc pentru anumite

probleme un soi de voluptoasă aversiune. Ajunge să manifeşti cel mai vag interes pentru vreuna din ele, ca să-ţi pui în joc respectabilitatea.

— Ce te tot perpeleşti atîta, Arkadi Maksimovici ? îl mustră Sapojnikov pe Fetisov. Dacă tot ţi-a venit ideea aia, o fi avut ea vreun motiv...

— Da, numai că... spuse Arkadi Maksimovici.

— Nimic nu se naşte din nimic : legea conservării energiei. Orice rezultă din ceva şi se transformă în ceva, spuse Sapojnikov. Ideea asta n-a răsărit nici ea din senin. Aşa că, dacă te ispiteşte, atac-o fără preget. De ce trebuie s-o alungi, de parcă ea ar fi o pipiţă, iar dumneata un monah temător de păcat ?

— O fi, admise Arkadi Maksimovici cu jumătate de glas. Numai că în jurul problemei Atlantidei s-a creat o asemenea atmosferă, încît orice om de ştiinţă ce s-ar încumeta s-o abordeze ar fi ridiculizat cu iritare şi dispreţ, ca încă un smintit care pretinde că a descoperit perpetuum mobile.

— De ce smintit ? spuse Sapojnikov. Eu am descoperit perpetuum mobile.

— Ca să vezi, zîmbi Arkadi Maksimovici Fetisov. Şi tocmai spuneai că nu se poate scoate energie din nimic.

— Păi n-o scot din nimic. O scot din ceva.

— Atunci nu mai e perpetuum mobile.

— Materia e în veşnică mişcare. Dacă pui în calea acestei mişcări o morişcă, ea va produce electricitate.

Dîndu-şi seama că Sapojnikov vorbea serios, Arkadi Maksimovici îl privi cu o groază rece.

Aşa se cunoscuseră Arkadi Maksimovici, care se ocupa cu istoria, şi Sapojnikov, care nu se ocupa cu istoria, în schimb avea tolba plină de istorii şi istorioare. Din astea îţi livra oricînd cîte pofteai.

De lucrat, lucra pe atunci la Indmontajautomatika, o întreprindere botezată de mucaliţi „Voiajmontajtrust", la indicaţiile căreia străbătea întreg cuprinsul necuprinsei noastre patrii, intervenind pretutindeni unde vreun element de automatizare începea să scîrţîie. Se înfiinţa la locul cu pricina, stătea de vorbă cu maşinile alea ca de la om la om, mai rupea cîte ceva şi nici măcar nu cerea să se repare stricăciunea, după care, inexplicabil, totul începea să meargă, şi ştabii, după spaima pe care o trăseseră, dădeau cîte un banchet. Dar Sapojnikov se ferea de banchete, pentru că bea rar şi mult, de unul singur, ceea ce n-avea nici o legătură cu munca şi nici cu automatica.

Aşa se cunoscuseră şi se împrieteniseră el şi Arkadi Maksimovici, atlantolog disimulat, care bea des şi cu ţîrîita. Cum fazele lor alcoolice nu coincideau, nu-şi puteau pricinui rău unul altuia, dimpotrivă, s-ar putea spune că-şi slujeau reciproc drept paratrăsnet. Cînd se întîlneau — şi asta se întîmpla destul de rar — sufletele lor se îmbărbătau şi se dezmierdau reciproc, în vreme ce ei îşi împărtăşeau tot felul de idei care de care mai trăsnite, menite să aducă umanităţii extenuate de studii superioare sumedenie de foloase.

Sincer vorbind, Sapojnikov avea o scrînteală aparte, responsabilă în bună măsură pentru destinul lui zurbagiu : îi plăcea să cîştige partide pierdute de alţii. Repara uşi, recondiţiona saltele, zugrăvea apartamente coşcovite, finaliza inovaţii străine, trecea, cum s-ar spune, sterilul printr-o mie de filtre ; îşi vîra nasul în vieţile încîlcite ale altora şi i se părea că, pentru a tăia fie şi o singură dată, să măsori de zece ori e monstruos de puţin, că tot ce poate fi dres trebuie dres şi făcut să meargă. Într-un cuvînt, el era aidoma cocoşului lui Krîlov : căuta perle în bălegar. Din majoritatea încercărilor lui se alegea, fireşte, praful, şi atunci îşi recita cu îndîrjire, dăscălindu-se, o variantă apocrifă a fabulei cu pricina, care sfîrşea prin a dezvălui că perla găsită de cocoş era de fapt un rotocol de scîrnă ; morala era şi ea modificată şi glăsuia cam aşa că, va să zică, măi orătanie, lecţie bună ţi s-a dat : să nu cauţi perle în rahat. Dar fabula nu ajuta la nimic, şi Sapojnikov săpa din nou în galerii părăsite, invita la dans fetele îmbătrînite pe tuşă, glorificînd terapia şi detestînd chirurgia.

Iar cînd găsea ce căuta, toţi se foloseau de ideile lui fără a indica sursa — atît în ştiinţă, cît şi, oricît ar părea de straniu, în artă. Adăugînd mîncării altă garnitură, o serveau, senini, la masă. Sapojnikov era un fel de întruchipare a folclorului, ştiinţific sau de altă natură. Or, folclorul, cum bine se ştie, e nu numai anonim, ci şi fără stăpîn. Asta era Sapojnikov ; un ogor al nimănui. Măcar mersi să-i fi zis. Dar nu-i ziceau nici mersi. Ar fi fost o inconsecvenţă.

Şi, cum iarăşi bine ştim, principala calitate a lipsei de talent e consecvenţa, opacă la orice semnal corector dinafară.

De aici toate celelalte. De fapt, nu toate, fireşte. Altfel, fiecare cauză ar genera un singur şir de efecte. Din fericire, în viaţă lucrurile nu stau aşa. E o rază de speranţă.

Talentul e o misterioasă comuniune cu torentul esenţial al vieţii, oamenii talentaţi sînt măcar uneori capabili să trăiască în consens cu acest torent esenţial, care contrazice adesea situaţiile concrete, contravine, adică, programului cauză-efect. În orice caz, celui explicit.

De aceea a fi tu însuţi nu înseamnă defel a da dovadă de cerbicie, ci a fi capabil să te ridici la înălţimea momentelor ce se integrează torentului esenţial. Atunci omul simte cu adevărat, ba chiar presimte, bucuria. Programul implicit. Aici e tot clenciul.

Partea întîi
POMPA DE BICICLETĂ

Capitolul 1
EXPLOZIA MUTĂ

Sapojnikovii locuiau pe o ulicioară, chiar la jumătatea ei. De cealaltă parte a ulicioarei erau cîteva căsuţe de lemn, iar dincolo de ele, în stînga, se întindea o luncă largă, pe care privirile alunecau tot mai departe, pînă cînd întîlneau oraşul Kaleazin, care se înălţa, mătăhălos, pe malul opus al marelui fluviu. Fluviul nu se zărea, deoarece, cu toate că malul stîng, pe care locuiau Sapojnikovii, era jos, apele îl năpădeau doar primăvara, în restul anului curgeau neostenite în albia lor, purtîndu-şi la vale vîrtejurile, pe cele mari şi pe cele mici, pînă cînd, undeva acolo, în cartea de geografie, se vărsau în Marea Caspică.

Dacă părăseai fereastra, te trezeai într-o odaie, unde, lîngă unul dintre pereţi, trona o canapea considerată astăzi antichitate, iar lîngă peretele opus o canapea neconsiderată nici măcar astăzi antichitate, cu toate că o asemenea speranţă mijeşte. Era, de fapt, nu o canapea, ci un cufăr enorm, acoperit cu o cergă al cărei desen înfăţişa doi tigri şi un cerchez ce se apăra de ei cu mîinile goale, deoarece hangerul şi,

în parte, pistolul i le mîncaseră moliile. Pe cufărul acela nu se dormea, era un fel de banchetă, iar în ea se păstrau pîslarii întregului neam al Sapojnikovilor, din care pricină avea un iz neliniştitor, de iarnă şi naftalină.

Deasupra cufărului atîrnau două portrete în ulei, pictate cu pricepere şi migală. Întîiul înfăţişa un neguţător bărbos, cu ochi albaştri ca florile de nu-mă-uita, o faţă de masă din dantelă, pe care se odihnea palma neguţătorului, avînd un inel masiv pe unul din degete, iar cel de al doilea, pe nevasta aceluiaşi neguţător, într-un lung veşmînt verde. Îndărătul neguţătorului se zărea un rododendron, iar îndărătul nevesti-si o draperie bordo. Ambele portrete rămăseseră agăţate acolo cînd Sapojnikovilor, soţ şi soţie, fiicei şi ginerelui lor, precum şi lui Sapojnikov junior, pe atunci burlac, toţi învăţători din Kaleazin, li se dăduse casa aceea, în locul propriei lor locuinţe, care arsese prin anii treizeci, incendiată de mîna nelegiuită a fiului neguţătorului cu rododendronul, fost elev al bătrînilor Sapojnikov.

Kaleazinul se deosebea de orice altă urbe de pe dolofana noastră planetă prin faptul că, atît în oraşul propriu-zis, cît şi în împrejurimi, era întotdeauna vreme bună, şi omul găsea tot ce-i trebuie pentru viaţa cea de toate zilele. Erau afine în brădetul de dincolo de grădini şi pîine în lada de lemn din bucătărie. Era zăpadă iarna şi iarbă vara, erau păsări în văzduh şi peşti în marele fluviu şi în vechea albie de lîngă mănăstirea Sf. Makarie, unde funcţionează astăzi

un muzeu şi o casă de odihnă a sindicatelor şi unde oamenii muncii se distrează aruncînd inele pe o scîndură străbătută, din loc în loc, de piroane.

Ei bine, pe acest plai de acadea, unde domneau fericirea şi vremea bună, se născuse Sapojnikov.

Istoria nu ne spune dacă fusese vreme bună şi pentru părinţii lui, şi mai cu seamă pentru bunică-sa şi bunicu-său, sau numai pentru el, Sapojnikov. De fapt, adevărul e că ne spune.

Dar atunci de ce, cînd Sapojnikov îşi îndreaptă privirea scrutătoare spre vremurile acelea îngălbenite, memoria lui scoate la lumină doar imagini bucolice şi neverosimile ?

Judecaţi şi dumneavoastră. E oare verosimil ca, zece ani bătuţi pe muchie, un om să nu fi suferit niciodată de foame, simţind numai o permanentă şi dulce poftă de mîncare, să nu fi îngheţat niciodată, îndurînd doar pişcăturile înviorătoare ale unui geruleţ zglobiu, să nu se fi înecat în fluviul în care sărea de pe mal sau de pe podul de pontoane ce unea cele două părţi ale acestui frumos oraş, să nu fi fost niciodată bătut, ci doar dojenit cu blîndeţe ?

Rămîne de presupus ori că minte memoria lui Sapojnikov, dedată la dulciuri, extrăgînd silnic — vorba poetului — doar stafidele din cozonacul vieţii, ori că Sapojnikov a trăit nişte timpuri anistorice, ipoteză infirmată, vădit, de fapte.

Şi se poate deduce că ori minte Sapojnikov, povestindu-ne despre miracolele culinare ale acestui Kaleazin şi despre buletinele lui me-

teorologice, aflate sub semnul aceluiaşi miracol, ori că istoria a făcut pentru el o excepţie, nelăsîndu-şi torentele să pătrundă în albia lui personală.

Dacă ieşi din odaie în coridor, în dreapta vei avea restul încăperilor, iar în stînga o tindă, unde nu se poate vedea nimic interesant. Apoi cerdacul, care, reţineţi, dă nu în uliţă, ci în curte. Iar în curte — un peron pietruit pentru căruţele negustorului, apartamentele căţeluşei Muşka şi magazia, spaţiu al nimănui. În oraşele normale, asemenea magazii sînt tixite de legende, schelete şi comori. Dar la Kaleazin zadarnic ai fi căutat aşa ceva. Magazia avea uşa bătută în cuie şi era doldora de aer şi printr-o strungă a peretelui de lemn, ros de cari, se zărea o scîrnă omenească, datînd din epoci obscure, pe care cădea, prin acoperişul ciuruit, o rază prăfuită. E un amănunt extrem de important, deoarece probează lipsa de curiozitate a locuitorilor din Kaleazin pentru tainele altora. Oamenii din acest înţelept oraş nu-şi vîrau nasul în rahatul altuia, ceea ce, însă, nu exclude nicidecum setea de cunoaştere. Dovadă, căpşuna pe care Sapojnikov, pe atunci un băieţaş de patru ani, o cultivase în grădină. La Kaleazin nu se cultivau căpşuni. Găseai, după pofta inimii, în brădet. Iar cînd se coceau afinele, copiii le cărau cu vedrele, scoţînd, sub povară, comice limbi violete.

Dar Sapojnikov plantase, în fundul grădinii, o căpşună, una singură, şi ca crescuse, căpşuna aceea, în mare taină, o surpriză pentru ziua de

naştere a bunicii. Fireşte, toţi ai casei ştiau, dar făceau pe niznaiul.

În ziua mult aşteptată, cînd casa răsuna de clinchetul gheţii amestecate de unchiu-său în bătrîna maşină de făcut îngheţată şi de felicitările foştilor elevi, acum oameni în toată firea, Sapojnikov rupsese căpşuna şi se înfiinţase cu ea în sufragerie, s-o dăruie bunicii. Bineînţeles, toţi scoseseră strigăte de uimire, plesniseră din palme şi se minunaseră, în vreme ce bunica ţinea căpşuna de codiţă, admirînd-o. Sapojnikov, cu ochii la căpşuna aceea, oftase adînc : „ce ma-are e !“. Fireşte, i-o dăduseră numaidecît.

Inexplicabil, cînd crescuse mare, nu i se mai întîmplase aşa ceva, cu toate că nu se putea spune că era zgîrcit. Mai curînd dimpotrivă. Ba umbla ani de-a rîndul purtînd în braţe coşul burduşit cu daruri şi strigînd : „Hai, daţi năvală !“ — dar nu se înghesuia nimeni, ba, cînd spunea : „De astea, copii, să nu vă atingeţi, sînt ale mele...“, stoluri de confraţi intrepizi îi ciuguleau pe apucate căpşuna, iar ultimul se retrăgea mestecîndu-i, tîmp, codiţa şi uitînd să zică mersi.

La poartă aveau un zăvor uriaş, din fier forjat, care însă fusese de folos o singură dată, asta pentru că taurul Miron nu se pricepea la mecanică.

Cineva strigase deodată pe uliţă : „Miron ! Vine Miron !“ Maică-sa se apucase cu o mînă de inimă şi cu cealaltă de unul din baluştrii cerdacului, dar Sapojnikov ţîşnise spre poartă şi izbutise să tragă zăvorul. Iar apoi, cînd zarva se stinsese, maică-sa se apropiase, clătinîn-

du-se, de poartă și privise îndelung urmele acelea cu despicătură la mijloc, din nisip, imaginîndu-și copitele grele ale taurului, namila cornută ce trecuse în goană pe lîngă poartă, în susul uliței, spre capătul orașului, unde locuia Agrari.

I se spunea Agrari pentru că era chel și citea broșuri despre problema agrară, subliniind cu creioane de diferite culori aspectele și considerațiile care-l interesau și populînd marginile paginilor cu semne de exclamare și întrebare, precum și cu notații de genul „n.b." și „sic!", deopotrivă de enigmatice, pînă cînd broșura se făcea cît două și mai era bună doar ca să ții după ea conferințe, ceea ce Agrari și făcea în fiecare iarnă. În vara următoare, venea cu altă broșură și, cu forțe noi, se apuca iarăși să desprindă „aspecte" și „considerații". Încolo era un om cît se poate de la locul lui. Avea un zîmbet strîmb, o rîșniță de cafea adusă din străinătate și o nevastă tot de pe acolo, englezoaică sau nemțoaică, nu era clar, pe care Sapojnikov o văzuse doar în două ipostaze: ori stătea lungită pe pat, cu mîinile goale împreunate peste pătura aspră, de postav, fără cearceaf sub ea, și privind în tavan, ori se scălda în Volga, goală pușcă, fără sutien și chiloți, și, cu toate că avea un chip îmbătrînit și fire cărunte în părul roșcat, trupul ei era roz, ca al unei fetițe.

Iar Sapojnikov și Agrari, așezați fiecare pe cîte un pietroi, o priveau de pe mal cum coboară în apă, apoi își ridicau ochii spre malul celălalt, unde pe povîrniș se tîrau căruțe, iar sus, pe

un tăpșan neted, se înălța fosta biserică, din a cărei clopotniță deborda, galbenă, trambulina pentru lansări cu parașuta, de unde, duminica, săreau premilitarii, aterizînd pe pajiștea de jos cu țipete scurte, spre spaima pașnicilor locuitori ai Kaleazinului, care se preumblau pe cărările din jurul monumentului de fontă al lui Karl Marx. Și mai departe, se zăreau ulițele Kaleazinului, iar pe una dintre ele, în partea dreaptă, biblioteca orășenească. Apoi cerul, cerul și mirajele, mirajele.

Dacă întorceai spatele orașului Kaleazin, nu departe de locul unde coborîse în ape nemțoaica sau englezoaica aceea goală pușcă, ochiul distingea, în lunca parcă fără sfîrșit, mănăstirea Sf. Makarie. Acum înțelegeți de ce jumătate din locuitorii urbei erau Makari, Makarievici sau Makarievi.

Casa aceea de odihnă, aparținînd unui combinat electrotehnic moscovit, era amenajată chiar pe teritoriul mănăstirii, ceea ce înseamnă că, și sub noua zodie, lăcașul își păstra menirea, căci și acum oamenii se odihneau într-însul departe de grijile lumești — e drept, cu totul altfel decît chitea cel ce o ctitorise.

Mănăstirea era scundă, o zidire pămîntească neînsetată de cer, împăcată cu pajiștea dimprejur și cu șirurile de case de pe malul stîng, atîta doar că rămăsese în urma lor cu vreo nouă sute de metri, ca să fie mai aproape de brădet.

În curtea mănăstirii, prin frunzele de aur ale amurgului, se preumblau pîlcuri de moscoviți. Acolo, pentru antrenarea agerimii ochiului, se aruncau inele de sîrmă peste scînduri

străbătute din loc în loc de piroane, acolo un dirijor mai mult lat decît lung, pe nume Rudolf Fuchs, nu mai ostenea agitîndu-și mînecile negre, acolo se prezenta filmul antireligios „Sărbătoarea Sfîntului Jörgen", versiunea mută. Totul e just. Dar dacă dai ocol mănăstirii, mergînd de-a lungul zidurilor, deasupra vechii albii a fluviului, venind, adică, din spate, nimerești drept în mrejele unui miracol ce n-are nimic de a face cu șarlatania. Dacă, ajuns în fața unuia dintre ieșindurile cenușii, strigi o dată tare : „Ha ! Ha !", auzi numaidecît urletul unor gloate nevăzute, larma glasurilor unor oșteni ce ar apăra mănăstirea de un atac imaginar. Asta și voiseră făuritorii acelor ziduri de cetate : dacă vreo hoardă năvălitoare ar răsări pe nepusă masă din spate, să se sperie de ecoul propriei zarve.

Agrari se înfățișase la ei acasă și spusese că vrea să-l ia pe Sapojnikov la mănăstire, să vadă împreună filmul „Sărbătoarea Sfîntului Jörgen", versiunea mută. Și la întrebarea canonică a lui Sapojnikov : „Cu ce e filmul, cu război ori cu dragoste ?" răspunsese scurt : „Cu borfași". Și prinsese a examina portretele acelea în ulei, al nevestei negustorului pe fond de draperie bordo, și al negustorului, pe fond de rododendron. Și deodată întrebase ce plantă era aia din ciubăr și primise răspunsul nechibzuit că era, chipurile, un rododendron.

— Nu, spusese Agrari, nu e un rododendron. E un arbust care se numește cimișir. Numai că e încă mic.

Așa auzise Sapojnikov pentru întîia oară despre cimișir.

Nu știa încă nimic despre el, dar deodată simțise un fior rece în șira spinării, de parcă cineva ar fi deschis brusc în spatele lui o ușă spre noapte și o stea geroasă i-ar fi luminat ceafa.

Stop. Ușurel. În fond, despre ce-i vorba ? La urma urmei, nici știința nu se reduce la aritmetică. Necum viața, care a dat naștere acestei științe.

Sfîntul Makarie fusese fiul moșierului Koja. Se călugărise de tînăr, iar apoi ctitorise acea frumoasă mănăstire-cetate, stavilă de temut în calea Hoardei de Aur.

Agrari spuse :

— Aici n-are ce căuta nici un fel de minune. Ce este este, ce nu este nu este ! Mănăstirea-cetate există ? Există. Makarie feciorul moșierului Koja, erou tăcut al războiului de eliberare, există ? Există. De aceea e sfînt. Nu pentru că oasele lui au refuzat să putrezească, ceea ce e îndoielnic, deși compoziția solului legitimează o asemenea supoziție. Și dacă ar fi putrezit ? Îl mătrășeam dintre sfinți ? Căci Hoarda a putrezit. Iată un miracol produs fără nici o înșelăciune, fără nici un Jörgen, spuse Agrari, cînd el și tînărul Sapojnikov se întorceau, noaptea, prin lunca întunecată, de la filmul acela, proiectat într-o mănăstire.

— Da' mata de unde știi toate astea ? întrebase lingușitor Sapojnikov.

— Sînt popă tuns, spusese Agrari.

— Ce-i aia popă tuns ? întrebase tînărul Sapojnikov.

Şi în întreg Kaleazinul lucrurile stăteau la fel. Ce este este, ce nu este nu este. Locuitorii acestui oraş erau oameni potoliţi şi cu judecată. Cît ţinuse colectivizarea, arsese o singură casă, pe malul stîng, şi aceleia îi pusese foc mîna nelegiuită a pomenitului nepot de negustor, un holtei înrăit şi neghiob, care ţinea minte încă dinainte de revoluţie chinurile pricinuite de cea care-i fusese învăţătoare, bunica lui Sapojnikov. Poate că ar fi fost şi graţiat din consideraţie pentru neamul Sapojnikovilor, care ceruseră într-un glas să nu i se ia zilele, agravîndu-se astfel vechiul lor insucces pedagogic, dar, ca un făcut, ieşiseră la iveală şi alte fapte, şi faptele acelea erau grele şi avuseseră consecinţe. Ce este este, ce nu este nu este. Dar mirajele... mirajele...

— Adică, după dumneata, nu există minuni ? întrebase Sapojnikov. Nu există deloc ? Chiar deloc ?

— Depinde ce înţelegem prin minuni, răspunsese Agrari, mai devreme sau mai tîrziu totul se explică.

— Totul ? întrebase Sapojnikov.

— Totul.

— Totul-totul ?

— Totul-totul, confirmase Agrari.

— Dar atunci...

— Ce „atunci“ ? întrebase Agrari.

Dar în clipa aceea răsunase lătratul Muşkăi şi mirajele dispăruseră.

Se spune că Glinka, un mare compozitor, în treacăt fie spus, stătea într-o bună zi sprijinit de pervazul ferestrei şi visa. În casă se auzea zvon de tacîmuri, căci se apropia ora mesei, iar pe stradă huruiau trăsurile. Şi deodată zgomotele casei şi ale străzii începură să se mixeze în chip straniu şi să-şi răspundă. Şi atunci compozitorul Glinka înşfăcă pana şi prinse a înşira în grabă pe hîrtie stoluri de note. Pentru că era un mare compozitor şi auzise înlăuntrul său o muzică.

Se produsese o descoperire şi o explozie mută.

Căci o descoperire, n-are importanţă ce descoperire, mare sau mică, nu contează nici ce descoperi — o stea sau un cîntec, un fir de iarbă sau pe vecinul venit să-ţi ceară cu împrumut cîteva fire de tutun ori un drob de sare, o descoperire se produce într-un singur fel : omul îşi ascultă universul lăuntric şi aude o explozie mută.

O explozie mută poate auzi fiecare, dar o aude în singurătate, şi, deci, e singurul care o aude. Pentru că doi tipi identici n-ai să găseşti, însă egali există. Aşadar, fiecăruia ce-i al lui şi ce-i al cuiva e pentru toţi, iar ce e numai pentru toţi nu face trebuinţă nimănui, e lucru ieftin, inimă rece, mîna a doua.

În casa Sapojnikovilor trăia o femeie pe nume Niura, văduva celui mai tînăr dintre unchii lui Sapojnikov. Avea ochi cenuşii, plete cenuşii şi un şorţ cenuşiu peste rochia scurtă şi cenuşie. Şi cînd se apleca să smulgă din strat un morcov, trebuia să te întorci, pentru că era cu totul altfel decît atunci cînd nevasta lui Agrari cobora în undele marelui fluviu. De ce

era altfel Sapojnikov, la cei zece ani ai lui, nu știa, dar simțea nevoia să se întoarcă.
Niura punea întrebări. Despre cîte-n lună și-n stele. „Da' asta ce-i ? Da' chestiei ăsteia cum îi zice ?" Răspunsurile n-o interesau. Îți trîntea întrebarea și apoi rămînea dusă, părînd că-și ascultă ecoul propriului glas. Puteai să-i răspunzi orice, totul era să faci aerul să vibreze. Vecinul care tot venea după tutun și sare o privea invariabil cu ceafa. Îi asculta întrebarea întors cu spatele, tăcea îndelung, lăsîndu-i glasul să se stingă, apoi răspundea ce-i tuna, în doi peri. Iar tînărul Sapojnikov stătea în mijlocul încăperii, mutîndu-și privirile de la unul la altul, pînă începea să-l doară gîtlejul.
Odată Niura întrebase :
— Steapan, măi Steapan, ce-i ăla de crește în ciubărul dindărătul negustorului? Ăla verde? Cum îi zice ?...
— Ratatandru... răspunsese Stepan la nimereală. N-ai un strop de tutun ? Că al meu...
— Uite-acu' mă duc în tindă să-ți toc. Cu totul sau te pomenești că vrei numai frunză curată ?
Sapojnikov îl întrebase pe unchiu-său, mijlociul, profesor de botanică, stamină-pistil :
— Unde crește ratatandrul ?
— Nu există o asemenea plantă, răspunsese unchiul stamină-pistil.
— Stepan a zis că există.
— Păi Dunaev... spusese cu un gest de lehamite unchiul cel mijlociu. Ăsta mai mult de doi plus n-a luat la mine niciodată. Auzi : ratatandru... Poate rododendron ?

Așa și rămăsese. În ciubărul negustorului creștea un rododendron.
Și uite că nu era adevărat. Agrari-popă tuns își lăsase privirea de orbete pe tabloul acela și hotărîse :
— E un cimișir. Numai că-i mic.
Și Sapojnikov auzise o explozie mută.
Auzise o explozie mută și simțise o mireasmă dulce, din altă lume, și văzuse undeva, departe, terifiante și ispititoare păduri, și Volga, și o mare străină, și o stea peste nisipurile albe, și seminții din vechime și timpuri încă netrăite, și cimișirul stătea nemișcat, ca un miraj pe un drum năpădit de bolovani, și apoi, întocmai ca un miraj, se topise. Rămăsese doar un curcubeu ca un pod peste marele fluviu, unind poarta casei Sapojnikovilor cu biblioteca orașului. Și tînărul Sapojnikov alergase pe curcubeu și spusese, rămas încă în spațiul acelei iluminări ce dăinuia :
— Pot să iau cartea aceea ?
— Acasă nu, răspunsese, ursuză, bibliotecara, numai la sală. Și nu căra toate volumele. Începe cu primul.
Apoi îi dăduse nerăbdătorului Sapojnikov „Istoria artelor..." de Gnedici, depășită în bună parte încă de pe atunci.

Entuziasmul e una, extazul, dimpotrivă, cu totul altceva. Extazul e efemer — uite-l și nu e. În scurtul răstimp cît te stăpînește, poți face o descoperire sau aprinde o casă. Luat în sine, extazul nu e nici bun, nici rău. Depinde unde duce. Entuziasmul e flacără egală, o flacără ce

se menţine şi se autoîntreţine, aleargă pe fitilul Bickford şi vîntul n-o stinge.

Extazul are nevoie de arc, percutor şi detonaţie, entuziasmul doar de merinde la drum. Multă lume ignoră de aceea entuziasmul. Cine nu observă o explozie — se vede şi fără ochelari — dar flacăra vitală a entuziasmului simţi că trăieşte doar cînd îţi frige palmele. Şi după rezultate, fireşte. Te fluturi cu anii prin piaţa aceea, vînzoleală şi moloz şi, în mijloc, un morman care tot creşte, pînă cînd, într-o bună zi, răsare biserica Vasili Blajennîi cu clopotniţele ei colorate, ai zice că fusese de cînd lumea acolo, aparatele de fotografiat ţăcăne, uitaţi-vă în dreapta, uitaţi-vă în stînga, aveţi în faţă un monument arhitectonic. Şi cine-şi mai aminteşte nesfîrşiţii ani cît a fost în construcţie ? Să juri că o zînă bună a durat-o într-o singură noapte. În termeni neştiinţifici, ochiometric vorbind, iarba creşte cu entuziasm, arborii cresc cu entuziasm. Puiul creşte în ou cu entuziasm, dar spargerea găoacei e un gest extatic.

Salve, Sapojnikov ! Numai Dumnezeu ştie de cînd nu te-am văzut. Cum ai trăit de atunci şi pentru ce ?

Capitolul 2
ORIZONTUL CARE SE RETRAGE

Vartanov îl înşfăcase de beregată.

— Sapojnikov, trebuie să te îmbarci pentru Severnîi-2.

— Mă mai gîndesc... spusese Sapojnikov. Parcă era vorba de Zaporojie.

Discuţia avea loc la o petrecere. Era aniversarea biroului lor. În momentul cînd fusese creat, nimeni nu-i dădea de trăit mai mult de un an. Cum nu-l mai botezaseră : şi „Băile Sandunov", şi „Tîrgul de sclavi", şi „Centralmoft", iar acum îi sărbătoreau jubileul şi nici prin cap nu le trece să-l desfiinţeze.

Reglori. Pentru toată hardughia. Cînd se blochează pe undeva vreo bazaconie electrică sau scîrţîie vreo „dotare" — echipament, mecanism, sistem — ţîrr ! la ei şi gata. Vine cineva şi drege. Uneori omul nu găseşte hiba. Atunci o dă pe magie : ciocăne ici, ciocăne colo şi deodată „dotarea" începe să meargă. Cum devine chestia asta nimeni nu ştie. I se spune „metoda cioc-cioc".

Îndeobşte oameni înzestraţi, cu toate că, după unii, dacă n-ar fi ei, n-ar fi nici avarii. E motivul pentru care li se mai spune şi „La deochiul garantat". Îşi petrec mai tot timpul pe drumuri, din care pricină majoritatea sînt burlaci sau divorţaţi.

Dacă Sapojnikov ar fi fost întrebat : ce ai vrea să laşi, domnule, urmaşilor, fireşte, nu e vorba de o moştenire spirituală, asta-i altă mîncare de peşte, ceva material, palpabil, ar fi răspuns fără să stea pe gînduri : un muzeu de curiozităţi.

Cuvînt vechi şi uşor uzat. Ştiinţa nu mai poartă de mult pantaloni scurţi şi caută să tră-

iască sistematic, nu mai cască gura la toate drăcoveniile. La urma urmei, ce e aia să pui lîngăolaltă oaia cu două capete și pipa păcii, și te miri ce alte chestii care n-au nici în clin, nici în mînecă una cu alta ?

Dar oare chiar n-au ? Nu cumva le unește mirarea ?

În fond, toate celelalte vin abia după aceea : de ce ? pentru ce ? ca ce chilipir ? cum se poate îmbunătăți chestia asta ? cum scăpăm de ea ? Dintru-ntîi nu faci decît să te miri, față-n față cu o chestie nemaivăzută. Și e mai bine ca drăcovenia să ți se înfățișeze de-sine-stătător, discret, autonom, ca făcînd parte din experiența ta, iar nu sistemic, în chip de gîndire străină. Căci gîndirea e secundă. Primordială e experiența, care o corectează mereu cu achizițiile ei inedite, îi cere soluții și concluzii sistematice. De-aia ne trebuie muzee de curiozități : ca lăcașe ale uimirii.

Iar dacă ai cere alte amănunte despre dorințele ce se învălmășeau în imaginația defectivă, mult prea concretă a lui Sapojnikov, te-ai alege cu precizarea că era vorba de un muzeu al invențiilor care, dintr-un motiv sau altul, nu văzuseră lumina industriei.

Descoperi o chestie creată de natură, dar inventezi ceva ce n-a existat pînă în clipa cînd ai catadicsit tu să-ți pui mintea la contribuție.

Dacă niște tipi hîrșiți și niște comisii așijderea, care țin socoteala invențiilor, își spun că pînă la tine nu s-a găsit nici unul pe care să-l ducă mintea la așa ceva, îți dau o patalama că ești primul și-ți zidesc invenția într-un biblio-

raft, pentru ca, în momentul cînd o să le treacă pragul alt isteț, să-i poată spune că bicicleta a mai fost inventată.

Într-adevăr, bicicletele circulă. Dar cîte invenții nu circulă ? Cîte n-au ajuns niciodată în producție ? Buzunarul societății nu-i nici el fără fund. Și de aceea o invenție care nu face trebuință zace uitată mult și bine. Trec anii, apare și trebuința, și oamenii nu știu cum s-o împlinească. Uneori își mai amintesc de vechea invenție, dar de cele mai multe ori își sparg creierii din nou.

După Sapojnikov, toate invențiile brevetate, dar neasimilate în producție trebuiau realizate sub formă de microprototip și instalate de-a valma într-un muzeu, ca să stîrnească uimire și să-i facă pe oameni să le caute cîmp de aplicabilitate, ba, mai știi, chiar să sugereze alte idei năstrușnice.

Așa îi șoptea foamea lui spirituală.

— Știi ce ? Pîinea cea de toate zilele trebuie să ți-o cîștigi în fiecare zi. Cît despre foamea ta spirituală — rămîne pentru duminica și sărbătorile legale, îi spusese Vartanov cînd îl angajase aproape cu de-a sila.

Și chestia asta i-o spusese lui Sapojnikov, care pe vremea aceea nu prea mînca în fiecare zi, pentru că tocmai îl lăsase nevasta și tocmai își lăsase slujba, o lăsase, fugise ca din pușcă. Încotro ? Încotrova. Așa îl găbjise Vartanov, nu știa, bietul, pe cine-și ia pe cap. Pentru că pe Sapojnikov tocmai începuseră să-l calce iar tot felul de idei fulminante și iar nu mînca pentru că n-avea cînd, era păcat să-și piardă

vremea cu așa ceva. Oricum, noua slujbă îi lua o jumătate de zi, alte ceasuri irosea luptîndu-se cu sine însuși, cu propria-i amărăciune, ba din cînd în cînd trebuia să mai și doarmă — curată risipă. Și pe deasupra să se și gîndească la lume. Așa că dacă-i rămîneau șase ceasuri: ce poți face în șase ceasuri amărîte ? E limpede, prin urmare, că Vartanov n-o prea nimerise cu pîinea cea de toate zilele. Cel puțin în ce-l privea pe Sapojnikov.

Își amintise apoi de nenumărate ori acei ani stranii și îndepărtați, cînd ideile adevărate își croiau anevoie drum prin hățișul neghiobiilor din primii ani de pace, cînd porumbul refuza să se aclimatizeze în zona necernoziomică și mai la nord, cînd erau la putere „stilleven"-ul și natura moartă. Munții se scremeau, născînd șoricei sau se călătoreau la Mahomet și tot țiganul își lăuda ciocanul. Turnurile de fildeș deveniseră ținte pentru tragere directă, și spiritele solitare preferau fîntînile, de unde, e drept, se văd ziua stelele, dar unde — nu e mai puțin adevărat — te poți trezi oricînd cu o găleată în cap.

Se spune că inventatorii și poeții mor de glonț ori de bătrînețe. Adevărul e că-i ucid deziluziile, restul sînt detalii tehnice.

Părul lui Sapojnikov era nins.

Nu fusese niciodată la Severnîi-2 și cu atît mai puțin avea chef să o facă acum, în prag de iarnă. N-avea chef mai cu seamă în seara aceea, cînd puteai zăbovi la bufet lîngă un „trei stele", urmărind de acolo, fără pizmă, pe cei ce dansau

și, străduindu-te să nu asculți emisia festivă de la stația de radioficare, care oricum îți împuia capul. Ah, acele deprimante întrebări și răspunsuri...

— Ce vă doriți, pentru dumneavoastră personal, la această sărbătoare ?

— Să se dea prima.

— Și, dacă s-ar putea, bufetul să fie mai bine organizat.

— Ca tineretul nostru să participe mai activ la acțiunile culturale. E a treia oară cînd invităm echipa artistică de la Institutul de virusologie.

Sapojnikov stătea, așadar, la masă, străduindu-se să ignore acele triste nerozii, cînd deodată, la întrebarea „ocupația dumneavoastră preferată în timpul liber ?", răsună, calm și domol, acest răspuns :

— Îmi place mult să citesc și să stau de vorbă la telefon. Și-mi mai place să joc preferans.

O știa pe fata aceea : era traducătoare la biblioteca științifică. Nu se cunoscuseră personal, dar, cine știe de ce, se salutau cînd ea fuma tăcută pe coridor, scuturîndu-și scrumul de pe mînecile bluzei. Încolo nu știa nimic despre ea.

După răspunsul acela, crainicul mai întrebă precipitat.

— Spuneți-mi, ce părere aveți despre abstracționism ?

— Ca în orice curent, spuse ea calm și domol, și în abstracționism există oameni fără har și oameni talentați. Dar, cum e un curent nou,

cel puțin pentru mine, pot spune că-l simpatizez.

Crainicul replică :

— Mda... mă rog. După mine nu-i chiar așa.

— Dar cum ?

Brusc, cineva închise stația.

Sapojnikov se gîndi că, în fond, și lui i se propunea ceva cu totul nou. Firește, iarna e mai bine în sud, dar la Zaporojie mai fusese de cîteva ori, iar la Severnîi-2 se montează un conveier interesant, ce-ar fi să se ducă acolo ? Chestia asta îi dădea toate planurile peste cap, dar n-are a face. Și îi spuse lui Vartanov că e de acord.

— În regulă, zise, am să mă duc la Severnîi-2. Dar după concediu. Altfel iar mi se duce naibii concediul, fără să izbutesc să-i văd pe ai mei. Și trebuie să mă reped și pînă la Barbarisov, căruia tocmai i s-a năzărit să țină conferințe la Riga.

— Nu cumva s-a hotărît să-ți ia în brațe motorul ?

— Să vedem... Îi duc o misivă de la Gleb. Și Gleb e pentru el Dumnezeu-tatăl.

De fapt, Sapojnikov acceptase din cu totul altă pricină.

Pur și simplu își amintise la serata aceea cum se ascundea de bunică-sa sub pat, cînd ea îl surprindea încercînd să dea jos cartea aceea oranj, cu titlu atît de enigmatic. Bunică-sa o ținea ascunsă în dulap, pe raftul de sus, printre borcane cu zahăr și pungi cu arpacaș, pentru că nu era o carte pentru copii.

Dar pe el cartea aceea îl atrăgea nespus, căci era plină cu desene misterioase.

Pe coperta ei de culoarea asfințitului, era gravat un portret oval, împresurat de un izvod din slove necunoscute, și portretul acela părea un straniu soare întunecat ce ar fi apus pe un cer de pînză oranj.

Desenele din această carte aduceau cu arginturile vechi. Totul se învălmășea într-însele, se topea și fuziona — păsări, potire scumpe, ferestre de castel, arme, nouri, mîncăruri fantastice și chipuri feroce — într-o abundență vulcanică. Și nu se știe de ce avea impresia că ele aduc mai mult cu viața adevărată decît desenele jigărite pe care le văzuse el pînă atunci în cărți, atît în cele pentru oamenii mari, cît și în cele pentru copii.

În orice caz, cînd îl duseseră pentru întîia oară la Moscova și, într-o singură zi, fusese la GUM, la o țesătorie, în Zamoscvorecie, la fratele lui taică-său, în piața centrală, pe bulevardul Țvetnoi, iar seara la circ, avusese certitudinea că văzuse deja toate astea în cartea oranj pe care bunică-sa o ascundea. Iar cînd el se întrecea cu ștrengăriile, pitindu-se apoi sub patul acela înalt, unde mirosea a preșuri, pîslari și pisici, ea încerca să-l ajungă cu coada măturii, ridicînd cuvertura cu margini dantelate, și nu izbutea, biata de ea, îi era greu să se încovoaie, îmbătrînise de tot.

Citise apoi cartea aceea, pe a cărei pagină de titlu scria : „François Rabelais, Gargantua și Pantagruel, cu ilustrații de Gustave Doré,

editura «Ogorul și uzina»". O carte grozavă și o editură așijderea : „Ogorul și uzina".

Limpezimea orbitoare e bună cînd reprezintă un liman, o concluzie, cînd precedența ei e fierbere. Altfel nu e limpezime, ci plictis. El trăise nepermis de mult într-o limpezime orbitoare, inutilă, aplicînd planuri pe care nu el le concepuse. Ei bine, e timpul ca totul să se învălmășească întocmai ca în cartea aceea, se gîndise Sapojnikov și hotărîse să se ducă la Severnîi-2, răvășească-se toate, voia să se abandoneze valurilor vieții, să crească aidoma unui arbore, în dulce împotrivire.

Își închipuise că va fi trimis la Severnîi-2 în loc la Zaporojie, dar Roza Șarifuddinovna, care îi completase delegația, adăugase doar la vechiul text „...și la Severnîi-2", de parcă era rugat ca, în drum spre casă, să treacă și pe la franzelărie. Numai data n-o pusese. Fie...

Luați-mă, ape ale marelui fluviu.

Pîine... Alarmă... Înaltul clinchet al singurătății...

Din ce izbucnește creația ?

Febră ? Spirit ? Supraincandescență ? Ultima libertate ? Sau prima bucurie ? Sau, poate, creație înseamnă a pescui cocoțat pe malul înalt al timpului, așteptînd să se scufunde odată pestrița plută a inimii ?

Îndeobște însă, lui Sapojnikov începuse să-i meargă. Ieșise la lumină, și viața părea să-l răsfețe.

Dar uite că am adus vorba despre sensul vieții, și asta-i chestie de credință. Spune-mi în ce crezi și-am să-ți spun cine ești.

Urci, înaintezi însetat spre mirajul ce cheamă în zare, dar pămîntul e rotund și orizontul se retrage. Și, dînd ocol planetei, omul se întoarce la start și se întreabă : ce s-a ales, Doamne, din visul meu ? Drumul. Atît. Merita oare să bătucesc pulberea, dacă tot m-am întors de unde am plecat ? Merita. Căci, dacă n-ai fi purces la drum, nu te-ai fi întors astăzi bogat și n-ai fi avut ce lăsa moștenire altui drumeț, nu i-ai fi putut spune că adevărul e acolo unde trăiești, numai că trebuie să-l cauți iarăși și iarăși, urcînd, înaintînd tenace spre orizontul care se retrage. De ce-i așa nimeni nu știe. Poate pentru că adevărul însuși nu stă pe loc, trăiește, se schimbă, se dezvoltă și crește, întocmai ca cimișirul cel fără de moarte.

Capitolul 3
TOATĂ LUMEA ÎN BĂNCI

Într-o zi — se mutaseră deja din Kaleazin și locuiau de mult la Moscova — Sapojnikovii fuseseră invitați într-o casă mare. Gazda era inginer șef la o uzină renumită pe vremea aceea. Prin anii douăzeci, fusese trimis să-și însușească experiență înaintată peste graniță, și acum, în anii treizeci, se temea să nu i se amintească de experiența aceea. Dar totul se terminase cu bine, căci Sapojnikov îl revăzuse

și-l recunoscuse la înmormîntarea maică-si. Or asta se întîmpla în anii cincizeci. Inginerul albise complet și era palid. Stătuse ce stătuse, tăcut, ascultase muzica aceea de orgă, imprimată pe magnetofon, și ieșise. Pe maică-sa o închiseseră în nișa aceea. De parcă nici n-ar fi fost. Toți se risipiseră. Dar Sapojnikov nu putuse crede că maică-sa murise. Nici atunci și nici mai tîrziu. Cîtă vreme ne mai amintim de un om, el rămîne viu. Cînd uităm pe cineva, atunci da, pleacă dintre cei vii, sucombă și în noi moare ceva, moare, pentru ca restul să poată trăi. Toate astea sînt groaznice, firește, dar natura n-a născocit încă un scenariu mai bun. Poate or să-l născocească oamenii. Sapojnikov ieșise din crematoriu, la intrare trăsese de-acum alt autobuz, cenușiu cu o dungă neagră, altă durere își aștepta rîndul și prohodul. Nu știa pe atunci Sapojnikov că peste cîțiva ani urma să-i moară soția, blestemată și iubită, iar apoi și tatăl. Autobuzul cenușiu nu iartă pe nimeni. Fii blestemată, moarte !

Din vizita aceea nu-i rămăsese în minte nimic, cel puțin așa i se păruse atunci. Reținuse totuși două fotografii ovale în rame patrate — a inginerului șef și a nevesti-si, cu o broșă între sîni — precum și paravanul acela de lîngă pat : pe o ramă de lemn castaniu, pliseuri întinse de mătase verde. Așa-i înmărmurise în memorie vizita aceea : în castaniu și pliseuri verzi. Și-și mai amintea cum băuseră ceai și mîncaseră prăjituri, încă destul de rare pe vremea aceea, și maică-sa făcuse nazuri : „N-am voie aluaturi... nici dulciuri“ și ciugulise cu

lingurița numai din marginea prăjiturii aceleia, numai din margine. Iar lui Sapojnikov i se făcuse milă de maică-sa și-i venise să răstoarne masa aceea cu prăjituri. Dar era o masă grea, de stejar. N-avea cum s-o răstoarne.

Răsturnase apoi, la viața lui, multe mese cu prăjituri, fără a izbuti vreodată să priceapă de ce. Îi face viața rînd și lui la o masă mai acătării, îmbiindu-l să se lăfăie pe sofa sau canapea, sub lampadar, lîngă oglinda triplă și deodată diavolul din el — buf ! — sub cot și totul se duce naibii, serviciul și bacaraua pe jos, gazdele mătură cioburile de oglindă, resturile de tort și pralinele. Și din nou la Sapojnikov acasă nici cenușă în vatră, prin buzunare fluieră vîntul, pe prieteni parcă i-a luat gaia, și el stă lungit pe laiță, rumegînd altă trăznaie. Ar fi timpul să cam termini cu chestiile-astea, Sapojnikov.

Avea gusturi aberante. Bogăție însemna pentru el nu un cont la bancă, al lui dispărea invariabil înainte de a apare — interesant dacă e posibil așa ceva. O senzație de belșug îi dădea magazinul universal din cartier, mai concret noul magazin, sau, cum i se spunea, novmagazinul, într-un cuvînt. Chiar așa. Împlinește curînd o jumătate de veac, dar tot așa i se spune, novmagazinul, de parcă ar fi vorba de Novgorod. Parterul era în întregime rezervat alimentelor, în vreme ce etajul era tixit cu lucruri necomestibile. Sacouri, biciclete, dar nu, bicicletele apăruseră mai tîrziu, pături, chipie, rechizite, acordeoane, ghete care se încercau în fața unei oglinzi așezate pe podea... Prin

marile vitrine răzbate ziua sură, se zăresc acoperişurile argintii şi umede. E înnăbuşitor la etaj şi miroase a serviete. Dar jos, la parter, aerul e rece, curat. Se taie, cu icnete, carne, pe o buturugă cît toate zilele. Miros de scrumbie şi ceapă, fîşîitul pergamentului la raionul unde se vinde unt din calup. Şi zgomotul franzelelor lăsate să cadă pe tejghea. Huruie şi clănţăne casa, se trîntesc uşile ce dau în stradă, sau jos, în lumea de basm a depozitelor şi rampelor comerciale, unde se perindă camioanele şi scrîşnesc lăzi tîrîte pe ciment. Asta însemna belşug pentru simţurile lui primitive.

Lui Sapojnikov îi plăcea hrana frustă, fără ambalaj, mîncarea pe care o înfuleci numai cînd ţi-e foame, nu-i plăcea să fie ademenit cu etichete strălucitoare. Frumoase n-au decît să fie rochiile femeilor şi sticluţele cu parfum. Pentru cine a flămînzit muncind, hălcile de carne şi pungile cu sare sînt frumoase prin ele însele. Căci după muncă sufletul omului se luminează. Iar ghiftuitul are suflet galfăd, ca un vestiar de policlinică.

La raionul de lactate lucra acum Niura. Ea şi Dunaev se cununaseră la doi ani după ce Sapojnikov şi maică-sa se mutaseră din Kaleazin la Moscova, la o rudă a lui Dunaev, care le închiriase o cameră. Peste vreun an îşi făcuseră apariţia şi Dunaev cu Niura. Aşa că acum Niura trage ocheade de după tejghea. Îşi ridică pleoapele, îşi coboară pleoapele. Şi tot aşa. Le ridică şi le coboară. Părul cenuşiu ascuns sub basmaua albă. Mîini plinuţe, curate, în care foşneşte

pergamentul. Pînă la ea, coada merge repede ; după ea, întîrzie ca lîngă un monument.

Într-o zi, Sapojnikov aşteptase să se termine coada, îşi luase paharul lui cu smîntînă, apoi o întrebase pe Niura, care era întoarsă cu spatele. căci tocmai răsucea calupul cu unt :

— Niura, ce sîntem noi ?...

— Sapojnikovi. Cum ce ? Sapojnikovi...

— Nu. Noi toţi. Tu, Dunaev, noi. Toţi. Mă rog, oamenii din Kaleazin. Ce sîntem ? Muncitori, ţărani ? Funcţionari ?

— Am fost muncitori, apoi funcţionari, am fost şi ţărani, spuse Niura gînditoare. Acum nu ştiu ce sîntem. Filistini, pesemne. Aşa zice Dunaev.

— Ce-s ăia filistini ?

— Nu ştiu... Noi, pesemne.

Zi-i Niura şi basta.

— Închidem, spuse un bărbat unsuros, cu bască albastră şi şorţ galben, înfăşurîndu-şi privirile pe după gîtul Niurei.

Niura îşi ridică şi-şi coborî pleoapele.

De ce trăiesc oamenii Sapojnikov ştia. Pentru că se nasc. De ce mor oamenii Sapojnikov ştia de asemeni. A copt bunica o lipie, şi ea — pe-aci ţi-i drumul. Am şters-o eu de la bunica şi de la bunicul, necum de la tine, lup sur. Apoi vine cumătra vulpe, — hap ! — şi gata : s-a zis cu lipia.

Dar pentru ce trăiesc şi mor oamenii, ca ce chilipir, Sapojnikov nu ştia.

Într-o zi, cu mulţi ani în urmă, îl întrebase pe Dunaev şi acesta răspunsese :

— Pentru plăcere.

Dar Sapojnikov nu-l crezuse. Răspunsul i se părea mult prea simplu. Şi, mai cu seamă, neuniversal. Pentru plăcerea cui ? Pentru propria plăcere ? Asta înseamnă să calci pe bombeuri şi să-ţi faci loc cu coatele. Pe atunci nu-şi dădea încă seama că, tot pentru propria-ţi plăcere, poţi să nu calci pe bombeuri şi să nu-ţi faci loc cu coatele.

Mamă şi fiu se mutaseră la Moscova. Se mutaseră pentru că n-aveau nici un motiv să o facă.

Într-o seară posomorîtă, la Kaleazin, Sapojnikov, care stătuse pînă atunci sprijinit de soba rece de teracotă ce lucea în colţul odăii, se întoarse deodată şi văzu că maică-sa şedea pe cufărul acela cu cerchez încă nemîncat de molii şi se uita la el. Şi Sapojnikov spuse :

— Ma... Să plecăm de aici. Hai să ne mutăm la Moscova.

Şi maică-sa încuviinţă din cap. Iar Sapojnikov înţelese că nu el spusese vorbele acelea. Maică-sa îi poruncise tăcînd.

Mult după aceea îl întrebase pe Dunaev :

— Tu ce crezi ?... De ce om fi lăsat atunci totul baltă ? De ce om fi venit la Moscova ?

Dunaev răspunsese :

— După cîntece.

Ca să vezi. Iar atunci Sapojnikov se întoarse de la novmagazin şi spuse :

— Ce-s ăia filistini ?

Maică-sa răspunse :

— Ţi-aduci aminte ce bine era la Kaleazin ? Îţi aminteşti ce sobă de teracotă aveam — vara rece şi iarna fierbinte-fierbinte ? Îmi plăcea să mă reazem de ea cu spatele. Ţi-o mai aminteşti pe căţeaua noastră, Muşka ? Toate astea la un loc se cheamă astăzi filistinism.

— Şi e ruşinos să fii filistin ?

Maică-sa nu răspunse.

...De cum sosiră la Moscova, Sapojnikovii se instalară în casa unei rude a Dunaevilor, la mezanin. Mezaninul era mare. În afară de Sapojnikovi, aici mai locuiau sărmanul anchetator Karluşa, cu fiul lui, Ianis, iar jos — toată cimotia Dunaevilor. Apoi se mutară pe Novaia Semionovskaia, în nişte case de termolit cu trei etaje, cu frizeria şi novmagazinul la doi paşi. Cînd se construiseră casele acelea, toţi le luaseră în rîs şi uite că sînt şi astăzi în picioare.

Mai tîrziu, după mulţi ani, maică-sa îi spuse într-o bună zi :

— Greşeşti. Karluşa nu era anchetator. Era ţesător. Maistru ţesător. Numai că-l chemau mereu la expertize judiciare. Dar de Agrari îţi mai aminteşti ? Cînd vă căuta omul, eraţi amîndoi pe malul Volgăi...

— Ma, ţi-aduci aminte că mi-ai povestit despre feciorul negustorului, cel care ne-a pus foc, de ne-am mutat apoi în casa lor ? întrebă Sapojnikov.

— Păi cum, spuse maică-sa. Era luptă de clasă. Lupta claselor.

— Nu cred că numai a claselor. Tipul era o canalie. Nici o clasă nu oferă garanţii împotriva canaliilor.

— Nu vorbi aşa. Nu se cade.

— Ma, să fii filistin e o rușine ? își repetase Sapojnikov întrebarea.

— Ce rușine ? ! Pur și simplu unii confundă filistinii, pe oamenii comuni adică, cu micii burghezi, asta-i rușinea. Micul burghez îi linge pe cei puternici și-i strivește sub cizmă pe cei slabi. Omul comun, „filistinul", e ca vechea albie. Ții minte vechea albie ?

Vechea albie. Fluviul se revărsa, apoi apele se retrăgeau, dar nu și din adîncitura aceea prelungă, acolo mai rămîneau încă multă vreme, pînă la viitoarea revărsare. Aceea era vechea albie.

Așadar apele se primenesc o dată pe sezon. Și vechea albie trăiește din revărsare în revărsare, martoră marii perindări a evenimentelor, avînd, între ele, răgaz să chibzuiască pe îndelete. E bine așa sau e rău ? Nu-i nicicum. Sînt stări deopotrivă necesare. Pentru că și fluviul, și vechea albie, și lumea toată sînt purtate de fluviul timpului. De marele fluviu. Care alcătuiește și el spirale, împreună cu vîrtejurile lui, corpurile, căci de fapt ele alcătuiesc aceste vîrtejuri. Orice corp de pe lumea asta este un vîrtej al timpului. Mai mare sau mai mic.

Lui Dunaev iar i-o luaseră pe Niura.

— Se întoarce ea, spuse Dunaev, ca despre o vacă.

Și într-adevăr se întoarse. Reîncepură să trăiască împreună.

Nici nu era de mirare. În preajma Niurei, bărbații își pierdeau mințile.

Cîtă vreme umbla prin casă încoace și încolo, mai treacă-meargă. Dar cum se apleca să ridice

ceva de pe jos, sau mai știu eu pentru ce, gata. Dixit. Începeau să se foiască și băteau cîmpii. Dunaev își dădea seama că nu-i a bună și spunea :

— Băieți, mîine dimineață mă scol devreme.

Musafirii se risipeau atunci, căutîndu-și alinare pe la casele lor.

Se spune că toate familiile fericite sînt fericite uniform, ceea ce, într-un fel, depreciază familiile fericite. Căci uniformitatea e un standard neînsuflețit. Și cui îi convine să fie considerat neînsuflețit ? Or, pentru nefericiți, familiile fericite sînt ca dîmburile-n mlaștină ; pentru cel ce se îneacă în mocirlă orice petec de pămînt sigur e fericirea întruchipată. Rezultă că dîmburile sînt la fel doar pentru cei ce se îneacă, pentru ele însele dîmburile sînt diferite.

— Morala n-are ce căuta aici, îi spuse lui Dunaev mama lui Sapojnikov. Niura e un caz aparte... O duceți bine — asta contează.

— Fiecare caz e aparte, zise Dunaev.

— Și asta-i drept, consimți mama lui Sapojnikov.

Ieși din antreu pe palier, unde Sapojnikov privea tîmp pompa de bicicletă pe care i-o reparase Dunaev și se întreba ce se întîmplă înăuntrul pompei cînd tragi pistonul, dar nu lași să pătrundă alt aer, firește, astupînd gaurica aceea din corpul pompei cu degetul ? Cică aerul se destinde. Dar atunci de ce pistonul, cînd îl împingi, e respins îndărăt ca de un elastic ?

— Haidem acasă, băiețaș... E timpul, spuse maică-sa. Trebuie să-ți faci lecțiile. Învață bine. Știi că directoarea nu ne prea are la inimă.

— E-n regulă, spuse Sapojnikov.
— Iar la iarnă, cînd o să te duci în tabără la Kaleazin, să nu-i spui bunică-ti despre Niura.
— E-n regulă, spuse Sapojnikov.
Pe vremea aceea, la școală, profesorii și colegii se purtau rezervat cu Sapojnikov. Abia mai tîrziu începuseră să se poarte bine. Cînd deja puțin îi păsa. Dar pe atunci nu. Totul era nemaipomenit de încîlcit.
În clasă cum era obiceiul ? Ori ești de-ai noștri, și atunci te supui, ca toți, unor reguli nescrise dar aspre, ori stabilești tu însuți aceste reguli, și atunci toți ți se supun și ești lider și — stați blînzi ! — ce ai spus tu e lege. În clasele mici, cine e lider ? Cine are spatele tare : un bloc sau un cvartal cu mulți copii. În cele mijlocii — cine e mai curajos. Iar în clasele mari, lider e cel mai șmecher, cel care mănîncă mai bine și are papagal.
Iar Sapojnikov, pe toate treptele, cu toate că nu stabilise el regulile, nici nu se supusese vreodată.
Venise în clasa a treia, și ghiozdan n-avea. Pentru cărți și caiete, maică-sa îi dăduse geanta de vînătoare a lui taică-său, geantă bună, de piele. Voise să-i scoată cartușiera, dar el n-o lăsase. Spusese că o să țină în ea creioanele. În clasă, firește, toți pufniseră în rîs. Șișkin spuse :
— Dă poșeta, coniță.
— Na, spuse Sapojnikov.
Șișkin apucă geanta de curea și începu s-o învîrtă deasupra capului. Hohote. Intră învățătorul.

— Ce-i asta ? Toată lumea în bănci !
În pauza mare, Sapojnikov își scoase merindea — două felii de franzelă, iar între ele o omletă, zdrențe galbene și albe. Șișkin spuse :
— Ia dă-o-ncoa.
— Na, spuse Sapojnikov și-i dădu merindea.
Fu clasat numaidecît : un papă-lapte. Șișkin mușcă, mestecă îmbucătura aceea și spuse :
— Ptiu, fără unt...
Și aruncă sandvișul, pe deasupra întregii clase, pînă în peretele de lîngă tablă. Toți așteptară cu gura căscată. Sapojnikov se duse după sandviș și se aplecă să-l ridice : jap ! — un picior în fund. Dar Sapojnikov se ținu pe picioare, ridică sandvișul, luă omleta mușcată de dinții lui Șișkin între două degete și-o lăsă să cadă în urna de placaj din colț, dar bucățile de pîine le puse una peste alta și apoi se întoarse spre Șișkin.
— Cere iertare, spuse.
Toți căscară ochii.
— Eu ? întrebă Șișkin.
— Tu.
Șișkin îi mai dădu un picior în fund. Învățătorul intră în clasă :
— Ce-i asta ? Toată lumea în bănci.
În pauza următoare, scurtă, Sapojnikov scoase din bancă feliile acelea de pîine mușcate și se apropie de Șișkin :
— Cere iertare.
— Mă... făcu Șișkin și-i mai dădu un picior în fund.
— Cere iertare, spuse Sapojnikov.

Şişkin îi luă pîinea şi-o trînti iar de perete, în momentul cînd învăţătorul tocmai intra în clasă :

— Ce-i asta ? În bănci. Şişkin, ridică numaidecît pîinea.

Şişkin se duse să ridice pîinea, Sapojnikov după el. Cînd Şişkin se apleacă, Sapojnikov — jap ! — un picior în fund. De faţă cu învăţătorul. Şişkin se ridică şi Sapojnikov îi luă pîinea din mînă.

— Şişkin, treci în bancă, spuse învăţătorul. Dar tu de unde ai mai apărut ? Nu te cunosc.

— Din Kaleazin, spuse Sapojnikov.

— Ahaa, eşti nou... Porneşti cu dreptul, după cîte văd. În bancă.

Toată lecţia, Sapojnikov luă sîrguincios notiţe la aritmetică. În pauza următoare, Şişkin o şterse.

A doua zi dimineaţa, Sapojnikov fu aşteptat chiar în faţa şcolii de doi băieţi care-i făcură o vînătaie sub ochi. La prima lecţie, Şişkin zîmbi tot timpul, cu ochii la tablă. În pauză, Sapojnikov scoase pîinea din ziua precedentă şi se apropie de Şişkin.

— Cere iertare.

Şişkin se năpusti asupra lui Sapojnikov, cu gînd să-l trîntească, dar Sapojnikov nu se lăsă. Pe caietul premiantei Nikonova se vărsă o sticlă de cerneală. Caietul avea o panglică de mătase, ca să găsească fata mai repede lecţia la zi, şi panglica aceea se mînji toată. Întreaga Moscovă răsună de jalea Nikonovei. Şişkin şi Sapojnikov fură trimişi acasă şi somaţi să vină cu părinţii.

Seara, în clasă, lumina era aprinsă doar deasupra catedrei, celelalte becuri nu ardeau. Afară — noaptea oraşului, spartă ici-colo de lumini, iar în clasă semiîntuneric. Sapojnikov cu maică-sa într-o bancă, Sişkin cu taică-său în alta.

— Sapojnikov, spuse directoarea. Explică-ne de ce l-ai lovit pe Şişkin cu piciorul.

— Ştie el, spuse Sapojnikov. Să ceară iertare.

— Iertare ? răcni tatăl lui Şişkin. După ce că e lovit, să mai ceară şi iertare ? !

— Tovarăşi părinţi, fiţi buni şi descoperiţi-vă, spuse directoarea.

Mama lui Sapojnikov îşi scoase basmaua, tatăl lui Şişkin şapca.

— Ce hram porţi tu, băiete ? spuse tatăl lui Şişkin. Ăi fi vreun von-baron ? Pe von-baroni i-am aranjat încă prin douăzeci, la Anapa... De ce să-ţi ceară ţie iertare un fiu de muncitor ? Ai ?

— Nu mie, spuse Sapojnikov.

— Dar cui ? întrebă directoarea

— Pîinii, spuse Sapojnikov.

— Cum poate cineva să ceară iertare pîinii ? se minună directoarea. Ce idee !... Băiatul dumneavoastră e normal ?

— Al cui ? întrebă tatăl lui Şişkin.

— Bunică-sa l-a învăţat, spuse maică-sa. El n-are nici o vină... Cînd cădea vreo bucată de pîine pe jos, îi poruncea s-o ridice, s-o sărute şi să-i ceară iertare... Aşa a fost învăţat, băiatul n-are nici o vină.

— Băiete, spuse tatăl lui Şişkin. Ai adus pîinea aceea cu tine ?

— Îhî, spuse Sapojnikov.

— Ia dă-o-ncoa, spuse tatăl lui Şişkin. Şi desfăcu cele două felii de pîine, pe dinafară uscate, pe dinăuntru umede încă.
— Mănîncă ! spuse tatăl lui Şişkin întinzîndu-i fiului său una din feliile acelea.
— Încetaţi ! strigă directoarea.
— Nu mănînc, spuse Şişkin.
— Dacă nu vrei, ţi-o vîr eu pe gît, spuse tatăl lui Şişkin. Mănînc-o.
— Sînteţi în toate minţile ? se indignă directoarea.
Şişkin izbucni în lacrimi şi începu să mănînce pîinea.
— Vă rog să nu mai chinuiţi copilul, spuse directoarea.
— Iertaţi, tovarăşă directoare, spuse tatăl lui Şişkin. Dumneavoastră puţin vă pasă : termină şapte clase şi pleacă. Dar eu trebuie să trăiesc lîngă el.
— E uscată... Fire-ar... spuse, înecîndu-se, Şişkin.
— Nu-i nimic, spuse tatăl lui Şişkin. Înmoaie-o cu lacrimi.
Şi-şi puse şapca.
— Să mergem... Mulţumesc, băiete, îi spuse lui Sapojnikov tatăl lui Şişkin.
Şi cei doi ieşiră.
— Ce sălbăticie ! spuse directoarea, desfăcîndu-şi braţele a disperare.
Din coridor răzbătu urletul lui Şişkin.
— Îl bate ! ţipă directoarea şi dădu fuga pe coridor.
Dar nu-i mai ajunse şi reveni în clasă.
— Ei lasă tu, Sapojnikov !... spuse ea.

A doua zi Şişkin se mută la altă şcoală şi Sapojnikov deveni lider.
Băieţii se înfiinţară numaidecît după instrucţiuni — cum să trăiască de-acum încolo — şi să se deprindă cu noul lider.
— Ia mai duceţi-vă... spuse Sapojnikov.
— Ce-i cu tine ? îl întrebară. Ce ai ?
— Îmi pare rău de Şişkin, spuse Sapojnikov.
— Ce facem ? îl întrebară.
— De unde să ştiu eu ?
Şi Sapojnikov încetă să mai fie lider. În curajoasele clase mijlocii, Sapojnikov fu iarăşi inaccesibil. Devenise inventator, dar lider refuza să se instituie. În clasele mari, fief-ul şmecherilor, făcea deja box, îi pocise mutra celui mai şmecher, dar din nou refuză să fie lider. Aşa şi trăise, ca un cîine pe un ponor de fîn : nici pe el nu-l hrăneşte, nici altuia nu foloseşte. De aceea atitudinea oamenilor faţă de Sapojnikov era complicată. Dar despre asta mai tîrziu. Acum, în clasa a şasea, călătorea, în cuşeta de sus, spre tabăra de pionieri, aflată chiar la Kaleazin, pentru că şcoala lui era patronată de electrocombinat.
Lui Dunaev iar i-o luaseră pe Niura

Capitolul 4
MERELE VERZI

— Hei, moşnegilor, cît mai e pînă la Vereia ? strigă şoferul.
— Douăzeci de kilometri, răspunseră băieţii.

Își urmară drumul, intrînd într-o pădurice care arunca umbre lungi peste șoseaua albastră și prin geamul coborît pătrundea mireasma de cetină, și șoferul începu o nouă istorioară ca un găinaț, și mai aveau de parcurs împreună douăzeci de kilometri.

Stîlpii zebrați de pe marginea șoselei anunțară o cotitură, apoi încă una, și taxiul moscovit pătrunse în piața unui orășel cum nu se află altul mai frumos.

Aici, vis-à-vis de șirurile de prăvălioare confortabile, era amenajat un scuar care găzduia monumentele de ciment ale partizanilor, cu postamente de marmură aidoma celor din vechile cimitire. În umbra cursei auto, caii rumegau fîn. De ușa magazinului de mobilă era legată o vacă. Un tînăr pletos, în blugi, purtînd pe deget un inel de producție cehoslovacă, mîna un cîrd de gîște pe lîngă zidul de calcar al bisericii. O motocicletă cu ataș căra, țanțoșă, o saltea.

Și Sapojnikov se mai înveseli.

Luînd-o pe urmele altor mașini, taxiul coborî la vale, spre rîu, pe ulița nepavată, și trecătorii atenți petreceau numărul acela moscovit cu ochii mijiți.

Mașina opri în fața unui gărduleț, dincolo de care se zărea o casă cu veranda neterminată, și Sapojnikov ieși la soare.

Își dezmorți picioarele înțepenite și-și făcu vînt cu poalele cămășii, ca să-și răcorească pielea ce se lipise de nailonul acela, și șoferul făcu o aluzie la o cursă „pe gol" pînă la Moscova.

Dar Sapojnikov nu marșă, prea îi erau vii în minte volubilitatea terifiantă a acestui farfara, nesfîrșitele istorioare despre felurite dame și studente care-l ospătaseră și-l îmbrăcaseră, și-i dăduseră de băut, despre cum la început strînsese bani pentru un acordeon „Scandale" sau „Hohner", dar apoi se gîndise că nici pînă la un „Moskvici" nu-i departe, și cum spunea el „mie banii îmi alunecă printre degete" și cum în copilărie părinții îl ținuseră din scurt și el n-o să uite chestia asta. Și Sapojnikov îi dădu douăzeci de copeici bacșiș și-i șopti că în mașină miroase a găinaț. Șoferul pricepu numaidecît despre ce era vorba și se fîstîci deodată, căci se lăsase amăgit de cămașa de import a pasagerului, și demară încet, nu fără a-l face pe Sapojnikov — firește, numai din priviri — zgîrie-brînză.

O furie nemotivată se abătu asupra lui Sapojnikov și el deschise portița care, în loc de arc, avea prinsă, lîngă țîțînă, o bucată de furtun pentru clisme. Simți din nou cum îl zădărnicea blestemul de a vedea lumea în detalii exacte, împiedicîndu-l să gîndească în abstracțiuni, istovindu-l.

Pe verandă îl întîmpină o femeie într-un șorț tricotat, care tocmai se ridicase de deasupra unei lămpi de gătit cu petrol și care-i spuse că Dunaevii încă nu se întorseseră de la rîu.

Și Sapojnikov spuse : „Nu-i nimic, e-n regulă", își puse sacoșa pe podeaua proaspăt rașchetată și ieși în stradă prin portița aceea, și-i văzu pe Dunaevi venind în întîmpinarea lui, și Niura era pîrlită și bronzată, semăna cu un ne-

gativ, înainta comică și parcă necunoscută, ținînd în mînă niște peștișori înșirați pe un capăt de ață.

Și Sapojnikov simți miros de apă și de pajiști, și duhoarea de găinaț se risipi. Încă nu-și dădea seama că pur și simplu începuse din nou să se bucure de viață și că asta era tot.

Niura spuse :

— O să te instalăm în casa învățătoarei. Stă chiar lîngă noi și are o odaie liberă.

...Caii erau sătui. Crănțăneau fînul, îl striveau sub copite și drumul care se zărea, alb în noapte, printre scîndurile șopronului, îi ispitea, fermecîndu-i. Tancurile roșcate ale lui Rommel nu se arătaseră încă de după colț. Galka ridică lansatorul de rachete. „Ei, băieți", spuse...

...Sapojnikov nu-și vizionă visul pînă la capăt. Își azvîrli, printr-o mișcare bruscă, picioarele pe podea și se așeză pe marginea patului. În casa învățătoarei, unde îl trimiseseră să doarmă, podelele vopsite erau reci și asta era bine. „Mulți dintre noi nu dorm nopțile, pesemne", se gîndi Sapojnikov, dar nu simți nici o ușurare. Dimpotrivă.

Mulți dintre ei se răsucesc în așternuturi, neputînd să adoarmă. Sub pleoapele lor coborîte cineva rulează obsedant frînturi din același film și ei își lasă picioarele pe dușumeaua rece, în izbe sau apartamente confortabile, fumează și tușesc, și așteaptă să se crape de ziuă.

Sapojnikov se dezobișnuise să doarmă la parter și îl înnebunea mireasma de iarbă și flori

înrourate, care năvălea valuri-valuri în odaie prin fereastra larg deschisă spre grădină.

Sapojnikov se ridică, patul scîrțîi și podelele trosniră. Ceasul de mînă ticăia asurzitor. Noaptea era aidoma unui mecanism dereglat. Se auzeau foind în stomac intestinele, ficatul și splina lucrînd, se auziră trosnind articulațiile genunchilor, cînd Sapojnikov se ghemui ca să-și ridice de jos ceasul și țigările, se auzi chiar mișcarea globului ocular, cînd se șterse la ochi. Cînd îl întoarse, ceasul răspunse cu rafale scurte.

... — Ramona, mai ai mult ? întrebă Bobrov.

— Am găsit-o, răspunse Galka.

„Ramona... prinse a cînta discul din mîinile ei. Sclipătul ochilor tăi mă orbește, Ramona..." Era discul ei preferat. Al treilea în acest război. Două se spărseseră.

Grupul lor se retrăgea, apărîndu-se cu foc intens, în adîncul subsolului acestui mare magazin universal și Ramona, descheindu-se la guler, își vîrî sub pufoaică discul elastic din celuloid roz. Ceva îi spunea că discul acela n-o să se spargă. Nu era defel obligatoriu să întîrzie din pricina unui banal cîntecel „à l'Espagne", dar ce să-i faci dacă o iubeau pe Galea.

O iubeau pentru că nu se temea să dorească astăzi, acum, imediat. Dacă voia, bunăoară, un cîntecel ca acela, nu amîna pînă la sfîrșitul războiului, îl rupea din pom necopt, nemaiașteptînd să-și șlefuiască aroma. O iubeau fiindcă avea într-însa viață pentru zece.

Sapojnikov se retrase ultimul, plasînd sub ușă o mină antitanc. Se năpustiră în galeriile de

trecere, ca să aibă timp să se pună la adăpost înainte ca nemţii să sară în aer, cînd aveau să ia subsolul cu asalt...

...Sapojnikov încremeni cînd liniştea se cutremură, spartă de zgomotul furcii pe care el o răsturnă, dînd peste ea în tindă.

Dar nimeni nu se deşteptă în izba enormă de lemn, construită ca pe vremuri, cu scară la podul burduşit cu fîn, cu acareturile sub acelaşi acoperiş, cu un spălător de marmură lipit de bîrnele pîntecoase ale tinzii.

Nu se treziră nici gazdele, nici şoferii beţi ai autocamioanelor acoperite, ce făcuseră popas în apropiere. Erau slujitorii unor profesii tinere şi realiste şi încă n-aveau parte de filme nocturne. Toate complicaţiile diurne adormiseră, simplitatea domnea peste lume. Bărbaţii erau bărbaţi, femeile femei. Băieţii pilotau, fetele se găteau de nuntă, copiii respingeau prin somn, plîngînd, linguriţa de griş cu lapte sau visau batoane de ciocolată. Deie Domnul să rămînă toate aşa şi pe mai departe.

Sapojnikov răzbătu în sfîrşit în grădina întunecată, îşi trase răsuflarea şi rupse din pom un măr verde. În copilărie îşi dorise nespus de mult să ajungă bărbat. Şi ? Acum că era bărbat, ce mare scofală făcuse ?

Cineva spunea că, dacă Adam s-ar fi întors din război, ar fi înfulecat toate merele încă de verzi.

Cînd încetă să se mai strîmbe de acreala aceea şi deschise ochii, văzu că grădina învăţătoarei era mică şi că, deasupra gărduleţului negru, zvonea zarea violetă a răsăritului.

Mai rămase o săptămînă la Vereia. Se scăldă în rîu, dormi în iarbă, îşi spălă picioarele în jgheabul fîntînii aceleia cu acoperişul ruginit, se întoarse să înnopteze pe uliţa aceea traversată în răstimpuri de gîşte. Respiră aer proaspăt.

Apoi plecă.

Niura îi spusese :

— Pleacă. Nu mai suport să te văd chinuindu-te.

Şi el plecase.

Capitolul 5
CENTURA DE SALVARE

Noul profesor de matematică, fost artilerist roşu, îl întrebă pe Sapojnikov :

— Cine eşti tu ?

— Un băiat.

— Aşa va să zică. Şi de ce nu o fetiţă ?

— Fetele sînt construite altfel.

Profesorul îşi ridică ochelarii pe frunte şi spuse :

— Bagă la cutiuţă pentru toată viaţa : niciodată să nu trăncăneşti ce nu ştii. Ai băgat la cutiuţă ?

Sapojnikov băgă la cutiuţă pentru toată viaţa.

— Am băgat la cutiuţă, spuse.

— Aşadar cine eşti tu ?

— Nu ştiu.

— Cum adică nu ştii ?... Ah, da, îşi aminti profesorul propria lui povaţă. Vreau să spun... Cum te cheamă ?

— Sapojnikov.
De atunci toţi parcă-i uitară numele mic.

Dacă ar fi ştiut ce urmări aveau să aibă cuvintele lui — să nu trăncăneşti ce nu ştii — profesorul s-ar fi ferit să le pronunţe. Ba nu s-ar fi ferit.

— Copii, voi vă iubiţi ţara ? Sapojnikov, tu îţi iubeşti ţara ? întrebă profesorul de matematică, fost artilerist roşu.

Sapojnikov răspunse :

— Cum nu ştii ? se sperie profesorul. De ce ?

— Nu ştiu.

— Păi încă n-am văzut-o, spuse Sapojnikov.

— A-a... se linişti profesorul. Cum adică n-ai văzut-o ? De unde eşti tu ? Vreau să spun. unde te-ai născut ?

— La Kaleazin.

— În oraşul Kaleazin, preciză profesorul. În matematică, esenţialul e gîndirea logică. Să urmărim acest fir. Iubeşti oraşul Kaleazin ?

Şi încă cum.

— Îl iubesc, răspunse Sapojnikov.

— Şi unde se află Kaleazinul ? îl îmboldi profesorul.

— Pe Volga.

Sapojnikov iubea şi Volga.

— Dar oare Kaleazinul şi Volga se află într-o altă ţară ?

— Nu.

— Bun... Pe mămica o iubeşti ?

— Da.

— Dar pe tăticu ?

— Nu ştiu.

Pauză. Profesorul nu încercă să desluşească lucrurile. Ascensiunea de la concret la abstract e, fireşte, o chestie importantă, dar nu prea la inima omului. Aşa dovedeşte practica.

— Bun... Ai locuit, împreună cu mămica ta, într-o casă. Iubeai casa aceea ?

— Da.

— Bun. Şi casa aceea se află în oraşul Kaleazin, pe care-l iubeşti.

— Da.

— Minunat... Iar Kaleazinul se află în ţara noastră... Aşadar, ce iubeşti tu ?

— Kaleazinul.

Profesorul tăcu o vreme.

— N-o să ai o viaţă uşoară, îi spuse.

Profesorul povesti dialogul acela în cancelarie. Toată cancelaria fu de părere că Sapojnikov era, pesemne, defectiv.

— Nu, spuse profesorul. E foarte ascultător. Eu însumi l-am povăţuit să nu trăncănească ce nu ştie.

Ascultător, aşadar nedezvoltat şi, deci, intelectualmente rămas în urmă. În fond nici nu era moscovit, venise din Kaleazin. Nici cu asta profesorul nu fu de acord. Pentru că el şi Sapojnikov izbutiseră să se privească în ochi. Şi în chestia asta există o logică, numai că altă logică.

— Sapojnikov, completează odată formularul ăla... N-o mai lungi atîta, spuse bibliotecara Casei Pionierilor. Ce-i aşa de greu de înţeles ? Originea socială ? Tatăl tău e muncitor ? Scrie : muncitor.

— Nu-i muncitor.
— Da' ce-i ? Țăran ? Nu ? Scrie : funcționar.
— Nu-i funcționar.
— Cum adică, nu-i nici funcționar ? Atunci ce-i ? Că o fi lucrînd și el undeva. Cum vine asta că nu lucrează ? ! Atunci ce-i ?
— Luptător.
— Luptător pentru ce ? întrebă, nesăbuită, bibliotecara.
— Pentru bani, pesemne.
— Pentru bani luptă numai capitaliștii și pungașii. Taică-tău e capitalist ?
— Nu, spuse Sapojnikov. Și nici pungaș. E luptător... Luptă la circ.
— A-a... lucrător la circ. Scrie : funcționar.
— Păi nu-i funcționar.
— Da' ce face acolo ?
— Luptă.
— Sapojnikov, ia bilețelul ăsta. Roag-o pe mămica să treacă pe la bibliotecă.
Sapojnikov o rugă.
— Sapojnikov, de ce nu mai treci pe la bibliotecă ? îl întrebă profesorul. Bibliotecara zice că luna asta ai luat o singură carte... Și aia — despre marionete. Poftim... își lăsă el ochelarii pe nas, „Actorii de lemn“ — așa se cheamă cartea.
— Eu acolo nu mă mai duc.
— De ce ?
— I-ați spus că sînt defectiv.
— Eu ? Așa va să zică... Nu-i nimic, o să mergem împreună.

Ajunseră. Sapojnikov rămase în sală, profesorul se strecură pe după biroul acela masiv și dispăru printre rafturi.
— Eu v-am spus că Sapojnikov are un defect : o imaginație prea concretă.
— Și ce-i cu asta ? spuse bibliotecara.
— Fiecare om poate avea un defect... Eu, bunăoară, în locul piciorului stîng am o proteză. Înseamnă că sînt defectiv ?
— De ce vă luați de mine ? Am spus eu despre dumneavoastră așa ceva ?
— Dar despre Sapojnikov ați spus-o...
— Doamne, dar el are defect la creier !...
— Dumneavoastră știți că Sapojnikov a ieșit primul la concursul raional al tinerilor inventatori ? A născocit o centură de salvare originală.
— Care centură ? Ce v-am făcut ?...
Bibliotecara izbucni în plîns. Profesorul și Sapojnikov plecară.
— Uite ce-i : la bibliotecă ai să te duci. Am să-ți fac o listă de cărți pe care trebuie să le citești neapărat, spuse profesorul lipăind prin bălțile de pe trotuar. Ba n-am să-ți fac nici o listă... De ce ai luat cartea aia, „Actorii de lemn“ ? Ce-ți trebuie ție păpușile alea ?
— Acolo scrie cum sînt făcute.
Tăcură. Ghetele profesorului lip-lip, ale lui Sapojnikov lip-lip-lip. Și totuși merg alături și nici unul nu-l depășește pe celălalt. Interesant.
— Pentru că veni vorba, poți să-mi povestești de-a fir-a-păr tot procesul care te-a condus la soluția problemei cu centura ?
— Ce-i aia proces ? întrebă Sapojnikov.

Lip-lip. Lip-lip-lip.
— Bun... Va să zică, s-a pus o problemă : să se născocească o nouă centură de salvare.
— Salvamarul a pus-o, spuse Sapojnikov.
— Ce ?
— Problema...
— Taci... A cărei construcţie să elimine neajunsurile centurii de plută, care e prea masivă, şi ale celei pneumatice : cînd omul se îneacă, nu-i arde de umflat centuri... Formulez corect ?
— Formulaţi corect.
— Bun. Şi mai departe ? Ai început să citeşti cărţi despre centuri...
— Pentru ce ?
— Cum pentru ce ? Ca să afli ce s-a făcut înaintea ta.
— Pentru ce ?
— Tu chiar că eşti defectiv ! Pentru ca invenţiile vechi să vină în ajutorul celor noi.
— Păi n-au ajutat pe nimeni, spuse Sapojnikov. Altminteri nu s-ar fi făcut concurs.
— Concursul s-a făcut pentru că oamenii şi-au dat seama de inconsistenţa ambelor soluţii anterioare, spuse profesorul sever. Or asta înseamnă foarte mult... E dialectică... Tu nu poţi pricepe încă... Eşti prea mic... În fiecare fenomen există o contradicţie... Ce-i aia o contradicţie ştii ? Nu ? Să zicem că în fiecare lucru există o latură folositoare pentru noi şi una dăunătoare — şi aşa, şi aşa. Ai înţeles ?
— Am înţeles : şi aşa, şi aşa.
— Bun. Acuma spune cum ai născocit centura aia... Dar pe îndelete.

— Păi chiar dumneavoastră aţi spus : şi aşa, şi aşa.
— Cum adică ?
— Trebuie luat de la cele două centuri numai ce-i folositor, iar restul nu trebuie luat.
— Şi cum ai luat ? Cum ? Căci ceilalţi n-au făcut-o, nu-i aşa ?
— A-a... asta era, spuse Sapojnikov.
Lip-lip. Lip-lip-lip.
— După cîte-mi dau seama, în drăcovenia aia a ta chichirezul e că se iau două benzi elastice de lungimi diferite şi se fixează pe cei doi pereţi ai unui săculeţ plat din pînză impermeabilă.
— Săculeţul se poate croi şi dintr-o pelerină, spuse Sapojnikov. Pelerina e impregnată cu cauciuc.
— Taci... Se obţine un săculeţ plat, ai cărui pereţi sînt alcătuiţi din benzi elastice.
— Poţi s-o vîri în valiză şi să te urci cu ea pe vapor, spuse Sapojnikov.
— Lasă, domnule, vaporul... Aşteaptă ! spuse profesorul. Mai departe... În caz de nevoie, omul îşi petrece peste brîu banda scurtă, formînd un cerc cu diametru mic, în vreme ce banda lungă alcătuieşte un cerc cu diametru mare... Formulez corect ?
— Formulaţi corect... Pereţii săculeţului se depărtează unul de altul şi înăuntrul lui pătrunde aer. Nici nu trebuie umflat. Trebuie doar înşurubat dopul. Banda mare are o găurică prevăzută cu un dop legat de un lănţişor.
— Şi cum ai raţionat cînd ai născocit chestia asta ?

— Cum adică — am raţionat ?

— Bun... Ce ţi-a venit mai întîi în minte ? Să iei benzile alea — una mai lungă, alta mai scurtă...

— Nu, spuse Sapojnikov. La benzi m-am gîndit pe urmă.

— Pe urmă ?

— Îhî. La început m-am înfuriat. Am umflat o cameră de bicicletă cu pompa. Durează mult să umfli o centură. Trebuie să absoarbă ea însăşi aer, întocmai ca pompa de bicicletă cînd tragi pistolul îndărăt. Şi la pompă un perete se depărtează de celălalt — pistonul adică — şi înăuntru pătrunde aer... Dacă astupăm găurica aceea din corpul pompei cu un dop, pompa o să plutească. Iar benzile pe urmă... cînd mi-am dat seama că, de fapt, trebuie o pompă care să poată fi îndoită peste pîntece.

— Aşa va să zică, spuse profesorul.

Lip-lip. Lip-lip-lip.

Treceau alături prin noaptea de toamnă şi le era frică. Profesorul se temea că băiatul o să-l întrebe : „De ce imaginaţia prea concretă e un defect ?". Iar Sapojnikov se temea că profesorul o să-şi dea seama că minţise în chestia cu pompa de bicicletă. Căci principalul era că Sapojnikov se înfuriase. Cît despre pompă, pur şi simplu se întîmplase tocmai atunci pe acolo.

De înfuriat, Sapojnikov se înfuriase pentru că-i era milă de păpuşari, care băteau drumurile Franţei cu omuleţii lor de lemn şi orice nemernic îi putea năpăstui, pentru că erau săraci şi n-avea cine să le ia apărarea şi să-i salveze, cu

toate că nu făcuseră nici un rău nimănui, ci doar bine. Şi îşi imaginase cum îi salvează el cînd toţi, nemernici şi păpuşari, călătoresc cu vaporul şi deodată căpitanul strigă : „Cetăţeni ! Ne scufundăm ! Vaporul se scufundă ! Colacii de salvare nu ne ajung la toţi ! Scape cine poate !"

Şi, fireşte, nemernicii de burjui înşfacă toate centurile de plută, iar cei care nu mai apucă se reped să le umfle pe cele pneumatice. Suflă în ele din răsputeri, dar vaporul se scufundă, iar păpuşarii stau ciopor, strîngîndu-şi la piept omuleţii de lemn şi sînt sortiţi pieirii, pentru că minuni nu există. Ah, nu există ? În clipa aceea Sapojnikov îşi deschide liniştit geamantanul, care e burduşit cu centuri plate, cum au pompierii — într-un geamantan încap o grămadă de centuri din astea. Şi el le spune păpuşarilor : „Luaţi centuri". Iar ei spun : „Mulţumim, băiete. Dar nimeni nu ne poate ajuta. Nu există miracole". Iar Sapojnikov le spune : „Luaţi. Acesta e un miracol concret şi mai devreme sau mai tîrziu orice îşi găseşte explicaţia. Mi-a spus mie Agrari."

Păpuşarii iau centurile şi încep să şi le prindă, petrecîndu-le bineînţeles, peste brîu. Şi deodată văd cu toţii că, odată petrecută împrejur, centura e gata umflată, iar dacă şi-o scot, redevine plată.

Fremătînd de bucurie, păpuşarii îşi prind centurile, sar în apă şi încep să plutească pe valuri, în vreme ce nemernicii se bat pentru centurile de plută şi cele pneumatice, pentru că aşa spusese căpitanul : „Scape cine poate !". Iar păpu-

șarii plutesc fără griji pe valuri, ținîndu-l deasupra apei și pe Sapojnikov, căci el rămăsese fără centură, și cu toții ies la mal în orașul Kaleazin, și se zvîntă la soare pe malul acela unde crește un cimișir, numai că e încă mic. Dar în clipa aceea răsună lătratul Mușkăi și mirajele pier. Sapojnikov termină de umflat camera de bicicletă, demontează pompa și, pe niplu, înșurubează un căpăcel cu lănțișor. Așa inventase el centura de salvare pentru concursul acela despre care le vorbise în clasă profesorul. Restul fusese simplu. Tot ce mai rămăsese de făcut fusese să stabilească din ce material trebuia construită centura.

Dar cum să-i povestești profesorului toate astea ? Sapojnikov mințise pentru ca profesorul să înțeleagă.

— Poate că principiul de bază al inventicii... spuse profesorul, este să discerni în fenomen contradicția fundamentală și să cauți soluția dincolo de această contradicție.

— Poate, consimți politicos Sapojnikov.

Profesorul oftă.

— Gata. Du-te acasă. Maică-ti spune-i că ai fost cu mine. La fizică poți să nu înveți astăzi. Mîine n-am să te ascult. Ghetele să nu ți le pui pe cuptor. La temperatură mare, pielea se usucă și plesnește, pentru că procesele care se desfășoară în ea... În fine, pînă la dimineață se usucă oricum. Și să dormi. Să dormi, auzi ? De ce nu porți galoși ?

— Îi pierd, spuse Sapojnikov.

Capitolul 6
BANCA DIN COLȚ

— Atențiune !... Atențiune !... Trenul numărul o sută unsprezece, din direcția Moscova, sosește la linia cinci... Atențiune !

Sapojnikov privea peronul și nu se grăbea să coboare.

Se zăreau acoperișurile de țiglă ale unui oraș necunoscut, soarele se prăbușea în umbrele negre dintre clădiri și aerul ce pătrundea prin geamul deschis era umed și străin.

Sapojnikov își luă sacoșa, în care avea tot calabalîcul, se strecură spre ieșire și coborî pe peronul însorit. Era o după-amiază de august.

Se simți împins, ba dintr-o parte, ba din alta, cărucioarele cu valize se porniseră și ele — loc ! loc ! — și totul era foarte plăcut.

Nu se grăbea, privea calm împrejur. Apoi îl recunoscu pe Barbarisov. Un bărbat plinuț, într-o scurtă de antilopă cu fermoar, cu o pelerină pe braț, se zgîia insistent la cei ce treceau. Apoi își puse ochelarii negri și chipul lui deveni impetuos.

— Bună, spuse Sapojnikov.

Se îmbrățișară și Sapojnikov îl sărută pe obraji.

— Scoate-ți ochelarii, spuse. N-ai de ce să te jenezi.

— Ne suim chiar acum în tren și mergem la Majori, în tabăra de pionieri, spuse Barbarisov. Îmi iau fata, aranjez cu conferința — țin o conferință acolo pe data de trei. Între timp, tu ad-

miri marea. Mîncăm tot acolo. Apoi ne întoarcem la Riga.

— Perfect.

Străbătură gara, și Sapojnikov privea atent împrejurimile. Îi plăceau. De ce or fi mergînd atît de repede ? I se părea că se lansase într-o aventură, cu toate că n-avea nici un temei pentru o asemenea stare de spirit. Pur și simplu, orașul acela aducea cu unul străin. Dealtfel aceeași senzație îl încerca și cînd pătrundea în curtea vecină sau în vreun gang, sau vedea cîte o firmă, „Baie", sau „Curățătorie chimică", sau „Clubul uzinelor Goznak", sau vreo placă memorială de genul „În această casă a locuit artistul Merțalov-Zadunaiski", de parcă tipul ar fi dat ortul popii, dar tăblița de pe ușă nu și-ar fi scos-o, pezevenghiul.

— Uite și Majori. Am ajuns, spuse Barbarisov. Îți place ?

— Da.

Din toată călătoria aceea, lui Sapojnikov îi rămaseră în suflet sfiala resimțită la auzul acelui grai necunoscut, sclipătul cenușiu al fluviului, învălmășindu-se cu larma de pe pod, și foșnetul de frunzare ce răzbătea prin fereastra deschisă.

Acum treceau pe lîngă niște garduri cu uluci rare, dincolo de care se zăreau case frumoase și copaci rămuroși și urnele pentru gunoi nu erau așezate pe jos, ci atîrnau pe garduri, ca niște cutii poștale cu partea de deasupra smulsă.

O fîntînă arteziană cu apa țîșnind din gurile unor pești de fontă, cornișa unei săli de concert, aerul umed, freamătul umbrelor pe asfalt, gustul de paradis al zilei.

— Dă sacoșa la mine. Uite acolo e plaja. Venim și noi îndată, spuse Barbarisov.

Sapojnikov sesiză un sclipăt tremurat pe zidul galben, coti după colțul clădirii și văzu marea.

Era uriașă, pînă la orizont, întunecată, albastră-verzuie, ornată cu mici valuri înspumate. Pentru o clipă, lui Sapojnikov i se tăie respirația. Începu apoi să se preumble pe plajă, răscolind cu ghetele nisipul blond. Bărbați în slipuri de lînă și femei în bikini se prăjeau la soare pe nisip, iar dacă vedeai vreunul în picioare, bronzat și pus la patru ace, simțeai că îi e frig. Dar toți erau zdraveni și căliți de o viață sănătoasă.

Trecu în zbor un pescăruș, și vîntul îl răsturna pe o aripă. Sapojnikov respira, nu se mai sătura de aer, nu văzuse marea de ani de zile și deodată simți un fel de frustrare și părăsi plaja, revenind de unde plecase.

— Bună ziua, spuse fetița în fustă cadrilată de lîngă Barbarisov. Avea bujori în obraji.

— Bună ziua. Ce mai faceți ?

— Îi vorbești Glașei cu dumneavoastră ? se miră Barbarisov. Are doar paisprezece ani.

— Tocmai de aceea.

— Bine, dar ai văzut-o și data trecută, la Moscova.

— Sigur că am văzut-o. Dar atunci avea codițe.

— Și le-a tăiat de curînd.

— Îi stă foarte bine.

— Tati, mi-e foame, spuse Glașa.

— Înseamnă că mergem la șașlîcărie, spuse Sapojnikov.

— De unde știți ?

— E clar.

O porniră pe străzile-alei, şi Sapojnikov ar fi dorit să aibă în mînă o nuia, ca s-o treacă în mers peste ulucii din garduri, dar nu făcu decît să arunce două chiştocuri în urnele acelea suspendate.

— Dă sacoşa aia, spuse. Ce-ţi veni să mi-o cari ?

— Am ajuns. Luăm neapărat şi un vin... Trebuie să ne mai destindem şi noi. Scrisoarea de la Gleb ai adus-o ?

— Adus... spuse Sapojnikov cu jumătate de gură.

Intrară şi se aşezară la o măsuţă lîngă fereastră. Umbră. Iar afară — case şi magazine înşiruite strict, fără etaje.

— O să beţi o sticlă întreagă de vin ? întrebă Glaşa.

— Dumnezeule, spuse Sapojnikov.

Crezuse că Barbarisov o să ceară coniac, şi acum privea chiorîş sticla aceea pedagogică, plină cu vin acrişor — nu cunoştea nici măcar mărcile vinurilor — şi spuse :

— Dumnezeule.

Apoi atacă şaşlîcul.

— Ştii, Glaşa, pînă nu demult, Sapojnikov a fost un melancolic, spuse Barbarisov. Avea ceva byronian.

— Umblam cu unghiile murdare, spuse Sapojnikov.

Se înveseli. Constată că începe să se binedispună şi simţămîntul acela de frustrare îl părăsea.

— De ce ? întrebă Glaşa.

— Aşa le stă bine îndrăgostiţilor : melancolie şi unghii murdare.

Da, starea aceea de frustrare îl părăsise. La mare se străduia să nici nu se gîndească. Poate că o să şi facă baie. La urma urmei, marea e a tuturor. În ultimă instanţă o să se scalde într-un loc mai ferit, ca să nu se vadă cum îi creştea burta.

Drumul îndărăt Sapojnikov nu şi-l mai amintea.

Apoi urcaseră îndelung la etajul trei al unei clădiri în stil vechi.

Trepte de piatră livide, mirosuri necunoscute pe paliere, balustradele de fontă, uşi decolorate din lemn adevărat. Şi deodată Sapojnikov îşi aminti stihurile acelea despre nebunul care sună, în plină iarnă, la uşa unui apartament, ca să ceară de pomană.

Pe amplele scări ale falnicei case
Iz de somn, de mîncăruri şi cheag.
Scările-acelea cineva le urcase
Şi urme desculţe lăsase în prag.

În ce gang, în ce fundătură iernezi,
Lud desculţ, ce nu-şi mai află oaza ?
Din ceruri cad alintate zăpezi
Şi miez de noapte se face amiaza.

— Vreţi să vedem mîine împreună „Coliba unchiului Tom“ ? spuse, politicoasă, Glaşa.

— S-a făcut, se învoi Sapojnikov.

— Uite că am ajuns. E apartamentul sorămi. Ei sînt în sud. O să dormi aici.

— Ce canapea grozavă !
— E făcută la comandă, spuse Barbarisov desfăcînd așternutul.
— Barbarisov, ce-i cu damele astea îngrozitoare de pe pereți ?
— Sînt ilustrații din reviste franțuzești dinainte de revoluție. Sau poate din „Niva".
— Mie îmi plac, bravă Glașa.
— Înseamnă că noi sîntem cusurgii, spuse Sapojnikov.
Dincolo de fereastră se întunecase de-a binelea. Sapojnikov adormi și visă urît. Or, înainte coșmarurile îl căutau numai acasă.

— Ce aștepți să-ți ofere Riga ? îl întrebă Barbarisov a doua zi dimineața.
— Distracții, spuse Sapojnikov. Ce așteaptă orice vilegiaturist.
— Pricep. Alcool, cît mai multe femei frumoase și suveniruri cu vederi din oraș.
— Nu... Pur și simplu cîteva zile însorite, minimum de alcool și compania unor tipi simpatici. Și să vedem ce-i cu motorul ăla al nostru.
— Al nostru ? întrebă Barbarisov.
Sapojnikov nu răspunse.
— Ce înțelegi prin tipi simpatici ? întrebă Barbarisov.
— Crezi că eu știu ? spuse Sapojnikov. Ca tine, pesemne.
Dincolo de pervazul răcoros, frunzare însorite. Liniștea acoperișurilor. În stradă. Pe stradă. Pace, mister, freamăt de pași, firme și tramvaie. Un vagon pe jumătate gol, șinele albastre

și printre blocuri, scînteind — marea. Ar fi trebuit să se mute aici pentru totdeauna.
Intră Glașa.
— Tati, mi-e foame, se miră ea.
— Fetei ăsteia tot timpul îi e foame, se miră Sapojnikov.
— Dar binețe nu dai ? întrebă Barbarisov.
— Bună dimineața, se miră Glașa.
— Bună dimineața, se miră Sapojnikov.
Clinchet de clopoței în urechi — dimineața, dimineața, dimineața — ce naiba se întîmplase de fapt ? Fleacuri. Ziua de ieri nu contează. Se întîlniseră abia astăzi.
Dacă în dimineața aceea specialiștii ar fi înregistrat timpul, n-ar fi rămas neomologat un record mondial de maraton.
Zadarnic. În patruzeci de minute, Sapojnikov șfichiui zece străzi, și tot ce-i rămase în minte după întîlnirea cu orașul fu portretul Polei Raksa pe un afiș și un tramvai trecînd în viteză nebună.
Din nou merele verzi. Sapojnikov parcă ar fi scăpat din lanț.
Frînă și se uită la ceas. Nu realiză imediat unde era orarul și unde minutarul, îl împiedica secundarul, care măsura clipele cu viteza pulsului.
Izbuti să ajungă în jur de zece, așa cum conveniseră, la colțul străzii Aussekl, ba chiar cumpără de la chioșc un pachet de calendare „Aeroflot" de mărimea unei cărți de joc, pentru cunoscuții din Moscova. Se așeză pe banca de fontă din colțul scuarului și desfăcu în evantai cartonașele acelea. Pe o parte săptămînile și

lunile, pe cealaltă — un avion zburînd deasupra Daugavei. Ar mai fi putut cîştiga, pesemne, dacă ar fi ştiut regulile. Dar regulile se înmulţeau fără istov şi era plicticos să le toceşti. Totul părea mult prea aşezat. Asta era.

Glaşa traversa strada, aruncînd în jur priviri independente.

— Ah, sînteţi deja aici ?

— Ah, sînt deja aici, spuse Sapojnikov.

Sprîncenele ei decolară.

— Cum v-a plăcut oraşul Riga ? conversă ea.

— Mie mi-a plăcut foarte mult oraşul Riga, conversă el. Dar, ia spuneţi-mi, ce note aveţi la dictare ?

— Ce are a face dictarea ? Eu v-am întrebat serios : v-a plăcut oraşul ?

Sapojnikov rîse şi ridică degetul mare de la mîna dreaptă.

— Spuneţi-mi, de ce-mi vorbiţi cu „dumneavoastră" ? Mi se pare straniu.

— Ca să nu credeţi că-mi iau nasul la purtare.

— Straniu ! spuse ea.

— Cînd o să aveţi optsprezece ani, o să ne tutuim. Bine ?

— Mai e pînă atunci !

— Nici nu-ţi închipui cît de puţin, spuse Sapojnikov. Dar uite că vine şi tăticul nostru.

Barbarisov înainta spre ei legănîndu-şi servieta. Lumină-umbră, lumină-umbră. Pete de soare.

— Ei bine, cetăţeni, spuse el, e ora micului dejun.

— M-am gîndit la ceva, spuse Sapojnikov.

— Te ascultăm.

— Luăm micul dejun şi apoi trecem pe la gară să-mi iau bilet... Plec chiar astăzi la Moscova.

Barbarisov îl privi fix.

— Eşti nebun, spuse el calm. Am vorbit la telefon cu băieţii. Astăzi se adună la mine o grămadă de colegi şi jumătate din Teatrul tineretului. Nu face pe scîrţarul, Sapojnikov. Va să zică din ăştia-mi eşti.

Capitolul 7
CICLIŞTII DE ARGINT

Mai trecură un an-doi.

Stă Newton în grădină şi deodată — buf ! — îi cade un măr în cap. Şi Newton îşi dă seama că scăfîrlia lui atrage merele. Aşa îşi imagina acest episod Sapojnikov. Dar apoi Newton se uită — merele cad nu numai în capul lui, ci şi pe pămînt. Aşadar, capul lui nu-i decît un obstacol. În realitate, Pămîntul e acela care atrage merele. Şi dacă am săpa un puţ pînă în partea opusă a globului pămîntesc, unde ar cădea merele ? Ar cădea, pesemne, în centrul Pămîntului. Fireşte, la început, venind din viteză, ar ţîşni de partea cealaltă, dar apoi, după ce s-ar bălăbăni o vreme în puţul acela, s-ar întoarce în centrul Pămîntului, ca un pendul.

Interesantă chestie.

Un corp atrage alt corp. Dar cu ce îl atrage ? Cu un elastic ? Nu, nu merge. Altceva trebuie să fie la mijloc.

Toată lumea știe : cu cît întinzi mai tare gumilasticul în praștie, cu atît mai puternic îți trage ea mîna îndărăt. Sau, bunăoară, un arc. Să-l încordeze ușor poate orice copil. Dar să-l încordeze în așa fel, încît să se încovoaie, poate numai un arcaș. Un Robin Hood. Toată lumea știe chestia asta. Deci, cînd coarda e întinsă mai puternic, ea trage mîna îndărăt mai puternic și nu mai slab. Asta da, e atracție. Dar în forța asta a gravitației, în atracția asta, totul e pe dos. Cu cît un corp e mai departe de alt corp, cu atît ea, atracția asta, e tot mai slabă și mai slabă. Corpurile sînt atrase tot mai puțin unul de altul. Ce atracție e asta ?

Dacă așezi un vagon pe șine și-l împingi din toate puterile, el se clintește din loc și, încet-încet, prinde viteză. Împinge-l cu aceeași forță și ai grijă să nu rămîi în urmă. Ce se întîmplă ? Păi se întîmplă că vagonul gonește pînă cînd, în vreo gară, dă peste niște tampoane, întocmai cum a dat mărul de căpățîna lui Newton. Pentru că tot drumul a fost împins de aceeași forță, care nu l-a lăsat o clipă să răsufle.

Ei bine, cînd un pietroi cade pe pămînt, ai zice mai degrabă că o forță îl tot împinge de sus și-l gonește, decît că Pămîntul însuși îl atrage cu nu știu ce elastic. Atunci poate că nu corpurile se atrag, ci o anumită forță le împinge unul spre altul, strîngîndu-le grămadă.

O să ziceți că nu se cunoaște o asemenea materie, care să împingă corpurile unul spre altul. Dar nu se cunoaște nici o materie care să atragă corpurile unul spre altul. I-au zis gravitație. Dar ce e gravitația ? Iubire ? Iubesc merele pămîntul ? Sau scăfîrlia lui Newton ? Newton a zis că, pasămite, corpurile se atrag, pentru că par să se atragă. Dar cîte nu par ? Soarele pare să răsară și să apună, dar, cînd te uiți mai îndeaproape, vezi că totul e de-a-ndoaselea.

Ce mai tevatură cînd lui Sapojnikov i s-au năzărit năstrușniciile astea concret-defective și le-a dat glas. Ce mai tevatură, Dumnezeule !

— Sapojnikov din a șasea „B" s-a ridicat contra lui Newton ! Ăștia din a șasea „B" sînt defectivi unul și unul.

— Ai căpiat, fiule ? ! Tu și Newton ! Tu, care ai trei la chimie și la germană ! Ba și maculatură ai strîns mai puțină ca toți !

— Despre ce presiune poate fi vorba, cînd toată lumea știe că corpurile se atrag ? Toată lumea știe !

— De unde ai mai scos și presiunea asta ? Din pompa de bicicletă ?

— Îhî, spuse Sapojnikov. Dacă astupi gău-rica din corpul pompei și tragi pistonul, înăuntru se produce vid și natura nu suferă vidul.

— Uite de-aia nu te pot suferi eu pe tine, spuse Nikonova.

— Iar dacă dai drumul pistonului, aerul din exterior îl împinge îndărăt. Presiunea atmosferică. Un kilogram pe centimetru pătrat.

— Ba nimeni nu mă împinge spre tine, să știi ! spuse Nikonova. Nu te lua după vorbe ! Nu trăncăni ce nu știi ! De ce citești bilețele străine ? Iar Larisa e o proastă. Kotka Glinski ți-a spus ?

— Ce ?
— Că Larisa mă împinge spre tine ?
— E al doilea pătrar de cînd nu vorbesc cu Glinski.
— Prostule ! Are o părere foarte bună despre tine. Mult mai bună decît ai tu despre el.
— Da' tu de unde știi ?
— Am stat de vorbă. Tu pur și simplu nu iubești oamenii. Asta-i !
— Știi ce epigramă i-au compus băieții ?
— Cine ?
— Nu știu...

Lepră, iudă și codoș
Căldărușă cu gogoși
Hahaleră și netot :
Asta-i Glinski tot !

— Josnic ! Pesemne chiar tu ai compus-o ! strigă Nikonova.
— Nu, eu nu mă pricep, spuse Sapojnikov.
Era adevărat. Și Nikonova știa acest lucru.
Nu știa însă ce anume o împingea spre Sapojnikov. Pe atunci nici el nu știa. Aflase abia mai tîrziu. Timpul. Timpul era cel ce-i împingea în vîrtejurile lui, răsucindu-i fără istov. Tic-tac, bătea ceasornicul lui, tac-tac, și uite că Sapojnikov are paisprezece ani, iar lui Glinski părinții îi făcuseră cadou un ceas.
— Mamă, spuse Sapojnikov, de ce fac oamenii oameni ?
— Oameni ? Poate copii ?...
— Mă rog, copii...
— Pesemne, ca să iubească pe cineva.

— Pe cineva ? întrebă Sapojnikov.
— Pe cineva care să-și amintească de ei multă vreme... Firește, cîte nu se întîmplă... bunăoară războaie, doamne ferește... dar în principiu copiii supraviețuiesc părinților. Faci un copil ca să iubești pe cineva care o să-ți supraviețuiască.
— Mamă, ce-i timpul ? întrebă Sapojnikov.
— Timpul ? De unde să știu eu ?... Nu m-am gîndit niciodată la asta, spuse maică-sa. Cum o mai duci la școală, băiețaș ?
— Bine, spuse Sapojnikov. De ce ?
— Ai început să pui întrebări, ca Niura. De ce m-ai întrebat de timp ? Careva de la voi din clasă o fi primit cadou un ceas ?
— Nu...
— Glinski, pesemne, spuse maică-sa. E a treia zi de cînd taică-său vine la atelier fără ceas la mînă. Nu mai aveam pe cine întreba cît e ora... Credeam că l-a dat la reparat...
— Kotka toată ora se uită la ceas.
— Și tu o să ai... Îți dau ceasul de argint al lui taică-tău, cu cicliști pe capac... Nici nu știu dacă mai merge...
— Nu-l vreau, spuse Sapojnikov.
Pe capacul ceasului rulau niște cicliști de argint.
— Oricum, e ceasul tău, spuse maică-sa. Cînd ai făcut anghină foliculară, a venit taică-tău. Tu nu-ți aduci aminte, erai fără cunoștință... Mi-a lăsat ceasul ca să-l vînd la consignația... Pe atunci mai erau consignații... Doctorul ne-a spus că aveai nevoie de lămîi... Acum sînt medica-

mente, streptocid roșu și alb, dar pe atunci nu erau... Am vîndut tot ce aveam, cîteva lingurițe de argint, verigheta, crucea „Sfîntului Gheorghe" a lui taică-meu... Tatăl meu a luptat ca mitralior și în războiul din Germania, și în cel civil, la Kovtiuh... Dar ceasul nu l-am vîndut... Am vrut să-ți rămînă ție... Ești mare de-acum... De purtat, n-ai cum să-l porți, e ceas de buzunar, se ține în buzunarul de la jiletcă, legat cu un lănțișor. Dar cine mai poartă acum jiletcă ?... O să-l atîrnăm de un cui deasupra patului tău.

— Ma, dar de ce s-a dus tata să lucreze la circ ? întrebă Sapojnikov.

— E o poveste încurcată... Și tu ești încă prea mic, spuse maică-sa.

Cicliștii aceia de argint, care nu erau de vînzare, rulau pe o cîmpie de argint, prin fața unor tribune în stil vechi, acoperite, trăgînd cu coada ochiului la niște concurenți pe jumătate șterși. Timpul nu se putea vinde pentru nici un fel de lămîi, el nu putea fi desființat nici măcar pentru a salva o viață ori pentru a rămîne lîngă omul care te atrage mai mult ca orice pe lume. Asta e adevărata gravitație, adevărata atracție a oamenilor și a pămîntului, și nu pietroiul fără sens, ce cade în colb, alunecînd pe niște șine nevăzute.

Pe vremea aceea Sapojnikov o ducea bine la școală. Oamenii începuseră, nu se știe de ce, să-l iubească. Acu' le era nesuferit tuturor, acu' dimpotrivă. Îl lăsaseră oare în plata Domnului ?

Capitolul 8
TOTUL O SĂ FIE BINE

Sapojnikov intră în cantina institutului. Taburete metalice scrîșnind pe ciment, zvon de farfurii din bucătărie, glasuri grave cerînd borș — „jumătate de polonic, te rog" — Boeuf Stroganoff, compot. Tinerii într-o parte, bătrînii în alta. Bătrînii rîdeau, tinerii stăteau cuminți. Sapojnikov și Barbarisov se așezară într-un colț. Intră o tînără de vreo douăzeci și cinci de ani, într-o rochie gri strîmtă. Avea părul lung. Se apropie de masa tinerilor, începu să le povestească ceva și puse piciorul pe traversa unui taburet. Apoi o fată al cărei nas aducea cu pliscul unei păsări îi spuse ceva, ea se întoarse și Sapojnikov îi prinse privirea somnolentă, plină de curiozitate. Îl privea ușor pieziș și semăna cu o liceană pe care o strînge uniforma. Sapojnikov se întoarse și continuă discuția cu Barbarisov, apoi, deodată, întrebă :

— Cine-i fata aia ?

— O cheamă Vika.

— De unde știi care dintre ele mă interesează ?

— E limpede, spuse Barbarisov. Bea-ți cafeaua, zăbăucule.

— Spune-i că pe mine mă cheamă Sapojnikov.

— Cînd ?

— Acum.

Sapojnikov tăcu. Barbarisov îl privi lung.

— În regulă, nu fi trist, spuse el. Ești o biată jucărie cu cheiță.

Se ridică, se apropie de ea, o luă de mînă și o aduse lîngă Sapojnikov.

— Pe nenea ăsta îl cheamă Sapojnikov, îl prezentă Barbarisov.

Ea zîmbi. Sapojnikov înmărmurise. Ca să vezi cum sună cîteodată trîmbița arhanghelului.

— Inima-mi cîntă de cîntecul vesel, cu el niciodată nu mă plictisesc, fredona Sapojnikov, cătune și sate iubesc acest cîntec și orașele toate-l iubesc, fredona Sapojnikov.

Bătea, vesel, străzile Rigăi și cînta un cîntec, îl cînta fără ironie.

În rămurișul arborilor uriași din parcuri se încurcaseră razele oranj ale asfințitului. Verde și auriu — ce zile, doamne ! Unde e cerul rece al Balticii, unde sînt culorile mohorîte ale nordului pe care le trezeau în imaginație cuvintele „Riga", „Letonia" ? Asta nu-i vreme, ci curat răsfăț. Ronțăia alune indiene decojite, ciugulea din pungă alunele acelea albe, ușor răsucite, semănînd cu niște larve și i se părea că dincolo de acoperișurile caselor amurgul cădea în genunchi.

Și cît de bine începea totul, gîndește-te numai ! Nu, de gîndit, tocmai că nu trebuia să gîndească. Poate că acum, cînd în jur era atîta frumusețe, trebuia să se lase purtat de val, fără împotrivire.

Cădea, treptat, întunericul și Sapojnikov bătea străzile și parcurile duelînd cu Barbarisov, care, astăzi, îi arăta vechiul zid. Acolo unde odinioară străjuiau la creneluri oștenii, zăceau acum, sub

acoperișuri de țiglă, grămezi de bîrne rînduite cu grijă.

Barbarisov spuse :

— Vor să degajeze complet aici și să deschidă un local.

— Frumoase olane, zise Sapojnikov. Și cărămizile-s frumoase.

— Bar, cafea expresso, muzică modernă. O să fie amuzant : afară — relicvele veacurilor, înăuntru — veacul.

„Numai să nu iasă pe dos", se gîndi Sapojnikov.

Iar acum ciugulea alune, duelînd cu sine însuși.

Ba nu, și înainte, în momentele cele mai dure, viața refuza să se dea bătută. Atunci, cînd caii aceia rumegau, sătui, lucrurile nu se petrecuseră chiar așa cum își amintise Sapojnikov la Vereia și nici cînd Ramona căuta discul acela. Caii se foiau, făcînd paiele umede să scîrțîie sub copitele lor, și-și întindeau boturile spre drumul acela, care din șopron se vedea ca în palmă. Pur și simplu năvălea în șopron, în poarta deschisă, și luna curgea pe boturile cailor, de parcă drumul le-ar fi zburat deja în întîmpinare, ceea ce avea să se întîmple, de fapt, mult mai tîrziu.

— De ce bărbații ? întrebă Țiganul.

— Măi-măi-măi, ce flăcău isteț, spuse Galea Domașenko, zisă Ramona. Nu cumva ai uitat unde trebuie să apeși ca să facă „poc !" ?

Flăcăul cel isteț tăcu mîlc. Fata avea tot dreptul să-l ia peste picior. Data trecută, flăcăul

cel isteț mînuise automatul ca pe o măciucă. Îl mînuise cu economie și efect, drept care acum aveau trei încărcătoare în plus.

— Interesant, cîți copii poate naște o femeie ? întrebă Galea.

— Deodată sau pe rînd ? vru să știe Țiganul. Și apoi depinde ce femeie.

— Una așa ca mine.

O șa trosni. Țiganul întinse mîna și o mîngîie pe Galea pe coapsă.

— Vreo zece, zise.

— Mîngîie-mă și aici.

Fata își arătă cu biciușca sînii obraznici.

Țiganul îi mîngîie sînii.

— Îmi place, spuse ea.

Avea tot dreptul să spună și să facă tot ce-i trăznea. Putea fi ucisă prima.

— Loc pentru o doamnă ! spuse.

Îi făcură loc și luna îi lumină genunchii. Galiei îi plăceau scările scurte.

— Și aș mai asculta niște jaz, spuse Sapojnikov, mîndru că era cel mai tînăr.

Nimeni nu comentă. Țiganul rupea niște fotografii și toți își dădură seama că nu le predase, așa cum prevedeau instrucțiunile.

— O trompetă țipînd, urmă Sapojnikov.

Pe vremea aceea, era, în orice societate, cel mai tînăr, acum, era, în orice societate, cel mai în vîrstă.

— O trompetă visătoare, spuse Sapojnikov.

— Nu-ți fie frică, spuse Ramona. Tu ești cel mai chipeș, pe tine te iubesc.

Galea îi spunea fiecăruia numai atît, cît să-l facă om. Nici mai mult nici mai puțin.

Morții n-o interesau.

Drumul ademenea. Tancurile lui Rommel, roșcate, pentru că veneau din Africa, tăceau de mai bine de jumătate de ceas.

— Ei bine... spuse Galea.

Sapojnikov ridică pistolul de rachete și-l îndreptă spre fereastra din spate a șopronului, tăiată în bîrnele groase.

— Am plecat, spuse Galea și-și ridică încet surul pe picioarele dindărăt.

La zgomotul produs de pistol, surul necheză răgușit și pedală în văzduh cu picioarele lui frumoase. Caii tremurau.

Racheta înflori pe cer decupînd din întuneric tancurile roșcate ce așteptau la cotitură. Totul era racheta. Din pricina ei o puteau lua la sănătoasa numai pe lumină.

Galea își strînse genunchii. Surul se avîntă spre drumul alb...

Așa se petrecuseră în realitate lucrurile. Ca într-un film proiectat cu încetinitorul — nu trop-lop, una două și galop. Ba poate și mai încet...

— O conduc pe Vika, spuse Sapojnikov, s-a făcut tîrziu.

— Cînd te întorci, sună și tu mai cu inimă. S-ar putea să adorm, spuse Barbarisov.

Vika o luă înainte, Sapojnikov după ea. Cînd îi desprinse impermeabilul din cuier, o auzi pe Glașa spunînd ursuză :

— După mine, cam face pe grozava.

Crainicul spuse :

— „Maiak“ își continuă emisiunea. Ascultați muzică ușoară.

Ea se ridică pe vîrfuri și-l sărută pe obraji.

— Mersi, spuse Sapojnikov. Numai că nu știu pentru ce.

— Pentru prostie.

În acorduri de muzică ușoară, Sapojnikov și Vika pășeau alături pe strada înnoptată.

— Deci asta e... spuse Sapojnikov. Totul o să fie perfect.

— Ce vrei să spui ?

— Bagă de seamă, începe să te invadeze bucuria, o preveni el fără să-și dea seama că de fapt nu-i vorbea ei, ci-și vorbea sieși, așa că ține-te bine, mă auzi ? Altminteri te-ai dus pe copcă la prima zgîrietură.

Stăteau față-n față pe strada-nnoptată. Începuse să picure.

— Să mergem, spuse Sapojnikov. O să te faci ciuciulete. Și-apoi, curînd se crapă de ziuă.

— Nu te teme, îl liniști ea. Totul o să fie bine. Îți promit.

Pervazul era umed, acoperișurile argintii. Un răsărit posac. Ploua mărunt, de parcă prologul s-ar fi terminat și acum urma să înceapă viața adevărată, filtrată de fleacuri.

Glașa sta în picioare, cu ochii la ceasul deșteptător. El o trezise, nu soneria de la ușă.

— Ceasul a sunat, spuse ea.

— Și-atunci ce stai popîndău ?

— Oricum s-a făcut ziuă. Scoală, tati...

Dinspre mare trăgea și Glașa își aminti că trăiește la Riga. Aproape că uitase. În ultimele zile, din pricina acestui Sapojnikov la ei se vorbea numai de Moscova. Moscova-n sus, Moscova-n jos. Nu se întîmplase nimic deosebit, dar casa parcă li se legăna pe niște valuri line, ca restaurantul acela mic din port.

Glașa întrebă :

— Crezi că Sapojnikov a rămas peste noapte la Vika ?

Taică-său deschise brusc ochii.

— Ce tot îndrugi acolo ? spuse el. Ce tot îndrugi ?

— Nu trebuia să facă asta.

— Că o să te întrebe pe tine, spuse taică-său. Dădu la o parte așternutul, se ridică din pat și începu să se îmbrace.

Apoi ascultă atent.

Cineva suna timid la ușă.

— Uite că a venit. Fugi și deschide.

— Nu.

— Îmi mai împui mult capul ? spuse Barbarisov.

Și deschise el.

Glașa dădu drumul la radio, răsuci butonul potențiometrului la maximum și crainicul spuse :

— ...scris a patra pagină din cronica badmintonului sovietic. Ea poate intra în istorie sub denumirea : turneul lui Konstantin Vavilov. Un militar din Moscova — cel mai mare maestru al badmintonului.

Din antreu se auzi foșnind un impermeabil de pe care cineva scutura apa. Apoi Sapojnikov spuse :

— Bună dimineaţa, Agafia Tihonovna... iertaţi-mă, Glafira Aleksandrovna. Cum aţi dormit, mătuşică dragă ?

Glaşa se întoarse.

— Dar dumneata ? îi aruncă ea.

Şi ieşi.

Barbarisov spuse ursuz :

— Nu te întreb ce succes ai avut...

— Eşti un prost, spuse Sapojnikov. Ştii că nu merg tramvaiele. Am bătut pe jos tot oraşul.

Şi-i înviară în minte străzile pustii şi paşii lui răsunînd pe asfaltul nocturn, şi luciul şinelor de tramvai la intersecţii, şi perechile ce răsăreau brusc de după colţuri — bărbaţii obligatoriu în pufoaice, iar femeile în cizme de cauciuc : culegătorii de ciuperci se grăbeau în afara oraşului — apoi începuse iarăşi să picure, şi dinaintea lui, între case, prolifera răsăritul, şi pentru întîia oară Sapojnikov nu se simţea singur pe strada pustie.

— Fă-mi un serviciu, îi şopti Barbarisov. Repetă ce-ai spus, dar cu glas tare.

— S-a făcut, pricepu Sapojnikov. Aruncă o privire spre uşă şi se execută : Eşti un prost... Doar ştii că nu merg tramvaiele !... Am bătut tot oraşul pe jos !

— Nu urla, domnule, în halul ăsta !

Uşa se deschise şi intră Glaşa.

— Vă e foame ?

În clipa aceea răsună o altă sonerie.

Barbarisov spuse :

— Cine naiba o mai fi ?

— E telefonul..., Glaşa dădu fuga şi ridică receptorul.

— Ei, cum e cu Vika ? întrebă Barbarisov.

— Dacă nu mă înşală memoria, cred că m-am îndrăgostit lulea, spuse Sapojnikov.

Glaşa tîrî cablul după ea din celălalt capăt al încăperii şi puse telefonul pe masă.

— Pentru dumneavoastră.

Sapojnikov ridică receptorul.

— La aparat. Sărut mîna... De fapt de ce nu dormi ?... Bineînţeles... Tocmai îi spuneam lui Barbarisov că m-am îndrăgostit lulea... De ce mai încet ? Dimpotrivă. M-ar bucura să ştiu că a aflat întreaga Rigă.

Puse receptorul în furcă. Cei doi îl priveau.

— Ei, fraţilor, spuse, eu am plecat la Vika... De dormit, am să dorm, pesemne, abia la Moscova... Ai ceva împotrivă, Glaşa ?

Glaşa îl privea cu interes. Sprîncenele ei decolaseră.

— Mi-a plăcut cum aţi vorbit... spuse ea lungind silabele. Şi cum aţi spus că totul trebuie rostit cu glas tare... Îmi place chestia asta...

— Eşti un băiat bun, spuse Sapojnikov. Şi te iubesc.

— Nu sînt băiat, spuse Glaşa.

— Ascultă, ai cel puţin o mie de volţi, îl anunţă Barbarisov pe Sapojnikov. Astăzi te aştept la conferinţă, nu uita. La Majori. Ia-o şi pe Vika şi veniţi amîndoi.

— Dacă n-o să adoarmă, spuse Sapojnikov, zbughind-o cocoşel din încăpere, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic grav, de parcă ar fi fost pur şi simplu puţin cherchelit, sau uşuratic, sau ar fi luat viaţa în răspăr şi toate suferinţele lui ar fi fost simulate, dar, slavă domnului, viaţa

e mai complexă decît orice părere despre ea și chestia asta dă o speranță, trebuie doar să ai răbdare, dar de unde să iei uneori atîta răbdare...

Sapojnikov trînti ușa și apartamentul Barbarisovilor reîncepu să se legene lin.

Un val lin îl luase pe Sapojnikov și el se lăsă legănat pentru întîia oară în acești ani cumpliți ; n-avea sens să se împotrivească. mai ales că, pentru întîia oară, nu era nevoit să afișeze în fața cuiva un chip străin, impus, să-l afișeze chiar atunci cînd toate chipurile îi erau desfigurate și cînd era trădat... Patru ani durase viscolul acela, tortura aceea, patru ani în care, după ce i se smulgea carapacea, era mîncat de viu, întocmai cum se mănîncă în China broaștele țestoase.

El și Vika se sărutară.

Petrecuseră toată ziua împreună, mîncaseră cremvurști și ouă jumări într-un bufet, băuseră cafele la bar, apoi luaseră masa la restaurantul „Luna", li se făcuse un somn de moarte, apoi somnul le trecuse, rămăseseră doar cu un soi de febră și un vuiet în urechi, apoi se înserase și venise timpul să pornească spre Majori. Huruitul roților de tren, Barbarisov pe bancheta de vis-à-vis, Vika încercînd să ațipească pe umărul lui Sapojnikov. Totul le era limpede tuturor, dar nimeni nu pricepea nimic. Dincolo de fereastră — cîmpii posomorîte și halte umede.

Barbarisov își ținu conferința cu strălucire și în pauză le spuse trist :

— Duceți-vă și vă plimbați pe țărm. Ne întîlnim pe urmă.

— Nu, spuse Vika.

Și plecară.

Era o mare stranie, o cu totul altă mare, placidă, cenușie — lila pînă la orizont, din pricina cerului înserării. Pe nisipul tăcut și șters se preumblau oameni în paltoane, iar pe ape, ca niște rațe în iaz, pluteau albi, pescărușii.

— Vino mai aproape, mi-e dor, spuse Sapojnikov.

Ea trecu în fața lui și-și ridică fruntea.

— Și acum mi-e dor, spuse Sapojnikov. Și cînd ești lîngă mine, tot mi-e dor. Mi se pare că nu te-am văzut de un veac.

Se sărutară. Apoi rămaseră multă vreme îmbrățișați și nimeni nu-i tulbură.

— De ce ești tu așa ?... spuse Vika în umărul lui.

— Nu știu... spuse Sapojnikov. Viața mă întărîtă, întocmai cum fac puștii cu maimuțele. Mi se întinde cîte un măr, apoi mîna care mi-l întindea se retrage și eu mă fac rău și neîncrezător. Ia mai duceți-vă..., îmi zic atunci, n-am nevoie de turta voastră dulce, scuip pe ea, mă mulțumesc și cu o coajă de pîine neagră. Și atunci — urletele. Aha, țipă copiii, nu vrei mărul nostru, ei las' că ți-arătăm noi ! Și îmi arată. N-am încredere în copii.

— Eu nu sînt copil. spuse Vika. Nu m-ai înțeles de la bun început. Sînt o muiere în lege. Numai ochii îmi plîng. De ce minți că ai primit o telegramă ?

— Nu mint, spuse Sapojnikov.

Se mutară cu un pas mai încolo, pentru că nisipul le aluneca mereu de sub picioare, numai stratul de deasupra era compact și solid.

— Doar știu că n-a fost nici o telegramă.

— Nu contează că n-a fost, spuse Sapojnikov. Important e că am primit-o.

— Nu rîde.

— Nu rîd. Țip... Nu se aude ?

În clipa aceea crainicul neobositului „Maiak" spuse :

— Ansamblul sovietic „Beriozka" se întoarce astăzi în patrie după un turneu triumfal în Orientul Mijlociu.

— Știi, îmi pare bine că n-am avut o aventură, spuse Sapojnikov.

— Chiar n-am avut ?

— Mă rog, un festin al senzualității.

— Pur și simplu n-am avut timp.

— Pur și simplu n-a fost nevoie.

Pe nisip răsunară pași grei, de parcă ar fi pornit spre ei statuia comandorului, înaintînd cu greu prin întunericul plajei.

— Sapojnikov, spuse Barbarisov. Am vorbit cu Glașa la telefon, ai o telegramă de la Moscova.

— Ce telegramă ? întrebă Sapojnikov.

— O anume Anna Sergheevna te întreabă de sănătate. E îngrijorată. Salutări tuturor.

Liniște totală pe litoral. Nici stele, nici mare, nisipul nu mai scîrțîia sub tălpi.

— A, Niura, spuse Sapojnikov. Acum totul e în regulă. Pot pleca.

— Crezi că totul e în regulă ? spuse Vika. Nu te dau nimănui, mă auzi ?

— Tocmai asta mă neliniștește, spuse Sapojnikov.

În aceeași zi plecă la Moscova.

Capitolul 9
INVITAȚIE LA SERBARE

Profesorul zise :

— Copii, vreau să-mi spuneți cum ar trebui să arate, după părerea voastră, cea mai frumoasă casă, casa ideală, casa viitorului. Hai, încercați !

— De ce ? întrebă Sapojnikov.

— Pe Sapojnikov nu-l mai întreb, spuse profesorul. Firește, nimic nu poate fi mai frumos decît Kaleazinul lui. O știe toată lumea.

— Nu toată lumea o știe, spuse Sapojnikov.

— Vreau să spun că tu o declari urbi et orbi — orașului și lumii. Sapojnikov, ia porcăria aia de pe bancă.

— E o pompă.

— Tocmai. Ia porcăria aia de pompă de pe bancă.

Lucrurile se întîmplau tocmai în iarna cînd Sapojnikov se ridicase împotriva lui Newton. Și de aceea Sapojnikov și profesorul erau certați. Toată școala știa de chestia asta, ba venise și un instructor de la raion și-i chestionase pe profesor și pe directoare.

— Totul e normal, spuse profesorul. Las' să se poticnească. În știință un rezultat negativ e mare lucru. O să-și dea singur seama că drumul ăsta se înfundă.

— Ce are a face știința ? strigă directoarea. De nasul lui acum e să-și însușească legile fundamentale ale naturii ! Băiat mare, clasa a șasea, și nu-i poți vîrî în cap nimic. Am să pun problema la raion !

— Și ce susține de fapt ? întrebă instructorul. Că legea atracției universale e o eroare ?

— Nu, spuse profesorul, nu susține așa ceva... Zice că legea e în regulă, toate calculele o confirmă. Forța scade, într-adevăr, direct proporțional cu patratul distanței. Numai că, după el, asta nu-i atracție.

— Cum adică ? întrebă instructorul. Legea e bună, dar atracția nu există... Atunci ce există ?

— Neobrăzarea lui, spuse directoarea.

— Un moment, spuse instructorul. E amuzant. Atunci ce există ?

— Încă nu știe, spuse profesorul.

Instructorul izbucni în rîs.

— Slavă Domnului ! spuse el. Nimic înfricoșător... Dar de unde o idee atît de stranie ?

— De la pompă ! strigă directoarea. Totul ni se trage de la blestemata aia de pompă de bicicletă... I-am interzis s-o mai aducă la școală. Dar dacă dumneata tolerezi...

— Departe de mine, spuse profesorul.

— Se închină la pompa aia ! Cum de nu vă dați seama ? O privește tîmp ceasuri întregi ! Asta-i fetișism ! Totemism ! O perversiune religioasă, pricepeți, sau nu ? Secte ne mai lipseau !

— Un moment, spuse instructorul.

— Îl urmăresc încă din clasa a treia. De atunci am băgat de seamă că nu-i normal... Îți amintești cum l-a silit pe băiatul acela să ceară iertare de la un sandviș ? Îți amintești ?

— Nu de la sandviș..., spuse profesorul.

— E încăpățînat ca un catîr. Un recalcitrant ! Nu-i poți vîrî în cap nimic !

— Dar să-i demonstrați ați încercat ? Dumneavoastră, bunăoară. Doar sînteți profesor de matematici.

— În primul rînd, strict vorbind, eu sînt de fizică.

— La noi ești de matematici, spuse directoarea. Și pe deasupra, ca diriginte, ești și îndrumător de clasă.

— Ca îndrumător, nu prea sînt de clasă...

— Ce-i drept e drept, spuse directoarea.

— Și în al doilea rînd ? întrebă instructorul.

— În al doilea rînd, strict vorbind, existența în natură a forței de atracție n-a fost constatată.

— Așa... spuse directoarea. Acum e limpede...

— S-a constatat doar o interacțiune între corpuri, care se supune formulelor enunțate de Newton.

— Drăguț... Din ce în ce mai drăguț, spuse directoarea.

— Or, caracterul acestei interacțiuni nu e încă studiat și de aceea cuvîntul „atracție", sau altfel spus „gravitație", reprezintă o ipoteză de lucru comodă pentru calcule.

— Așa stau lucrurile, într-adevăr ? întrebă instructorul. Eu sînt de formație umanistă.

— Da... spuse profesorul. Așa stau lucrurile.

— Eu nu am cunoştinţă de aşa ceva ! strigă directoarea. Nu el e chemat să hotărască în chestii de-astea ! Nu Sapojnikov. Nu ştiu ce Kaleazin ! Nu ştiu ce mănăstire, nu ştiu ce miracol al sfîntului Makarie ! Simţiţi de unde bate vîntul ?

— Dar tocmai Sapojnikov e cel care spune că nu există nici un fel de minuni şi că, mai devreme sau mai tîrziu, orice fenomen îşi găseşte explicaţia... Or asta, iertaţi-mă, e cel mai pur materialism, spuse profesorul.

— E adevărat ? întrebă instructorul.

— Bineînţeles. Puteţi sta de vorbă cu băiatul.

— Nu, vă cred... Şi ce zic elevii de toate astea ?

— Rîd, fireşte...

Instructorul izbucni iarăşi în rîs.

— Nu văd nimic înfricoşător în toate astea, Ekaterina Vasilievna, spuse el. Şi apoi băiatul ăsta a luat premiul întîi la concursul raional de creaţie tehnică...

— Tocmai asta l-a făcut să şi-o ia în cap, spuse directoarea. Şi tocmai de asta trebuie plesnit peste degete.

— În plus, dacă-mi aduc bine aminte, ideea acelei invenţii i-a venit pe cînd examina o pompă de bicicletă. Datorită acestui premiu sînteţi bine văzuţi chiar mai sus. Experienţa dumneavoastră e studiată.

— Dar dumneavoastră ştiţi ce mi-a spus bibliotecara Casei Pionierilor ? Cînd şi-a completat formularul de înscriere, la rubrica „Originea socială“, Sapojnikov a scris : „filistin“. Ei lasă tu, Sapojnikov !... Ce-i drept, asta a fost demult.

— Vedeţi ? spuse instructorul. La prima serată să mă chemaţi şi pe mine.

— Iar dumitale, ca diriginte, îţi declar oficial, spuse directoarea, în prezenţa instructorului raional, că interzic introducerea pompei de bicicletă pe teritoriul şcolii. E o chestiune de principiu... Ei lasă tu, Sapojnikov !...

Toate astea se întîmplau înainte de recunoaşterea universală a teoriei relativităţii, care introdusese corective în mecanica cerească, şi numele lui Newton era aidoma celui al lui Aristotel în veacurile trecute : orice îndoială devenea erezie. Acum acelaşi lucru se întîmplă cu părintele teoriei relativităţii : a lua numele lui în deşert e păcatul păcatelor.

Sapojnikov ascunse pompa în pupitrul băncii şi începu să formuleze problema casei ideale.

— Aşadar, unde am ajuns ? Din ce e alcătuită casa ? Haideţi să facem un mic bilanţ, spuse profesorul.

— Din mobilă, spuse Sapojnikov.

Nikonova necheză. Şi ea gîndea la fel, dar se temuse s-o spună.

— Sapojnikov ! spuse profesorul şi tăcu o vreme. Aşadar, să facem un mic bilanţ. Casa e un volum, ai cărui pereţi creează un mediu artificial, care-l face pe om independent de influenţa factorilor exteriori... Deci casa, întocmai ca o haină, este, dacă vreţi, un instrument de menţinere a temperaturii constante necesare omului... Tocmai asta-i problema care ne interesează astăzi — temperatura mediului, termo-

conductibilitatea izolației, adică a pereților casei, și schimbul caloric dintre mediul interior și cel exterior... De ce încălzește o haină ?

— Nu încălzește, spuse Sapojnikov.

Nikonova necheză. Știa că, atunci cînd rîde, toate capetele se întorc spre ea. Capetele se întoarseră spre ea.

— Sapojnikov are dreptate, spuse profesorul.

Acum izbucniră în rîs cu toții.

— Ei ? Mai guițăm mult ? Sapojnikov, dacă mai scoți o dată pompa aia, te dau afară. Așadar, haina nu încălzește, ci izolează mediul interior de cel exterior. Un excelent izolator e aerul. De aceea se fac geamurile duble. Dacă am putea realiza o îmbrăcăminte din aer...

— Am umbla în pielea goală, spuse, gînditoare, Nikonova.

Maică-sa îi spuse :

— Vrei să vezi Kaleazinul pentru ultima oară ?

— De ce ultima ? se miră Sapojnikov.

— Se zvonește că pe locul Kaleazinului au să facă o mare.

— Și ce-o să se întîmple cu orașul ?

— O să fie acoperit de ape... Mă rog, poate nu în întregime... Dar partea stîngă, unde am locuit noi, o să fie sub apă...

— Și casa noastră ?

— Nu știu... Poate că au s-o mute undeva... Bunică-ta nu vrea să se mute. Niura a plecat, noi am plecat, unchiu-tău e toată ziua la școală... Cum o să-și facă biata de ea foc în sobă ? Ce-o să se aleagă din toate astea nu știu... Trebuie

să-i scriem lui taică-tău, să-l chemăm acolo. El e acum pe undeva prin Kalinin. Mi-au promis la școală că, în ianuarie, în vacanța de iarnă, au să te trimită pentru două săptămîni în tabără și tabăra e chiar la mănăstire... Ți-aduci aminte, era acolo casa de odihnă a combinatului...

— Combinatul acela ne patronează școala.

— Da, știu... Într-o vreme uitasem... Ce coincidență, îți dai seama ? Cine s-ar fi gîndit că toate au să se potrivească astfel ?

— Păi Dunaev lucrează la ei, la transformatoare, spuse Sapojnikov.

— Ah, da... Într-adevăr... Bine că am venit la Moscova încă de atunci... Acum se obține tot mai greu buletin de capitală. Dacă n-ar fi fost Karlușa, vechiul prieten al lui taică-tău, n-am fi prins niciodată rădăcini la Moscova... Ca să vezi cum s-au potrivit toate... Da, de mirare...

— Lui Dunaev iar i-au umflat-o pe Niura, spuse Sapojnikov. După mine, femeia asta nu-i decît o...

— Taci ! îl întrerupse maică-sa, nelăsîndu-l să pronunțe cuvîntul acela ireparabil. Taci. Încă nu știi nimic despre viață...

— Pentru că particulele de aer, spuse profesorul, sînt depărtate una de alta și, ca să se apropie, le trebuie timp... Iată de ce aerul e un excelent izolator... Ce dorești, Sapojnikov ?

— Și dacă pompăm aerul ? întrebă Sapojnikov.

— De unde ?

— Dacă pompăm aerul dintre ferestre, ce rămîne ?
— Cioburi, spuse profesorul. Presiunea atmosferică acționează asupra geamului din ambele părți. Natura nu suferă vidul, țineți minte acest lucru.
— Așadar vidul nu-i bun de nimic ?
— Adică ? întrebă profesorul atent deodată.
— Dacă în vid nu există particule, înseamnă că ele nu se ciocnesc...
— Și ce vrei să spui cu asta ?
— Vidul e izolant, spuse Sapojnikov. Nu conduce căldura.
— A-a... se liniști profesorul. Principiul termosului. Așa se fac termosurile. Un recipient cu pereți dubli, între care se creează vacuum.
— Da, pereți dubli și înăuntru vid. S-ar putea construi în felul ăsta pereții caselor... Aerul îl pompăm afară... Așa că nu mai trebuie încălzire... Nu mai trebuie făcut focul în sobă, spuse Sapojnikov.
Vru să adauge că bunicii lui îi era de-acum greu să-și facă focul, dar tăcu. Devenise ceva mai deștept, ceea ce îl plictisea de moarte. I se explicase că deștepți sînt oamenii închiși la suflet și că deschiși la suflet sînt doar fraierii. Ceva în chestia asta nu era adevărat, dar ce anume Sapojnikov nu putea pricepe încă. Pentru a pricepe trebuia să mai cunoască femeile și să-și dea seama că, pentru marea lor majoritate, esențialul e să nu cadă de fraiere. Nu știa nici că era osîndit să-și caute toată viața perechea fraieră, cu care să poată fi la rîndul lui fraier. Și cîteodată i se întîmpla să dea peste asemenea femei, dar vedea cu groază cît de repede se făceau deștepte. Și acest lucru le aducea mici cîștiguri tactice, odată cu marea pierdere strategică a întregii vieți, odată cu nefericirea. Era oare drept să fie așa ?
— Termosurile se răcesc și ele, spuse Nikonova. Torni seara în ele ceai clocotit și dimineața îl bei fără să-ți frigi limba.
Profesorul îl privea pe Sapojnikov fără să clipească. Sapojnikov se sperie.
— Am pus-o în bancă. Pe cuvînt că am pus-o.

Trenul opri și școlarii prinseră să coboare. Sapojnikov rămase, ca de obicei, ultimul. Pînă coborî din cușeta de sus, pentru bagaje, pînă cînd se cățără îndărăt să-și ia valiza, pînă cînd se zgîi pe geam în întunericul de afară, pînă cînd coborî din nou — în vagon nu mai rămăsese nimeni.
— Mai repejor, băiețaș, spuse însoțitoarea.
Sapojnikov coborî pe peronul nocturn și nimeni nu-l întrebă unde dispăruse. În taină, sperase că va fi întrebat.
Apoi trenul plecă, dezvăluind privirilor cîmpia înnoptată, cu mulți cai și sănii, în care prinseră a se aburca școlarii — bagajele separat, copiii separat. Fîn sub picioare, stele pe cer, scîrțîitul tălpicilor de sanie pe zăpadă, sforăitul colegilor adormiți, vînt, vînt — porniseră la drum. Drumul gonește îndărăt, tot îndărăt, iar în față — Kaleazinul, care, de fapt, e și el de mult în urmă, timpurile s-au încîlcit, e de neînțeles cum curge timpul — cînd repede cînd lent, de parcă și-ar mîna undele ba între

maluri înguste, peste povîrnişuri, ba în vaduri largi, alcătuind vîrtejuri în care se rotesc aşchiile, apropiindu-se tot mai mult pe măsură ce le absoarbe genunea.

Uriaşii din clasele mari, care-i aşteptaseră la gară, cărau acum, pe o sanie uriaşă, un brad uriaş.

Din faţă răzbătu larmă de glasuri. Lungindu-şi gîtlejul, Sapojnikov zări luminile calde din poarta casei de odihnă şi zidurile reci ale mănăstirii, clădite ca să izoleze mediul interior de cel exterior.

Fură basculaţi în chiliile mănăstirii — valizele sub paturi — şi preveniţi să nu se repeadă la merinde, pentru că îi aştepta cina festivă de anul nou şi în chilii era frig, pentru că zidurile lor erau în întregime din piatră şi mediul exterior şterpelea căldură din cel interior.

Drept care doi băieţi din chilia lor începură, în joacă, să se bată, ca să se încălzească, iar apoi se bătură de-a binelea, ca să se răcorească. Un altul devoră, în pofida interdicţiei, un picior de pui, aruncîndu-i apoi lui Sapojnikov : „Iacătă şi faimosul Kaleazin. Halal !“ Sapojnikov le spuse că la mănăstire exista un muzeu de armurărie şi o intrare subterană, aşa că le mai veni inima la loc. Apoi îşi legară cravatele de pionieri şi se duseră la cina festivă, pentru că tocmai fuseseră poftiţi.

În uriaşa sală de mese a casei de odihnă, de-a lungul tuturor pereţilor, afară de cel lîngă care se înălţa scena, fuseseră rînduite uriaşe mese festive, în mijlocul sălii trona un uriaş brad festiv, atingînd aproape tavanul uriaşei trapeze,

pe care se mai puteau distinge îngeri ruginii şi un cer spălăcit, de mortar. Iar în timpul uriaşei cine festive, la care se adăugase şi masa de prînz — trei feluri, că doar nu era să arunce bunătate de mîncare, făcută pentru că se crezuse că şcolarii aveau să sosească de cu ziuă, avu loc un concert în cadrul căruia un băiat execută la un instrument de suflat strălucitor, aducînd cu un baton uriaş, piesa „Saxofonul vesel“. Dora Rubaşkina din a zecea „A“ cîntă „Privighetoarea“ lui Aliabiev nu mai rău decît Barsova şi „Santa Lucia“ în ruseşte, iar nişte uriaşi din clasele mari executară exerciţii la paralele, prăbuşindu-se cu zgomot pe subţiori.

Uriaşa sală era scăldată în lumină — becurilor electrice li se adăugau lumînările de pe crengile bradului — era şi cald, din pricina sărbătorii din suflet, precum şi datorită faptului că geamurile aveau rame duble, între care se zbenguiau, neastîmpărate, particulele acelea stranii, care vin în contact arar una cu alta, apărînd astfel preţioasa căldură a serbării de răcoarea de afară.

Şi imaginaţia lui defectivă, mult prea concretă, nu-l mai împiedică pe Sapojnikov, dimpotrivă, îl ajută să trăiască bucuria serbării, bucuria căldurii, bucuria firului de nisip, a particulei ce se roteşte în vîrtejul de timp al serbării. Şi podeaua plină de confeti se rotea în acordurile saxofonului, se rotea şi cerul cu uriaşi ruginii-albaştri, zugrăvit cîndva de un pictor cu imaginaţie mult prea concretă.

Apoi din nou chilia, unde toţi băieţii erau de la el din clasă. Înainte de culcare, Sapojnikov

ieși să caute, și găsi, closetul înghețat, unde, în cabina vecină, cineva cu voce de bas fredona „Și fi-vei tu regina lumii...", iar prin geamul spart se zărea luna fugind din calea norilor. Sărbătoarea se sfîrșise.

A doua zi dimineața se organiză un concurs de patinaj și o ștafetă. Sapojnikov își cîștigă etapa dar ticălosul de după el, puiul ăla de lele, după ce pornise bine, căzu chiar înainte de finiș pe gheața viscolită din vechea albie. Și Sapojnikov, fără să-și ceară voie, porni spre bunică-sa.

Uriașa cîmpie albă, cu mici stîlpi de marcaj pentru cei ce nu cunoșteau drumul, cărăruia înzăpezită croită de tălpile cuiva. Limpezimea gîndului. Înaltul clinchet al singurătății. Zăpada albă, orbitoare. Vîntul alb, orbitor, lovind în plină figură.

Apoi o pată neagră în drum — cățelușa Mușka. Nu-l recunoscu, sări în lături cînd el întinse brațul s-o mîngîie, dar apoi îl urmă alergînd.

Cioc-cioc-cioc în poartă, cu inima strînsă. Îi deschise unchiul cel mijlociu, stamină-pistil ; exclamații de uimire. Sapojnikov intră în curte. Cățeaua Mușka, strecurîndu-se afară din cușcă, prinse a lătra. Îmbătrînise de tot, nu mai ieșea deloc pe stradă, cea care-l întîmpinase pe Sapojnikov era fiica ei, Mușka cea mică. Valuri, valuri de căldură.

— Bunico, de ce nu-i sărbătoare în fiecare zi ? întrebă Sapojnikov.

Întrebarea asta avea să-l urmărească o viață.

Era încă pici, să tot fi avut vreo cinci ani, cînd îl duseseră pentru întîia oară la Moscova.

Părinții lui mai trăiau încă împreună. Merseră cu toții la circ, unde lucra taică-său, și, firește, fură plasați într-o lojă. Sapojnikov privea în jur fără pic de interes. O mulțime de oameni în paltoane, un soi de semiîntuneric, frînghii și un iz ca de grajd.

Îi plăcu doar coarda aceea de catifea roșie de jos, prelungă, groasă și rotundă, iar sus coarda îngustă, deasemeni de catifea, care mărginea loja, împiedicîndu-l pe el, pe Sapojnikov, să cadă în arenă.

Și deodată — sunetul bronzului lovit, lumina orbitoare, țipătul orchestrei de suflători și, în centrul arenei, zburînd pe un cal alb, răsări o amazoană, vedenie albă, o răpitoare femeie în alb, cu brațele dezgolite, purtînd pe cap o căciuliță neagră de care era prinsă o pană. Iar în centru își făcu apariția un tartor în negru, un nemernic în frac și țilindru, cu un harapnic lung în mînă, care tot încerca să o șfichiuie pe frumoasa din șa, dar dădea greș. Iar calul cel alb ba alerga în cerc, ba se ridica pe picioarele dindărăt și ticălosul acela nu le putea face nimic, plesnea numai din harapnic. Și totul era atît de frumos, încît Sapojnikov își încleștase mîinile de coarda aceea subțire, îmbrăcată în catifea, și înmărmurise, nu mai auzea glasul înspăimîntat al maică-si și se îndrăgostise pentru întîia oară, căci prima iubire a oricărui veritabil Sapojnikov trebuie să fie, firește, o amazoană.

Iar apoi jos, în arenă, coarda fu lăsată să cadă, amazoana dispăru în goana calului, tartorul în frac negru prinse a face temenele, iar Sapojnikov izbucni în plîns.

— Ce ai ? Ce-i cu tine ? îl întrebară neliniștiți taică-său și maică-sa, care pe atunci mai erau împreună.

Iar Sapojnikov, în chip de răspuns, spuse :

— Asta-i tot ?... Gata ? Asta-i tot ?

Și atunci toți oamenii mari din lojă izbucniră în rîs și-i explicară care mai de care că ăsta fusese doar începutul, că programul era lung și urmau încă multe alte giumbușlucuri, ceea ce, dealtfel, se adeveri. Dar la încheierea fiecărui număr, Sapojnikov îngheța de tristețe, stăpînindu-și numai cu greu lacrimile. Și de atunci, o viață întreagă, Sapojnikov nu se mai putuse bucura niciodată pe săturate, simțea mereu cum îi palpită în inimă un punct dureros, conștiința că sărbătoarea se va sfîrși curînd. Abia mult mai tîrziu, după ani și ani, își dăduse seama că acest punct dureros nu era decît visul comunei, al unei lumi mereu în sărbătoare, ca un cămin cald, în care fiecare e reazemul celuilalt și nimeni nu te rîde pentru că oferi sau primești sprijin. Nu gloată, ci marș, nu singurătate, ci însingurare. Bucuria comuniunii, a unei lumi în care să nu fii așchie în voia torentului care poartă la vale vîrtejurile de timp, izbindu-le unul de altul, în care să nu fii nici piuliță și nici șurub, ci om... Această comună și mijloacele de a-i apropia răsăritul — iată ce avea să caute Sapojnikov o viață de om, greșind adesea, pripindu-se, smulgînd merele din pom încă verzi, uneori neînțelegînd nici el ce caută, de ce se zbuciumă, apărîndu-și făgașul lui de fraier printre răutățile lumii și irascibilitatea celor apropiați, care nu-și credeau unii altora. Căci

pentru el înțelepciunea nu însemna mare lucru; înțeleptul n-are nici o perspectivă, pe cînd fraierul are una — să devină înțelept. Și pentru această comună, pentru această sărbătoare, Sapojnikov avea să se bată o viață întreagă, căutînd modalitatea de a o apropia și de aceea avea să exploreze orice orizont ce ar fi făgăduit o asemenea posibilitate și avea să răstoarne mesele cu evidențe, cînd ele îl abăteau din calea spre această sărbătoare. Iată ce înseamnă inventivitate — dacă e să vorbim serios și nu pur și simplu să studiem o pompă — iată ce înseamnă curiozitate.

Cînd Sapojnikov se întoarse din tabără, profesorul îi spuse :

— În lipsa ta am făcut niște mici calcule... Ia pune-mi pe hîrtie chestia aia de care vorbeai — pereții cu vid ai caselor fără încălzire, cărămizile-termos... O aiureală, nici vorbă. Sticla e prea fragilă, iar în alte materiale cu greu se poate obține vid — la scară industrială, firește. Și totuși, hai să încercăm o cerere de brevet.

Bineînțeles că era o aiureală. Nici pînă astăzi nu se construiesc case care să n-aibă nevoie de încălzire. S-o fi rătăcit propunerea lui Sapojnikov sau cine știe... Sapojnikov nu văzuse nici vreo centură de salvare pe care să nu trebuiască s-o umfli, să ți-o petreci peste talie și gata — nu te mai îneci — pentru că Sapojnikov nu era răzbătător din fire. Avea, în privința asta, teoria lui : dacă au nevoie de mine, mă găsesc ei și în gaură de șarpe, iar dacă nu le fac trebuință, eu unul nu dau din coate. În toate era așa :

stătea în banca lui și nu cerea nimic, așteptînd să fie băgat în seamă. La nuntă nu te inviți de unul singur. Aștepți să fii invitat.

Capitolul 10
FULGERUL GLOBULAR

Sapojnikov spălase putina ca ultimul laș și chestia asta se vedea cu ochiul liber.

Cînd, abia descins din trenul de Riga, se înființă la Dunaevi, Niura întoarse capul, ca să nu mai vadă zîmbetul stins ce-i mînjea chipul.

El mai făcu pe viteazul, își încruntă aprig sprîncenele și-și scoase pieptul în afară, dar apoi, la ceai, căzu grămadă pe scaun, zîmbetul acela îi reapăru pe chip, făcîndu-l să semene cu un balon captiv îmbătrînit, brăzdat de riduri și spart, ori cu un troian de zăpadă murdar, pe cale de a se topi la margine de trotuar.

— Sapojnikov, șterge-o la Niura, spuse Dunaev. Ai un aer de cîine spăsit.

Sapojnikov zîmbi din nou, își încruntă estetic sprîncenele și trecu dincolo de paravan, la Niura, ca să-și termine de morfolit plăcinta.

Niura se strădui să nu vadă ruinele acelea de inventator.

...Atunci, în iunie, Niura intră și spuse : „Fosta ta soție a murit". La început Sapojnikov nu pricepu nimic, dar apoi țipă deodată și odaia se făcu galbenă și rotundă ca un fulger globular.

— Bea mai repede, spuse Dunaev. Mai bea.

Și Sapojnikov goli sticla aceea de jumătate.

— Ia și puțină slănină.

Era noapte. În apartamentul Dunaevilor.

Niura îl mîngîie pe Sapojnikov pe cap și-i spuse :

— Nu te mai chinui. Tot ce poți face mai rău e să începi să te torturezi cu reproșuri.

Dunaev îi spuse Niurei :

— Scoate-i din cap tîmpenia asta. Zice că nu mai face două parale. Că nu l-a dus mintea nici măcar să născocească ceva ca s-o smulgă din cloaca aia. Scoate-i din cap tîmpenia asta.

Sapojnikov spuse :

— Propun un toast. Fie ca, dacă paradisul există, ea să-și găsească un loc acolo.

Vodca era ca apa.

A doua zi ieșiră pe poarta cu grilaj a casei și văzură primii trecători grăbindu-se la lucru.

Iar apoi venise Gleb și încetul cu încetul fulgerul globular se topise.

Niura îi spunea ceva și Sapojnikov răspunse :

— Da, da, firește... Se subînțelege...

— Ce tot bălmăjești acolo ? îl luă ea la rost. Vorbește ca oamenii.

— Mi s-a întîmplat o nenorocire.

— Zi-i.

La bucătărie, Dunaev făcea țăndări vesela. Era curent și perdeaua ce ținea loc de paravan, delimitînd „budoarul" Niurei, se clătina.

— Cum arată ? întrebă Niura calmă.

— Nu știu.

— Va să zică ți s-au aprins călcîiele cu adevărat...

— M-am dus la Barbarisov cu treburi și uite ce-a ieșit. Sapojnikov urmă într-un strigăt șoptit : îmi dăinuie tot timpul dinaintea ochilor ! E clar ? Nu mai am chef de nimic ! E clar ? Iar tu și Dunaev tăceți mîlc ! Și tu taci !

Niura nu-i răspunse. Își aranja șuvița rebelă care-i aluneca mereu pe frunte.

— Nu pricep ! urlă Sapojnikov în șoaptă. Sună chestia asta a dragoste ? Ce dragoste-i asta, dacă-mi aduc aminte toate prostiile și greșelile pe care le-am făcut ? Dragostea trebuie să fie lipsită de griji, or eu aștept mîntuirea !... Pricepi ? Tu pricepi ?

Avea ochii holbați și gura căscată, întocmai ca un pește.

— Lașule... spuse Niura rar.

Și Sapojnikov își veni în fire.

— Ce-ai spus ?

— Că ești un laș, spuse Niura răspicat.

— Nu sînt laș... spuse Sapojnikov. Greșești... Adevărul e că prea seamănă...

Niura tăcu. Sapojnikov o privi fix. Ghicise.

— Într-adevăr ? întrebă el.

— Marș la telefon ! strigă Niura. Mișcă !

— Nu sînt laș, Niura. Sapojnikov se ridică, ștergîndu-și fruntea umedă. Pur și simplu am uitat că trebuie să fiu curajos.

Trecu dincolo de perdeaua aceea umflată de curent și Niura auzi discul telefonului hîrîind.

— Interurbanul ? Aș dori o convorbire cu Riga...

— Nu te pierde cu firea, găgăuță ! spuse Niura încetișor.

Dar el o auzi, firește.

— Drace, spuse dincolo de perdea Sapojnikov. Un glas de acasă. Îți mulțumesc, sergent !

— De ce sergent ? întrebă Niura în șoaptă.

— Da... spuse Sapojnikov. Allo !... Vika ? Da... Eu sînt... Ai putea veni măcar pentru o zi ? Bine... Te aștept. Nu mă pot gîndi la nimic altceva... Da, am terminat... Sînt terminat...

Puse receptorul în furcă și Niura îl auzi spunînd :

— Dumnezeule, ce-am făcut !...

Niura spuse și ea ceva, dar de data asta Sapojnikov n-o mai auzi.

Haideți să facem un antract.

În acest antract, Sapojnikov trăi o zi și o noapte împietrit de așteptare, bătu magazinele de suveniruri și consignațiile, călcînd oamenii pe picioare — căuta o brățară țigănească masivă, știa el că tocmai așa ceva ar fi trebuit, nu găsi și se apucă s-o meșterească singur dintr-un cilindru de alamă, pînă cînd își dădu seama că îi ieșea nu o brățară, ci mai degrabă un fel de cătușă, că basorelieful acela cu ierburi împletite și menade dansînd, pe care-l avea în fața ochilor, trebuia făcut, oricum, de un sculptor, dacă se putea chiar de unul din Grecia antică, drept care fu fericit că noaptea trecuse, lăsînd loc unui răsărit roz, infrigurat și că mai avea o grămadă de timp ca să se radă, să se îmbrace și să măture pilitura aceea de pe jos. Dar deodată își aminti că pînă la Vnukovo era cale lungă și că trebuia să găsească o mașină, așa că ieși glonț din casă. Găsi numaidecît un taxi, îl trezi

pe şofer, care dormea pe banchetă, acoperit cu un ziar. Zburară pînă la Vnukovo pe o şosea roz, prin geamul prost închis pătrundea ca o lamă de cuţit vîntul îngheţat al toamnei şi Sapojnikov vorbea, vorbea fără istov, şi acul ceasornicului ba făcea salturi uriaşe, ba încremenea pe loc şi el vorbea, vorbea ca după un şoc.

Iar pe platforma din faţa aerogării, unde intrară în trombă, aliniindu-se apoi lîngă celelalte vehicule, Sapojnikov se crispă dintr-o dată şi deveni din cale afară de prevăzător. Cu toate că împrejur era plin de maşini şi autobuze, temîndu-se ca acestea să nu fie acaparate de pasagerii nenumăratelor avioane ce lărmuiau în văzduh sau pe piste, îi dădu şoferului o hîrtie de trei ruble, cerîndu-i să se uite bine la el, apoi se întoarse şi-i mai furniză un indiciu — scurta de piele verde cu guler şi manşete tricotate şi cu fermoar, şi-i mai dădu o hîrtie de trei, apoi reveni şi vru să-i mai dea una, ca să fie sigur, dar şoferul spuse „nu-i nevoie" şi de data asta îi refuză banii. Atunci Sapojnikov luă la rînd sala de aşteptare, verifică toate intrările şi ieşirile, interogă toate casierele, pe toţi cantaragiii şi întreg serviciul de ordine, obţinu lămuriri la biroul de informaţii prin viu grai şi de la tabloul electronic apăsînd pe butoane, pînă cînd, prin excludere, se încredinţă că toţi pasagerii, absolut toţi, descind în sala de aşteptare prin aceeaşi uşă şi că avionul de Riga nu avea întîrziere. Apoi descoperi că şedea pe o masă, lîngă uşa aceea de sticlă, de fapt nu pe masă ci

pe buchetul de flori, pentru că dintotdeauna se jenase să fie văzut cu flori.

Izbuti să cumpere alt buchet, care era cît pe-aci să aibă aceeaşi soartă, iar apoi, fără nici o jenă, se postă la uşă, chestionînd timp de treizeci şi şapte de minute toţi pasagerii, ca să afle dacă nu cumva erau din Riga. Motoarele mugiră, huruiră şi tuşiră, elicile se filară orbitor, uşile transparente ale aerogării se zbătură şi Sapojnikov se năpusti pe peron, alergînd în întîmpinarea lanţului rar de pasageri, căci, de îndată ce renunţă să le mai distingă chipurile recunoscu mersul Vikăi, care păşea cu luare aminte, ca pe un drum pavat cu pietre mari.

La un moment dat se opri, dîndu-şi seama că era gata să-şi piardă cunoştinţa. Citise într-o nuvelă din evul mediu cum doi amanţi îşi pierdeau cunoştinţa cînd dădeau cu ochii unul de altul, dar acolo nu se preciza că erau nemîncaţi de două zile, iar unul dintre ei încercase să meşterească o brăţară ţigănească dintr-o cămaşă de obuz calibrul patruzeci şi cinci, care-i slujise pînă atunci drept scrumieră.

Alergară unul în întîmpinarea celuilalt, se îmbrăţişară şi înmărmuriră.

Buchetul lui Sapojnikov atîrna fără sens în spatele Vikăi şi vuietul aeronavelor se stinse treptat. Apoi Sapojnikov îi spuse drept în faţă :

— Bună.

Iar ea îi spuse drept în faţă :

— Bună.

El îi luă sacoşa, ea îi luă buchetul şi porniră alături spre ieşire, nemaisinchisindu-se de nimic,

ba Sapojnikov ar fi avut chef să ducă sacoşa aceea în dinţi, dar aşa ceva chiar că nu se făcea. Iar cînd se instalară în maşină şi şoferul îi privi, fornăind mişcat, în oglinjoara aceea de deasupra, şi Vika şedea alături şi prinseră a străbate străzile acelea cunoscute, Sapojnikov începu să zîmbească şi realiză că era pierdut, că totul se spulberase.

Pierdut de-a binelea, şi acest lucru trebuie spus numaidecît. Căci cu o zi înainte se mai temea că avea să sesizeze o asemănare şi asta ar fi fost de neîndurat, iar acum, cînd parcurseră alături toate locurile colindate cîndva împreună cu ea, cu cealaltă, îşi dădu seama că lîngă el şedea o femeie drăguţă, dar cu totul necunoscută, care venise la chemarea lui şi care acolo, la Riga, semănase prea mult cu cealaltă, pentru că şi mai tîrziu, oriunde ar fi călătorit, pe cealaltă el o vedea pretutindeni, căci mai avea credinţa tulbure că ea se mutase undeva şi trăieşte, dar nu la Moscova, la Moscova nu. Asta-i.

Apoi, chiar în drum, cumpărară de la agenţia din centru, pustie la ora aceea, un bilet retur la avionul de Riga, pentru seara aceleiaşi zile, şi petrecură cumva ziua aceea ; după ce Sapojnikov îi povesti totul, luară masa la „Sofia", dar le fu cu neputinţă să înghită ceva, pentru că mîncarea consta din friptură de alamă şi sticlă pisată.

Urcară într-o altă maşină, care se împlîntă numaidecît în amurgul sur, pe drum Sapojnikov cumpără două butelii de vin în împletituri de rafie, în chip de amintiri pentru ea şi pentru Barbarisov, şi la aeroport — se întunecase de-acum — străbătură pista de decolare spre

tuşa argintie unde aştepta scara mobilă şi-şi făcură loc prin mijlocul unei echipe de baschetbaliste letone, care pierduseră cursa anterioară şi inimile amîndurora îngheţară la gîndul că s-ar putea să nu găsească loc, şi tortura aceea să se prelungească. Dar avură noroc. Chiar lîngă scară; Sapojnikov spuse :

— Asta-i...

— Da.

Ea urcă scara şi uşa se închise. Sapojnikov trecu pe sub aripa avionului fără să privească îndărăt şi pînă la intrarea în aerogară fu petrecut de scara aceea înaltă pe roţi, cu motor propriu.

Sapojnikov intră în restaurantul aeroportului şi-şi marcă puternic sfîrşitul concediului în muzica unui tonomat care urla înghiţind monede de cinci copeici.

Tonomatul răcni melodia „O, madame", un cîntec din filmul „Spre ţărm" şi alte chestii interesante.

Prinseră a se perinda, într-un şir lung, chelneriţele, purtînd pe braţe platouri, şi fiecare lăsa dinaintea lui Sapojnikov cîte o farfurie, dar, cum se mişcau în cerc, în momentul cînd ultima îi punea în faţă farfuria, prima o strîngea numaidecît şi tot aşa. Sapojnikov stătea nemişcat şi chelneriţele se retraseră în acordurile melodiei „Doi ochi negri".

Sapojnikov îşi culcă obrazul pe masă şi-l revăzu pe beţivul acela care, cu vreo lună în urmă, îl făcuse zeu. „Unde te-ndeşi, zeu nipon ?" îi spusese beţivul şi Sapojnikov pricepuse că era de-acum zeu şi că avea să fie recunoscut la cozi.

În clipa aceea tonomatul urlă din nou, chelnerițele se prinseră într-un dans al pinguinilor, iar bețivul cel gras se lansă într-un twist furios. Apoi șirul de chelnerițe și clienți, săltîndu-și estetic picioarele, se retrase prin spatele lui și restaurantul se închise. Iar Sapojnikov aproape că se trezi și o luă spre barul de noapte, spărgînd în drum coloana pasagerilor ce abia aterizaseră.

Capitolul 11
FARMECUL

La școala vecină, un băiat dintr-a noua se împușcase. Avea un unchi militar. Venise omul în misiune, trăsese la ei și dimineața — pac! — o-mpușcătură. Așa se povestea. Nepotul la spital, unchiul la arest pînă la clarificare. Clarificarea durase. Dar nepotul supraviețuise și istorisise totul de-a fir-a-păr. Unchiului i se dăduse drumul. Se lămuri că nepotul se împușcase din dragoste.

Sapojnikov nu pricepea în ruptul capului cum venea asta — din dragoste. Dar se dovedi că, de fapt, era vorba nu de dragoste, ci de trădare. O fată, care la început vorbise cu acest nepot, nu mai voise să audă de el, de acest nepot. Băieții îi arătară lui Sapojnikov fata. Plete moi, blonde și un nas subțire. Voleibalistă. Glinski spuse :

— Pe asta o mozolesc toți.

— Dar tu de unde știi ?

— Păi și eu o mozolesc.

— Ascultă, îl întrerupse Sapojnikov, de unde ai bilele alea nichelate ?

— De la un biliard.

— Păi sînt rulmenți...

— Nu știu... Cineva a spart în parc biliardul și care a mai apucat a umflat bile din astea. Am apucat și eu trei bucăți. La ce-ți trebuie ție rulmenți ?

— Ard hîrtia, spuse Sapojnikov. Dacă pui între ei o hîrtie și-i ciocnești, o ard.

— Arată-mi.

Sapojnikov îi arătă. Pe foaia de caiet apăru o găurică.

— Unde vezi tu arsură. Au spart-o și gata. Întocmai cum ar fi spart-o un cui, spuse Glinski.

— Ia miroase, spuse Sapojnikov și mai ciocni o dată bilele.

Glinski își apropie nările de foaia aceea.

— Miroase a ars.

— Va să zică din cauza ta s-a împușcat ? întrebă Sapojnikov.

— Nu. Pe asta toți o mozolesc.

— Dar pe Nikonova ?

— Pe ea nu.

— De ce ?

— E premiantă, spuse Glinski.

Noapte.

— E nebună după tine, urmă Glinski.

— Minți ! spuse Sapojnikov.

Ulicioara întunecată și, la capătul ei, strada luminoasă.

— Așa zice, spuse Glinski. Zice că ai fermecat-o.

— Cui îi zice ?

— Tuturor.
— A-a... spuse Sapojnikov.
— Vrei s-o salvezi ? întrebă Glinski. Eu am mai salvat fete.
— Şi pe cine ai salvat, mă rog : pe Nikonova ?
— Nu. Aşa, în general. Doi băieţi se înţeleg. Unul se leagă de fată, celălalt o salvează. Vrei s-o salvezi pe Nikonova ? Hai că-i aţin eu calea.
— De ce s-o salvez. ?
— Habar n-ai ce le plac eroii. Eu mă iau de ea, tu o salvezi. Numai să fie întuneric. Altfel mă pîrăşte la şcoală.
— Şi de ce le plac eroii ? întrebă Sapojnikov.
— Ţie nu-ţi plac ?
— N-am văzut niciodată, spuse Sapojnikov.

Nikonova spuse cu glas înfundat :
— Ce vrei ?... Ce vrei, mă ? Lasă-mă ! Uf ! Mamă !... Mamăăă !...
Sapojnikov traversă strada în fugă şi-l apucă pe Glinski pe la spate, petrecîndu-i braţele peste pîntece. Glinski se întoarse şi-i propti podul palmei în nas. Sapojnikov îi dădu drumul. Nikonova o rupse la fugă. Glinski după ea. Sapojnikov după el. Glinski se întoarse şi-l pocni în plină figură.
Sapojnikov se ridică de pe trotuar. Glinski îl înşfăcă de grumaz. Atunci Sapojnikov îi aplică două upercuturi în burtă şi o lovitură de cap în umerii obrajilor. Glinski se prăvăli, moale. pe trotuar.
— Să mergem, spuse Sapojnikov.
El şi Nikonova ieşiră din ulicioara aceea în strada luminoasă.

Sub un felinar — Glinski, tremurînd, dar întreg şi nevătămat.
— De unde aţi apărut, fraţilor ? întrebă el cu glas nefiresc.
— Cineva s-a legat de mine pe ulicioară, spuse Nikonova tremurînd. Şi Sapojnikov m-a salvat.
— Cine era tipul ? întrebă Glinski tremurînd.
— Nu ştiu, răspunse Sapojnikov tremurînd.
— Îmi arăţi şi mie la fizică ? întrebă Nikonova.
— Îţi arăt, spuse Sapojnikov.
Ajunseseră tocmai la magnetism. Inducţia electromagnetică. Magneţi permanenţi şi nepermanenţi.

Maică-sa îi spuse :
— Drăguţă fata asta, dar nu-i pentru tine.
— De ce ?
— N-are farmec, spuse maică-sa.
— Eu am, spuse Sapojnikov.
— Cine ţi-a spus ? întrebă maică-sa.
— Nikonova.
— Nu farmecul tău e la mijloc, spuse maică-sa, ci vanitatea ei. Le-a încurcat pur şi simplu.
— Dar tu ai farmec ?
— Am avut. Dar a secat.
— De ce ?
— Pentru că l-am irosit pe taică-tău.
Uneori Sapojnikov cădea, brusc, în transă. Încremenea, decuplat deodată de lumea exterioară. Nu înceta să vadă, avea mintea limpede,

dar ceva înăuntrul lui parcă urmărea o mișcare nevăzută.

Și dacă în clipa aceea i se punea vreo întrebare, răspundea, firește, aiurea. Uimitor era că răspunsurile astea ale lui, aiurite, se adevereau în chip straniu. Ceea ce stîrnea iritare.

La matematici o aveau acum pe directoare, profesorul preda fizica. Și Sapojnikov o cam pusese de mămăligă. Directoarea nu-l iubea defel, el pe dînsa nici atît. Îl împiedica să gîndească. Dacă-l puneai să adune cinci cu șapte, Sapojnikov își imagina o coloană din cinci cuburi, mai punea șapte deasupra și abia cînd două treceau peste zece te anunța că fac doisprezece. Și totuși, Sapojnikov și directoarea ar fi trebuit să se înțeleagă : pentru ea majoritatea lucrurilor erau alcătuite din cuburi, celelalte reprezentau excepții. Dar și excepțiile puteau fi fracționate în mici cuburi, iar dacă tot mai rămîneau excepții, acestea puteau fi fracționate la rîndul lor și tot așa. Dar pînă cînd ?

— Pînă cînd vor deveni rotunde, spuse Sapojnikov.

— Adică ? întrebă directoarea.

Și, cum tocmai li se predase noțiunea de „infinit“, el spuse că printr-o fracționare infinită s-ar putea obține particulele din care sînt alcătuite zisele cuburi.

— Ei și ? spuse directoarea iritată. Asta-i fizică. Ce legătură are chestia asta cu matematica ?

— Matematica nu e tot pentru viață ?

— Iar începi !... Ei și ?

Directoarea voia să-l înfunde. Mutra lui Sapojnikov îi stîrnea plictis și repulsie.

— În viață particulele se agită haotic. Mișcarea browniană.

— Ei și ?

— Cînd se ciocnesc, se tocesc unele de altele. Întocmai ca pietrele de rîu.

— În primul rînd, cine ți-a spus chestia asta ? În al doilea rînd, poți să-mi spui și mie cum ai să faci din particulele tale rotunde structuri poliedrice ? Un cristal, bunăoară ?

— Cu aproximație.

— Un cristal ? Cu aproximație ?... Sapojnikov !

Îndeobște, pentru Sapojnikov, între matematică și fizică apărea o contradicție aidoma celei care, pe vremuri, exista între fizică și religie. Se poate, firește, calcula cîți îngeri încap în vîrful unui ac, dar pentru asta trebuie demonstrat că îngerii există. Cîtă vreme această supoziție nu e demonstrată, n-ai ce calcula. Creierul lui Sapojnikov era de un materialism feroce, nici un fel de sublim științific nu încăpea, sau, mai exact, nu dăinuia într-însul.

De îndată ce i se explicase că întregul univers e alcătuit din materie, Sapojnikov deduse că materia asta trebuia să arate cumva. Cît despre lumină, care ar fi alcătuită concomitent și din particule, și din unde, nu se împăca defel cu chestia asta și era încredințat că, așa cum se spune astăzi, pur și simplu încă nu s-a născocit modelul adecvat și că, dacă ar simți nevoia, el ar putea născoci negreșit acest model. Numai că

pînă atunci nu simțise nevoia.

— Corpuri solide, corpuri lichide, corpuri gazoase, îi răsuna în urechi.

— Și mai departe ?

— Mai departe e vidul, spuse profesorul.

— Și în vid ce-i ?

— Nimic.

— Deci universul e alcătuit nu numai din materie ?

— Dar din ce să mai fie alcătuit ? întrebă profesorul.

— Din materie și vid, spuse Sapojnikov.

— Vidul nu e material, e un spațiu pustiu, spuse profesorul. De aceea e atît de frig în cosmos : aproape zero absolut. Nu există particule care să se ciocnească între ele.

— Așadar acolo mișcarea corpurilor nu e împiedicată de nimic ?

— De nimic.

— Atunci de ce planetele și stelele nu s-au strîns grămadă ?

— Și de ce, mă rog, să se strîngă ?

— Legea lui Newton le-ar fi silit să cadă unele pe altele.

— Păi tu nu crezi în atracție, spuse directoarea.

— Dar dumneavoastră credeți.

— Rămîi după ore.

— Rămîn, spuse Sapojnikov.

Sapojnikov considera că orice materie trebuie să arate în vreun fel. Ceea ce nu arată nicicum nu e materie. Și dacă nu e materie, înseamnă că nu există.

— Dar conștiința ? Dar morala ? Dar sentimentele ?

— Ce-i cu sentimentele ?

— Ele nu arată nicicum. Înseamnă că-s imateriale.

— De ce ? Dacă simt ceva, înseamnă că ceva se întîmplă, înseamnă că ceva acționează asupra a ceva, înseamnă că niște particule se ciocnesc ori oscilează, adică materie toată ziua, spuse Sapojnikov. Iar dacă nu oscilează și nu vibrează nimic, înseamnă că nu există nici un fel de sentimente, ci doar minciună. Mai devreme sau mai tîrziu orice își găsește explicația.

— Ce imaginație rudimentară la băiatul ăsta ! spuse directoarea. E chiar straniu la asemenea vîrstă. Să n-ai nimic sfînt...

— Dar ce înseamnă sfînt ? întrebă Sapojnikov.

— Un lucru sfînt, dragă prietene, e atunci cînd oamenii consideră ceva drept sublim... ideal... Ori poate că și cuvintele astea trebuie să ți le explic ? întrebă directoarea.

— Nu, nu trebuie.

— Măi băiete, tu nu cumva ești marțian ? întrebă directoarea. Ah, da. Tu ești din Kaleazin. Noțiunile astea trebuiesc supte odată cu laptele mamei.

— Deci noțiunile sînt materiale ? întrebă Sapojnikov.

Și tot așa. În treacăt fie spus, atunci a fost Sapojnikov întrebat pentru întîia oară dacă nu-i

marţian. Mai tîrziu întrebarea asta i s-a pus nu o dată. Dar el nu se recunoştea marţian. „Nu ştiu“, spunea.

— Umbli cu şoalda, îi spuse profesorul după consiliul pedagogic la care se discutase soarta lui Sapojnikov. De ce faci pe zăbăucul ? Chiar crezi că matematica e inutilă ? Păi fără ea în fizică nu faci un pas.

— Pesemne, spuse Sapojnikov.

— Şi de ce o întărîţi pe directoare ? De ce ai spus că poţi rezolva teorema lui Fermat ?

— Pot. Parţial, spuse Sapojnikov.

— Poftim ! Tot pe a lui o ţine... De trei sute de ani, cohorte de academicieni se dau bătuţi în faţa acestei teoreme...

— Pentru că se complică... Or Fermat a lăsat scris că găsise o soluţie simplă. Doar am citit despre asta. Şi eu pot într-adevăr s-o rezolv. Nu pentru toate numerele. Pentru o parte.

— Tu, care nici măcar restul la prăvălie nu-l poţi calcula ca lumea ? ! Crezi că nu ştiu ?

— Cu restul e altceva... Îl rotunjesc.

— Şi, mă rog, pentru ce fel de numere o poţi rezolva ? întrebă profesorul.

— Pentru pitagoreice.

— Adică.

— Păi cînd patratul ipotenuzei e egal cu suma patratelor catetelor. Pentru altele n-am încercat.

— Bun. S-auzim.

— Bunăoară, trei la patrat, plus patru la patrat egal cinci la patrat. Just ?

— Şi ? întrebă nerăbdător profesorul.

— În cazul numerelor pentru care e valabilă această egalitate pot demonstra.

— Ce poţi demonstra ?

— Că aceste cifre, la orice puteri — a treia, a patra şi aşa mai departe, nu vor da niciodată egalităţi.

— Ia hai la tablă.

Trecură la tablă.

— S-o luăm pe rînd, spuse profesorul. Mai întîi teorema : trebuie demonstrat că *a* la puterea *n* plus *b* la puterea *n* nu e niciodată egal cu *c* la puterea *n*, dacă *n* e mai mare ca doi... Să scriem : $a^n + b^n \neq c^n$, cînd $n<2$.

— Îhî, spuse Sapojnikov.

— Şi cum ai să demonstrezi chestia asta ?

— Numai pe pitagoreice, spuse Sapojnikov. Pentru altele n-am încercat.

— Da. Bine. N-o mai lungi atîta.

— De exemplu $3^3 + 4^3 \neq 5^3$. Pot demonstra că nu-i egal.

— Dumnezeule ! Dă-i drumul odată !

Sapojnikov se opri brusc şi-şi holbă ochii.

— Sînt trei sute de ani de aşteptare... Şi dacă acum, aşa, deodată...

— Ce fel de om eşti, domnule ? ! strigă profesorul.

— Orice ridicare la putere e o înmulţire, just ? spuse Sapojnikov.

— Just.

— Şi orice înmulţire e o adunare, just ?

— Cum adică ?... Da, mă rog, se poate spune şi aşa. Şi ce rezultă din chestia asta ?

— Rezultă că $3^3 + 4^3 \neq 5^3$ se poate scrie și așa: $3^2 + 3^2 + 3^2 + 4^2 + 4^2 + 4^2 + 4^2 \neq 5^2 + 5^2 + 5^2 + 5^2 + 5^2$. După care, de ambele părți ale semnului inegalității se poate tăia potrivit egalității lui Pitagora.

— Ia taie.

Sapojnikov prinse a tăia termen cu termen. Începu din partea stîngă, apoi trecu la cea dreaptă și, cînd toate grupurile de trei cifre la patrat din partea stîngă se terminară, rămase un singur patru la patrat, iar în partea dreaptă — doi de cinci la patrat. $4^2 \neq 5^2 + 5^2$.

— Isteț, nimic de zis... spuse profesorul.

— Și tot așa, spuse Sapojnikov. Cînd exponentul e mai mare ca doi... Dacă începem să tăiem, materialul din stînga se termină mai repede, în vreme ce în dreapta mai rămîne. Se vede cît de colo.

— Trebuie să mă gîndesc, spuse profesorul.

Și se duse să se gîndească. Se gîndi el și se tot gîndi, iar în primul consiliu pedagogic spuse:

— N-avem voie să ne-atingem de băiatul ăsta. Să-l lăsăm în pace.

Și le povesti episodul cu teorema lui Fermat pentru bazele pitagoreice.

Dar era la mintea cocoșului că Sapojnikov, care rotunjea restul la prăvălie și aduna pe cinci cu șapte imaginîndu-și o coloană de cuburi, nu putea rezolva teorema lui Fermat pentru nici un fel de numere.

— O fi copiat de la cineva, sugeră profesoara de literatură.

— N-avea de la cine, spuse profesorul. N-avea de la cine!

Sapojnikov n-avea cum rezolva teorema lui Fermat, pentru că spitalele de psihiatrie gemeau de matematicieni mult mai dihai decît el, care încercaseră să rezolve teorema asta. Așa li se și spune: „fermatici“, și fiecare din demonstrațiile lor ocupă zeci de kilograme de hîrtie.

— Poate că e un geniu? întrebă, visătoare, profesoara de literatură.

— Geniu?! țipă directoarea. Geniu?! Subdezvoltatul ăsta? Norocul lui că s-a desființat pedologia! Vă aduceți aminte cînd s-au împărțit în a șasea cartonașele acelea? Nu trebuia decît să străpungi cu acul cerculețele cu puncte în mijloc, lăsîndu-le neatinse pe cele fără puncte. Toți s-au descurcat, el nu!

— Nici eu nu m-am descurcat, spuse profesorul.

— Deci și dumneata ești geniu?

— Ferească sfîntul. Dar tocmai de aceea a fost desființată pedologia...

— Da' mai termină, domnule! izbucni directoarea. Știm noi de ce a fost desființată! Pentru ca, vezi doamne, defectivii să nu se simtă umiliți. Toți copiii normali au rezolvat problema normal!

— Poate că e nebun!? spuse, visătoare, profesoara de literatură.

— Încă demult trebuia să-l trimitem la un examen serios! decretă directoarea. Stă cît e pauza de lungă cu niște rulmenți în mînă și tot pocnește cu ei într-o coală de hîrtie!

— Ca să vezi... Interesant, spuse profesorul de fizică.

— Pînă deunăzi se zgîia la pompa aceea... Şi uite că l-a pălit altă manie — bilele... Totul e de-acum rotund...

— Pînă deunăzi îi căşunase pe Newton, aminti profesoara de literatură.

— Şi acum ? întrebă profesorul.

— Dumneata trebuie să ştii, că îi eşti diriginte, spuse directoarea.

Profesorul se gîndi la Einstein şi îngheţă. Slavă domnului, despre Niels Bohr şi Max Planck încă nu-i vorbise lui Sapojnikov.

— Da, e cazul să cam termin cu chestia asta, spuse el.

Capitolul 12
ATERIZAREA

— Mă gîndesc să ducem la Severnîi vreo două sute de ouă şi o ladă de roşii, sigur, şi o „Laika"... Da... spuse Frolov. În plus, ultima dată cînd am fost acolo, nu se găsea decît vin de Cahors. Rămăsese de la cursa anterioară. Aşa că vedeţi. Nişte sticle trebuie să luăm oricum, pentru că, şi cînd există vodcă, e din surcele, poveste din pădurea adormită, o porcărie înfiorătoare produsă de rafinăria locală.

— În regulă, spuse Sapojnikov. Dacă tot trebuie, luăm. Oricum, sînt vitamine. Dar ce facem cu Vitka ?

Sapojnikov nu fusese niciodată la Severnîi-2 nici Vartanov Viktor Amazaspovici nu fusese, în vreme ce Frolov Ghenka e tot timpul pe capul ălora. El le drege maşinuţa, numai că sînt şi probleme care-l depăşesc. E, oricum, un conveier de un kilometru, cu terminal la suprafaţă, o chestie destul de parşivă. Frolov e mare meşter, cînd îl cauţi îl găseşti în Siberia, ştie cum trebuie să te pregăteşti pentru asemenea drum, ce ai de luat cu tine.

Predară bagajele în Piaţa Revoluţiei, lîngă fostul Grand Hotel, la agenţia de transport. Tipii ăştia zboară şi ei la Severnîi. Toţi calculează cu grijă greutatea bagajelor.

— Avem dreptul la treizeci de kilograme de căciulă. Restul pe punga noastră, spuse Frolov.

Vartanov căra cu el aparatură în greutate de vreo şaptezeci de kile. Dus şi întors, plus biletele — patru sute de ruble. Bani nu le dăduseră, fireşte, făgăduiseră să le deconteze la întoarcere. Groaznic. Să nu-ţi rămînă nici de crăpelniţă.

— Nu-i nimic, spuse Frolov. Mai strîngem cureaua.

Noapte.

Avioane decolînd şi aterizînd. Cutare aerodrom primeşte. Cutare nu. Aerogara Domodedovo. Nici urmă de exotism. Atmosferă de lucru.

— ...Cursa cincizeci şi şase Moscova—Severnîi, via Sîktîvkar, Uhta, Vorkuta, are două ore întîrziere...

Sapojnikov nu prea înghiţea călătoriile cu avionul, de aceea îi plăcea că la Domodedovo nu era nici urmă de exotism, domnea un aer tipic de gară, copii, unuia dă-i păpică, pe altul pune-l pe oală, se deznoadă boccele, nesfîrşite anunţuri la radio.

Două noaptea. Noiembrie. Clădirea modernă, de sticlă, sala de înregistrare. Oamenii şed sau dorm pe ceva foarte lung. Deodată un nene cu chipiu prinde a-i îmboldi şi a-i scula pe rînd : se aciuiseră pe conveierul pentru bagaje. Interesant ce randament au, cîte geamantane pe oră, lucrează cu elemente de automatizare au ba. Uite că scaunele nu ajung. Somnoroşi, oamenii se ridică, luîndu-şi plozii în braţe. Conveierul porneşte — se încarcă bagajele pentru cursa următoare şi Severnîi ţîrîie la Voiajmontajtrust să li-i trimită pe Sapojnikov, Vartanov şi Frolov : au nişte probleme cu care singuri n-o pot scoate la capăt în condiţiile nopţii polare şi ale penuriei de ţigări cu filtru. După care conveierul se opreşte, oamenii se instalează iar, îşi culcă iarăşi plozii. „Întocmai ca în metrou pe vremea bombardamentelor", se gîndi Sapojnikov. Pica de somn şi se şterse la ochi.

Ouăle şi roşiile nu le predaseră, nu-i lăsase Frolov, cică tot trîntindu-le aveau să le spargă. Aşa că iată-i bîntuind prin aerogară cu două lăzi, una de lemn, pentru ouă, cealaltă de carton, pentru roşii, de la un televizor „Temp-3".

Viktor Amazaspovici îi spuse lui Frolov :

— Ai un briceag ? Şi prinse a tăia în lada aceea de televizor orificii pentru ventilaţie.

— Cred că ar trebui să dăm gata una din sticlele alea, spuse Ghenka. Frig-frig, plictiseală-plictiseală...

— Cîte o duşcă merge, spuse Sapojnikov. Ce zici Viktor, îi tragem direct din sticlă ?

— Fie şi din sticlă.

— Ei nu, nici aşa, spuse Ghenka. Fac numaidecît rost de un pahar.

— Vrei să furi ?

— Ce-ţi veni ? Stai să vezi...

Peste cîteva clipe se întoarse cu un pahar din sticlă subţire.

— Cinstit. Douăzeci de copeici.

O rugase pe bufetieră şi fata îi vînduse paharul. Ca să vezi ce inventator. Mîncară friptură de raţă din merinde.

— Ce ziceţi, dăm iama în televizor ? îi ispiti Sapojnikov.

Frolov se împotrivi dînd din mîini.

— Pasagerii pentru cursa Moscova—Severnîi, via Sîktîvkar, Uhta, Vorkuta, sînt invitaţi la avion, răcni megafonul.

— Sînt curios cîţi copii o să avem de data asta, spuse Ghenka.

Ghenka ştie tot. Cu el nu mori nici pe vîrf de munte.

— Unde-o fi iapa noastră cea borţoasă ? întrebă Ghenka după ce ieşiră pe cîmp, în lumina proiectoarelor.

— Ce iapă, domnule ? se miră Viktor.

— „ANT-10", spuse Ghenka.

Sapojnikov avea pe atunci patruzeci şi trei de ani, Ghenka şi Viktor cîte treizeci şi patru. Negativ şi pozitiv. Ei aveau toată viaţa înainte.

Privirile lui Sapojnikov reveneau mereu asupra lăzii aceleia cu găurele, în care fusese cîndva un „Temp-3".

...Își aminti cîntecul „Kalemi banana". Lucrurile se întîmplaseră demult, cînd încă mai încercau să prindă cheag și, în sfîrșit, se mutaseră împreună, el lucra ca o fiară, începuseră să aibă bani și-și cumpăraseră un televizor. Îl aleseseră îndelung în magazin și vînzătorul li-l dăduse pe cel mai bun. Apoi îl duseseră acasă și nu le venea să creadă că în odaia lor tronează o mașină atît de frumoasă, asta însemna că se terminase cu vagabondajul, că nu mai aveau a se teme de frigul ulițelor pustii și că, serile, vor putea vedea, din vîrful patului, filme. Îndeobște nu le venea să creadă că lada aceea avea să funcționeze. Funcționase. Ecranul vag verzui, dungile acelea din stînga pe care încetaseră de îndată să le mai observe. Puseseră mîncarea pe masă, stinseseră lumina și nu mai simțiseră gustul bucatelor. Și nu le venea să creadă că toate astea sînt aievea. Apoi emisiunea se terminase, dar ei nu se săturaseră, Sapojnikov deschisese aparatul acela de radio vechi și un glas străin prinsese a cînta un cîntec exotic, în care se repetau, distincte și neînțelese, cuvintele „Kalemi banana" — cu neputință de ghicit în ce limbă. Și Sapojnikov se prostise, începuse să cînte „Kalemi banana" și se tot prostise, și în suflet i se înstăpînise presimțirea că totul avea să se sfîrșească prost, avea să se spulbere. Pentru că ei preferaseră comunicării cu oamenii comunicarea cu mașinile, uitaseră că omul e născut pentru comunicare și prietenie. În aceasta consta lașitatea lor. Și această lașitate îi pierduse și pe ei, și iubirea lor. Iată ce cîntec era „Kalemi banana". Interesant despre ce o fi vorba în el totuși...

Trei bărbați înaintau, în coloana aceea de oameni, spre avionul care avea să-i ducă în împărăția înghețului veșnic și poate că, în sfîrșit, totul avea să înghețe. Aici gheața era încă subțire, plesnea, stelar, sub călcîie...

...Mai întîi Sapojnikov auzi pași pe coridor și nu vru să creadă. De o lună întreagă ea nu mai ieșise din odaie, zăcea la pat. Apoi pașii se opriră și o mînă strecură pe sub ușă un plic. Pînă să-l ridice Sapojnikov, ea plecase.

„Nu-ți dai seama că ceea ce ne leagă e mai presus de orice ? Nu mai rezist. Trebuie să te văd. Răspunde-mi. Nu spune nimănui. Lasă răspunsul în buzunarul paltonului tău, în coridor. Am să-l iau de acolo".

Bineînțeles că e mai presus de orice. Unde, și cum să se vadă acum, cînd exista tipul acela, care urla cît îl ținea gura în odaia alăturată, veghind ca musca să nu scape din pînza de păianjen ? Individul suferise dintotdeauna pentru că era subapreciat. Își iubea trupul și făcea gimnastică de înviorare.

Pe biletul din al doilea plic scria : „Mîine la trei, lîngă Cinema «Rossia»".

Dumnezeule, cum o să ajungă pînă acolo ? Abia se tîrăște.

Sapojnikov știa că mobilul ei erau exclusiv banii, dar asta n-avea nici o importanță.

Se întîlniră lîngă „Rossia“ și trecură în micul scuar de pe bulevardul Strastnoi. Dimineața zăpada se topea, pentru ca după amiaza să înghețe. Ea ședea pe bancă în paltonul acela de piele, alb, rece, spărgînd cu tocurile cui ghiața subțire. Viața abia dacă mai mijea într-însa. De ce s-o mai fi agățînd sufletul acela, doamne ? Spuse :

— Nu stau cu individul ăsta, e un om foarte rău. Am să mă fac bine și o să fim din nou împreună.

Sapojnikov nu știa că o vede pentru ultima oară.

— Să plecăm de aici, ai să îngheți, spuse.

— Trebuie să dau un telefon.

Se opriră la un telefon public din colțul străzii Petrovka și ea își sună soțul ca să-i spună că se întoarce curînd și că totul e în regulă. Dar asta nu mai avea nici o importanță. Nimic nu mai avea nici o importanță, afară de felul cum arăta ea.

— Hai să mîncăm ceva, spuse Sapojnikov.

— Vreau înghețată.

Merseră pe strada Gorki pînă la cafenea și Sapojnikov interceptă privirile care o petreceau.

La cafenea, garderobierul îi luă paltonul cu spaimă în ochi. Ea se apropie de oglindă și-și aranjă părul. Un gest pe care Sapojnikov îl vedea pentru ultima oară.

Luară cîte o înghețată multicoloră și ea bău cu lăcomie suc de fructe. Bău ca o pasăre.

Sapojnikov o vedea bînd pentru ultima oară.

— De cît ai nevoie ?

— Trei sute de ruble, spuse ea. Împrumut.

— Împrumut... spuse Sapojnikov. Nu vorbi prostii... Am să încerc.

Era foarte mult, mult mai mult decît putea sconta să obțină pe atunci. Mai tîrziu avea să aibă bani. Dar asta avea să fie mai tîrziu.

Ieșiră, și Sapojnikov luă un taxi.

— Așteaptă-mă puțin, spuse el, cînd mașina opri.

Dădu fuga la un coleg de serviciu și-i spuse că are nevoie, pentru scurt timp, de trei sute de ruble. Colegul îi spuse că n-are, apoi trecu în odaia alăturată și aduse banii. Sapojnikov îi mulțumi printr-un semn cu capul și ieși. În mașină îi dădu banii. Ea izbucni în plîns.

— Iartă-mă, spuse.

— Curaj. Nu te lăsa, spuse Sapojnikov.

Apoi coborî, închise ușa, mașina porni, iar Sapojnikov o luă pe jos în aceeași direcție în care gonea mașina aceea, într-acolo unde, dincolo de peretele propriei lui odăi, era stors de vlagă și ucis un om, pentru că omul acela săvîrșise o greșeală și era prea mîndru ca să îngăduie cuiva să-l salveze, să-l smulgă din pînza aceea de păianjen murdară.

Apoi Sapojnikov ajunse acasă și, ca să nu audă nimic din ce se petrecea în odaia alăturată, dădu drumul la radio. Și atunci auzi cîntecul acela japonez despre doi soți despărțiți care muriseră și ale căror suflete vin în fiecare an, într-o anume zi de sărbătoare, pe cele două maluri ale Căii Lactee și se privesc peste marele rîu alb și nu se pot întîlni niciodată.

Există o asemenea poveste în Japonia. Şi un cîntec despre povestea asta :

> Ştiu un vers : nu te-ai întors acasă
> şi eu acasă te aştept plîngînd...

Sapojnikov şezu şi plînse.

Ce să facă ? Ce putea să facă ?

Avionul mugi şi îşi luă zborul. Luminile se prăbuşiră în noapte. Acum Sapojnikov avea... avea... cît avea ? Avea patruzeci şi trei, iar Frolov şi Vartanov cîte treizeci şi patru. Ei mai aveau toată viaţa înainte.

Capitolul 13
COPILUL FĂRĂ NUME

Tot dinainte de război.

Zi cenuşie, chipuri livide. Sapojnikov ieşi prin poarta principală, afară era pustiu. Toamnă rece. Pe ulicioară, pietrele de pavaj şiroind. Arbori desfrunziţi, negri. Pe lîngă gardurile negre, iarbă de un verde brutal. Aşa i se întipări în memorie ziua aceea : livid-cenuşie, neagră, umedă, verde, brutală. Trecură pe lîngă el două femei purtînd băşti prinse cu agrafe, jachete şi fuste lungi, croşetate. Vorbeau între ele cu glas scăzut, iar ochii lor aruncau împrejur priviri încordate, lucioase.

— Unde e ?

— Între nişte lemne... Lîngă blocul nouăşpe.

Şi iuţiră pasul.

Zi liberă. Nu tu lecţii, nu tu şcoală. Unde or fi toţi ?

Sapojnikov dădu colţul. Acolo se întîlneau de obicei băieţii, dar nici acolo nu era nimeni, nu fuma nimeni.

Hurui tramvaiul trei, hurui şi un paisprezece. Cîte un trecător din an în paşti. Pustiu, ca după o demonstraţie. O bucurie melancolică îl năpădi pe Sapojnikov, atît de dulce, încît i se puse un nod în gît. Să stai la colţul a două străzi şi s-o poţi lua încotro îţi tună, de parcă ai fi un copil părăsit, care de-acum trebuie să se gîndească singur la toate.

Cînd credea că n-o vede şi n-o aude nimeni, maică-sa cînta frumos. Scotea din sacrosancta poşetă de teatru partiturile şi le aşeza lîngă ea pe canapea. O poşetă din piele galbenă, cu un lănţişor nichelat, din care răzbătea miros de parfum şi înăuntrul căreia leneveau un binoclu alb, cu mîner de sidef, detaşabil, şi nişte partituri, scrise ba cu creion, ba cu cerneală, de mîini diferite. Le despăturea, îşi arunca privirea pe primul portativ şi începea să cînte, cu ochii în fereastră, romanţe şi cîntece vechi, de pe vremea cînd era fată. Şi deodată se hotărîse să înveţe să cînte. O cunoscuse, la o şedinţă cu părinţii, pe profesoara Anosova şi aceasta o convinsese să înveţe să cînte. Mulţi dintre cei ce locuiau pe străzile Blagusa şi Semionovskaia făceau canto cu Vera Petrovna Anosova. Preda gratis, de amorul artei. Sapojnikov îl ştia şi pe băiatul ei, pe Lioşka, o vedetă a radiotehnicii din cartier, cunoştea tot cercul lor de prieteni —

pe Panfilov și Iakușev... Tipii îi plăceau, numai că aveau o gașcă prea etanșă, nu lăsau pe nimeni să pătrundă în lumea lor. Mă rog, erau vechi prieteni și moscoviți sadea, or Sapojnikov era din Kaleazin, învăța și la altă școală... Și Sapojnikov nu voia să li se vîre pe gît cu de-a sila.

Anosova dădea lecții gratuite, dar dădea lecții. Și, așa cum bine se știe, după lecții, cine cînta prost cîntă mai bine, iar cine cînta bine cîntă mai prost. Se fac toți o apă și-un pămînt. De-atîta măiestrie nu mai încape talentul. După sistem. Or, în artă, de unde sistem ? Arta e o violare a sistemului. Sau măcar o amendare. Ce să cauți în artă, dacă n-ai de adus nimic de la tine ?

Și maică-sa începuse să cînte mai prost, după reguli străine, despre ceva străin. Pînă atunci cîntase despre liliac, despre portițe, despre surugii și despărțire. Acum cînta Kocimariov — mă rog, repertoriu modern. Care putea fi interpretat numai cu acompaniament de pian — clapele albe... Maică-sa se jena să exerseze cîntecele acelea în singurătate și astfel mamă și fiu începură să se îndepărteze unul de altul.

Și iată-l pe Sapojnikov la răscrucea aceea întomnată, cu ochii ridicați spre nouri, purtînd în suflet bucuria melancolică a unui copil părăsit și liber, a unui copil fără nume.

Ieri trecuse pe la Anosovi.

— Mama e la voi ? întrebă el.

— Intră, spuse Lioșa.

— Ce e ? întrebă maică-sa, cînd Sapojnikov intră în odaia aceea, unde trona un pian și o cucoană străină, cu bucle, cînta sub lumina răsfrîntă de abajurul de sticlă cu volănașe albastre.

— Avem o scrisoare, spuse Sapojnikov. Dunaev a zis să vin după tine.

— De la cine e scrisoarea ? întrebă maică-sa, întristîndu-se deodată.

— De la tata...

— Nu-i nici o grabă, spuse maică-sa. Mai plimbă-te și tu puțin. Încă nici n-am început lecția.

Iar Vera Petrovna îi spuse cucoanei aceleia cu bucle :

— Haide, Lida. Încă o dată Kocimariov.

Și Sapojnikov o recunoscu pe bibliotecara de la Casa Pionerilor. O femeie în vîrstă, de vreo douăzeci de ani.

Sapojnikov îl întrebă pe Lioșa :

— Ce carte-i aia ?

— „După douăzeci de ani".

— N-am citit.

— Dar „ Cei trei mușchetari" ? Asta-i continuarea.

— Am început-o dar mi-au luat-o. Mi-au lăsat-o numai o zi.

— Era cartea mea. Na, citește.

Sapojnikov se ghemui lîngă pian și se lăsă furat de mușchetari. Nu d'Artagnan îl încînta, firește, ci Athos : palid, nu se îmbată, într-un cuvînt — conte de La Fere.

Iar buclele cîntau :

— *Nava-nspumatele valuri le spa-arge şi-o urmează pescăruşii plîngî-înd... Gem ca-targe...* Şi voios : *dar marinarul nu plînge nicicînd !*

În clipa aceea d'Artagnan, aruncînd o privire prin fereastra pavilionului, zări fructele acelea zdrobite şi-şi dădu seama cu groază că madame Bonacieux fusese răpită.

Buclele îi aruncară o privire peste umăr şi întrebară :

— D'Artagnan o fi fost armean ?... *Gem ca-targe... Dar marinarul nu plînge nicicînd !...*

Prinse a se cerne o pulbere de ploaie şi un băiat din curtea vecină trecu în fugă strada.

— Ai văzut ? îl întrebă el pe Sapojnikov.

Scoase din buzunarul paltonului două ţigări „Nord" aproape complet scuturate, care se dovediră a fi de fapt „Sever".

Dar Sapojnikov nu vru să fumeze.

Băiatul îşi aprinse ţigara.

— Ce să văd ? întrebă Sapojnikov. Vreun film, sau ce ?

— Ce film... În faţa blocului de la numărul nouăşpe e un prunc de ţîţă mort... Gol puşcă, spuse băiatul.

Verdele ierbii era brutal, lemnele din stivă aveau capetele negre, iar coaja albă, cu urme de carii — erau lemne de mesteacăn — şi pe alocuri desprinsă în cîrlionţi. Într-un loc, aproape de pămînt, cîteva lemne fuseseră împinse adînc. Sub pavăza rîndurilor de deasupra, ca să nu-l bată ploaia, zăcea un trupşor vineţiu, aşezat acolo gol, ca să moară mai repede. Capul îi intra adînc sub stivă, în întuneric, ori poate ceea ce se

zărea acolo era perişorul lui negru — asta văzu într-o secundă Sapojnikov, înainte ca oamenii aceia în paltoane să-l dea la o parte şi să-l împingă spre locul unde se îmbulzeau, cu gurile căscate, puştii din curţile de primprejur, plecînd apoi, unul cîte unul. Un miliţian şi un doctor, care-şi îmbrăcase peste halat paltonul, scriau ceva pe nişte hîrtii. Se adunase lume.

— L-a părăsit, spuse unul.

— Se întîmplă, spuse altul.

— Căţeaua, spuse un al treilea.

Cuvintele acelea i se întipăriseră lui Sapojnikov în minte pentru totdeauna. Ori de cîte ori şi le amintea, ele coborau asupră-i singurătatea.

— Ce-i cu tine ? spuse maică-sa.

Sapojnikov răcni.

— *Gem ca-targe, dar marinarul nu plînge nicicînd !...*

— A-a... spuse maică-sa. Va să zică ai văzut.

— *Gem ca-targe...*

— L-a părăsit, spuse maică-sa.

— Am mai auzit chestia asta.

— Se întîmplă...

— Şi pe asta am auzit-o.

— N-am să mai iau lecţii de canto, spuse maică-sa.

— Şi am mai auzit că e o căţea.

— Taică-tău scrie că vine, spuse maică-sa.

— Nu-i prima oară cînd vine.

— De data asta vrea să mai încerce o dată să stea cu noi.

— Te rog, cîntă. Dar din alea vechi, spuse Sapojnikov.

— Caraghiosule... Nu cumva a putut să-ți treacă prin cap că am să te părăsesc ?

— Și dacă ai să mori înaintea mea ?

— Și dacă mori tu înaintea mea ? Atunci ce-o să fie ?

— Nu știu, spuse Sapojnikov.

— N-o să se schimbe nimic. Omul moare doar atunci cînd e uitat.

— Țîncul acela zace mort de-a binelea. Că-l ții minte, că ba...

— Nu, spuse maică-sa. N-ai înțeles nimic. Pe el l-au uitat de viu. De aceea a și murit.

Capitolul 14
AȘTEPTAREA

Avionul slobozi un muget final și amuți. Oamenii se foiră, prinseră a se ridica în picioare, dezmorțindu-și ciolanele, apoi se înșirară, șifonați și somnoroși, pe interval, pregătindu-se să coboare.

Sapojnikov coborî ultimul.

Jos îl așteptau Viktor și Ghenka Frolov.

O dimineață geroasă, livid-vineție, fără zăpadă. Pasagerii se îndreptară, într-un șir lung, spre aerogară, o clădire fără etaj, din cărămidă albă.

— N-are rost să ne grăbim, spuse Frolov. Cantina e încă închisă și apoi, oricum, întîi or să întindă masa pentru echipaj. Eu zic să ne repezim pînă-n oraș : știu pe aproape un magazin cu de-ale gurii.

Pămîntul era dur, o duritate ceramică.

— Ăsta e închis, le spuse în stradă un unchieș somnoros, cu chipiu. O să trebuiască să mergeți la celălalt.

Cerul se făcuse roz.

— E departe ? întrebară.

— Nu. Vreo șapte minute. După colț. Cum treceți de șantierele acelea, îl vedeți numaidecît.

Cu mîinile înmănușate, unchieșul își frecă urechile și se îndepărtă.

— E riscant, spuse Viktor.

— Cum vreți, dar mie mi s-a făcut de încă o sticlă, spuse Sapojnikov.

— Hai, fuga ! spuse Frolov.

O luară la picior.

Așa începu coșmarul.

Alergau pe niște scînduri înguste, pe lîngă nesfîrșite blocuri în construcție, din partea cealaltă veneau oameni grăbindu-se la lucru, nici unii, nici alții n-aveau cum se da la o parte, începură îmbrățișările silite, și oamenii veneau, tot veneau, într-un lanț nesfîrșit, și ca să faci un pas înainte trebuia să-l îmbrățișezi pe fiecare și n-aveai nici cum să te întorci îndărăt. Ce mai : întocmai ca în viață. În sfîrșit, ieșiră pe o stradă și trecură în fugă pe lîngă niște blocuri noi, cu trei etaje. Alergau, trecîndu-și prin plămîni aerul rece, acreala aceea somnoroasă din timpul zborului li se retrăgea încet-încet din creier. își simțeau sufletele eliberate și vaste. Lui Sapojnikov îi era de-acum totuna dacă avea să întîrzie la avion sau ba.

Cunoștea această stare de senin abandon, cînd nu simți nevoia nici unei ținte, cînd îți e bine

acolo unde stai, sau alergi, sau trăiești pur și simplu. Mulți oameni au fobia gloatei și dau din coate să scape din strînsoarea ei, dar lui Sapojnikov îi plăcea vîltoarea, senzația că era purtat de mulțime și nici măcar nu știa încotro. Totul era să nu dea din coate.

Pavaj din piatră brută, trotuare înalte de lemn, magazinul modern și, dincolo de vitrine, grădinile înghețate.

Înșfăcară o sticlă : ca să vezi, era vodcă moscovită. O luară la fugă îndărăt și lîngă blocurile în construcție comedia îmbrățișărilor reîncepu.

— Încotro ? Unde dați buzna ? li se striga.

— Oameni buni, întîrziem la avion, le explica, surescitat, Sapojnikov. Trăia senzația că sticla după care alergaseră nu era decît un pretext pentru îmbrățișări. Dealtfel acest lucru i se întîmpla destul de des, și nu numai lui.

Încruntați, cei doi tovarăși de drum galopau alături. Tustrei aveau fețele năclăite de sudoare. Alergau, cum se spune, de le sfîrîiau călcîile și undeva în ceața de nepătruns vuiau avioane. Dar nu erau avioanele lor. Avioanele lui Sapojnikov își luaseră zborul demult, iar cele ale lui Ghenka și ale lui Viktor nu aterizaseră încă.

La aeroport încă nici măcar nu deschiseseră cantina.

În sfîrșit, o deschiseră. Oamenii se așezară la coadă și primiră niște tichete de la casă. Deodată se anunță îmbarcarea, toți își aruncară tichetele și o luară la picior spre avion, unde așteptară vreo douăzeci de minute. Dar îmbarcarea fu anulată.

— Vrei repede — ia avionul, spuse Frolov. Vrei la timp, tot trenulețul, săracul.

Se reîntoarseră la cantină.

Și Sapojnikov văzu un nou rînd la casă. Se arătă mirat și i se explică pe dată că tichetele pe care le aruncaseră se pierduseră și trebuiau să cumpere altele.

Atunci Sapojnikov o căută pe responsabilă, o cucoană în uniformă, și ceru ca oamenilor să li se restituie numaidecît banii.

— Dar cine sînteți dumneavoastră ?

— N-are importanță. Cer să le restituiți banii și gata, răspunse Sapojnikov.

Responsabila zîmbi cu tîlc și spuse :

— Și ce-o să ne faceți ? O să ne reclamați ? Reclamați-ne. E linie siberiană — condiții speciale. Zburați și dumneavoastră nițeluș mai mult sau veniți și lucrați la noi.

— Ce-o să vă fac ? spuse Sapojnikov. Mă duc la club, scot fotografiile de pe panoul de onoare și le predau la G.V.F. [1]

Chipul responsabilei se lungi.

— Cum, domnule ? ! Să ne scoți de pe panoul de onoare pentru niște amărîte de tichete ?

— Nu pentru tichete, pentru insolență.

— În primul rînd, asta-i nejust politic, spuse responsabila pierdută. Vă dați seama ce efect...

— Asta și vreau : efect, spuse Sapojnikov și se întoarse să plece.

— Cetățene... stați puțin... îl opri responsabila.

---

[1] G.V.F. — siglă pentru „Gosudarstvennyjj vozdușnii flot“ (Flota aeriană de stat).

— Dați oamenilor de mîncare și restituiți-le banii.

— Păi așa spuneți, spuse responsabila și peste cîteva clipe Sapojnikov o văzu dînd din mîini în fața unei femei încruntate, cu bonetă și șorț alb îmbrăcat peste palton.

După care Sapojnikov și prietenii săi mîncară, ba gustară și puțin compot, dar vodca, cine știe de ce, n-o băură și ieșiră la aer, unde dădură peste responsabilă, care stătea în cerdac, privind undeva într-o parte.

— Dumneavoastră sînteți Sapojnikov ? întrebă ea, întorcîndu-se, sigură de sine, spre Sapojnikov. Aveți o telegramă fulger.

Sapojnikov citi : „Îngrijorat sănătate, dispoziție. Colectiv așteaptă nerăbdare sosirea. Blinov".

— O aiureală, spuse Sapojnikov. De ce ar fi „colectiv îngrijorat sănătate, dispoziție ?" Curată aiureală !

— Face pe hoțul, spuse Ghenka. Îl recunosc. Blinov de-ampicioarelea.

— Aeroporturile se sufocă, spuse responsabila adresîndu-se nu se știe cui. Odinioară primeam patru avioane, acum cîte o sută. Odinioară troace de cîte zece locuri, o dată pe săptămînă. Acum cîte patru avioane pe zi, cu cîte treizeci și o sută douăzeci de pasageri... Aeroporturile se sufocă și cantinele la fel, numai scaunele le-au modernizat, acum au picioare arcuite... Și în tot Ghevefeul la fel... E criză de stewardese... De, trebuie să fie și frumoase... Uzinele produc avioane, dar piloți de schimb n-avem, n-avem autocisterne pentru benzină... Noroi... drumuri puține...

Le explică pe îndelete totul. Și asta numai din pricina blestematelor acelora de tichete și a panoului de onoare.

— Tristă imagine, spuse Sapojnikov gînditor. După mine e timpul să fiți dată afară.

Și cei trei coborîră din cerdac.

— Și îndeobște trebuie zburat ziua, spuse Ghenka.

— Îți plac peisajele ? Gusturi de domnișoară... îl ironiză Viktor.

— Nu, se explică Ghenka. Ziua capeți de mîncare, noaptea — apă minerală. Odinioară, pe „TU-104" se dădeau cotlete, acum niște gustări ușoare. Și în mormînt am să simt gustul ceaiului ăstuia cu lămîie... Vezi, tocmai încarcă haleala. Două conteinere. Dar în cursele de noapte — numai unul, pentru ceai.

Sapojnikov se minună de asemenea cunoaștere a vieții și tustrei dădură ocol aerogării în căutarea unui locșor unde să se poată odihni. Sapojnikov se simțea flatat că era un om necesar, că era așteptat pentru o treabă serioasă, datorită propriei lui capacități, în care el, Sapojnikov, în ultima vreme încetase să mai creadă. Și acum — această prospețime a sufletului, ca o primă zăpadă. Văzură clubul personalului navigant — o construcție de lemn tip baracă, decoruri dezmembrate pe scenă, bucăți de pînză vopsită, iar în colț — o grămadă de paturi pliante din țevi de aluminiu, panoul de onoare cu portretele fruntașilor, format nouă pe doisprezece, un rezervor de apă fiartă cu robinet.

Pauză, spuse Sapojnikov.
Şi tîrî pe scenă un pat pliant.

— Numai să nu adormim... spuse Frolov. Stătu puţin în cumpănă, dar pînă la urmă înşfăcă şi el un pat pliant. Viktor Amazaspovici deasemeni.

Se lungiră pe paturi, îşi întinseră picioarele... Sapojnikov se gîndea la telegramă. Pentru că, nu ştia nimeni, dar el, pentru o vorbă bună, era gata să răstoarne munţii. Pe chestia asta şi cădea, invariabil, de fraier.

Intră în fugă o femeie şi spuse :

— Avionul dumneavoastră a plecat.

Săriră ca arşi.

Lui Sapojnikov îi plăcea să rămînă singur, dar de bună voie. Cînd era abandonat pur şi simplu, îl umplea groaza. Băgase de seamă acest lucru încă în timpul războiului : cel mai mult se temea să nu rămînă de eşalon, cu toate că era învăţat cu situaţii mult mai grele.

Ieşiră în viteză pe aerodrom : patru avioane erau gata de start, elicele mugeau, cîte una sau două de fiecare aparat. Cîmpul trist, pustiu.

— Mai repede, mai repede ! După mine ! striga cu năduf şi lacrimi în ochi responsabila. Ce mă fac cu voi ? Aici nu se vînd niciodată bilete !

În clipa aceea apare ca din pămînt unchieşul de dimineaţă, cel care îi învăţase cum să găsească magazinul, frecîndu-şi urechile cu mîinile înmănuşate, cînd alergaseră după sticla aceea şi răsăritul era vineţiu, iar apoi roz şi se îmbrăţişaseră cu trecători pe scîndurile acelea. Uite că

aveau de-acum şi amintiri, fir-ar să fie ! Unchieşul, într-o salopetă murdară de ulei, nu-şi mai freacă urechile ci spune calm :

— Avionul dumneavoastră n-a plecat încă. Tocmai e la start.

Atunci descoperă şi ei avionul, pe care cine ştie de ce nu-l observaseră pînă atunci, şi avionul o ia din loc, rulează pînă la capătul pistei, virează, acum e gata să-şi ia elan şi starterul e lîngă el.

— Haideţi fuga ! Ne lasă mofluzi, ticălosul ! îi zori Sapojnikov.

Dar unchieşul spuse calm :

— Tot nu-l mai ajungeţi.

Viktor se întoarse spre responsabilă.

— Anunţaţi imediat turnul... Opriţi avionul.

Şi în clipa cînd responsabila se precipită spre turn, văzură cu groază avionul virînd pe pistă, luîndu-şi elan, pornind... Decolează...

Sapojnikov se gîndi pentru întîia oară : în fond de ce panica asta ? De ce atîta spaimă ? ! N-o fi ăsta, o fi altul, doar nu-i război, doamne fereşte, nu-i moarte de om ! ?..." Se simţi iarăşi înfricoşat şi-şi dădu seama că de fapt aruncase totul pe o carte, întocmai ca un copil : dacă-l prindem, înseamnă că viaţa nu s-a terminat, dacă nu... Asta era, deci, jocul, asta era, deci, miza. Dar de ce, Dumnezeule ? Spaima asta de a rămîne de eşalon e, la urma urmei, ridicolă... „Cine se simte în stare n-are decît să rîdă, se gîndi Sapojnikov. Eu nu mă simt în stare".

Şi iată avionul rulînd direct spre clădirea aeroportului şi oprindu-se. Se deschide o uşă, responsabila se întoarce în fuga mare, nu izbutise

să anunțe turnul, cei de acolo ghiciseră, pesemne, singuri despre ce era vorba.

Din avion fu coborîtă o scară metalică, avînd la un capăt cîrlige de sprijin, și ei alergară spre scara aceea.

— Nu ne luăm la ceartă cu nimeni, îi preveni Sapojnikov. Înghițiți-vă limba. Nu răspundeți la nici o drăgălășenie.

Ghenka urcă primul, apoi Viktor. Sapojnikov îi dădu responsabilei un pupic pe obraz și-i spuse mulțumesc.

— Ce mi-ați făcut ?!... Ăștia au să mă înghită de vie ! spuse ea.

El urcă scara și nimeri într-o mare de strigăte.

— De trei zile așteptăm !... Aeroportul se poate închide din clipă-n clipă !... Avem copii !. Ei se drăgălesc, iar noi stăm cu zilele pe aeroport !

Treptat, vacarmul se stinse.

Avioanele își luară zborul aproape concomitent, ca o escadrilă.

— Poftim... Ca să vezi pentru tichetele cui te-ai luptat, îi spuse Ghenka lui Sapojnikov.

— Vedem soarele pentru ultima oară, spuse Ghenka după ce avionul luă înălțime, răzbătînd deasupra norilor. Chipurile pasagerilor se făcuseră roze. Acolo-i noapte, nopticică neagră timp de șase luni. Ghețuri veșnice. Vara se topesc preț de vreo jumătate de metru.

Pilotul trecu prin intervalul dintre scaune și le spuse supărat, dar cu glas destul de calm în comparație cu valul de revoltă ce-i întîmpinase :

— Așa nu merge, tovarăși. Totuși, nu sîntem calea ferată.

— Naiba s-o ia de telegramă, îi spuse Ghenka lui Sapojnikov. Dacă nu era ea, n-aș fi alergat după ăștia. Puțin mi-ar fi păsat.

— Ai zice că le crapă buza, zise Viktor.

Era complet sleit. Alergaseră zdravăn în dimineața aceea. Nu ingineri, ci canguri, zău așa.

— Mereu aceeași cursă, reluă el. Mai exact nu cursă, ci momeală... Știe el, Blinov, ce face.

Și Sapojnikov îi dădu dreptate. Blinov mergea drept la țintă. Ceea ce îl indispunea pe Sapojnikov era bănuiala că Blinov îi știa cum se topesc la vorba dulce și avea să-i țină în dezmierdări sindicale. Nu pentru mult timp însă, își făgădui. Cheful o să-i treacă de îndată ce el o să se apuce ca lumea de conveierul ăla și toți au să vadă că Sapojnikov e Dumnezeul automaticii și năbădăioasa bandă de jumătate de kilometru o să înceapă să scoată cărbunele la suprafață.

Capitolul 15
VÎRTEJ DE TIMP

„Celebra artistă emerită, zeiță a poeziei, frumuseții, grației, plasticii, artei și științei, italianca La Bella Francario. Artista, avînd o constituție superbă, apare în fața ecranului, în ipostazele sugerate de tablou. Cinci programe. Numai pentru adulți".

Astfel de anunțuri îl însoțeau pe Sapojnikov de o viață. Taică-său dădea buzna în casă gigan-

tic și chipeș, azvîrlea vraful de afișe pe masă și începea să le citească anunțuri.

— Ține minte, îi spunea, munca trebuie să arate de parcă ai face-o în joacă.

Sapojnikov ținuse minte.

Pușkin îi plăcuse, Dostoievski nu. Oricum, asta îl privea pe el personal, așa-i au ba ? Fiecare are dreptul la clasicii și la toanele lui. Și Pasternak visase, la apusul vieții, să cadă, ca într-un eres, în simplitate. Cînd vedea un artist sau un om de știință făcînd pe enigmaticul, ca o găină hipnotizată, lui Sapojnikov îi venea să le strige naivilor : „Păzea, pan Kozlevici, că te îmbrobodesc papistașii !“...

Simplu nu înseamnă elementar. Simplitatea e un mister. Vă amintiți de „Doamna cu hermină“ ? Sau de „Madona Litta“ ? Sau de mîinile Giocondei ? Leonardo le pictase, Leonardo din orășelul Vinci, baștardul, fiul nelegitim al unui notar.

— Spune-mi, tu cum lupți ? De-adevăratelea sau așa, pentru circ ?

— Nu știu, spuse taică-său.

— Lumea zice că îi pui la podea pe toți. Tu ești cel mai puternic ?

— Depinde în ce toane sînt. Nu prea înghit campionii. Fornăie și duhnesc.

— Dar în fond de ce lupți ?

— Cum de ce ?... Pentru bucurie, spuse taică-său.

— Eu mă înscriu la box, declară Sapojnikov.

— Merge, spuse taică-său. Merge și boxul, dacă îl faci în joacă.

Sapojnikov își reaminti această discuție cînd îi văzu boxînd pe Cassius Clay și pe Frazier. Cassius făcea ce voia, iar Frazier fornăia și îl pocnea pe Cassius. Apoi Frazier căzuse.

Pe Sapojnikov îl antrenase Bogaev, un slăbănog. Primul campion olimpic. Lucrurile astea sînt uitate acum, cu toate că n-ar trebui. S-a ținut prin anii douăzeci o olimpiadă mondială muncitorească. Și iat-o uitată această olimpiadă a bucuriei. Acum, cînd te uiți, luptătorii fornăie. Și niște prunci de țîță se dau huța. La paralele. Cu caș la gură. Copii cu biografii inversate. Încep cu triumful, pentru ca apoi să și-l tot amintească o viață întreagă. Or viața nu constă din triumfuri, copiii sînt, poate, formidabili, dar chestia e ca, odată crescuți mari, să nu o facă de oaie.

Bogaev acceptă să se ocupe de Sapojnikov.

— Îmi place că pricepi jocul ăsta, îi spuse.

Cîndva, demult, Bagaev îl antrenase pe Maiakovski.

...— Pur și simplu particulele din care e alcătuită materia nu sînt atrase una spre alta dinăuntru, ci sînt împinse una spre alta din afară. Ca așchiile într-un vîrtej, spuse Sapojnikov.

— Ce idee stranie, spuse profesorul.

Cînd avea să crească mare, după ce avea să se întoarcă de pe front, Sapojnikov avea să audă de nenumărate ori această propoziție. De fiecare dată ea era pronunțată de un om învățat să gîndească, în vreme ce toți ceilalți ori schimbau vorba, ori începeau să împroaște cu salivă. Dar

nu imediat. Preț de o zi fierbeau, apoi încetau să-l mai salute. De parcă Sapojnikov le-ar fi furat un pol. Sau încrederea în sine.

— Apă de ploaie, spuse profesorul. Pămîntul se rotește odată cu atmosfera și, dacă s-ar exercita o presiune din afară, atmosfera ori s-ar contracta, ori ar rămîne în urmă.

— Tocmai asta și spun, zise Sapojnikov. Roata de bicicletă o poți învîrti și ținînd-o de ax, și ținînd-o de jantă.

— Vax, spuse profesorul. După tine, rezultă că nu știu ce materie motrice rotește pămîntul „ținîndu-l“ de atmosferă. Așa-i ?

— Îhî, spuse Sapojnikov. Vîntul. Ne-a zis doamna de geografie că asemenea vînturi există. Se cheamă permanente și bat de la apus spre răsărit, exact în direcția în care se rotește pămîntul.

— Punct, spuse profesorul. Așa nu mai avem mult și ajungem la o nouă cosmogonie.

— Ce-i aia cosmogonie ? întrebă Sapojnikov și adăugă : nu există nici un fel de atracție. Există doar presiune. Cu atît mai slabă, cu cît distanța e mai mare.

— Numai nu urla. Te rog nu urla, spuse profesorul.

— Nu urlu, spuse Sapojnikov.

— Gata, tranșă profesorul. Toate au o limită. Hai la culcare. Mîine dai ultimul examen. Fizica. Să nu care cumva să faci pe deșteptul. De data asta întrebările n-am să le pun eu, ci comisia.

Sapojnikov n-avea să mai întîlnească niciodată un asemenea interlocutor, care să asculte tot,

obiectînd numai în chestiuni de esență, care să nu se cramponeze, vanitos, de amănunte și de stîngăcia expunerii. Și nu avea să întîlnească pentru că, după examenul de clasa a zecea, începuse războiul, și profesorul fusese ucis în cel de al doilea bombardament, tocmai cînd Sapojnikov depunea jurămîntul în cercul de asfalt din Sokolniki.

— Sau lumina, spuse Sapojnikov. Lumina e un șoc al materiei care apasă asupra tuturor lucrurilor și rotește totul de jantă.

— Adică ce materie ? Eterul ?

— Fie și eterul, spuse Sapojnikov. Numai că n-am auzit ca eterul să se miște. Și apoi de ce să o botezăm, dacă are deja un nume ?

— Ce nume ? întrebă profesorul. Ce nume ?

— Numele acelei materii e Timpul, spuse Sapojnikov.

Dar asta o spusese mai tîrziu, după cîțiva ani, după cîteva epoci, după război, cînd își notase considerațiile concret-defective într-un caiet intitulat „Kalmazoo“, continuîndu-și dialogul imaginar cu profesorul lui, artilerist roșu căzut în război. Continuase mulți ani dialogul acela imaginar cu profesorul, ca și cu toți oamenii care nu mai existau, dar pe care Sapojnikov îi iubea și de aceea rămăseseră vii pentru el.

Iar discuția aceea reală se încheiase printr-un consens asupra termenului eronat de „eter“, pe drept cuvînt abandonat ulterior, deși nu din motivele pe care le-ar fi invocat Sapojnikov. Și este de înțeles acest lucru, deoarece „eterul“ fusese abandonat înainte de ascensiunea spectaculoasă a fizicii nucleare, iar Sapojnikov ajunsese la

conceptul materiei-timp încă înainte ca fizica să fie strînsă în lațul unor fapte contradictorii și paradoxale și să apară necesitatea unei teorii care, așa cum spusese un american la un simpozion ținut la Kiev prin anii șaptezeci, să fie accesibilă și unui copil. Și ea fusese, în fapt, formulată de un copil. Dacă era justă rămînea de văzut. Dar în anii șaptezeci numai de asta nu-i ardea lui Sapojnikov.

Capitolul 16
IEȘIREA DIN GENUNE

— Fraților, spuse Viktor, într-o bună zi, cînd, la noi, la Erevan, s-a înființat un scenarist de la Moscova, m-au chemat la casa de filme în chip de consultant tehnic... Așa am ajuns să particip la consiliile artistice. Știți de ce îl înjurau pe autor cel mai mult ? Pentru că eroul negativ îi ieșise inert și schematic.

— Termină, spuse Ghenka.

Sapojnikov se mărgini să scuipe.

Dar Viktor nu se lăsă redus la tăcere.

— Cîte n-au născocit ca să-l însuflețească ! Viață personală, mobiluri complicate pentru ticăloșiile la care se deda, ticuri de limbaj... L-au făcut nu bădăran, ci mieros, dar oricum o suceau, tot nimic... Nimeni nu-și dădea seama că de fapt ei sînt și în viață la fel : standard. Cum să descrii, bunăoară, un om ca Blinov, dacă nu l-ai avea în fața ochilor viu ?

— Chiar foarte viu, spuse Ghenka.

— Nu e viu, spuse Sapojnikov. E doar animat.

Dar și asta era inexact. Nici unul dintre ei nu găsea expresia potrivită, dar tustrei știau despre ce era vorba. Pur și simplu, cînd Blinov părăsise hotelul, rămăseseră pîngăriți parcă de măgulelile lui, în vreme ce afară se înstăpînea o noapte care urma să dureze jumătate de an. Ei bine, era prea de tot ! Să-i vină cît mai repede de hac nenorocitului ăluia de conveier și valea ! Dar tocmai asta era...

— Dacă tot am dibuit șurubăria, spuse Viktor, pot să știu și eu de ce facem ce vrea el ?

— Pentru că Blinov ne cunoaște de minune, spuse Sapojnikov. Știe că de lucrat o să lucrăm oricum. Doar n-o să ne luăm picioarele la spinare fără să fi făcut nici o ispravă. O să tragem fain-frumos toată noaptea...

Da. Totul era limpede din prima clipă, dar nu se putea face nimic.

Blinov avea ceva infantil. Pînă și glasul lui, ușor tremurat, putea părea sentimental. Ar fi fost chiar simpatic, dacă n-ar fi duhnit a nulitate. Erai nevoit să-i explici lucrurile cele mai simple și el îți asculta deslușirile admirativ, numai că admirația lui nu stîrnea nici o bucurie, pentru că tot timpul simțeai cum lucrează înlăuntrul lui niște rotițe sprintene, acționînd fel de fel de ciocănele, auzeai parcă un aparat Morse imprimînd pe o panglică imaginară : *bun... ai dreptate... zău că te admir... dar... ce-mi iese mie din asta ?*

Și nici măcar nu ascundea acest lucru. La ce bun ? Oricum tot ar fi lucrat ca niște apucați, indiferent de calitățile sau defectele lui, pentru

că, din cele mai felurite pricini, toți erau interesați în funcționarea blestematului aceluia de conveier mai mult decît Blinov însuși. În ce-l privea, el era interesat doar de marele imbold al erei ce se pierdea la orizont — factorul material. Și nu neapărat de bani. Dimpotrivă, cu banii nu se grăbea defel, aștepta pînă cînd avea să-și consolideze situația. Atunci banii au să curgă de la sine, ca atrași de un magnet. Iar fizionomia lui mobilă spunea : „De ce te-o mai fi prăsit mă-ta, mă, dacă nu-mi iese nimic din asta ?“

Da. O scrîntiseră. Sfîrșiră prin a-și da seama că viața le scosese în cale o canalie patentă, care știa ce face.

Blinov procedase foarte simplu. Le recepționase mulțumirile pentru telegramă, iar apoi, petrecîndu-le brațul pe după umeri și privindu-i în ochi, aplecîndu-se cînd spre unul, cînd spre altul, ca pentru a-l asculta mai atent, și notîndu-și toate propunerile lor într-un carnețel de import, cu fermoar, le dăduse de înțeles că nu era cazul să apese prea tare pe ambreiaj înainte de sosirea comisiei de recepție și că, îndeobște, ar fi fost mai cuminte să nu se fi ostenit pînă acolo, dar că, în fine, dacă așa a fost să fie, soluția e traiul în bună pace, căci pentru el discuția asta e penibilă, ei nu cunoșteau condițiile din Nord. Iar apoi plecase, făgăduindu-le o revedere grabnică, în cursul căreia aveau să stea și ei, ca oamenii, la un pahar de vin. Ca oamenii.

La început nu pricepuseră, pentru că le stăruia în urechi ecoul propriilor lor alocuțiuni pline de entuziasm și jurăminte, pasămite, erau

gata, la o adică să-și dea și viața pentru amărîtul ăla de conveier și pentru un om ca Blinov.

Iar apoi, cînd își dăduseră seama cît de idioți putuseră părea în ochii lui, începuseră să-și scuipe în sîn. Ce naiba se întîmplase ? Nu mai erau copii, văzuseră atîtea la viața lor și uite că se lăsaseră duși cu zăhărelul ca niște fraieri. Nu pricepuseră că, pentru Blinov, esențialul era să lase la Moscova impresia unui conducător care se dă de ceasul morții pentru tehnica nouă, să-și etaleze entuziasmul, ca să-i ungă la inimă pe barosanii de la minister și pe profesorul Filidorov, căci din asta — din asta da ! — ar fi putut să-i iasă și lui ceva și încă nu puțin.

...De îndată ce descinseră la hotel, fură asaltați de oaspeți, tot felul de oameni cumsecade, ingineri, tehnicieni, maiștri, toți cei ce lucrau la conveierul acela și erau interesați în sosirea celor trei zei de la serviciul unional de avarii — sufletul ți se lumina cînd te uitai la ei și fiecare scotea din buzunarele scurtei îmblănite cîte două sticle, ca pe niște grenade.

Făcură cunoștință, ciocniră de bun venit, apoi pentru prietenie, apoi pentru conveier, care, pezevenghiul, era timpul să fie pus la treabă.

— Apropo... spuse Sapojnikov. Să lichidăm o afacere.

Și tîrî în mijlocul odăii lăzile — televizorul „Tem-3“ și pe cealaltă.

— Fraților, cică stați rău cu vitaminele. Ghenka v-a turnat. Sînteți zece, aveți aici douăzeci de kile de roșii și două sute de ouă, spuse Sapojnikov.

Veselia muri.

Toţi începură să arate preocupaţi şi uşor dezamăgiţi.

Ce să-i faci. Asta-i viaţa.

— Roşiile fac patruzeci de copeici kilogramul, ouăle — o rublă treizeci — sînt dietetice. Pentru ouăle sparte şi roşiile turtite nu răspundem. Asta-i tot, spuse Sapojnikov. Preţ de magazin.

Ghenka îl privi încordat. Toate chipurile se înseninară. Şi ce era cu asta ? Oricine se teme de deziluzii.

— Şi transportul ? întrebă cu glas răguşit mecanicul Tolstîh.

— Ei, şi dumneata... zise Viktor. Doar n-om fi calici. Nu ne jigni.

— Cît despre ţigări, spuse Sapojnikov, discutăm înainte de plecare. Ce ne rămîne vă lăsăm vouă.

— Dă-mi un foc, spuse mecanicul Tolstîh.

Mai stătură o vreme de vorbă, punînd la punct felurite detalii, apoi deodată uşa se deschise şi un flăcău întrebă :

— E pe aici careva din Igarka ?

Iar cînd află că nu, intră şi spuse :

— Ce dacă ? Bine şi aşa...

Apoi îşi luară cu toţii rămas bun şi se risipiră care încotro.

— Ce-i în capul tău ? îl întrebă Viktor pe Ghenka Frolov. Chiar ai vrut să scoţi parale din roşii şi ouă ? Abia acum pricep eu...

— N-am vrut nimic... spuse Ghenka posomorît. Toţi fac aşa. Aşa-i obiceiul pe aici.

— Norocul tău că n-am mirosit chestia asta la Moscova. Sapojnikov te-a simţit.

— Sînt vulpe bătrînă, spuse Sapojnikov.

În realitate îşi dăduse seama abia în momentul cînd împărţise roşiile acelea şi văzuse ochii lui Ghenka. Or, era timpul să fie vulpe bătrînă.

După care se retraseră în camerele lor, pregătindu-se să iasă în oraş. Blinov le făcuse o primire minunată, se îngrijise de toate. Obţinuse cîte o odaie pentru fiecare.

Lui Sapojnikov nu-i plăceau hotelurile.

Adică îi plăcea să descindă la hoteluri. Mai cu seamă cînd acest lucru se întîmpla dimineaţa, camera era rezervată şi n-avea nici un fel de probleme. Atunci urca, pe scări sau cu liftul, îşi lua cheia de la responsabila de etaj, se oprea în faţa tablourilor în ulei de pe coridor, încercînd să desluşească semnăturile indescifrabile ale autorilor, intra în cameră, îşi agăţa hainele în dulap, cocoţîndu-şi geamantanul în nişa de deasupra, apoi dădea, cu un gest larg, perdeaua la o parte, inspecta cu privirile strada încă necunoscută şi-şi dădea seama că nu văzuse în viaţa lui ceva mai grozav decît odaia aceea de hotel. Aveai în ea tot ce-ţi pofteşte inima : birou cu sertare şi veioză, fotoliu, uneori şi telefon. Să încui uşa, să pui pe birou o coală de hîrtie şi să te gîndeşti la viaţă, sau să-ţi cumperi un vraf de reviste, să te lungeşti pe pat, aşezînd scrumiera jos, la îndemînă — asta da viaţă ! E drept, din cînd în cînd trebuie să mai şi mănînci, ba, după unii, să şi lucrezi, şi încă în fiecare zi, aşa că Sapojnikov amîna totul pînă seara, dar toată ziua trăia cu gîndul la odaia aceea care îl aştepta veselă şi dereticată.

Dar seara se întorcea la hotel, străbătea coridoarele pline de miresme culinare, de frînturi de conversaţie şi tîrşîit de papuci, de melodiile staţiei de radioficare şi, cînd intra în cameră îşi dădea seama că pur şi simplu fusese închis acolo.

Cum stătuse atunci lungit pe pat cu faţa la perete — se poate oare uita aşa ceva ?

— Ia mai duceţi-vă... spuse Sapojnikov.

Totul tremura înlăuntrul lui.

Becul îi lumina ceafa şi, pe perete, umbra nasului lui despica de-a curmezişul pata aceea de vopsea, care semăna atît de mult cu chipul lui Nefertiti, sfrijit din pricina subnutriţiei.

Totul tremura înlăuntrul lui şi peste cîteva secunde nu mai putu discerne dacă ceea ce vedea era rodul imaginaţiei sau pur şi simplu vis. Zăgazul dintre vis şi imaginaţie se frînsese şi imaginaţia dănţuia necontrolată, iar visul se supunea dorinţelor.

Şi din viaţă intervenea o voinţă străină şi nişte chemări răzbăteau dintr-acolo, imaginaţia şi visul se înghesuiau pe un spaţiu cît un bănuţ, încălcîndu-se şi uzurpîndu-se în înfricoşată strîmtoare ; din întuneric răsăreau mîini, picioare, chipuri, detalii de obiecte obeze sau costelive şi era cu neputinţă să deduci cui aparţineau : zilei ? visului ? fanteziei ?

Dar el, unde era el în acest dans al dezmembrării ? În fond, haosul acela fierbea şi se zvîrcolea în propriul lui creier, care mai încerca să se înţeleagă pe sine, ca să scoată la liman trupul ce se împotrivea morţii.

Sapojnikov deschise ochii şi văzu că pe pachetul de ţigări lăsat de oaspeţi scria „Prima". „Cu litere latine, se gîndi, de ce au ţigările denumire latinească ?". Întoarse pachetul ca pe un peşte şi citi pe burticica lui albă : „Dukat". Auzi zvon de galbeni şi strigătele nedeslușite ale unor spadasini duelînd. Fantastice ţigări. Aprinse o ţigară fantastică şi nu simţi fumul. Ţigara se stingea mereu.

Stinse veioza şi adormi. Apoi se trezi şi ieşi pe coridor.

Capitolul 17
MIRACOLE MUTE

Căzu o bombă. Explodă. Schijele ţîşniră în văzduh. Cu minele e altfel. Cînd explodează o mină, schijele zboară razant.

Bobrov spuse :

— De aceea, cînd omul e rănit la şezut, nu înseamnă că s-a întors cu spatele, ci că a izbutit să-şi ascundă capul şi schija i-a ciupit o parte din fesă. Înseamnă că omul n-a fost laş, ci, dimpotrivă, curajos. Că ataca şi a fost rănit în plin cîmp de bătaie.

Bobrov îl luase pe Sapojnikov în grupa lui pentru că-i plăceau oamenii instruiţi. Or Sapojnikov stăpînea şi motocicleta, şi calul, monta şi demonta minele cu ochii închişi, ştia şi ceva box — îl învăţase Maiakovski.

— Nu Maiakovski, Bogaev. El l-a învăţat şi pe Maiakovski, îl corecta Sapojnikov. Antrenorul Bogaev.

— Tu să taci cînd vorbesc superiorii, spuse Bobrov. Maiakovski e cel mai mare poet al epocii noastre. Aşa-i ?

— Aşa.

— Poftim. Şi tu bombăni. Nu-mi place chestia asta. Nu-mi place defel.

Şi, în plus, Sapojnikov citise cartea „Gargantua şi Pantagruel", din care ştia să le povestească. Lui Bobrov îi plăcea chestia asta. Pe deasupra Sapojnikov era şi un bun genist. Aşa că făcuse tot războiul ca genist în grupa lui Bobrov.

„Ramona, se rotea discul, văd sclipătul ochilor tăi..."

Fireşte, creierul lui Sapojnikov continua să producă idei trăsnite şi el nu le ascundea. În acelaşi salon cu el zăcea un inginer militar de rangul doi, rănit la maxilar, aşa că Sapojnikov nici măcar nu-i văzuse chipul ca lumea, cît despre glas — emitea doar un fel de gîlgîit. Inginerul, în schimb, ascultase cu atenţie istorioarele lui Sapojnikov, îndeosebi pe cea privind construcţia unui pod gonflabil pentru traversarea fără zgomot a rîurilor pe timp de noapte. Acest pod urma să fie transportat în chip de rulou, pentru ca la momentul oportun să se desfăşoare pînă pe malul opus, întocmai ca jucăria „limba dragonului". Inginerul de rangul doi fu transferat curînd, iar peste o lună, cînd să fie externat, Sapojnikov primi o hîrtie prin care era chemat la Moscova.

Aici fu descusut de-a fir-a-păr în legătură cu podul acela, după care i se spuse :

— Nu prea sînt şanse de reuşită. Dar să încercăm. Vreţi să lucraţi la noi, în proiectare ?

— După război, spuse Sapojnikov.

— Dar o permisie doriţi ? îl mai întrebară. Aşa... pentru vreo cinci zile ?

— Foarte, spuse Sapojnikov.

Îi dădură zece.

În apartamentul lor nu locuia nimeni. Administratorul, un bărbat cu o mînecă goală, îi dădu cheile. Sapojnikov stătu o vreme nemişcat în semiîntunericul rece, apoi îşi roti privirile prin încăpere şi zări biletul peste care maică-sa pusese un pahar, de parcă s-ar fi repezit pînă-n vecini, de parcă nu s-ar fi prăbuşit peste ei acel război îngrozitor, întorcînd totul cu susul în jos. Sapojnikov luă biletul şi pe faţa de masă se contură un patrulater împresurat de praf. De doi ani zăcea hîrtia aceea acolo şi nimeni n-o clintise. Maică-si îi reuşeau întotdeauna astfel de stranii miracole mute, calde şi paşnice, contrastînd cu stridenţa împrejurărilor. Sapojnikov citi :

„Ştiu, băiatul meu, că vei rămîne în viaţă. Mama. P.S. Dacă te întorci înaintea mea, ai o scrisoare la Niura".

Sapojnikov sărută biletul, îl ascunse în buzunarul de la piept şi încuie odaia. Din cea alăturată ieşi administratorul.

— Am luat de la voi un cleşte, spuse. Aveam mare nevoie.

— Nu-i nimic, spuse Sapojnikov.

— Maică-ta trimite chiria. O să vă păstrăm camera.

Sapojnikov mulţumi printr-un gest cu capul şi porni spre Dunaevi.

De cum îşi înfundă nasul în umărul cald al Niurei, Sapojnikov rămase nemişcat. Ea îi petrecuse o mînă pe după grumaz, iar cu cealaltă îşi ştergea — şi îi ştergea — lacrimile de pe obraz.

— Ce faci, omule ? spuse ea. Ce faci ?...

— Bine, spuse Sapojnikov. Bine...

În clipa aceea Niura reprezenta pentru el întreg Kaleazinul şi, deci, patria.

Apoi băură ceai cu zaharină şi Sapojnikov îi arătă Niurei biletul lăsat de maică-sa.

— Înseamnă că ai să trăieşti ; o mamă ştie lucrurile astea, spuse Niura. Aşteaptă puţin.

Şi îi aduse un pachet învelit în ziar. Înăuntru — un caiet gros şi o scrisoare de la profesorul lui către maică-sa.

— A murit într-un bombardament, spuse Niura. În octombrie.

Profesorul rugase să i se predea pachetul lui Sapojnikov, cînd acesta avea să se întoarcă din război. Aşadar şi profesorul era încredinţat că avea să se întoarcă, iar la serviciul acela de proiectări îi spuseseră : întoarceţi-vă la noi.

— M-am întîlnit cu Lida, bibliotecara, spuse Niura. Am cunoscut-o la turbă. Îţi mai aduci aminte de ea ? Mi te-a lăudat ; zice că i-ai citit toate cărţile. O ştie şi pe maică-ta : au învăţat împreună canto la nu ştiu ce profesoară...

— A-a... spuse Sapojnikov. *Gem catarge, dar marinarul nu plînge nicicînd !...*

Citi scrisoarea şi răsfoi caietul acela gros în care profesorul îşi notase toate discuţiile lor, despre una, despre alta, despre pompa de bicicletă, despre atracţie şi respingere şi despre faptul că lumina e un şoc al materiei, al unei materii-timp încă necunoscute.

„Daţi-i acest caiet, dacă rămîne în viaţă, scria profesorul. După mine, nu trebuie să înceteze să se gîndească la lucrurile astea. Nimeni nu ştie cine e cel chemat să spună marele cuvînt despre lume, dar fiecare trebuie să se străduiască să fie el acela“.

— Zicea că erai băiat bun, însă puţin defectiv, spuse Niura.

— Cine zicea ?

— Lida, bibliotecara. Acum cîntă într-un cor. La fabrică. Ai fost cu vreo femeie ?

— Cum adică : am fost ?

— În pat, ai fost cu vreo femeie ?

— Şi încă de cîte ori, spuse Sapojnikov. Da' ce-ţi veni ?

— Va să zică n-ai fost, spuse Niura. Mîine lucrez de noapte, aşa că treci pe aici. Am să-i spun Lidei să vină să-ţi dea de mîncare.

— Niura... hei, Niura ! Tu ai căpiat ?

— Ce vrei, băiete ? spuse ea. Pe mine ţi-ai găsit să mă minţi ? Doar sîntem prieteni... Dar dacă, fereşte doamne, te omoară ăia şi mori fără să ştii nimic ?

Simplă femeie Niura.

Sapojnikov observase un lucru : citeşti, cartea pare interesantă, te captivează, despre război sau despre dragoste şi apoi deodată ajungi

la un pasaj unde e vorba despre asta și numai despre asta și-ți dai seama că la toate celelalte nici nu merită să te gîndești. Iar scriitorul te întărîtă, te ademenește, chipurile, dacă a vorbit o dată despre asta o să vorbească și a doua oară. Și de fiecare dată calculul scriitorului e greșit, pentru că privirea începe de îndată să sară peste rînduri ca un cerc de fier peste movile, cuvintele lărmuiesc aidoma unor pietricele împroșcate, foșnetul tufișurilor se face foșnet de pagini și sensurile dispar. Înseamnă că scriitorul însuși a fost, în locul acela, luat de curent și, pesemne, se gîndea Sapojnikov, a lăsat naibii manuscrisul, dînd fuga la cea mai apropiată amantă sau înșfăcîndu-și de poale nevasta, care tocmai trecea spre bucătărie ; căci la ce bun să scrii despre ceva fără de care în clipa aceea nu poți trăi ? Clipa trece, uite-o și nu e, or în carte trebuie să scrii numai despre ceea ce e important. Dar să scrii despre asta o fi important sau ba ? Greu de anticipat. Depinde unde bate cartea. Maiakovski a scris un poem, i-a zis chiar așa, „Despre asta“, dar de fapt n-a scris despre asta, ci despre dragoste. Dar despre asta ?

— Sapojnikov, e adevărat că balerinele, cînd dansează, au în vîrful picioarelor dopuri de plută ? întrebă Niura.

— De ce nu-i spui pe nume ? întrebă Lida.

— Așa m-am obișnuit... Sapojnikov în sus, Sapojnikov în jos, am început să-i zic și eu Sapojnikov... Am auzit că dirijorii cîștigă mult, spuse Niura. Cum se face nu știu, că de cîntat nu cîntă, dau doar din bățul ăla... Sapojnikov,

după război dirijor să te faci. Ei, eu vă las... Cînd plecați, puneți cheia sub preș.

Sapojnikov deschise deodată ochii și ea deschise deodată ochii. Și Sapojnikov îi văzu pupilele enorme, negre, din pleoapă-n pleoapă. Se priviră în ochi și, brusc, ea îl înșfăcă de umeri și apoi începu să se zbată.

— Nu vreau... Mi-e frică... spuse ea cu glas răgușit.

Dar Sapojnikov se făcuse deodată ca de piatră.

Sapojnikov o așteptă zadarnic încă o săptămînă și plecă să lupte mai departe, pînă la următoarea spitalizare.

O mai întîlni o dată, înainte de sfîrșitul războiului. Venise la Moscova, adus tot de treburi militare. Era de-acum ofițer și de vreo două ori fu oprit de patrule pentru că n-avea pantalonii în regulă. Uitase cum trebuie să arate pantalonii unui adevărat ofițer victorios, or, la Moscova, în pragul victoriei, tocmai începuseră să-și amintească de lucrurile astea. Croitoriile lucrau zi și noapte și grosul comenzilor îl alcătuiau galoanele, tresele, lampasurile, „Crabii“ și „verzele“ pentru chipie etc.

Ea cînta în corul fabricii din vecinătate și continua să lucreze la bibliotecă. Sapojnikov se așezase în rîndul al doilea. Scena exala miros de praf și sudoare — corul se producea după echipa de dansuri. Tocmai voia să plece, se și ridicase pe jumătate de pe scaun, cînd o femeie din cor îl fixă cu privirea și el se așeză la loc

și rămase pînă la sfîrșitul spectacolului. Apoi plecă fără s-o aștepte.

A doua zi trecu pe la bibliotecă.

— A-a... Sapojnikov, spuse ea indiferentă. Și înfofolindu-se mai strîns în palton, continuă să completeze fișa cuiva. Sapojnikov se apucă să răsfoiască o colecție de ziare. Lumina era slabă. Plecaseră și ultimii cititori. Geamurile dulapurilor cu cărți din sala de lectură străluceau.

— Închid, spuse ea.

Își lepădă broboada de pe rochia de stambă și-și îmbrăcă paltonul ca o școlăriță, întinzînd brațele în sus și ridicîndu-se pe vîrfuri, și văzu că Sapojnikov se uita la ea.

Ieșiră prin sala de lectură în marchiza întunecoasă, apoi în frigul străzii și ea închise ușa cu cheia. De parcă ar fi coborît amîndoi dintr-o altă lume, închizînd ușa după ei. Amurg. Umezeală. Mireasma frunzelor strivite.

— Trăiești, spuse ea. Ca să vezi. Te credeam mort.

Pașii amîndurora, rari.

— Ai tăi trăiesc ?

— Da, spuse Sapojnikov. Dar ai tăi ?

— Mie n-aveau pe cine să-mi ucidă.

El îi luă mîna într-a lui, ea și-o retrase.

— Explică-mi ce se întîmplă, spuse Sapojnikov.

— Nu e cazul.

— Nu-ți mai amintești ?

— Nu e cazul.

Ea se opri la intrarea casei și-și examină o vreme vîrfurile pantofilor, apoi îl privi încruntată.

— Lida, spuse Sapojnikov. M-am lămurit : D'Artagnan nu era armean.

— Acum pleacă, spuse ea.

Sapojnikov plecă.

Șezu pe o bancă umedă în scuarul din apropiere pînă îl răzbi umezeala.

Apoi trecu strada și urcă treptele pînă la etajul întîi. Vru să sune, dar nu găsi soneria. Vru să bată, dar ea i-o luă înainte. Îi deschise și-l lăsă să treacă în vestibul, încheindu-și capotul. Trecură prin semiîntuneric în camera ei. Pe un taburet ardea, ca un ochi stacojiu, reșoul.

Fără să se dezbrace, ea se strecură sub pătură, își scoase capotul abia acolo și-l aruncă pe un scaun.

— Mai repede... spuse.

Apoi, cînd stăteau lungiți alături, privind în tavan, iar Sapojnikov fuma, ea spuse :

— Să nu mai vii niciodată.

— Am să vin.

— Nu trebuie să ne mai aducem aminte.

— De ce ?

— Nu știu.

— Niciodată nu m-am simțit ca atunci, cu tine.

— Nici eu, spuse ea. Tocmai de aceea nu trebuie să ne mai aducem aminte.

Nimeni nu știe de ce bărbatul și femeia trebuie să fie împreună. Pentru că se doresc ? Și dacă nu se mai doresc ? Trebuie să se lupte

cu ei înşişi ? Care din ei ? Cel care a încetat primul să mai dorească ? Şi apoi se poate trăi lîngă un om în luptă cu sine însuşi ?

— Oare într-adevăr viaţa s-a dus ? întrebă ea.

Şi Sapojnikov nu ghici, fireşte, ce le era scris, lui sau ei. Dacă ar fi ghicit ce-i era scris, s-ar fi agăţat de neroada aceea cu ghearele şi cu dinţii, n-ar fi dat ascultare orgolioasei porunci de a nu o mai căuta niciodată.

Capitolul 18
SUPRASARCINA

Sapojnikov ştia întotdeauna cînd urma să se producă o avarie, cu toate că arareori izbutea să o preîntîmpine : la momentul potrivit nu găsea pe nimeni care să-l înţeleagă, iar apoi era prea tîrziu. Apoi se strîngeau ciopor şi-şi aminteau de Sapojnikov. Şi totuşi el nu renunţa. De ce ? Mai licărea în el speranţa că, poate, cine ştie, data viitoare va fi ascultat. Uneori se întîmpla şi asta. Îl ascultau şi treceau pîrleazul cu bine. Dar atunci nimeni nu-şi mai amintea de Sapojnikov. Care compozitor profesionist va voi să-şi aducă aminte ce cîntecel auzit pe stradă i-a sugerat ultimul lui şlagăr ?

Sapojnikov ştia întotdeauna cînd urma să se producă o avarie. Şi nu era nimic mistic în asta. Un vînător încercat adulmecă fiara. Unii spun că la mijloc e un al şaselea simţ, alţii îi zic experienţă, citînd zicătoarea că tot păţitu-i priceput, şi Sapojnikov era păţit, slavă Domnului, dar oricum nu credea că asta era totul.

În ultimul timp se învîrtise toată ziua printre muncitori şi-şi dăduse seama că avaria era iminentă. Prea mergea totul ca uns, acum, cînd recepţia bătea la uşă.

Şi asta nu pentru că oamenii care construiseră conveierul ar fi lucrat de mîntuială sau şi-ar fi permis cine ştie ce libertăţi. Pur şi simplu ceva plutea în aer, în aerul acela nocturn şi îngheţat, spart de lumina proiectoarelor.

„Ce naiba, domnule, se gîndea Sapojnikov. Tot ce-i picior de cablu sau bandă merge strună, sistemele automate aşijderea. De cîte ori îi dai drumul, un kilometru şi jumătate de fiare, scoate cuminte minereul din mină, nu conveier, ci logodnică, s-o duci puşcă la starea civilă. Îţi taie răsuflarea".

— De ce te agiţi ? spuse Viktor. Aparatele spun că totul e în regulă.

Sapojnikov se mărgini să mormăie ceva nedefinit.

Stătură alături îndelung, ascultînd zgomotul benzii nesfîrşite, urmărind rotirea lină a pinioanelor strălucind de unsoare.

— Lift, spuse Ghenka.

— Poftim ?

— Lift, nu conveier ! repetă Ghenka. Îşi scoase mănuşile şi-şi astupă cu mîinile ambele urechi.

Sapojnikov îi urmă exemplul.

Zgomotul deveni molcom, egal, numai arareori uşor sincopat.

— ... ză ! strigă ceva Viktor.
— Ce-ai spus ?
— Am spus că nu contează !
— Ce nu contează ?
— Se simte o ușoară suprasarcină, dar nu contează !
— Viktor, asta e o mină, spuse Sapojnikov. Cu așa ceva tu nu te-ai mai întîlnit. Cea mai mică suprasarcină poate declanșa o avalanșă de avarii. Și atunci se duce naibii toată șandramaua. Ghenka, te rog mai verifică o dată schema, de-a fir-a-păr.
— Nu-mi da lecții, spuse Viktor.
— Just, spuse Blinov.
Răsărise lîngă tabloul de comandă, vesel, cu scurta descheiată și căciula din blană de ren dată pe ceafă.
— Din parte-mi, putem semna procesul verbal pe loc și poimîine — zvîrr ! — într-o clipă sînteți la Moscova. Vă invidiez. Ați făcut o treabă clasa-ntîi. Am să comunic la centru.
— Dacă-i vorba de treabă, află că încă nici n-am început, spuse Sapojnikov și-i întinse lui Blinov pachetul de țigări „Krasnopresnenskie".
Jucau de mult comedia admirației reciproce și era limpede că și în relațiile dintre ei doi se apropia avaria.
— Am impresia, spuse Blinov, aprinzîndu-și țigara, că mă cam iei peste picior... Am spus că vă recepționez lucrarea... sectorul vostru. Restul o să preia, bineînțeles, comisia, conform contractului.
— Numai că eu nu-ți predau.

— Sistemele automate de avarie funcționează perfect. Despre ce-i vorba ?
— Liniile de alimentare lucrează prost, nu dozează bine minereul. S-au produs, foarte de curînd, sincope...
— Asta de-acum nu-i treaba voastră.
Blinov lăsă țigara să cadă, o strivi cu talpa, și vîntul o mătură de îndată. Sus, în lumina proiectoarelor, fulgii de zăpadă, ca niște scaieți albi. Dincolo de gardul ce împrejmuia curtea uzinei, zarea brună. Cerul era brun din pricina bateriilor de cocs, amplasate undeva mai departe.
— N-ai de ce te supăra, spuse Sapojnikov. Aparatele indică suprasarcini în zonele de curbură. Și conveierul n-a fost încă solicitat în regim de viteză.
— Da... asta așa e, spuse Blinov. O să-l probăm chiar acum.
— În sensul că mai întîi o să verific schema, spuse Ghenka.
— Scekoteev ! Kostin ! strigă Blinov. Anunțați-i pe cei de jos. Îi dăm drumul în regim major.
Apoi se întoarse spre ei zîmbind. Dar nu zîmbea. Era un rictus al feței din pricina vîntului.
— Sînt mai tînăr ca dumneata, tovarășe Sapojnikov, spuse el, dar vreau să-ți dau un sfat. Prea te lași pradă emoțiilor...
— La vară, spuse Sapojnikov, la vară. Numai vara primesc sfaturi. Acum e prea frig.
— Acum ! strigă Blinov pentru muncitorii din celălalt capăt. Dați-mi voie.

Viktor se dădu la o parte, şi Blinov împinse întrerupătorul cu pîrghie.

Huruitul benzii se înteţi treptat. Pîrîiaşul subţire de minereu se transformă lin într-un strat negru compact.

Blinov se îndepărtă în fugă. De-a lungul conveierului, oamenii urmăreau încordaţi lanţul strălucind de unsoare ce alerga peste dinţii pinioanelor. Totul mergea strună.

— Merge, pezevenghiul, spuse nehotărît Ghenka.

Sapojnikov tăcea cu ochii la aparate. Nimic suspect. Le întoarse spatele şi porni spre conveier. Lîngă bandă îl ajunse din urmă Viktor.

— Ce nu-ţi place ? întrebă el.

— Faptul că Blinov se teme de comisie mai mult decît de avarie.

— Crezi ?

Sapojnikov nu răspunse.

— La urma urmei, naiba să-l ia... Pentru schema electrică pun mîna-n foc, spuse Viktor.

— Şi pentru cea umană ?

În clipa aceea auziră strigătul lui Ghenka.

— Băieţi,... repede !

Se apropiară în fugă.

Aparatele indicau suprasarcină de avarie.

Schimbară priviri alarmate.

Răsună un huruit asurzitor. Aparatele indicau suprasarcină de avarie, dar, din cine ştie ce pricină, sistemele automate nu reacţionau, nu decuplau mecanismele.

Atunci Viktor se năpusti spre banda aceea de care oamenii se îndepărtau încet.

Sapojnikov îl ajunse în clipa cînd tocmai privea, năuc, întrerupătorul acela impasibil, sub care cineva strecurase o rangă. O rangă obişnuită, ascuţită la un capăt, cu care se sparge gheaţa de pe trotuare.

Sapojnikov se repezi spre ranga aceea şi încercă s-o smulgă. Nu ceda, se înţepenise. Sapojnikov văzu mîinile lui Viktor, întinse spre întrerupător şi propriile lui mîini care trăgeau zadarnic de rangă. Deodată auzi un scrîşnet şi văzu lanţul rupt înfăşurîndu-se pe pinion odată cu mîna lui Viktor, o porţiune a benzii se ridică, întocmai ca o frîntură din trupul unui şarpe, tîrîndu-l după ea pe Viktor şi, cu mîna rămasă liberă, Sapojnikov mai izbuti, printr-un suprem efort, să clintească întrerupătorul de avarie.

Huruitul se stingea. Preţ de cîteva secunde, împrejurul lui Viktor căzură bucăţi de metal schilodite.

Viktor stătea în picioare, cu mîna întinsă, şi gemea încet.

Srigăte. Tropăit de paşi. Răsuflarea grea a oamenilor.

— Vitea... nu te speria. Numai degetul... Mîna e liberă, spuse Sapojnikov. Aprindea chibrit după chibrit, pîrlindu-şi obrajii cu ele. Avea pe frunte broboane de ulei încins şi privea cu încordare în beznă, acolo unde tremura mîna întunecată a lui Viktor.

Încet, cu nesfîrşită grijă, strecură capătul rângii aceleia sub lanţ, cît mai adînc, şi, dezdoin-

du-şi picioarele, prinse a ridica lanţul, icnind înăbuşit.

— Desprin...

Uşor, ca pe ceva lipsit de viaţă, mecanicul Tolstîh, ajutat de cîţiva muncitori, eliberă braţul lui Viktor şi Sapojnikov lăsă lanţul să cadă la loc.

Pe Viktor doi oameni îl sprijineau de umeri. Dinţii îi clănţăneau.

— Acuş, Vitea... mai rabdă puţin, spuse Sapojnikov şi privi împrejur.

De-a lungul conveierului alergau oameni.

Îl văzu pe Blinov, care-şi făcea loc prin mulţime.

— N-n-am nici o vină, strecura el printre dinţii strînşi, n-n-am nici o vină...

Erau primele lui cuvinte.

— O maşină !... Te ucid !... strigă Sapojnikov şi ridică pumnul.

Blinov sări într-o parte, alunecă, dar se ţinu pe picioare şi o luă la fugă spre ieşire.

În aer stăruia un miros de motor ars.

Apoi un automobil de teren intră urlînd şi orbindu-i pe toţi cu farurile.

Viktor fu urcat pe bancheta din spate şi Sapojnikov se aşeză lîngă el.

Numai după ce ieşiră pe poartă îşi dădu seama că la volan era Blinov.

Tăcură tot drumul. Pe Viktor îl duseră într-o clădire mare, un fel de hibrid între un palat rococo şi Parthenon. Era spitalul de urgenţă.

În timp ce treceau prin curtea spitalului, auziră un glas plin şi plăcut tărăgănind un cîntec siberian.

Viktor întrebă :

— În ce limbă cîntă ?

Sapojnikov nu mai stătu să-i explice că omul cînta pe limba lui Blinov. Numai pronunţia era alta.

Capitolul 19
SCRISOARE CĂTRE SINE

Nemţii puseseră tunul în poziţie de tragere şi urlau spărgîndu-şi bojocii că, adică, n-avea nici un rost să se mai agite şi mult mai cuminte ar fi fost să se predea cu vorba bună. Strigau, bineînţeles, în ruseşte, dar accentul îi trăda. Întocmai ca pe lupul din poveste, care le cînta celor trei iezi cucuieţi „uşa mamii descuieţi".

— Începe, spuse Ţiganul.

— Trebuie să încercăm, propuse Tanchistul. Cunosc punctul slab al hahalerelor ăstora. Dacă imobilizez primul tanc, celelalte n-au să mai poată trece. Drumul e îngust.

Explozie. Urlet de motoare.

— N-a mers, spuse Bobrov, şi rezerve nu mai avem... Ramona, distruge staţia. Acoper-o, Ţigane.

Ramona trase aparatul spre ea, îi smulse capacul şi începu să strivească lămpile, una cîte una. Ţiganul o acoperea cu foc intens. Nemţii răspunseră.

— Ţigane, spuse Ramona, grăbindu-se, cînd îţi ordon, tragi în mine cum ne-am înţeles. Pentru Vania nu mi-e mie frică.

— Ramona, Galocika, regina mea, pescăruşule, spuse Ţiganul trăgînd dezlănţuit. Fugi... Pentru o femeie ca tine nu se poate să nu mai existe o şansă !

Greşise. Şansa aceea nu exista.

Scrisoare către sine. Eu, Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, las în acest caiet cuvînt despre faptele de spaimă şi de seamă cărora le-am fost martor, pentru ca amintirea lor să nu se stingă în mintea mea atît de lesne întunecată de patimi.

Îmi amintesc zilele galbene, ca nişte rîuri de vomă, şi demenţa beznei. Retrăiesc moartea oraşelor şi revăd stîrvurile cailor sprijinind cerul cu picioarele împietrite şi măruntaiele lor azvîrlite afară din pîntec de gazele putride.

Îmi aduc aminte cum îi duceau într-o căruţă pe călăii căzuţi prizonieri şi oamenii din sat voiau să-i ucidă, dar sergentul cărunt care-i păzea striga cu degetul pe trăgaciul automatului : „Înapoi ! Trag !..." Şi cum o femeie cu chipul zbîrcit îşi rupsese cămaşa de pe ea, dezgolindu-şi pieptul istovit şi înainta spre sergentul acela repetînd" „Trage, fiule, trage..." Şi cum soldatul de pe capră dăduse bici cailor şi căruţa pornise în goană, făcînd să zdrăngăne găleata agăţată dedesubt, şi caii o purtaseră drept sub spînzurătoarea înălţată în mijlocul uliţei, de-a curmezişul drumului, şi unul dintre prizonieri începuse a scînci văzînd încotro o lua căruţa şi, cînd se ridicase plin de spaimă, picioarele desculţe ale spînzuratului îl loviseră în frunte, răsturnîndu-l îndărăt în căruţă şi făcîndu-l să-şi piardă cunoştinţa...

Şi-mi mai aduc aminte cum, la spital, într-o rezervă, era tratat un nazist rănit şi cum, trecînd printre paturile noastre, o soră tînără îi ducea mîncare şi pansamente. Pînă cînd într-o zi a răsărit deodată în uşă, împleticindu-se apoi pînă în mijlocul salonului cu beregata retezată, din care curgea în torent sîngele, şi a căzut, dîndu-şi sufletul sub ochii noştri. Am aflat pe urmă că neamţul dosise o lingură de supă, ascuţind-o sub saltea de rama metalică a patului, şi o repezise în gîtlejul sorei, cînd ea tocmai îi schimba pansamentul.

Şi-mi mai aduc aminte ultima luptă, cînd a pierit întreaga grupă a lui Bobrov — şi Tanchistul, şi Ţiganul, şi Ramona, şi Bobrov însuşi. Am fost ucis şi eu de explozie şi îngropat sub dărîmături. Şi cînd m-au găsit şi m-au dezgropat pentru a doua viaţă, camarazii mei de front au început să mă caute noaptea. Mai aud încă exploziile nesfîrşite şi glasurile lor.

Îmi amintesc, dar nu înţeleg. Vreau să uit şi e cu neputinţă. Şi pe mine, Sapojnikov, fiul Sapojnikovilor, oameni deprinşi să trăiască din forţa ce ţi-o dă munca, războiul m-a învăţat să ucid, cu toate că noi, Sapojnikovii, dispreţuim de veacuri ucigaşii.

Şi de aceea eu, Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, urmaşul altor nenumăraţi Sapojnikovi, afirm că toţi fasciştii, de toate speciile şi genurile, pe care i-am întîlnit erau paranoici, catatonici şi schizofrenici. Pesemne, tocmai de aceea s-au proclamat rasă de semizei. Poate că în vre-

mile tulburi ale revoluţiilor ei se strecoară tenace la suprafaţă, deoarece cunosc toate cuvintele şi doctrinele şi n-are cine le dezvălui demenţa.

Eu, Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, făgăduiesc acum, în al douăzecişiunulea an al vieţii ca, dacă voi supravieţui, să nu vorbesc despre război, să nu citesc despre război, să nu-l studiez, să nu-l analizez, să nu încerc să-l înţeleg, pînă în clipa cînd voi descoperi mijlocul de a-l ucide. Pentru că războiul, fie el blestemat, trebuie ucis.

Şi dacă, aşa cum am învăţat, războiul e o prelungire a politicii, iar politica o prelungire a economiei, cum fără energie economia nu există, înseamnă că, logic, cine deţine energia deţine puterea. Iar dacă energia devine patrimoniul tuturor, înseamnă că scapă din mîinile schizofrenicilor.

Şi de aceea eu, Sapojnikov, fiul lui Sapojnikov, jur că voi născoci motorul autonom, care va face omul independent de schizofrenici, şi războiul va muri.

Spital. Frontul din Carelia. Noiembrie 1944.

Capitolul 20
ACASĂ !

Sapojnikov se întoarse din deplasare într-un amurg însorit şi rece şi constată că toţi moscoviţii alergau şi că erau foarte mulţi. „Unde or

fi alergînd ?“ se gîndi el şi-i fu ruşine să întrebe.

Intră într-un magazin de cadouri de pe strada Gorki să cumpere o cravată şi văzu zeci de bărbaţi încercînd cravate în faţa unei oglinzi imense. Se înşiruiseră acolo şi-şi potriveau de bună voie pe gîtlej nodurile acelea multicolore, iţindu-şi bărbiile, iar apoi ieşeau pe strada înserată bălăngănindu-se atîrnaţi de propriile lor cravate. „La naiba ! se gîndi Sapojnikov. Ne spînzurăm singuri şi apoi o ţinem într-un vaiet“.

Renunţă la cravată şi-şi cumpără o cămaşă fără guler. O îmbrăcă retras undeva într-un colţ şi mulţi întoarseră capetele spre el. Apoi, îndepărtîndu-şi reverele paltonului unul de altul, se examină în proxima oglindă şi văzu că, din cămaşa aceea, gîtlejul i se înălţa gol şi parcă neajutorat şi că sacoul nu mergea defel la asemenea cămaşă. Toaleta lui respira singurătate.

Sapojnikov ieşi pe strada înserată, unde trotuarele goale împietriseră de frig şi zăpezi albastre cotropiseră acoperişurile. „Ca să vezi, se gîndea, merg pe stradă şi circulaţia asta demenţială nu m-a strivit încă, am o odaie cu fereastră, am şi leafă şi am rezistat : nu mi-am cumpărat cravată“.

Ajunse acasă şi se dezbrăcă în încăperea pustie, se apropie de oglindă şi îşi plăcu aşa cum era în cămaşa aceea nouă, cu gîtlejul neajutorat, îşi îmbrăcă scurta îmblănită şi se simţi mult mai bine.

Îl sîcîia doar pălăria moale care-l privea fix de pe dulap. Ea era cea cu pricina. Sub ea se

născuseră marile planuri, atît de frumoase şi de înstrăinate.

Sapojnikov o luă de pe dulap, se apropie de fereastră, deschise oberlihtul şi lansă pălăria spre cer.

Vă imaginaţi scena ?

Imaginaţi-v-o sau călcaţi pe urma lui Sapojnikov : aruncaţi-vă pălăria cea nouă pe fereastră. O să vedeţi că nu merge. Ceva ca o superstiţie o să vă oprească. De parcă prin gestul acela v-aţi rupe o parte importantă din trup. Uite ce înseamnă să-ţi arunci pălăria-n zenit, uite prin ce se deosebeşte ea de toate celelalte lucruri.

Planează, descriind mari cercuri, deasupra acoperişurilor hibernale, singuratică sub soarele amurgului, printre hulubii şi zmeele copilăriei, peste umbrele albastre ale curţilor şi stradelelor.

Sapojnikov trînti oberlihtul şi coborî în stradă.

Umbre străvezii se tîrau pe asfaltul pieţii, mărginit de casele Moscovei, zugrăvite în culori calde şi vegheate de cerul roz al amurgului.

Oraşul roz se prosterna la picioarele lui Sapojnikov. Un oraş care suferise totul şi îndurase totul.

La o tarabă, un bărbat vindea reviste şi broşuri şi ţopăia, căci îi era frig. O beretă albastră îi stăpînea părul năclăit şi vîlvoi. Pe tarabă Sapojnikov îşi zări pălăria : trona pe un vraf de ziare. O privi fix. Vînzătorul îi surprinse privirea şi spuse :

— Mi-au adus-o nişte puşti. Nu cumva e a dumneavoastră ?

Şi, turtită cum era, o ridică, lăsînd să se vadă cutia de tablă cu măruntiş peste care o aşezase.

— Nu-i a dumneavoastră ?... V-o vînd, dacă vreţi, spuse vînzătorul.

— Poart-o dumneata ! spuse Sapojnikov mojic şi se îndepărtă.

Se opri la primul telefon public, formă un număr şi spuse :

— Niura, am sosit. Ţii la mine ?

— Sapojnikov, Dunaev zice să te araţi numaidecît, spuse tare Niura.

— S-a întîmplat ceva ? întrebă Sapojnikov.

— Da ! spuse Niura. Ne e dor de tine.

Sapojnikov puse receptorul în furcă.

Şi porni pe străzi aiurea. Nu era încă pregătit pentru vizite la prieteni.

La un moment dat, urcă într-un vehicul oarecare. Şi cu cît mergea mai departe, cu atît mai senine se făceau în amintirea lui primăverile, cu atît mai pătrunzătoare erau miresmele florilor şi mai curate gîndurile celor pe care-i iubise, cu toate că, mai mult ca sigur, lucrurile stăteau cu totul altfel — pe atunci viaţa nu-l răsfăţase — dar el îşi amintea trecutul rîzînd.

Bătu oraşul în neştire, pînă cînd îşi dădu seama că o luase într-o direcţie greşită.

Era fericit şi nefericit, dar ce mai conta asta ?

Acasă, acasă, striga ceva înlăuntrul lui, acasă !

Acolo unde nu trebuie să te prefaci. Unde poţi fi tu însuţi, şi nu cel ce ai devenit trăind în nesfîrşită alarmă.

Cînd mergi acasă îi recunoşti numaidecît pe toţi cei ce se grăbesc într-acolo.

Pe drum ei se făceau tot mai mulţi şi Sapojnikov înţelese în sfîrşit că toţi aleargă spre casă, pustiiţi de acelaşi dor imperios, aşa se explica îmbulzeala aceea ca în timpul evacuării. Ni se pare numai că oamenii aleargă undeva dinspre casă. În realitate, cine aleargă aleargă întotdeauna spre casă.

Şi atunci Sapojnikov făcu cale întoarsă şi se duse la Dunaevi.

Partea a doua
VACA DE CURSE

Genealogia umanităţii e genealogia celor ce s-au învrednicit să aibă urmaşi. O genealogie a vieţii.

De aceea istoria e numai în aparenţă o istorie a războaielor, adică a morţii. În realitate e istoria păcii, adică a vieţii.

Şi, cum în pofida hemoragiilor istoriei, viaţa dăinuie şi există speranţa că va dăinui în continuare, haideţi să vedem ce sevă face arborele genealogic să înflorească an de an.

...— Ce cauţi tu la piaţă, Sapojnikov ? întrebă Gleb.

— Ridichea copilăriei, răspunse Sapojnikov. O ridiche adevărată, care să te pişte la limbă. Dar nu văd decît din astea de apă, cu gust jalnic.

— Ehei, Sapojnikov, spuse Gleb, ridichea aia o poţi regăsi doar odată cu însăşi copilăria. Acolo e ridichea aceea, Sapojnikov, lîngă căpşuna care făcea să se-nvîrtă lumea cu tine şi lîngă afinele care se vindeau cu vadra. Spre deosebire de coarne, care se vindeau cu ciurul.

— Oho ! se minună Sapojnikov. Ai văzut asemenea afine ? Şi asemenea coarne ?

— Întocmai, confirmă Gleb, punîndu-şi din nou ochelarii. Ai ghicit : sînt din Kaleazin. Cre-

deam că știi. Numai că locuiam de cealaltă parte a fluviului.

— Partea ta de oraș a rămas neatinsă, Gleb, spuse Sapojnikov. A mea e năpădită de ape. Orașul meu e sub ape, al tău se înalță spre stele.

Capitolul 21
APRILIE

Trenul gonea spre orizont. Crînguri desfrunzite îi alergau în întîmpinare. Miros de bere și ars. Vîntul umfla perdelele și, în șanțul de lîngă terasament, o fetiță își mîna capra spre casă. O, drumuri, drumuri, ducînd mereu spre undeva unde sîntem de negăsit...

Tot drumul se certă cu Barbarisov, pentru că n-aveau nici un motiv de ceartă.

Pe Sapojnikov îl obosise vanitatea lui Barbarisov și încerca să-l convingă că Rusia nu trăise niciodată numai de dragul profitului. Și pe chipul lui Barbarisov se citea că era de acord cu Sapojnikov, cu toate că amîndoi știau că orice consens era imposibil. Pentru că Barbarisov era un tip deștept, știa întotdeauna ce marfă avea căutare și acționa în consecință. Dar pentru o discuție de esență mintea e puțină și cînd o ai cu carul. Și el n-o avea cu carul.

— Urmează compozitorul bulgar Pancio Vladigherov, spuse vioi crainicul în difuzor. Fragmente din „Suita scandinavă". Interpretează orchestra Radiodifuziunii bulgare.

— La Moscova, adăugă Sapojnikov.

— Ce-ai spus, ce-ai spus ? întrebă din obișnuință Barbarisov, încheindu-și nasturii de la haină în fața oglinzii fixate în ușa compartimentului, din care îl privea propriul lui chip pe fundalul unor cîmpii nesfîrșite.

— Am ajuns, spuse el. Dădu ușa în lături și oglinda dispăru, luîndu-i imaginea cu sine.

Tra-ta-ta-ta-ta... răsună o rafală de mitralieră.

Pe coridor alerga, cu automatul de gît, un puști, împroșcînd cu gloanțe cine știe ce dușman imaginar. Deodată se apucă cu mîinile de piept, lăsîndu-se să alunece încet pe peretele vagonului. Apoi o luă din nou la goană pe coridor, trăgînd furios cu automatul, căzu iarăși, de data asta apucîndu-se de burtă, și tot așa, la nesfîrșit.

Apoi trenul se opri și Sapojnikov constată că Barbarisov era gata îmbrăcat, cu servieta în mînă, în vreme ce el nici măcar nu-și legase cravata. Intră însoțitoarea de vagon, o femeie cu chip de fetiță, și spuse blînd-blînd :

— Coborîți aici ?

Și Sapojnikov își dădu seama că sosiseră. Își aranjă cît de cît ținuta și ieși pe coridor, jenat că purta o servietă în mînă.

Dintotdeauna îl terorizaseră tot felul de obiecte idioate, care-l umileau, împiedicîndu-l să umble bălăngănindu-și brațele, așa cum voia. Cu servietă se simțea înspăgat ca un ginerică, o sacoșă îl făcea să se simtă nevoiaș și-i dădea impresia că toți îl compătimesc pentru că n-are

cine-i purta de grijă, cît despre umbrelă, numai gîndul la ea îl umplea de groază : merge omul pe stradă cu un acoperiş de-asupra capului ! Îi era ruşine, ca într-un înspăimîntător vis al copilăriei, cînd te trezeşti într-o odaie plină de musafiri şi deodată îţi dai seama că eşti în fundul gol. După Freud, visul ăsta sugera ceva în neregulă sub raport sexual, dar Sapojnikov uitase ce anume. Veniseră nişte vremuri în care oamenii umblau şi aievea în fundul gol — nudism, acceleraţie, revoluţie sexuală, papa de la Roma lansase o cruciadă împotriva anticoncepţionalelor, cu toate că, pe de altă parte, se produsese o explozie demografică. Suprapopulaţie. De ce suprapopulaţie ? Pentru că natalitatea scăzuse şi foaie verde laba gîştii, merg cătanele pe ştrec. Logică zodie, nimic de zis. Raţiunea îşi intrase în drepturi şi umanitatea gîndea ştiinţific.

Nu-i întîmpină nimeni, aşa că ieşiră în piaţeta îngheţată, unde transportul încerca să se adapteze la gerul căzut pe neaşteptate. Barbarisov înainta impetuos, Sapojnikov cu o jumătate de pas în urmă. Lui Sapojnikov îi era lene să meargă repede, şi lui Barbarisov îi convenea chestia asta, pentru că-i permitea să iasă în evidenţă.

„Încotro alergaţi, oameni ? se gîndea Sapojnikov cu deznădejde. Încotro — şi eu cu voi ? Încotro şi de ce ? M-am dus pe copcă, fraţilor, se gîndea Sapojnikov cu ochii la profilul ţanţoş al lui Barbarisov, n-am chef de dragoste, n-am chef de treabă, n-am chef de viaţă, de data asta am încurcat-o electric. Fiecare om trebuie să

aibă o chemare. Să fie chemat". Sapojnikov era chemat să iubească şi să muncească. Altceva nu ştia să facă. Fisura unei părţi golea de conţinut întregul. Rîsul de pe lume. Ce mă fac, fraţilor, de data asta chiar că am băgat-o pe mînecă !" Intrară în hotel.

Era frig. Nu găsiră camere şi se înghesuiră zadarnic la ghişeul administratorului, unde paltoanele proaspăt dezgheţate ale camarazilor de suferinţă miroseau a mîţă, întocmai ca o intrare insalubră.

Îşi lăsară la garderoba aceea frigorifică paltoanele şi servietele şi trecură în braserie. Aici înfulecară cîte o bucată lividă de salam mînjită cu piure de cartofi, şi cele două cucoane cîrlionţate de la masa vecină fură moralmente exterminate de eleganţa lui Barbarisov. Acesta ţinea în mîna stîngă furculiţa, în vreme ce dreapta făcea minuni. Tăia cîte o bucăţică din salamul acela anemic, întindea pe furculiţă o mîzgă de piure, ungea toate astea cu muştar, sprijinind apoi întreg eşafodajul pînă dispărea în hăul cavităţii bucale. O mondenitate de gheaţă se înstăpîni, în cercuri tot mai largi, peste încăpere. Cîrlionţatele îşi ciopîrţiră numaidecît salamul în pătrăţele minuscule şi le înfulecară apoi pe rînd, ferindu-şi privirile. Apoi abandonară farfuriile, pentru că nu ştiau cum se consumă piureul la Monte-Carlo sau Miami Beach, al căror nimb strălucea deasupra scăfîrliei lui Barbarisov. Îşi sorbiră repede ceşcuţele de cafea, lăsînd pe fundul lor fărîme nedizolvate de zahăr feroviar, şi plecară flămînde şi speriate. Sapojnikov îşi trecea ne-

contenit cuțitul din mîna dreaptă în stînga, decojind salamul acela și abia stăpînindu-se să nu urle. Îi venea să mănînce salamul cu mîna, lingînd piureul de pe farfurie și încingîndu-și degetul în muștar, să trîntească un pumn de salam în afișul „Fumatul oprit !" și să mînjească geamurile cu piure, iar cu muștarul să scrie ceva pe pereți, pentru că în copilărie îl lăsaseră să țină furculița în dreapta și nu-l pregătiseră pentru viața asta în care e important tot ce n-are nici o importanță.

— Vaska ! strigă Sapojnikov.

De masa lor se apropia Vaska Burakov, arheolog la un institut din Moscova. Sapojnikov se ridică. Se sărutară pe amîndoi obrajii și, în nefericita braserie, constipată de spectrul vieții mondene, totul se schimbă deodată.

Vaska, vrei să te-nvăț să înfuleci cu stînga ? E al dracului de incomod, dar așa trebuie, crede-mă. Altfel s-a zis cu Pukipsi.

— Nu vreau Pukipsi, spuse Vaska. Vreau să beau.

— Și eu.

— După consfătuire, spuse Barbarisov. E în formă de pe acum. Și arătă cu șervețelul spre Sapojnikov.

— Faceți cunoștință : Barbarisov. Știe hali cu stînga, dar nu-l invidiez. În schimb eu știu să dau din urechi. Din amîndouă deodată sau din fiecare pe rînd.

— Ce-i cu el ? îl întrebă Vaska pe Barbarisov.

— Tot drumul a fost ca o fiară, spuse Barbarisov. Bine că măcar ai apărut dumneata.

Sapojnikov își vîrî mîna în buzunarul de la spate după parale, dar Barbarisov i-o luă iritat înainte, achită toată consumația și porni spre ușă cu bărbia în vînt. Era încredințat că Sapojnikov continuă să rivalizeze cu el, dar se înșela. Sapojnikov își dăduse de mult seama că erau de categorii diferite. În realitate pe Barbarisov îl derutase fulminanta ascensiune a lui Sapojnikov.

Dealtfel, nu numai Barbarisov era derutat. Ce-i drept, colegii mai încercau să se poarte cu el ca odinioară, dar, cine știe de ce, le venea peste mînă. Și toți erau furioși. Pe Sapojnikov, firește. Cine se mai înfurie pe sine însuși în secolul XX ? Proștii au expirat. Pe Sapojnikov îl îngropaseră cu toții de mult, și cînd colo el face pe nebunul : inventează motorul etern. Ha-ha. Cînd toată lumea știe că așa ceva nu se poate, pe simplu motiv că e imposibil. Și de ce, mă rog ? Mișcarea e eternă, fluviul energiei curge veșnic. Dacă pui în torentul ăsta o morișcă, o să se învîrtă la nesfîrșit, adică pînă o să se roadă axul, dar asta nu-i o chestiune de principiu.

Isuse, ce tămbălău, ce hohote ! Perpetuum mobile ! Auzi, soro ! Tu nici cu gîndul nu gîndeai, iar Sapojnikov bîntuia din casă-n casă, pe la toți cunoscuții, arătîndu-le pe degete cum se face chestia asta, își răsucea capul într-o parte și-n alta, căutînd un creion sau un pix, sau o carioca — de o vreme se desena cu flomastere — au trecut ani pînă ne-a dus mintea la sistemul ăsta — dar nimeni nu-i dădea nimic, ba, cu rîsete strîmbe, îi îndoiau degetele

răşchirate pe care el tocmai le explicase schema. Nu-i rupeau degetele, fireşte, dar i le îndoiau în aşa fel, încît să iasă o tiflă. Mare hai mare.

Un timp straniu, fără întîmplări fericite. Frig, din cale afară de frig. Oamenii făceau apel la oameni să fie mai buni, dar fiecare aştepta ca vecinul să se schimbe primul.

Aţi contemplat vreodată acoperişurile ? Acoperişurile verzi şi aurii ? Dar pe cele cărămizii sau veşted-zincate ? Dar zidurile caselor înşirîndu-se pînă la orizont şi, pe fondul lor, tulpinile copacilor, amintind prin culoare untdelemnul, şi haosul auriu al armurilor încă neînfrunzite ? E aprilie, aprilie, ochii se îneacă în culori şi genunchii fetelor ce-ţi vin în întîmpinare pe trotuar par mai plinuţi după lunile de iarnă.

Era un timp straniu, fără întîmplări fericite.

În sfîrşit, Barbarisov izbuti să găsească la telefon pe cine trebuia şi li se spuse că mai era un ceas pînă la deschiderea consfătuirii.

Stătură, fără vestoane, în odaia lui Vaska Burakov, unde mereu îşi vîra capul cîte cineva din expediţie, şi Vaska tot dădea dispoziţii.

— Plecăm chiar diseară. Biletele de tren le procură ei. Aşa că nu mai avem nevoie de cameră, spuse Barbarisov. Iar pînă la consfătuire mergem pe jos. Altfel adorm.

— Să fie clar, mîncăm împreună, îi avertiză Vaska. Pe la trei.

— Cînd mă gîndesc la gîlceava asta zadarnică, mi se face greaţă, spuse Sapojnikov.

— Iar începe, oftă Barbarisov, îmbrăcîndu-şi vestonul. Te aştept jos.

Şi ieşi. Vaska întrebă îngrijorat :

— Ce-i cu tine ? Te porţi ca un apucat...

— Mi se face greaţă de atîta alergătură, spuse Sapojnikov. Cine naiba ne păfugă ? De ce atîta zor ? Avem tot ce-i trebuie omului ca să trăiască. Atunci de ce atîta vîjîială ?

— Şi după tine ce-i trebuie omului ca să trăiască ?

— Nişte pantaloni, un blid de colţunaşi şi un acoperiş neciuruit deasupra capului.

— Şi tu ca Tolstoi, spuse Vaska. Tolstoi socotea că omului îi ajunge un metru şi jumătate de pămînt... Dar Cehov a replicat că un metru şi jumătate de pămînt îi trebuie nu omului, ci cadavrului său. Omului îi trebuie lumea toată.

— Tolstoi se referea la altceva. Un metru şi jumătate de pămînt intabulat îi trebuie într-adevăr unui stîrv. Omul n-are nevoie de pămînt intabulat. Dacă e să-l luăm şi pe Cehov ad litteram, ca pe Tolstoi. Dacă omul se vrea proprietarul întregii lumi, de unde ai să iei o lume de căciulă ? Mi se face greaţă.

— Vrei un pahar cu apă ?

— Greaţa mea vine din suflet, spuse Sapojnikov. Chestia e aşa : sau toţi clasicii au minţit cînd au scris despre Rusia, sau orice dinamism artificial e total incompatibil cu Rusia.

— Rusia s-a mai schimbat şi ea, observă Vaska. E un stat european.

— Ce-i aia european ? În Rusia esenţialul e talentul. Şi talentul e o vacă de lapte. Trebuie muls. Pe vacă dacă n-o mulgi, o doare. Eu sînt

vacă de lapte ! Mă doare cînd nu sînt muls... Vacii îi plac dezmierdările și muzica, și poienile verzi. Dă-i-le și să vezi cum îți depășește planul la unt și lapte covăsit... Vaca trebuie mulsă, ca să n-o doară ugerul... Dar n-ai voie s-o înscrii la alergări !... Nu vreau să fiu vacă de curse !

Sună telefonul.

— Bine, vin, vin... spuse Sapojnikov.

— Coboară acuși, răspunse Vaska la gîfîielile din receptor. Apoi se întoarse spre Sapojnikov. Colegul tău face tapaj. Iese chiar acum, a zis că tocmai își pune paltonul. Și, cu grijă, apăsă buricul acela nichelat al telefonului.

— Alerg, spuse Sapojnikov și ieși.

Înaintă pe covorul moale din coridor în urletele aspiratoarelor ce răzbăteau prin ușile întredeschise. Ajunse în vestibul alergînd și deschise larg porțile de sticlă, ieșind în stradă.

— Nu-i frumos să minți, îi spuse Sapojnikov lui Barbarisov, care călca furios pe trotuarul sur. Și tu minți, Barbarisov. ...Adevărul e că tu nu vrei ca proiectul nostru să treacă examenul de astăzi.

Era un timp straniu, fără întîmplări fericite. Frig, din cale-afară de frig.

Capitolul 22
AL TREILEA SISTEM DE SEMNALIZARE

Era în mai patruzeci și șapte cînd Sapojnikov deschise cu zgomot caietul acela cu coperți cartonate, botezat „Kalamazoo“, și scrise pe

pagina imaculată că, după el, principala formă de mișcare a materiei e pulsația sferică. Din acest tip de mișcare iau naștere toate celelalte. Avea pe atunci douăzeci și patru de ani.

Stătea într-o zi de vorbă cu Dunaev, care se demobilizase de mult, încă în patruzeci și patru, spre deosebire de el, Sapojnikov, care fusese demobilizat de curînd, în patruzeci și șapte, și de aceea Dunaev se adaptase deja la viața din vreme de pace, în vreme ce el, Sapojnikov, nu se adaptase.

— Ce e aia ? întrebă Niura.

— Care aia ? întrebă Sapojnikov.

— Chestia asta, de care tot vorbiți voi... Adap... Cum naiba-i zice ?

— Adaptare, spuse Sapojnikov.

Niura întinerise în anii ăștia, să te crucești, nu alta ! La Kaleazin, cînd Sapojnikov era încă mic, Niura fusese bătrînă, iar acum — trecuseră douăzeci de ani de atunci — era tînără, în vreme ce toți ceilalți îmbătrîniseră.

Toți crezuseră, cînd războiul trecuse de prima cotitură, retragerea, evacuarea, iar apoi se prefăcuse în viață nespus de grea, în foame, în suferință pentru pierderea celor dragi, uneori în mocirlă, căci nu toți putuseră îndura asemenea încercări, dar rămăsese totuși viață, toți, zic, fuseseră siguri că gata cu Niura : o să ajungă ultima ștoarfă. Și greșiseră. Cîte femei nu rezistaseră, cîți oameni întorși din război nu-și găsiseră căminele distruse nu din afară, ci dinăuntru, dar Niura îi lăsase mofluzi pe toți.

Se întorsese Dunaev. Niura deschise uşa şi zîmbi lent.

— Bună, spuse. Ţi-a fost urît singur ?

De parcă s-ar fi întors de la pescuit.

— Îhî, spus Dunaev.

Şi se aşeză pe raniţă, să-şi mai tragă răsuflarea.

Toţi vecinii amuţiseră, şi cei curaţi, şi cei vinovaţi, ciuleau urechile să audă ce-o să fie, dragă doamne, la Dunaevi, dar nu prinseră o vorbă cît fu ziulica de lungă.

A doua zi venise mama lui Sapojnikov. Pe atunci mai umbla, căci îl aştepta pe Sapojnikov să se întoarcă şi voia ca el s-o găsească pe propriile ei picioare. Abia apoi căzuse la pat. Îl întrebă pe Dunaev :

— Ştii de Niura ?

— Ştiu, spuse Dunaev.

— Ţi-a fost credincioasă tot războiul.

— Ştiu, spuse Dunaev. Ştiu.

Cum să nu fi ştiut ? În noaptea aceea scurtă, de mai, cînd încă mai stăteau lungiţi în pat, Niura grăise şi vorbise îndelung şi-i ceruse iertare, iar el repeta tot timpul : „Niura, lasă-mă să închid geamul, ne aud vecinii", iar a doua zi dimineaţa vecinii veniseră să bea un păhărel şi să tacă.

Pentru că toţi auziseră cum Niura îi ceruse iertare lui Dunaev nu pentru anii de război, în care-i fusese credincioasă, ci pentru cei dezmăţaţi, dinainte de război.

Şi se arătase atunci că Niura era departe de a fi proastă, pur şi simplu crescuse lent, aidoma

cimişirului, şi se maturizase la fel de lent, împresurată de o efemeră vegetaţie timpurie.

— Vezi ? spuse mama lui Sapojnikov. De cînd îţi tot spun să nu te pripeşti...

— Te-am crezut întotdeauna, spuse Dunaev.

— Şi totuşi ce-i aia adap... ? întrebă Niura.

— Adaptare, spuse Sapojnikov. Cînd trebuie să te obişnuieşti cu ceva. Bunăoară, ieşi din întuneric în plină zi şi nu vezi nimic... Ochii trebuie să se deprindă cu lumina.

„Kalamazoo" era un caiet destul de gros, dar de format mic, rămas amintire de la taică-său. Pe coperta bordo scria cu litere aurii, şterse de-acum : „Kalamazoo Reilway Company". Era un catalog dinainte de revoluţie al companiei „Kalamazoo", care producea scule, dispozitive şi utilaje pentru căile ferate. Consta din nişte fotogravuri cafenii, reprezentînd chei reglabile, cleşti şi drezine. Şi între fiecare două gravuri din astea erau cîteva coli de hîrtie de scris, o hîrtie formidabilă, cu pătrăţele mărunte, pentru ca fericitul posesor să-şi poată nota pe ele idei concrete. Caietul era compact şi arhaic, nu-l învinseseră nici timpul, nici zaverele, şi de aceea parcă nu-ţi venea să scrii în el, decît pe curat, numai lucruri decantate şi ieşite din comun. Sapojnikov simţise acest lucru de îndată ce luase în mîini volumaşul acela greu. Unde mai pui că denumirea „Kalamazoo" incita fantezia. Evoca un trib de indieni de pe Amazon sau un muzeu de curiozităţi, sau pe amîndouă deodată. Era, adică, exact ce-i trebuia copilului din Sapojnikov, pe care nu izbutiseră să-l ucidă nici răz-

boiul, nici vîrsta, nici trecerea pustiitoare a femeilor iubite, care-i răpiseră cîte o frîntură din inimă, dar nu știuseră să i se strecoare în suflet. E drept, cu excepția a două cazuri, dintre care unul sfîrșise în praf și pulbere, iar celălalt mai gonea spre imprevizibil în vîrtejul demențial al timpului.

Deodată Dunaev spuse :

— Cum o să trăim acum cu ei ?

— Cu cine ? întrebă Niura.

Sapojnikov voise și el să întrebe, dar învățase demult că, atunci cînd ai de a face cu Dunaev, nu trebuie să te grăbești. Dunaev vorbea de parcă ar fi dezamorsat o bombă, or ăsta e lucru cu dichis.

— Cu cine... Cu nemții, spuse Dunaev, vorbind deodată mai apăsat. Cu americanii, cu japonezii...

Discuția avea loc într-un moment cînd încă mai fumega a ruine și ură războiul cald și se apropia vertiginos cel rece. Atunci auzise Sapojnikov pentru întîia oară vorbindu-se calm și încrezător despre viitorul care abia acum bate la ușă sub numele de destindere.

În război, Dunaev și Sapojnikov fuseseră geniști, firește, în unități diferite. Numai că Dunaev continua și acum să dezamorseze mine invizibile, în vreme ce Sapojnikov, pradă grabei lui incorigibile, socotea că toate focoasele erau deșurubate și suferea cumplit cînd constata că lucrurile stăteau cu totul altfel.

Misterul și bucuria așteptării... mister și presimțire... Cum se face oare că Sapojnikov aproape că amețea de fericire cînd se gîndea la

viitor ? Atunci, după Hiroșima, toți credeau că lumea avea să sfîrșească într-un holocaust sîngeros.

— Ce facem ? întrebă din obișnuință Sapojnikov.

— Ce să facem, o să trăim, răspunse Dunaev.

— Numai că pot și să nu ne lase... spuse Niura.

— Cine ?

— Cei cu bomba.

— Fii pe pace, spuse Dunaev lungind silabele. Asta merge pînă la prima bombă pe care o s-o fabricăm noi.

— Va să zică, de bătut tot o se ne batem ?

— Nu neaparat, spuse Dunaev. Filistinul o să se deștepte într-o bună zi și să-l vezi cum încrucișează brațele... N-o să spună nimănui nimic ; poate că, așa, de formă, o să urle și mai abitir, numai că fiecare în parte, cu amănuntul, are s-o dea pe sabotaj... Vrea să trăiască filistinul, pezevenghiul naibii... A ?... întrebă, chipurile uimit de atîta poftă de viață, Dunaev.

— Filistinul pune bețe-n roate progresului de cînd lumea, spuse Sapojnikov.

— Și bine face, dacă ăsta vi-i progresul, spuse Dunaev.

— Atunci poate că nici nu-i filistin...

— Nu firma contează...

— Interesant, spuse Niura. Și eu am băgat de seamă chestia asta. Pe firmă „Sucuri. Răcoritoare", înăuntru tot felul de vîntură-pleavă.

— De, fiecare cu ce-l doare, spuse Dunaev. Îi arse Niurei una, în glumă, peste umărul

moale şi conchise : nici o bombă nu rezistă la aşa ceva.

Şi atunci Sapojnikov hotărî să trăiască şi se întoarse la ideile lui concret-defective, care i se îngrămădeau în creier, înlănţuindu-se şi alcătuind construcţii bizare, pentru a se sedimenta apoi în „Kalamazoo". Căci pe vremea aceea inventatorii erau trataţi aproape ca nişte întreprinzători particulari şi se înstăpînise ideea că, vezi mata, timpul inventatorilor solitari a apus. Ideea asta luminată a făcut prăpăd. Aşa că Sapojnikov ar fi trebuit să aştepte pînă cînd ideile aveau să fie recunoscute ca forţe de producţie, dar el nu putea aştepta, ar fi explodat, era într-o secvenţă a existenţei cînd avea atîta viaţă şi atîta sete de a născoci, încît nu trecea zi de la Dumnezeu fără ca el să împroaşte în jur cu idei, care aveau să fie botezate apoi „vapor cu aripi subacvatice", „conelicopter" şi „videoimprimare". În revistele tehnice continuă şi azi să apară vechi şi fumate senzaţii sapojnikoviene, dar mulţi sînt ţărînă dintre aceia, cărora ar fi putut să le arate revista, spunînd „vă aduceţi aminte ?" şi deschizînd drept dovadă „Kalamazoo" la pagina cu pricina. Cît despre muzeul de curiozităţi, nu exista nici atunci, nu există nici astăzi.

Totul luă sfîrşit într-o zi cînd, prădat de haitele ideilor concrete, Sapojnikov auzi din nou o explozie mută şi realiză că toată această orgie inventivă trebuie să fie guvernată în creier de un sistem de semnalizare deosebit de cele descoperite de Pavlov — şi de primul, cel cu senzaţiile, şi de al doilea, care are în seamă

vorbirea. Căci altfel de unde era să vadă el, Sapojnikov, în cea mai concretă formă din lume, lucruri care nu existau încă în natură sau nu fuseseră încă inventate ? Aşa că, după toate probabilităţile, era vorba de un alt sistem. Al treilea sistem de semnalizare, aşa-l şi boteză pentru sine Sapojnikov, notînd în „Kalamazoo" că el guvernează inspiraţia.

Astăzi se ştie că descoperirile se fac la nivel euristic şi nu pe cale logică, există chiar o ştiinţă care se cheamă euristică, de la cuvîntul „evrica", răcnit de Arhimede cînd sărise şiroind din cada unde descoperise marea lui lege despre corpuri şi volumul de lichid pe care-l dislocă. Dar imediat după război asemenea ştiinţă nu exista, iar vocabula „inspiraţie" exala misticism şi era mai sănătos să n-o rosteşti cu glas tare.

Şi Sapojnikov îşi dădu seama că începea să alunece spre biologie. Era în patruzeci şi opt, şi tocmai intrase, din greşeală. la alt institut decît cel care i s-ar fi potrivit cu adevărat, iar cibernetica era considerată o zămislire a infernului, concepută pentru a-i duce în ispită pe oneştii membri ai sindicatului oamenilor de ştiinţă.

— Neastîmpărul ăsta îţi vine de la taică-tău, spuse maică-sa. Odinioară, înainte de război, erai altfel... mai armonios. Acum — grabă şi iar grabă. Ştiu ce se întîmplă, fireşte : setea de viaţă... Vrei să-ţi scoţi paguba cît mai curînd...

— Cred şi eu, recunoscu Sapojnikov. Cineva spunea că, dacă Adam s-ar fi întors din război,

ar fi înfulecat toate merele paradisului încă de verzi.

— Da... Bunică-ta povestea că, înainte de războiul civil, şi taică-tău fusese alt om... Cînd l-am cunoscut eu, era un bărbat sentimental, dar bun, spuse maică-sa. Combinaţia asta e rară, dar se mai întîlneşte totuşi... Bunătatea presupune răbdare, or sentimentalul vrea ca binele să vină de îndată, şi răul să fie pedepsit prompt. Şi asta-i cu neputinţă. De aceea cădeţi voi atît de lesne pradă disperării şi vă bîntuie sacra mînie... Pentru că bunătatea e forţă şi nu slăbiciune, să fii bun e lucrul cel mai greu de pe lume...

Asta spuse maică-sa, şi Sapojnikov rămase cu gura căscată. Totul la ţanc.

— Maşinile trebuie să lucreze repede, pentru ca omul să poată trăi cătinel, spuse Dunaev. Atunci o să-l ducă mintea la nişte chestii care o să facă marţ toate maşinile.

Iarăşi la ţanc. Sapojnikov ştia că aşa era, că maică-sa şi Dunaev aveau sută la sută dreptate. Lîngă aceşti oameni se simţea total idiot. Pe atunci maică-sa era deja ţintuită la pat, iar Dunaev stătea ca legat pe scaunul de lîngă patul ei, cu excepţia cazurilor cînd îl înlocuiau, pentru scurtă vreme, Niura sau Sapojnikov.

— Ma, dar cum se poate deosebi sentimentalismul de bunătate ? întrebă Sapojnikov.

— Sentimentalismul e ca simţămîntul — vine şi pleacă... bunătatea e o atitudine, răspunse maică-sa. Puşkin a fost un astfel de om...

— Mamă, de unde le ştii tu pe toate ? întrebă Sapojnikov.

— Dacă le-aş şti pe toate, n-aş fi atît de singură, spuse maică-sa.

Capitolul 23
TIMP ZADARNIC

Sapojnikov venise la Kiev pentru că inventase motorul etern.

Cred şi eu că o roată. Un disc şmecherus.

Dacă dai drumul înăuntru la vapori de amoniac şi apoi roteşti discul, din pricina forţei centrifuge, amoniacul începe să se comprime. Iar dacă răceşti marginile discului, amoniacul se lichefiază. Sub presiune la fel. Iar dacă, la marginea aceluiaşi disc, practici o deschizătură oblică, amoniacul refulează într-un şuvoi reactiv. Pentru că, transformîndu-se în vapori, roteşte discul. Vapori pe care, colectaţi şi răciţi, îi poţi introduce din nou în disc şi discul are să se rotească în continuare. Nu tu miros, nu tu gaze de eşapament, nu tu consum de combustibil, pentru că nimic nu arde. Ciclu închis. Colectare — refrigerare — comprimare prin centrifugare — reiterare şi dacapo. De unde se ia energie ? Din mica diferenţă de temperatură dintre aer şi apă. Pentru un motor autonom se foloseşte un tub refrigerent. În fine, asta-i altă problemă, nu e de resortul lui Sapojnikov. Cine vrea detalii poate consulta îndreptarele.

Asta e principiul. Construcţiile pot fi în fel şi chip. Dificultatea constă în multitudinea punctelor de încălzire şi refrigerare, pe care nu izbutiseră nicicum să le coordoneze prin calcul. Unde trebuia încălzit ? Unde trebuia răcit ? Cum trebuiau separate cele două momente — încălzirea şi răcirea ? Acest lucru complica întreaga construcţie, ca şi calculele termodinamice.

Era mai simplu de construit un model şi de investigat „pe viu". Dar pentru asta trebuia o bază şi trebuiau bani. Şi ideea stîrnea spaimă : prea simplu părea totul şi prea aducea a perpetuum mobile. Cu toate că o sursă de energie exista. Dar nimeni nu credea în accesibilitatea şi randamentul ei.

Toată noutatea consta în disc şi în rotaţie.

Sapojnikov îşi născocise drăcovenia prin analogie cu inima. Inima se comprimă şi refulează un şuvoi de sînge, care se înnobilează energetic în plămîni şi se reîntoarce în inima care pulsează.

El considera acest ciclu drept universal, propriu atît micro cît şi macro şi megauniversului, şi căuta pretutindeni pulsaţia : rufulare, înnobilare, reîntoarcere în motorul pulsativ.

La început fuseseră compresoarele, care înghiţeau multă energie. Discul şi comprimarea centrifugală fără pierderi veniseră pe urmă.

Am explicat totul de-a fir-a-păr. Cine are urechi de auzit să audă. Cine nu — nu.

Trecem mai departe. Mai departe totul e normal : despre război, despre dragoste, despre

caractere şi conflicte, mă rog, tot dichisul. Oameni sîntem, ce naiba.

În restaurantul hotelului, toată lumea se holba la noii veniţi.

Tacîmurile operau cam apatic, muzică încă nu era, aşa că noii clienţi treceau prin reţeaua privirilor celor deja instalaţi, ca membrii unui prezidiu spre podium. Un chelner le arăta unde să se aşeze. după care începeau să-i studieze la rîndul lor pe noii veniţi cu ochi plini de falsă blazare.

— Întocmai ca la o consfătuire, observă Sapojnikov. Specialistul se deosebeşte de nespecialist prin faptul că s-a instalat la masă mai devreme.

I se închideau ochii de somn.

Barbarisov declarase că nu bea, dar apoi declarase că bea. Pe Sapojnikov îl răzbea, cum zic, somnul. Faţa de masă părea de placaj, şerveţelele păreau de placaj. Ba Sapojnikov mai purta şi cravată. Începuse să poarte iarăşi cravată. „Poate vin odată muzicanţii ăia, se gîndi. Dorm pe mine".

— Vino cu noi, îi propuse el chelneriţei. Mergem la cineva : zău, vino.

— Şi încă o sticlă de „Stolichnaya" ! strigă Barbarisov. Căci se făcuse zarvă mare.

— Cam puţin, opină Vaska.

— Eu nu beau, spuse Sapojnikov. Dorm.

— Nu mă prea omor după vizite, spuse chelneriţa. Sînt sătulă pînă-n gît de vînzoleală. Şi apoi, astăzi avem seară-concurs la TV. Ne batem

cu orașul vecin. Căpitani, căpitani. zîmbind noi îi înfrîngem pe dușmani... „Stolichnaya“ nu mai avem, vă aduc „Rosiiskaya“. Da-mi place că sînteți veseli.

— Ei, ce zici de toatea astea ? întrebă Sapojnikov.

— Strașnic. Nu fi aguridă, Sapojnikov. Totul e strașnic. Și două ape minerale. Le trîntim manuscrisul pe masă și totul o să fie strașnic.

Apoi îi făcură complimente chelneriței, pe întrecute și în termeni vag deșucheați, fudulindu-se unul față de celălalt.

— Aveți vreun necaz, băieți ? îi întrebă ea.

— Nici noi nu știm, răspunse Barbarisov.

Fata plecă. Avea picioare frumoase și toți clienții o petrecură cu priviri dezaprobatoare.

— Știm, spuse Sapojnikov. Probabil că o să avem succes. Dar un succes care-mi stă în gît. Le-am arătat cine sîntem. I-am făcut varză și s-a hotărît să se continue lucrările. Asta cu toate că ne dăm seama cu toții — și ei, și noi — că nimeni n-o să se mai ocupe de chestia asta și o să fim trași pe linie moartă. Am dreptate ? Și esențialul e că acest fiasco mă bucură. Îmi pare rău numai de timp și, recunosc, mă simt ușor rănit în amorul propriu.

— Nu numai de timp, îl corectă Barbarisov.

Și se vedea pe chipul lui cît regretă că se încurcase cu Sapojnikov, că mizase pe o carte greșită. Îi era rușine că picase de fraier și de aceea zîmbea duios. Și îl mai irita faptul că lui Sapojnikov puțin îi păsa de înfrîngere. Sapojnikov nu se înecase, iar el, Barbarisov, nu ajunsese la mal, n-avea pe cine compătimi și chestia asta

strica totul. Va să zică Sapojnikov iar îi lăsase cu buzele umflate : nu suferea și basta.

Firește, consfătuirea se încheiase prin prăbușirea întregului proiect.

— Nu poți înhăma la aceeași căruță un armăsar și o ciută, spuse profesorul Filidorov și Sapojnikov interpretă chestia asta în sensul că pesemne, ciuta era Barbarisov sau, in extremis, el, Sapojnikov, dar se dovedi că Filidorov se gîndise la sine. El era ciuta. Pentru că, la întrebări din cele mai simple, Sapojnikov bolborosea ceva indistinct, spărgînd, în chip enervant, vioiciunea democratică și lucrativă a discuției — țigări „Kazbek“. tovarăși, mai deschideți oberlihtul ăla, mai scurt, să respectăm regulamentul, Vasili Fiodorovici, iei cuvîntul sau ba ? Trecem la punctul următor. Iar în probleme complicate, prin ale căror cețuri obscure pînă și dracul și-ar fi rupt picioarele și prin care mai licărea din cînd în cînd doar chipul lui Filidorov, dimpotrivă : Sapojnikov formula cu o voioșie flușturatică răspunsuri indecent de exacte. Și poftim : Filidorov ajunsese ciută.

— Tovarăși, spuse președintele, aruncînd o privire piezișă spre Sapojnikov, vă rog fără atacuri la persoană !

Și Sapojnikov pricepu că el era armăsarul. „Eh, barem de m-aș vedea slobod în stepă !“ se întristă el, dar apoi prinse numaidecît curaj și le trînti grămadă propozițiile acelea care-i spărseseră craniul tot drumul, că la o adică el unul zice pas și că, dacă ideea lui nu se putea apăra singură, atunci toată chestia asta în care

se vîrîseră el și Barbarisov, proiectul acela în care el, Sapojnikov, își pusese atîtea speranțe, nu făcea o ceapă degerată. El unul spunea pas. Bine fusese înainte, cînd se zbătuse în draci să definitiveze în termen tot soiul de hîrțoage, cînd aproape că se ruga nopțile ca următoarea față înaltă să-și întoarcă spre el înalta față, iar cînd își pierdea speranța, se străduia s-o deștepte în Barbarisov, care, scîncind de spaimă, îl învăța să trăiască.

— Ești un cartofor, spunea Barbarisov. Ești un copil al hazardului, iar eu sînt inginer.

— Sigur e că eu sînt om, spunea Sapojnikov, iar tu...

— Inginer, se autodefinea prompt Barbarisov, ca să nu-i dea lui Sapojnikov timp să pronunțe cine știe ce cuvînt ireparabil.

Știe oare planta de ce atrage fluturele ? Nu e înfricoșător că omul se trage din maimuță ; înfricoșător ar fi să rămînă maimuță.

De ce răsună istoria umanității de plînsul inventatorilor ? Ce să fie asta ? De ce ? De ce se opun invențiilor tocmai cei care ar urma să tragă foloase de pe urma lor ? De ce n-am realiza orice invenție — repet, orice invenție ! — măcar într-un singur exemplar care să fie instalat într-un muzeu de curiozități și să funcționeze acolo, fie și în gol, pînă în clipa cînd s-ar dovedi propice pentru un uz industrial ? De ce, fir-ar să fie, ucidem credința unui asemenea patriot că țara e în stare să-l iubească și cît e în viață, nu numai post-mortem ?

— Un om puternic încredințat că e puternic nu mai e puternic, spuse Vaska. Numai cel inconștient de puterea lui e cu adevărat puternic.

— Aș merge cu voi, băieți, spuse Barbarisov. Chiar țin foarte mult să merg. Dar e musai să telefonez acasă. Pot suna de la tine, Vasea ?

Sapojnikov se eliberase, era liber de-acum și nici un fel de descîntec nu-l mai putea împinge sau ademeni spre pahar.

Orchestra se dezlănțuise, și el se scutură de gînduri.

La masa lor se așezaseră, încă de mult, Filidorov cu ai săi. Tolea, candidat în științe. Și Gleb. Calmi și plini de compasiune. De parcă nu ei ar fi trimis în aceeași zi la fund motorul etern al lui Sapojnikov și Barbarisov, de fapt acum doar al lui Sapojnikov.

— Sapojnikov, ești un maestru în electronică, spuse Filidorov. Ne-am întîlnit acum cîțiva ani la Severnîi, îți amintești ? Ce-ți veni să te aventurezi în termodinamică ?

— Și în literatură, spuse Gleb. Mai exact în cea fantastică... Sapojnikov nu e electronist. E un artizan. A scris și o cărticică, „Șoricelul mecanic“. Despre mașina timpului. N-ați citit-o ?

— Nu, literatura fantastică nu e literatură, spuse Filidorov. E un model logic pus pe voci. Ca să pară mai viu.

— Opt, spuse Sapojnikov.

— N-am înțeles.

— Sînt opt ani de cînd ne-am întîlnit. Îmi amintesc foarte exact. Și nu sînt electronist, sînt reglor. Pentru toată hardughia.

— ...Universul e o capacitate, spuse Tolea, candidat în științe, cînd deja răgușiseră de atîta ciorovăială. Tot ce există e volum.

— Strict vorbind, nici volumul nu există spuse deodată Sapojnikov, care tăcuse pînă atunci.

— Toți îl priviră intrigați.

— Vîrtejuri, spuse Sapojnikov. Iată ce există... Un sistem de vîrtejuri pulsative... născute în torentul protomateriei... din centrul pulsativ al universului. Ce-i dincolo de acest centru încă nu știu.

— Da-a ? întrebă, prelung, Tolea. Și de mult ați descoperit chestia asta ?

— De mult, spuse Sapojnikov. În patruzeci și șapte.

Pînă în clipa aceea discuția decursese destul de pașnic.

Barbarisov plecase deja la Moscova. Sapojnikov urma să plece a doua zi, cu arheologii. Epoca industrializării era pe sfîrșite, și lui Barbarisov nu-i venea să creadă că revoluția tehnico-științifică putea să-l privească de sus, și încă ironic. Iar la orizont mijea o eră căreia încă nimeni nu-i dăduse un nume și care urma să aibă nevoie de zurbagii în genul lui Sapojnikov, dacă, firește, ei n-aveau să-și dea între timp duhul în grădinile paradisiace ale mecanicii cuantice și ale teoriei informației. Dar existau indicii serioase că aveau să supraviețuiască.

Uite și solista, o nemțoaică. Înstăpînise, parcă dîndu-i apă la moară lui Sapojnikov, o atmosferă de incertitudine. Consta din pantofi, picioare lungi, mărgele lungi, gît lung, profil prelung, cercei lungi, rochie scurtă și păr scurt și tot acest eșafodaj labil se legăna cîntînd sub acompaniament un cîntec despre Unter den Linden și porumbei. Dintr-un colț al estradei îi țineau isonul niște fete, niște tinere nespus de drăguțe, dacă te uitai la toate odată. La fiecare în parte Sapojnikov nu voia să se uite. Cum te uiți la fiecare în parte, încep problemele.

În balet, lui Sapojnikov cel mai mult îi plăceau ansamblurile, bunăoară tabloul unei străzi în mișcare. Asemenea scene îl făceau visător, dar, de îndată ce în cadrul lor se contura o individualitate, visul se topea văzînd cu ochii, din pricina feluritelor retușuri impuse de realitate. Or în viață, ca și în poezie, importantă nu e erudiția, ci înțelepciunea.

Cu înțelepciunea Sapojnikov stătea prost. Căci, așa cum foarte bine știm, fiecare nivel al cunoașterii pretinde gradul lui de înțelepciune și e important ca acest nivel și acest grad să coincidă în timp și ca fază. Altminteri e jale.

Iar acum se producea un renumit cîntăreț de estradă și în urma lui Sapojnikov zburau cuvinte ca „limanul albastru“, „nave“, „sideral“, „așteaptă-mă“, „ochi îndrăgostiți“ „valul înspumat“, „se învolbură“, „Exupéry“... Sapojnikov se gîndi că, dacă pe individ l-ar fi chemat Pupsin sau Antilopov, n-ar fi fost atît de popular.

Prin urmare, barem să petrecem cel puţin. Numai că veselia e tot mai acră. „Îmi dăruie surîsuri", cînta Pupsin. „Cu soarele alături, eu şi tu", cînta Antilopov. De ce ? Oare nu pentru că veselia n-avea nici o deschidere, nici o perspectivă ? Sapojnikov şi-o amintea, fusese ca un fulg în vînt, ca un răstimp de acalmie între lupte, ca o rîndunică a primăverii ce urma să vină, aidoma unei promisiuni stătute. Or acum, poţi s-o ţii într-un chef ! Războiul s-a terminat. Şi uite că petreci, petreci, dar te mai trece şi plînsul. Ies din cotloane tot felul de tarzani matoi şi încep să răcnească : „Înainte era mai bine !". Cînd, domnule, înainte ? În război ? În zodia morţii ?

Şi uite-aşa îţi dai seama că pentru viaţa cea bună nu-i pregătit nimeni. Pentru că, oricum ai defini viaţa cea bună, n-ai cum să nu recunoşti că viaţa e bună cînd ţi-e bine. De-ale gurii, un acoperiş deasupra capului, nişte ţoale pe tine — şi ce încă ? Artă ? Ei da, fireşte, arta e sublimă. Sublimă, numai că sublimul adevărat e scump la vedere. Cum o arăta, totuşi, viaţa cea bună ? Faci gimnastică — bineînţeles de frica infarctului — citeşti nişte poezioare acolo şi gata. Cum o fi arătînd, totuşi, viaţa cea bună ?

Ceea ce trebuie e ca tu să-mi placi mie, eu ţie, noi amîndoi celorlalţi, iar ceilalţi nouă. Dacă nu ne placem unul altuia, cum naiba să ne placă viaţa ? Or, noi nu ne placem unul altuia. Asta-i adevărul. Iar dacă ne placem, ne placem preţ

de o clipă. Scurtă respiraţie are prietenia asta a noastră ! Asta-i adevărul.

— Savanţii îşi sparg creierii să afle ce-i de făcut cu noi, spuse Sapojnikov, trăgînd spre el bomboniera. Dar gîndirea de azi e doar raţională. N-are pic de anvergură.

— Şi dumneata ce propui ? întrebă Filidorov. Întoarcerea la natură ?

— Nu, spuse Sapojnikov. Întoarcerea la natura omului fericit.

— Homo sapiens e omul raţional... Cum s-o fi zicînd om fericit pe latineşte ? întrebă Tolea.

— Nu ştiu latineşte, spuse Sapojnikov.

— Măcar să fi trîntit o minciună frumoasă, zise Gleb cu glas leneş. Te-am fi crezut. Poate că am fi încercat să şi întreprindem ceva. Dar tu faci pe deşteptul de cînd te ştiu. Curat „Prea multă minte strică". Toate belelele vin din prea multă minte. (Sapojnikov îl privi pentru întîia oară cu atenţie.) Prea sînteţi cu toţii deştepţi. De-aia l-a preferat Sofia pe Molcealin şi nu pe Ceaţki.

— Ce-i drept, spuse Sapojnikov. Sofia l-a preferat pe Molcealin, iar Nina Ceavceavadze pe Griboedov.

— Dixit, se încruntă Gleb. Ajunge.

„Glia era uscată. Pentru o clipă Sapojnikov încetă să mai audă glasurile din jur. Dar mi-am întins rădăcinile şi ele au dat de pămînt reavăn. Şi în clipa aceea rădăcinile mele s-au întîlnit şi s-au împletit cu ale lor..."

— Toată viaţa am fost jefuit fără să mi se arunce măcar un amărît de „mulţumesc". Iar

cînd am vrut să dau, ca astăzi, bunăoară, n-aţi vrut să luaţi. Adio, spuse Sapojnikov.

Avea senzaţia că toate astea nu i se întîmplă lui, ci sînt un episod dintr-o cărţulie pe care o citeşti pe sub bancă şi, cînd ţi se face frică, o poţi împinge în pupitru, ieşind în pauză de îndată ce sună. Dar, cine ştie de ce, clopoţelul nu voia să sune.

Cînd se instalară în tren, Sapojnikov era pulbere.

Aşteptăm să se lipească pe mărfuri eticheta „Definitiv. Perfect" şi ne înghesuim cu toţii la aceeaşi tarabă. Iar pe cea de alături zac neatinse miracole de care nimeni nu ştie cum să se folosească.

Ceea ce aveţi în faţă e povestea unui om care a inventat un mod de a inventa şi consideră că invenţia e o latitudine a tuturora.

Capitolul 24
FITILUL BICKFORD

Studenţia e studenţie. Minţi aprinse şi toceală.

Numai că în facultate trebuie intrat după liceu, nu după război.

Stau alături de tine la curs nişte băieţi de aur, deştepţi foc, doar au reuşit la facultate, toţi ştiu să socotească şi te respectă. Te respectă tot anul întîi, dar uite că în preajma sesiunii de primăvară nu te mai respectă. Unui

fost combatant îi e ruşine să învîrtă fiţuici pe sub bancă. De ce i-o fi fiind ruşine nu se ştie. Dar îi e ruşine. Iar de căzut nu-ţi poţi permite să cazi : pierzi bursa. Şi dacă pierzi bursa, trebuie să-ţi cauţi o slujbă, altfel îţi pui dinţii pe poliţă. Găseşti slujbă — trebuie să faci treabă, că nimeni nu te plăteşte pe ochi frumoşi. Şi de tocit cînd mai toceşti ? Că se apropie, într-o tăcere asurzitoare, a doua sesiune de primăvară. Şi-apoi fraţii ăştia veniţi de pe front au orgoliul lor : uite că nu sîntem mai prejos : pot ai voştri, pot şi ai noştri. Dar ce pot ? Pot toci ? Asta e peste poate. E imposibil. E cu neputinţă ! E inadmisibil să-ţi toceşti întîi viaţa şi abia apoi s-o trăieşti ! În fond există îndreptare pentru toate situaţiile din lume, iar ce e de reţinut se reţine de la sine ! Numai tabla înmulţirii trebuie reţinută fără dovezi, restul trebuie înţeles, pentru Dumnezeu !

— Niura !

— A ?

— Tu crezi în magie ?

— În ce ?

— Există vrăji ? întrebă Sapojnikov.

— Păi cum !... spuse Niura. Numai ce vezi o roată luînd-o la deal. Sau un butoi. Ba, într-o zi, scapă o scroafă în ovăz. Cumnatu-meu, călare, dă peste ea. Îi arde una cu joarda peste bot, ea — ţuşti ! — pe sub poartă în curte. A doua zi vecina are o vînătaie sub ochi. Asta încă la Kaleazin... În ceasul morţii vrăjitorul îşi leapădă puterile prin mătură... O muiere din vecini s-a chinuit patru zile şi patru nopţi : nu-şi mai da duhul. Cum au smuls cîteva scîn-

duri din plafon — în două ceasuri a fost gata... Dacă înfigi un cuțit în pragul de sus, vrăjitoarea nu-ți mai poate ieși din casă. Eram încă fetiță cînd am auzit-o pe una cum se ruga... dați-mi drumul, fetelor, dați-mi drumul ! Dar fetele, ce știau ele... S-a întors frate-meu, a smuls cuțitul din prag — odată și-a luat poșeta și pe-aci ți-i drumul. La vrăjitori răul se coace ca un buboi... De-aia și fac rău, ca să scape de coptură... O blestemăție, două, și buboiul se sparge. Vrăjitorului cînd vrea de rău îi iese bine, cînd vrea de bine, îi iese rău... Unul, Alferov Ivan, găsește un miel în pădure, îl pune pe cal, calul asudă. Se uită — picioarele mielului se tîrau prin ierburi, crescuseră, subțiri, pînă-n pămînt. Îl aruncă de pe cal, vrea să tragă-n el cu pușca — ia-l de unde nu-i... Iar lui Peceatnov, să vezi și să nu crezi : sare cățeaua din brazdă și — harșt ! — îi mușcă iapa de bot. Se întoarce Peceatnov, cînd colo — nevastă-sa. Aia da... Își crăcea odată picioarele, se dădea de-a berbeleacul și gata : era cățea bălțată...

— Da-a, spuse Sapojnikov. Ești o specialistă.

— De ce mă ocărăști ? se supără Niura.

— Cum adică te ocărăsc ?

— Mă ocărăști... Ce ți-am făcut de-mi zici așa ?

— Specialistă ? Păi eu însumi învăț ca să ajung specialist.

— Mai bine las-o baltă. La noi numai hoților li se zicea specialiști. Ori oi fi zis ceva ce nu trebuie ?

— Nu știu, spuse Sapojnikov. Încă nu m-am dumirit... Niura, tu cîți ani ai ?

— Exact nu-ți știu spune. Trebuie să mă uit în buletin, spuse Niura. Da' de ce : îți par îmbătrînită ?

— Da de unde !...

— Am să-ți spun ceva, cu toate că n-ar trebui. De cîte ori mă duc la baie și mă uit împrejur, sînt, la trup, cea mai tînără. Îți închipui ?

— Nu, spuse Sapojnikov.

— De ce ?

— Nu vreau.

— Bine faci, spuse Niura pe gînduri. Altfel, cine știe, ai să-ncepi să mă visezi noaptea.

— Încetează, Niura. Ajunge.

— Da' ce lucru de mirare am spus ? Pe mine toți mă visează. Numai că — gata ! Acum îi sînt credincioasă lui Dunaev. A luptat omul. M-ar bate Dumnezeu.

— De ce să vorbim despre asta ?

— Despre toate trebuie să vorbim, spuse Niura. Înainte de război am fost o dezmățată, acum — gata.

— Acum ești sfîntă sau cum ? întrebă Sapojnikov.

— Nu... spuse Niura. Sfîntă e ca și cum aș fi din altă gubernie. Da' ce-ai tu cu vrăjile ?

— Mi s-a urît cu toceala. Cred că e cazul s-o dau pe magie, spuse Sapojnikov.

— Așteaptă, domnule, puțin ! Zi-i, doctore Șura !

— Așadar, încă o dată... Teoria zice că, dacă două particule sînt identice, poziția lor diferită în spațiu nu constituie un temei pentru a le deosebi una de alta. Nu pot fi deosebite. Prin urmare, ele reprezintă o singură particulă, una și aceeași particulă, dar care se află concomitent în două locuri diferite.

— Cum „prin urmare“ ? întrebă Sapojnikov și izbucni deodată în hohote.

— Astîmpără-te.

— Va să zică, dacă Gleb nu poate distinge de departe care din noi doi vine spre el și pe ce parte a străzii, înseamnă că eu merg pe ambele trotuare ? Sau tu ? Tot pe ambele ?

— Mai bine tu, optă Gleb.

— Sapojnikov, spuse abia stăpînindu-se doctorul Șura, bagă la cutiuță : bătrîna ta logică elementară nu ține în chestii de-astea.

— Ba ține, spuse Sapojnikov. Ține chiar foarte bine... Ce nu ține e s-o aplici prostește... Dacă a rezultat o concluzie idioată, înseamnă că trebuie studiate faptele din care a fost dedusă concluzia idioată.

— Pricepe, domnule, odată ! Însăși logica trebuie schimbată ! strigă doctorul Șura. Vechea logică reflectă o experiență veche. Cu toate astea, și ea a produs paradoxuri insolubile.

— Bunăoară ?

— Cu dragă inimă. Paradoxul lui Zenon. Zboară o săgeată. Într-o fracțiune de timp microscopică săgeata e nemișcată. Cum se poate obține mișcare dintr-o sumă de momente statice ? Poftim logică.

— De ce din momente statice ? Săgeata e nemișcată numai în cazul că zbor și eu alături de ea. Pentru toți ceilalți ea e în orice moment în mișcare. Nu există o săgeată în zbor nemișcată.

— Bun. Și măgarul lui Buridan ?

— Ce-i cu măgarul lui Buridan ?

— Stă între două căpițe de fîn identice. Și moare de foame pentru că nu poate alege.

— Numai un măgar teoretic nu poate alege. Măgarul viu nu trece el flămînd pe lîngă căpița cu fîn.

Și așa mai departe. La nesfîrșit. Toată facultatea. Cinci ani plus diploma. Sapojnikov nu valida nici un eșafodaj teoretic dacă nu și-l putea imagina concret. Chestia asta era considerată o modalitate de gîndire depășită și de aceea Sapojnikov era și el, aprioric, depășit.

Un timp cînd cibernetica era talpa iadului, iar față de genetică se adoptase o atitudine mult mai vulgară decît cea al cărei obiect sînt astăzi sexologia, vederea tegumentară sau Atlantida, ca să nu mai vorbim de civilizația neanderthalică, de pietrele Ikki și de farfuriile zburătoare.

Se adunase o gardă redutabilă. Politehniști și biologi de la Universitate, studenți de la Teatru istorici de la Pedagogie, plus Kostea Iakușev de la *Surikovski*.

Cei de la *Teatru*, ăștia da, erau de tot hazul. Experți în a juca „starea de atenție“. Față de oricine. Și beau zdravăn. Legende din viața lui Cehov (actorul, firește) și a Komissarjevskăi.

Stimă superstițioasă pentru fizicieni. Își aruncă țigara în scrumieră („Ucide-mă ! Doar asta ți-e arta ! Ucigașule ! Ucigașule ! Zadarnic scotocesc în suflet după un strop de milă ! Ah ! Ah !"), trage cu ambele pistoale, ea cade moartă în brațele lui, șoptindu-i cu jumătate de glas o remarcă interzisă urechilor publicului. Și cîte ceva din sistemul Stanislavski. Aici totul e clar. Actorul întruchipează oameni vii. Cum altfel ? Cu cei de la *Surikovski* e mai complicat. Kostea Iakușev îi interpelează pe fizicieni și biologi :

— Băieți, ce e culoarea ?

— Îți explicăm pe urmă, îi răspund corifeii științei.

Pentru că habar n-au. Adică ei își închipuie că au habar, dar în realitate habar n-au. Culoarea e, după ei, lumină, care e și undă, și particulă. Nu s-au înțeles ei Einstein și Bohr, darmite niște amărîți de studenți ! Studenții ca seminariștii : cred pentru că e absurd.

— Da' de ce vrei să știi ? îl întrebă Sapojnikov.

— Mă intrigă chestia cu fotografia, spuse Iakușev. Am văzut deunăzi o poză color. Tipesa — să juri că-i vie. De ce să fac eu, Iakușev, ce poate să facă un prăpădit de aparat ?

— Păi nu fă, spuse Sapojnikov.

— Și dacă vreau să pictez un portret ?

— Nu-l picta.

— Dar vreau.

— De ce să vrei ?... Pentru pictor natura e doar un impuls. Un fitil Bickford. Pictorul creează tabloul.

— Firește, încuviință Iakușev. Cu puțin noroc iese adevărată magie. Cum aș face să-mi iasă mai des ?

— De ieșit le iese numai celor care nu vor, spuse Sapojnikov.

Doctorul Șura era biolog. Barbarisov — proiectant. Dar vedeta era, bineînțeles, Gleb.

Gleb era campion universal și fuma pipă.

Zîmbea și trăia bine. Era înalt și în jurul lui lumea se aduna stoluri. Era scump la vorbă și, cu toate că părea deștept, era într-adevăr.

Numai că inteligența lui era altfel decît a lui Sapojnikov și altfel decît a celorlalți. Știa să facă în așa fel, încît toți să se străduiască să-i intre în grații. Și faptul că Gleb era amabil cu Sapojnikov irita. Încă de pe atunci se statornicise obiceiul ca Sapojnikov să fie bătut, cu condescendență, pe umăr. Dar Gleb nu-l bătea pe umăr. Pentru că Sapojnikov vorbea în prezența lui întocmai ca și în absența lui. Or asta era indecență. Oricine ar fi încercat așa ceva ar fi fost crîmpoțit de alai. Păi cum ! Altminteri toți și-ar fi luat nasul la purtare. Dar Sapojnikov nu se voia nici sub aripa lui Gleb. Și cu toate că răspundea sincer la toate întrebările lui, chestia asta nu-l emoționa cîtuși de puțin. Și rezulta că, oricine ar fi întrebat, el ar fi răspuns la fel, ceea ce iarăși stîrnea iritare. Dar Gleb zîmbea.

Maică-sa oftă :

— Vreau să-ți spun, acum, cînd se apropie ceasul...

— Încetează, mamă... ce vorbe-s astea ? spuse Sapojnikov.

Ea tăcu o vreme, lăsîndu-l să se liniștească.

— Îți trebuie o femeie care să aibă grijă de tine, spuse apoi. Dar pe tine te atrag numai femei cărora trebuie să le porți tu de grijă. E marea ta nenorocire... Greu ai s-o duci, fiule.

— Ma, dar oare nu e cu putință ca doi oameni să aibă fiecare grijă de celălalt ? întrebă blînd Sapojnikov.

— Ba e cu putință : într-un caz dintr-un milion, spuse maică-sa. Dar într-un asemenea caz ție ți-ar veni și mai greu.

— Care dragoste ? îi spuse lui Sapojnikov una din femeile cu care se culcase. Deșteaptă-te, copile ! Bine v-au mai dresat pe pielea noastră, nimic de zis !

— Cine pe cine a dresat ? întrebă Sapojnikov privind tîmp gheata pe care o ținea în mînă.

— Ascultă, ție nu ți s-a urît să tot minți ? îl luă ea din scurt. Acum, bunăoară, șezi pe pat cu gheata aceea în mînă... N-oi fi vrînd să spui că te chinuie dragostea pentru mine ?

— Nu.

— Bravo... Dă-mi o țigară... Mulțumesc... Bine că măcar ai fost sincer. Credeam că n-ai să te-ncumeți... De fapt, acum îți stă gîndul la un singur lucru : cum să speli putina în așa fel, încît să nu mă superi, ca să te primesc și data viitoare.

— Bine, dar ea n-a fost cu noi din capul locului...

— Cine ?

— Dragostea.

— A-a... spuse ea. Am priceput. Ești un găgăuță. Ea nu e cu nimeni și nicăieri. Vrei să-ți organizez cît ai clipi un amor ?

— Cu cine ?

— Cu mine, cum cu cine... Ce-ai zice s-o dau pe nu ? Ia să nu-ți dau drumul în casă : astăzi, chipurile, sînt obosită, am avut mult de lucru... Apoi, într-o bună zi, cînd vii iar, găsești pe altul lîngă mine, uite-aci și rîdem amîndoi...

— Ei și ?

— Minți, o să te muște gelozia... Dragostea e ciorchinele de struguri la care nu poți ajunge... Dar cum ai ajuns și ți-ai stîmpărat foamea, nici nu te mai uiți la el. Zici : dați-mi portocale... De dragoste ai nevoie ba de prea flămînd, ba de prea sătul. Cînd totul e normal, nu există nici un fel de dragoste.

— Așadar, e cu neputință să iubești omul de lîngă tine ?

— Întocmai, spuse ea. Nu cunoști muierea. Muierii îi e frică de singurătate și-i mai e rușine de celelalte muieri, îi trebuie casă, bărbat, copii, asta-i clar... Dar cînd le are pe toate și mai are și niscai nuri, un bărbat nu-i ajunge nici pe-o măsea, ascultă-mă pe mine... Ia să se fi putut Anna Karenina mărita cu Vronski fără probleme : i-ar fi pus coarne cît ai bate din palme și l-am fi scos pe el de sub roțile trenului.

Ca să vezi discuție.

Lui Sapojnikov i se făcuse frig. Pentru că, zidită pe abjecţia universală, ridicată la rang de regulă, lumea nu putea dăinui. Dacă s-ar stinge şi credinţa de pe urmă, aceea că omul de lîngă tine n-are să te vîndă, iar dacă are s-o facă, va fi doar o întîmplare, o tragică avarie, dacă am sta să credem că abjecţia e regula şi tot restul doar o iluzie, ar trebui să facem copii în retorte, nişte copii netrebuincioşi unul altuia, nişte copii ai entropiei, ai descompunerii şi haosului.

Nu. Trebuie căutat. Ceva în chestia asta nu e-n regulă, scumpelor.

Ce-i drept, e drept, fireşte. Dar asta încă nu înseamnă că e şi adevărat. Şi muierea, cînd ajunge om, are nevoie nu numai de pat.

Dar de ce are nevoie ? De ce are nevoie, îndeobşte, omul ?

— Şi, ia zi, cum e cu sistemul ăla cu care ne tot împui capul ? întrebă Gleb.

— Al treilea sistem de semnalizare, spuse Sapojnikov. Eu aşa i-am zis, dar, fireşte, puteţi să-l botezaţi cum vreţi.

— Două nu-ţi sînt de ajuns ? întrebă doctorul Şura.

— Aşteaptă, spuse Gleb. Primul sistem — sigur, definit în termeni aproximativi — guvernează senzaţiile... Al doilea — vorbirea. Şi al treilea ?

— Inspiraţia, spuse Sapojnikov.

— Inspiraţia e lucru accidental şi incert. Ce-ţi trebuie inspiraţie ?

— Pentru soluţii netriviale.

Tocmai se puseseră în vînzare primele televizoare. „K.V.N.“ Cu ecranul cît o carte poştală. Puteai vedea cîte toate. Şi se spunea că, nu peste mult timp, ecranul va fi şi mai mare. Emisiuni de cîteva ori pe săptămînă. O fetişcană dulce prezintă programul. Din cînd în cînd buzele îi mijesc într-un zîmbet. Şi, prompt, zvonul că a încasat un avertisment pentru cochetărie pe micul ecran. Intrase, zîmbind, în fiecare casă. Se îndrăgostiseră de ea toţi, cu mic, cu mare. Cine era ? Secret. Cred şi eu. Era ca un miracol. De pe ecran, vie, surîzînd numai pentru tine. „O adevărată revoluţie, se gîndi Sapojnikov. Chestia asta schimbă faţa unei epoci...“

Îl luaseră peste picior.

— Te ştiam sucit, dar eşti şi naiv, Sapojnikov. Parcă despre cinematograf nu s-a spus că inaugurează o nouă epocă ? Şi a ajuns o distracţie banală. Să aibă omul unde-şi omorî serile.

— Ascultaţi-mă pe mine, asta-i cu totul altceva... Ceva de anvergura tiparului, dacă nu şi mai şi...

— Vax ! Cărţile rămîn ; imaginea — uite-o, nu e.

— Se poate înregistra.

— Un lux prea costisitor. De unde atîta peliculă ? spuse Barbarisov. Unde mai pui developarea, copierea, tirajul...

— Batem pasul pe loc, Sapojnikov, interveni Gleb. Ia trînteşte tu o idee-bombă. Că tot o lăsaşi în coadă de rîndunică. Pe de o parte,

ești pentru logica normală, pe de altă parte, pentru tot felul de „evrica !“, pentru revelație, inspirație, ș.a.m.d.

— Zadarnic tăbărîți pe inspirație, spuse Kostea Iakușev. Inspirația există. Orice pictor o să vă ateste chestia asta. Inspirație e cînd ai chef să pictezi.

— Și atîta tot ?

— Cînd n-ai chef, faci praf zece pensule și tot degeaba. Cînd ai, un amărît de penel scămoșat îți spînzură din paletă, dar pe pînză trăiește coloritul...

— Inspirația n-are dreptul să existe, declară doctorul Șura. Dacă admitem inspirația, știința devine inutilă.

— De ce ? Știința înseamnă cunoștințe, spuse Sapojnikov. Cum dobîndești aceste cunoștințe e altă chestie și anume o chestie minoră. Totul e să produci dovezi...

— Pasămite, tu, acum, ești geniu ? întrebă doctorul Șura.

— Îhî, spuse Sapojnikov. Și tu... Și toți ceilalți... Numai că tu îți împiedici al treilea sistem de semnalizare să funcționeze.

— Dar tu ?

— Eu mă străduiesc să nu-l împiedic.

— Și ce faci pentru chestia asta ? Te încrunți ? Îți concentrezi voința într-un pumn de oțel ? Îți încordezi mușchii ? Pufăi ?

— Mă relaxez.

— Și mai departe ?

— Nu vă spun.

— De ce ?

— Pentru că sînteți niște duri, spuse Sapojnikov. N-o să vă iasă pasiența.

— E clar, spuse Gleb. Pogorîrea lui Sapojnikov în Marina Roșcia *.

Toți zîmbiră.

Și Sapojnikov remarcă pentru întîia oară că Gleb avea pupile enorme, de parcă s-ar fi străduit tot timpul să străpungă un întuneric.

— Bun. Nu te enerva, spuse Sapojnikov. Barbarisov tocmai spunea că, dacă ne-am apuca să filmăm după televizor nu ne-ar ajunge pelicula. Dar ce să facem cu ea ?

— Adică ?

— Dacă transformăm lumina în impulsuri electrice... ca într-un exponometru...

— Ce se întîmplă ?

— Se întîmplă că putem înregistra imaginile pe bandă magnetică ; așadar, le putem și reproduce, ștergînd ce nu ne interesează... Vă dați seama ?... Kapița sau Landau țin o conferință și mocofanul o înregistrează, reproducînd-o apoi cînd poftește... Ce zici, Gleb, facem o cerere de brevet ?

— Mă scuzi.

— De ce ?

— Chestia asta e total fantezistă.

— N-am fost suficient de logic ?

— Logica nu ajunge pentru un brevet. Asta în primul rînd. În al doilea rînd, dacă o idee simplă ca asta s-a aprins sub scăfîrlia ta, fii sigur că i-a călcat și pe alții. Și dacă drăcovenia nu există, e semn că, dintr-o pricină sau

* Marina Roșcia — cartier din Moscova.

alta, nu iese... Viața e scurtă, Sapojnikov. Sînt logic ? Trebuie să trăim, nu să scornim.

— Nu, spuse Sapojnikov. Nu ești logic. Dacă n-o să scornim, n-o să trăim. Acum trăim pentru că înaintașii au tot scornit. În draci. De cînd are omul minte, a trăi și a născoci înseamnă unul și același lucru. Ia spune, Gleb, vrei să-ți mai trîntesc o invenție ? Bunăoară un motor etern ? Nu, nu te speria. Nu unul care ia energie de nicăieri, unul care o ia de undeva. Un soi de morișcă, bunăoară. Ce zici, Gleb ? Sau să-ți imaginez o soluție pentru vindecarea cancerului ?... Sau să-ți demonstrez teorema lui Fermat ?

— Fraților, spuse Kostea Iakușev, de ce nu-l puteți voi suferi pe Sapojnikov ?

— Uite de-aia, spuse doctorul Șura.

— Ei și tu, Kostea, spuse Gleb. Pur și simplu ne apucă jalea cînd vedem cum îi sporește burta. Era atît de suplu...

— Aș... Odinioară îmi sugeam burta, acum mi-o umflu, spuse Sapojnikov. Ca să nu-mi cadă pantalonii... Nu port curea, poftim, uitați-vă... Gleb, ești un tip cumsecade și chipeș. Semeni știi cu cine ?

— Cu cine ?

— Cu Nikolai întîi... Glumesc, glumesc... Nikolai avea aversiune pentru oamenii capabili, în vreme ce tu încă nu știi ce atitudine să ai. Nu-i așa ?

— În schimb, Pușkin se perimase încă în viață, spuse Muhina, critic de artă dintr-o familie bună. Pusese ochii pe Gleb. Niște ochi matrimoniali.

— Zît, spuse Gleb. Mai bine întinde-o.

Muhina nu se supără.

Sapojnikov amuți. Un gînd straniu și fără nici o legătură cu discuția i se iscase în minte : că Gleb n-avea să moară de moarte bună. Ceea ce avea să se adeverească peste ani, dar pînă atunci mai era o veșnicie, o veșnicie ticsită de întîmplări, de viață și care de aceea avea să treacă întocmai ca o clipă. Și cînd el și Gleb aveau să se reîntîlnească, avea să le fie limpede amîndurora că nimic nu se schimbase între ei. Pentru că, din secunda cînd se înțeleseseră unul pe altul, timpul nu mai putuse schimba nimic. Numai pe sine nu izbutiseră să se înțeleagă, nu izbutiseră să afle ce simțeau unul față de celălalt : atracție sau repulsie ?

Azi așa, mîine așa, terminară institutul.

Șase ani de armată, cinci ani de facultate greșit aleasă și opt ani de căsnicie nefericită, cît făcea asta ? Nouăsprezece ani din viață — harșt ! Harșt, în sensul că ar fi putut fi cheltuiți mult mai productiv. Dar cum să știi chestia asta dinainte ? Planeta trebuia deminată au ba ? Trebuia. De învățat sistematic trebuia au ba ? Nici vorbă că trebuia. Meseria-i meserie. De însurat trebuia să se însoare ? Uite aici logica se poticnește. Naiba știe. Trebuia, pesemne. Numai că nu așa. Altfel. Dar cum ?

Orice dragoste e o excepţie.

Dar ce e o excepţie ? Excepţia e primul strigăt al unei viitoare reguli. Sau al unei foste reguli. Poftim de-ţi sparge capul ca să afli de ce, în acest caz, excepţiile sînt escamotate.

Ideile dansau în mintea lui ca nişte scîntei deasupra focului. Nu simţise că turba îi ardea mocnit sub picioare, nu simţise cum prolifera incendiul subteran. Limbile de foc izbucniseră pe neaşteptate şi, iată, bradul de aur al copilăriei zăcea în zdrenţe oranj şi funinginea plana peste lume ca un nor de rîndunici negre. Hei ! Unde mi-e copilăria, unde-s armăsarii de aur ai zorilor şi asfinţitului ? De ce e iarnă afară şi nimic nu se mai poate schimba ? Cei dragi se duc, luînd cu ei cîte o zdreanţă de inimă, şi bradul de aur se face scrum.

În ceasul morţii, maică-sa trimisese să-l cheme, şi el se aşeză pe scaun la căpătîiul ei.

— Eu mor, fiule, spuse ea vorbind cu o mare sforţare. Nu mai pot... Te rog nu spune nimic.

Sapojnikov n-ar fi putut spune nimic, nici dacă s-ar fi chinuit s-o facă.

— Nu vrei să ştii ce simt acum ?

Sapojnikov încercă să înghită nodul insuportabil care-i tăia respiraţia.

— Vreau să-ţi spun, pentru ca, atunci cînd ai să mori, spaima să-ţi fie mai mică.

Sapojnikov văzuse de multe ori oameni murind, pe loc sau în chinuri. Şi poate că citise încă şi mai mult despre asta. Da, fireşte, mai mult citise decît văzuse. Pentru că, atunci cînd

văzuse moartea, era ocupat cu moartea sau cu sine însuşi, iar cînd citise, gîndul îi era la ce citea, adică trăia. Dar nu citise şi nu văzuse niciodată pe cineva murind în aşa fel, încît să-i ajute pe ceilalţi să nu se sperie de ce-i aşteaptă.

— Să nu-ţi fie frică, fiule... Ştiu că, dintr-o clipă în alta, ceva o să se frîngă înlăuntrul meu...

O pată de soare se tîra pe perete, peste muştele nemişcate. În depărtare claxonau maşinile oraşului.

— Eu cred că ştiu de ce nu mi-e frică... Niciodată n-am trăit pentru mine.

Muştele se pregăteau să trăiască veşnic : ele n-aveau conştiinţă.

— Ma...

— Alungă-le, spuse maică-sa.

Sapojnikov luă prosopul gofrat de pe spătarul patului şi-l repezi în pata aceea de soare. Muştele se ridicară spre abajurul de sticlă şi, dîndu-i ocol, dispărură pe geamul deschis. Sapojnikov se aşeză pe duşumea, lîngă pat.

— Ţi-ai revenit ? îl întrebă maică-sa.

El încuviinţă printr-un gest cu capul.

— Ţine minte, noi nu sîntem muşte... spuse maică-sa. Şi acum coboară, te rog, în curte... Acolo, lîngă gard... nu... gardurile s-au dărîmat de mult... Acolo, în iarbă, cresc dintotdeauna nişte păpădii galbene... rupe cîteva... şi adu-mi-le.

— Da mamă... spuse Sapojnikov.

Şi dădu buzna din cameră, din apartament, din casă.

16*

Rupse, scrîşnind din dinţi, florile acelea galbene şi gingaşe.

Urcă îndărăt agale, pas cu pas.

Cîtă vreme lipsise, ea se ridicase deodată în capul oaselor şi ceruse să i se aducă poşeta de teatru. I-o aduseseră. Scoase din ea, întinzîndu-le pe pătură, partiturile acelea cu cîntece şi romanţe decolorate, pe care nu le mai cînta nimeni, şi începu, mai întîi încet, apoi din ce în ce mai tare, să cînte. Cîntecele acelea. Unul după altul. Glasul i se făcea tot mai puternic şi înfricoşător. Şi toţi ieşiră din cameră. Apoi ceva îi plesnise în gîtlej. Glasul i se prefăcuse într-un fel de horcăit şi ea se prăvălise încet îndărăt pe pernă. Horcăitul acela era egal, ca o respiraţie.

Sapojnikov se întoarse.

— Mamă, spuse, sînt eu...

Dar ea nu mai auzea. Cineva îi luase păpădiile.

— Agonizează, spuse doctorul.

Agonia dură mult. Şi deodată încetă. Tatăl lui auzi liniştea şi strigă ceva. Apoi amuţi. Şi rămase tăcut tot restul timpului. Glasul îi reveni doar în duba pompelor funebre. Şi mai vorbi, îndelung, la crematoriu. Iar apoi plecă. Sapojnikov avea să-l revadă abia după mulţi ani.

Uşa scîrţîi în noapte. Şi moşneagul intră în apartament. Becul din coridor era stins.

— Gata, s-a zis, spuse pe un ton lugubru.

Apartamentul dormea. Se cuplă şi se decuplă frigiderul. Apoi moşneagul trecu, clămpănind

din papuci, în odaia lui. Frigiderul se cuplă şi se decuplă din nou. Şi deodată deveni limpede că era într-adevăr moşneag. Şi totuşi pînă atunci doar străinii în troleibuz dacă-i mai spuneau cîteodată moşneag, toţi ai casei îi ziceau tată.

A doua zi dimineaţa fu dus la spital. Iar Sapojnikov se mută la Dunaevi. Trecură două săptămîni şi moşneagul începuse să se întremeze după infarct. Era febleţea salonului. Într-o zi îi aduseseră ceai. Luă paharul, fără să-şi întrerupă povestirea despre strălucitele-i isprăvi de demult. Apoi spuse :

— Ah...

Şi scăpă paharul din mînă.

— Nu fi trist, îi spuse Dunaev lui Sapojnikov. S-a stins uşor. De-ar muri toţi ca el.

— A trăit aşa cum a vrut, spuse Niura. Şi-a murit cum a vrut. Nimeni n-are a-l judeca.

Şi gata. Nu vom mai vorbi despre moarte. Nu vom mai vorbi. Niura dădu drumul la radio.

Emisiunea aceea, în care era parodiat genialul cîntec „Umbrelele din Cherbourg", se numea „Bună dimineaţa". Şi ce dacă ? Sapojnikov era un tip descuiat. Era bucuros să asculte cîntecul acela chiar parodiat. De cînd se ştia păţise la fel. De Shakespeare auzise pentru întîia oară din gura unui parodist, la un spectacol, despre Evanghelie aşijderea, citise o carte care se numea „Biblia hazlie". Fusese nevoit să guste tot ce era sublim sub formă de firimituri, cum ar fi ciugulit stafidele dintr-un cozonac răscopt.

Capitolul 25
STRADĂ STRĂINĂ

Şi, va să zică, se întoarce Sapojnikov acasă din triumfala escapadă cu motorul etern, se trînteşte pe un scaun şi constată că nu ştia încotro s-o apuce.

În anul acela cotoii începuseră să urle pe acoperişuri mult mai devreme ca de obicei, cu toate că primăvara nu se grăbea şi bătea un vînt de-ţi dădeau lacrimile. Asta noaptea. Ziua, în schimb, ai fi jurat că primăvara e la porţile oraşului.

Cît despre porumbei, umpluseră cu găinaţ toate pervazurile, drept care nu mai erau socotiţi simboluri ale păcii şi cu atît mai puţin ale progresului.

Vineri dimineaţa îl sună nevasta lui Barbarisov.

— Pe scurt, în seara asta te duci în vizită.

— Ca să vezi. Unde ?

— La Liudmila Vasilievna... O cunoşti. Ai văzut-o o dată la noi. O femeie foarte drăguţă. Patruzeci şi unu de ani, nemăritată, şefa unei biblioteci de ştiinţă şi tehnică. Ba o ştii foarte bine. Ai văzut-o la noi. O minunată gospodină. O să-ţi fie un tovarăş pe cinste.

— Adică să mă duc în peţit.

— Ce peţit, domnule ? strigă nevasta lui Barbarisov. Staţi şi voi o seară la taclale, ca oamenii. I-am spus că arzi de nerăbdare să-i faci o vizită. Gata cu scornelile. Pentru bărbatu-meu, chestia asta e un accident. Dar ţie toate belelele ţi se trag din scorneli. Mă bucur că aţi ajuns jos de-a berbeleacul. S-auzim de bine.

Noapte afară.

Zăpadă umedă. Luminile ferestrelor nestinse. Eu o mie de drumuri am bătut pe pămînt. Versuri. Sau : şi neaua cade, cade neaua, pe caldarîmul zdrenţuit şi depărtarea e pustie... Sau : urs m-aş vrea, să-mi sug laba o iarnă. Sau : bat ploi pe al drumului craniu şi calea-ndărăt o uitară ţiganii.

— Eşti un romantic, Sapojnikov, spuse Liudmila Vasilievna.

— Sînt, admise Sapojnikov. Mă dau în vînt după lună ca fenomen al naturii, după Isabella Iurievna şi după sardele afumate. Ce duhneşte în halul ăsta pe coridor la voi ?

— Vecinul. Prăjeşte caracatiţe, spuse Liudmila Vasilievna.

Aici plîng viori, dincolo cineva face clătite. Fiecare trăieşte cum poate şi vrea să bată suta. Numai eu, vîntură-lume, nu-mi aflu un golf în viaţă. Cît sînt de ostenit, Dumnezeule !

— Şi eu, spuse Liudmila Vasilievna.

Dar apoi i se făcu milă de el. Stă omul într-un apartament străin, bărbat neînsurat, iar ei îi freamătă sînii. Îi era milă şi de ea însăşi, sistemul ăsta cu coridor, la intrare butoanele soneriilor cu droaia, claviatură de armonică nu alta, şapte cutii poştale pentru ziare şi bucătărie comună pardosită cu gresie. E drept, camera ei cu mobilă de mahon e o insuliţă de cultură şi dacă le-ar schimba — împreună cu odaia lui Sapojnikov — pe un apartament separat de două camere, ea haine are, de iarnă, demisezon şi vară, ciorapi, mă rog, din ăştia poate să-şi cumpere

încă vreo cîțiva, mai bine patru-cinci perechi deodată, iese de vreo două ori mai ieftin ; ceai bun, ce să-i faci, nu se prea găsește, din pricina conflictului cu China.

Din pod răzbătea zgomot de pași. Cineva se tot învîrtea pe acolo, făcînd nisipul să scîrțîie, pesemne hăituia cotoii primăvăratici sau, cine știe, vreun hoț bătrîn își pierduse mințile, încurca epocile și voia, după năravul dinainte de război, să șterpelească rufe din pod, cu toate că s-a zis de mult cu intimitatea podurilor, în care se întindeau rufe la uscat, iar prin colțuri — cufere sparte și tuburi de orgă. Podurile sînt astăzi sobre și oficiale.

„Și mai departe ?" se gîndi Sapojnikov.

— Dumneata te mai crezi, pesemne, tînăr ? spuse Liudmila Vasilievna.

— Stai să mă uit, spuse Sapojnikov și se ridică de la masă. Dar nu se duse la oglindă, ci la fereastra deschisă, să se studieze în geamul negru.

Scrumul alb al lunii. O armonică tătărască, undeva în stradă. În fața porților, cîini dînd din coadă.

— Nu sînt romantic, spuse Sapojnikov. Sînt un sentimental socialist. Un karamzinian. Și peizancele au suflet. Sînt sărmana Liza.

— Ai să răcești, spuse Liudmila Vasilievna.

În apartamentul acela ar trebui un lampadar cu trei becuri, iar pe perete portretul lui Hemingway. Rufele nu trebuiau spălate acasă. În nici un caz. Numai la spălătorie.

— Liudmila Vasilievna, cînd intri pe plajă la Serebrjannîi Bor și vezi droaia aceea de fetișcane în bikini, nu-ți vine să pui mitraliera pe ele ?

— Ce să pun ?

„Nu, nu, se gîndi Sapojnikov. Fără năzbîtii. Urîtul n-o fi el chiar motorul progresului, dar, la urma urmei, de ce atîta progres ?"

Și uite că mai trăirăm un an, dragă domnule Sapojnikov. Acum te dai în carusel și mănînci parfe cu alune. De ce n-ai rămas atît de naiv încît să mai crezi că, pînă la urmă, totul o să se aranjeze ? Ah, veac zăbăuc ! Ce se întîmplă ? E timpul să vorbim deschis.

— Mă socoți, pesemne, o filistină ? spuse Liudmila Vasilievna.

— Nu, spuse Sapojnikov. Da' de unde !

— Află că sînt o filistină, spuse ea. În vreme ce dumneata te gîndești cum să faci să nu mori de urît cu mine, după ce o să ne căsătorim, eu îmi prefir în minte cunoștințele de artă culinară ca să alcătuiesc niște meniuri pe care, consumîndu-le, dumneata să nu crapi de foame, dar nici să nu iei proporții rebarbative.

— Ca să vezi, spuse Sapojnikov.

— Dumneata ce-ți închipuiai ? A fi soție e o profesiune. Mă uit rîzînd la dumneata cît ești de convins că rîzi de mine.

— Rîd doar de mine însumi.

— Văd. Numai că, prin rîsul ăsta, tot de mine rîzi... Va să zică, te gîndești, am să ajung ca ea. Finis. Mă însor cu ea și o să ardem amîndoi bleg, sub spuză... În timpul războiului, un băiat mi-a scris niște versuri : zăpadă purta-vom pe

tîmple, luminați de-al stelelor apus, nevestele ne vor trage de barbă, pentr-un amărît pahar în plus, vom trăi pentru bîrfă și zvonuri, nepoței plîngăreți legănînd... Tu, frumoaso, ai s-ajungi o cloanță, eu am să rîgîi din cînd în cînd... Și astfel ne vom trece, iubito, căci primul și ultimul vis va fi rămas în sufletele noastre absorbite acum de abis... Cam așa gîndești, nu ?

— Cam așa.

— Dar ești un progresist ! spuse ea jubilînd.

— Și ce-i rău în asta ?

— Uite, stau și mă gîndesc : avem cam aceleași studii, minte am nu mai puțină ca dumneata...

— Văd, spuse Sapojnikov.

— Am spus-o din politețe, preciză ea. În realitate, sînt de vreo zece ori mai deșteaptă ca dumneata... Și uite, eu, o femeie, o muiere s-ar putea spune, stau și mă gîndesc : nu știu cum au fost progresiștii odinioară, dar acum progresistul e... cum e progresistul ? Progresistul de astăzi nu gîndește. Adică el e convins că gîndește, dar de fapt își dă propriile interese drept idei.

— Și dacă unii sînt altfel ?

— Toți sînt la fel. Numai că noi nu ne prefacem.

— Care noi ?

— Noi, ăștia, pe care voi îi numiți filistini. Noi recunoaștem că vrem să trăim și nu să descoperim sensul vieții. Își descoperă ea rațiunea și singură. Vrem bucurii. Or, pentru un progresist, lacrima e ca muștarul pe cremvurșt... E drept, se preface că-l încearcă o imensă tristețe pentru umanitate... Îi plac la nebunie istoriile

triste. Ascultă progresistul o istorie tristă și o mare lacrimă îi alunecă pe obraz căzînd apoi „la sînu-i".

— Dar ești o viperă, doamnă ! spuse Sapojnicov.

— Te rog, fără represalii !... Varsă, așadar, progresistul o cupă de lacrimi la auzul acelei istorii triste și se duce în drumul lui acasă. Iar acasă — electricitate, canalizare, gaz, telefon și vană... Și după istoria cea tristă toate îi par scumpe și dragi, istoria cea tristă e pentru el ca păhărelul de vodcă înainte de mîncare. Își leapădă progresistul veșmintele, recită o rugăciune din Goethe — de fericire-i demn și libertate, doar cel ce pentru ele dîrz se bate — se acoperă cu păturica și-i trage un soi progresist pînă dimineața. Dar ia povestește-i cum un om și-a trăit viața bucuros, în ciuda năpastelor care nu l-au ocolit, să vezi cum îi crește în ochi trăgănatul cuvințel „așa-a-a"... Și te poți socoti exmatriculat pe loc. Pas de-i mai dovedește că ești progresist... Și de vrut ai vrea. Că, de, e cam jenant. Oricum, progresul.

Sapojnikov se simți jenat că era progresist, dar apoi se gîndi că poate totuși nu era progresist și zise :

— Va să zică, dumneata spui că dragostea și foamea conduc lumea, sau, mă rog, n-o spui, dar gîndești astfel, ceea ce e totuna. Dar eu aș vrea să te întreb — încotro ?... Încotro conduc ele corăbioara asta pe care o numim lume ? Ședea unchieșul din peșteri lîngă foc și astăzi vedem filme despre el la TV... Cum lansează rachete în cosmos. A ajuns el la chestia asta numai

de flămînd ce era sau pentru că şi-a găsit o parteneră pe potrivă ? Nu e o explicaţie mult prea simplistă, dragă Liudmila Vasilievna ?... Să înfulece şi să se împreuneze în extaz pot şi muştele. Şi totuşi ele au doar evoluţie, în vreme ce noi avem istorie... Nu e oare timpul să introducem în această formulă a foamei şi iubirii un al treilea element — atracţia spre insolit ? Ce-i cu dumneata ?

Liudmila Vasilievna se întoarse emiţînd un sughiţ înăbuşit, îşi duse la ochi şerveţelul din garnitura pentru ceai, apoi îl întinse pe spătarul scaunului, îşi împinse buza de jos înainte şi suflă, pentru ca ochii să i se zvînte şi să nu i se lichefieze fardul, iar apoi spuse cu glas schimbat deodată : „nimeni nu ne înţelege", şi Sapojnikov simţi o strîngere de inimă : îşi reamintise ca într-o fulgerare totul.

— Eu ştiu că viaţa e mai importantă decît semnificaţia ei, spuse Liudmila Vasilievna. Iar dumneata analizezi, demontezi, îmbucătăţeşti totul... Mereu blestemata voastră de analiză. Demolaţi casa, cărămidă cu cărămidă, şi apoi vă plîngeţi că trage...

Da, trage. Totul reînviase în mintea lui Sapojnikov în seara aceea, cînd şezuse alături de Liudmila Vasilievna, această femeie cumsecade. Bate peste lume un vînt de-ţi dau lacrimile. Şi nu istoriile triste sînt la mijloc, acelaşi lucru se întîmplă şi cu rîsul. Rîde omul, rîde şi deodată îşi dă seama că rîde la comandă, pentru că îi e frică să nu se uite îndărăt la viaţa hohotită cu rîs străin. Şi că ar cam fi timpul să izbucnească în plîns sau să înghită un glonte, pentru ca măcar

aşa să-şi curme rîsul, asemănător hohotelor stinse ale unui om gîdilat pînă la moarte.

Iar el căutase, cinstit, ca un om flămînd, să înţeleagă totul : arta, tehnica, biologia, istoria, interrelaţiile lor — voise să se priceapă la toate, să analizeze totul, să explice totul.

Pînă cînd turba începuse să-i ardă mocnit sub picioare.

— Te rog să mai treci, spuse Liudmila Vasilievna.

— În regulă, spuse Sapojnikov. Am să-ţi aduc în dar portretul lui Einstein sau Şaleapin... sau poate al lui Jean Gabin. Sau al lui Esenin... La alegere.

— Am să-l atîrn deasupra servantei, spuse ea.

Sapojnikov îşi încruntă sprîncenele, cuceri cosmosul, plăti chiria, zdrobi fascismul, se bărbieri, îşi rată viaţa şi ieşi în stradă.

În stradă îşi dădu seama că, de fapt, încă nu trăise. Şi cum de multe ori nu trăise, hotărî să treacă pe la Barbarisovi, pentru că simţea dinspre familia lor lungi răbufniri de aversiune care-l ajungeau ca nişte valuri de vînt. Lui Sapojnikov îi plăcea să-şi bată cuie-n talpă. Cunoştea pricina iritării lor. Socoteau că, pentru un purtător al adevărului, el, Sapojnikov, arăta mult prea neserios. Prea multe se îmbulzeau în el claie peste grămadă. Nimeni nu-l lua în serios.

Sapojnikov avea o mulţime de idei, dar nu le ascundea şi de aceea nimeni nu voia măcar să-l asculte. Ideile serioase nu le împrăştii în dreapta

și-n stînga, le păstrezi pentru tine, pomană faci numai cu cele neserioase.

Așa trecea Sapojnikov prin lume, cu ultima idee atîrnîndu-i din gură ca o limbă, și semăna cu un spînzurat.

Ochii tuturor se făceau somnoroși cînd se apropia. Cît despre nevasta lui Barbarisov, e o femeie întru totul practică. Bine e tot ce-i profitabil pentru bărbatu-său. Or, Sapojnikov își încîlcise viața atît de savant, că n-o mai putea descîlci nici dracul. Nevasta lui Barbarisov e un om cu picioarele pe pămînt, și izul incertitudinii îi repugnă. Ea și bărbatu-său au o singură misiune : să-și poarte prin lume comperajul în așa fel, încît să nu fie fluierați. Or, pentru un purtător al adevărului, Sapojnikov arăta neserios pînă la nerușinare.

Cum să-l iubească pe Sapojnikov cînd, în loc să-i raporteze ce isprăvi făcuse la Liudmila Vasilievna, îl auzi spunînd :

— Aș vrea să mă preumblu noaptea pe stradă și toate geamurile caselor să fie aprinse. Și să mă pot opri la orice intrare, să urc scările, să sun la ușa oricărui apartament și să le spun celor dinăuntru : „Bună seara. Sînt Sapojnikov. Mă primiți în vizită ? Promit să vă iubesc toată seara și să încerc să nu fiu plicticos."

— Eu una ți-aș trînti ușa-n nas, spuse ea.

— Pentru că nu știi ce-i fericirea.

— Eu nu știu ? Și tu, bineînțeles, știi ! Ba bine că nu ! Haimana nenorocită. Nu ești în stare să-ți pui odată frîu, să-ți găsești o iesle. De ce ai stricat iarăși tot ? De ce i-ai dat cu piciorul

Liudmilei Vasilievna ? Femeia asta te-ar fi scos din rahat. Ei ? Ia zi : de ce ?

— De ce nu-ți pot spune. Dar pot să-ți spun pentru ce.

— Pentru ce ?

— Așa trebuie.

— Și asta-i tot ?

— Tot.

Ea trînti ușa. Mărgelele de sticlă ale abajurului clinchetiră. Iar Barbarisov întrebă cu glas scăzut :

— Tu chiar crezi că știi ce e fericirea ? Descrie-mi-o și mie. Hai, dă-i drumul.

Și Sapojnikov spuse :

— Fuioare de ceață cutreierau pădurea. O pasăre țipă. Ciclistul se opri și apăsă pe pîrghia soneriei. Apoi scoase din buzunar o muzicuță și slobozi semnalul „Pata de soare".

Barbarisov spuse „m-da..." și vru să adauge ceva în sensul „asta-i tot ?", dar nevastă-sa strigă de după ușă :

— Ascultă-l ! Ascultă-l, că te-nvață bine... javra aia nerecunoscătoare. Barbarisov, dă sunetul mai încet, că vorbesc la telefon.

Barbarisov reduse la minimum sunetul televizorului. Un cîntăreț cu plastron se apropie de pian și căscă gura. Se umfla mereu îndărătul plastronului și căsca gura.

— Dă-i drumul ! strigă nevasta lui Barbarisov. Dă-i drumul !

Sunetul reizbucni.

— Mai repede pe balcon ! strigă cîntărețul și-și desfăcu brațele încercînd să-și ia zborul. Dar nu zbură.

— O cheamă pe Nicètte, spuse Sapojnikov. O cheamă să iasă la balcon. Alpuhara și ghitara. Textul și muzica nu sînt coordonate cu mișcarea artistului.

— Doar nu-i balet, spuse Barbarisov.

Pe ecran răsări apoi o pereche de balerini. El în tricou, ea în șalvari. O vreme balerina se roti cu pași mici împrejurul partenerului, parcă măsurîndu-se cu dînsul. Apoi își luă avînt și sări spre el. Dar el nu se lăsă sedus și o respinse. Ea se năpusti din nou asupră-i, agățîndu-se de umerii lui ca o căpușă. Atunci începu lupta : el încercă s-o lepede din brațe, ea nu cedă. Oricît o repezea în lături, oricît o răsucea prin văzduh, tot degeaba. Atunci nu-i rămase altceva de făcut decît s-o ducă în culise și să-i facă felul acolo, în urlet de trompete și răpăit de tobe.

— Știi ce, nevastă-mea are dreptate, spuse Barbarisov. În privința Liudmilei Vasilievna.

— Da, are, spuse Sapojnikov. Dar și eu am.

Sapojnikov se întoarse acasă. Adormi îmbrăcat și plînse în somn.

— ...Mai trăiește careva ? întrebă Ramona. Răspundeți, mai trăiește careva ?

Nici un răspuns.

Atunci Sapojnikov se apropie, se lăsă să alunece ușor în pîlnia aceea de obuz și-i spuse la ureche :

— Ramona...

Galka întoarse capul.

— Am rămas doar noi doi, spuse Sapojnikov.

— Da, noi doi, încuviință Ramona. Acum să vezi viață !... Ca la băi. Copiii i-am evacuat, bărbații ni i-au omorît, nu mai avem nici o grijă...

— Și mai departe ?

Galka strînse din umeri.

— O să-l speriem pe friț cît om mai putea, spuse ea, apoi o să murim.

— Ție ți-e frică ? întrebă Sapojnikov.

— Știi de ce m-am făcut cercetașă ? spuse Ramona. Pentru că toată viața mi-a fost frică.

— Ție ? !... se minună Sapojnikov.

— Îhî... spuse Ramona. Tot timpul mi-a fost teamă pentru cîte cineva. Pentru copii, pentru celelalte femei, pentru bărbați, pentru soldați, pentru comandanți... Cînd îi paște vreo primejdie, mă ia cu frig în pîntece... Cînd sînt singură, mă simt mult mai în largul meu. Nu mă dau cu una cu două. Pentru mine de ce să mă tem ? Ce-au să-mi facă ? Au să mă omoare ? Nici n-am să bag de seamă. Am să cad prizonieră și au să mă tortureze ?... Nu zic, durerea-i durere. O să rabd cît o să rabd, apoi o să țip. Cît oi putea de tare... Așa că nu mi-e frică nici de dracu. Trase una de mamă și spuse : iartă-mă. Ne-am făcut cam slobode la gură în războiul ăsta. Pe la voi, pesemne, fetele nu suduie de mamă...

— Ba bine că nu, spuse Sapojnikov. Și muierile, și cucoanele cu gurițe rujate : ce vrei, moravuri fruste.

— Nimic nu-i mai rău ca frica, spuse Ramona. Tu, bag seamă, te-ai speriat, nu glumă.

— Aș, spuse Sapojnikov.

— Ba te-ai speriat. Ascultă, spuse Ramona cu glasul ei blînd, ușor voalat, am cîștigat răz-

boiul... N-are importanţă că eu n-am să supravieţuiesc, dar războiul l-am cîştigat, nu-i aşa ?

— Da.

— Da, am cîştigat războiul, spuse Ramona. Văd drapelul nostru deasupra Reichstag-ului şi steagurile fasciste în mîzgă, pe caldarîm... Ştii de ce noi am cîştigat războiul, iar ei l-au pierdut ? Pentru că pe noi ne-au salvat copiii viitorului, cei nenăscuţi încă... Fără ei n-am fi rezistat. Foc ! strigă Ramona. Trage, cît mai ai cartuşe !

Începu schimbul de focuri şi răsăritul se făcu citron, de o frumuseţe febrilă.

— Ţine minte, strigă Ramona. Fără ei n-am fi rezistat, dar şi ei au să se prăpădească fără noi !...

Schimbul de focuri încetă, şi răsăritul îi privi din nou ca un ochi cenuşiu, înlăcrimat.

— Ia scoate capul şi te uită, spuse Ramona. Au să pornească iar, numaidecît... Prea multă linişte...

Se ridică ea însăşi puţin, să se uite, şi glonţul o găsi.

— Ah, se miră ea şi se prăbuşi pe parapet.

Sapojnikov se apropie tîrîş.

— Să nu mă întinzi în pîlnia de obuz, spuse Ramona. E apă acolo. Lasă-mă aici, n-au cum să mă vadă.

Limba i se împleticea.

— Ramona, dacă mori, eu ce mă fac ? întrebă Sapojnikov.

Ea spuse deodată uimitor de distinct şi de tare :

— Pleacă ! Du-te şi spune-le că istoria se alcătuieşte din biografiile noastre. Cum sîntem noi, aşa e şi istoria. Alt material de construcţie n-are !...

Capul îi căzu pe spate. Sapojnikov îşi înşfăcă automatul şi ieşi în cîmp. Nu se mai temea de nimic.

„Ramona, se gîndi Sapojnikov. Vanea Bobrov. Ţigane. Tanchistule. Nu ştiu unde sînteţi îngropaţi. Şi de aceea urc spre zidul acesta înalt. Zidul acesta e considerat mormîntul eroului necunoscut. Nu ! E mormîntul unui soldat cunoscut lumii întregi !..."

Sapojnikov deschise ochii şi fumă îndelung în întuneric.

Capitolul 26
ŞORICELUL MECANIC

În viaţa lui Sapojnikov era pe cale să se producă o cotitură.

Se adunase iarăşi în păr vechea gardă din anii de facultate, răzleţită firesc după terminarea Institutului. Trecuseră mulţi ani de cînd se despărţiseră, şi rîndurile le erau rărite. Cîţiva căzuseră, răpuşi care de cîte un virus, care de cîte o femeie, care de o avalanşă în munţi.

Doctorul Nika pierise într-o lavină. De moartea lui aflase, cu totul întîmplător, de la o aspirantă în psihologie, Sapojnikov. Nu-şi găsi locul multă vreme. Apoi descoperi că îi era dor de

colegi şi se puse pe dat telefoane. Toţi fură copleşiţi de vestea aceea, şi tristeţea îi adună. Apăru şi Sapojnikov, aruncă o privire în jur — era la fel de chel ca toţi ceilalţi. Apoi se mai uită o dată — da de unde, i se păruse, n-avea nici unul chelie. Băură pentru cei ce nu mai sînt printre noi şi pentru cei ce mai sînt printre noi, pentru cei ce străbăteau mările şi uscatul.

— Ce ziceţi de Nika ? întrebă cu jale în glas Sapojnikov.

— L-a îndrăgit moartea şi l-a dus.

— Unde ? întrebă Sapojnikov.

— Încetează.

— Nu, serios : eu aş vrea să ştiu unde se duc oamenii ?

Îl lăsară, cu delicateţe, fără răspuns.

Se antrenară în discuţie abia mai tîrziu, încetul cu încetul.

— Ei, cum e cu cel de al treilea sistem de semnalizare ? întrebă Barbarisov ca să schimbe vorba.

Şi deodată se făcu linişte. Fiecare tăcuse pentru sine, fără să-şi închipuie că va amuţi şi vecinul. Iar cînd se văzu că tăcuseră cu toţii, deveni limpede că asta era principala problemă pe care ar fi vrut s-o lămurească vechea gardă. Care nu uitase şi nu înmormîntase sub spuza anilor nici una din marile dezbateri, nici una din vechile răni ale vanităţii.

— Ce anume vă interesează ? întrebă Sapojnikov.

— Există sau nu există ?

— Există.

— Şi unde-s rezultatele ?

— Dînsa cine mai e ? Sapojnikov arătă cu capul spre o femeie cu aere de damă bine.

— Muhina... N-ai recunoscut-o ? Făcea actoria la Institutul de teatru. Acum e critic de artă.

— Îi dăscăleşte pe alţii, care va să zică.

— Îhî... Iakuşev a expus un tablou şi ea i l-a făcut praf.

Muhina se apropie şi începu să se uite la Sapojnikov.

— Nu mă mai ţine minte, spuse.

— A-a... momîia, spuse Sapojnikov.

— De ce momîia ? se sperie Barbarisov. Termină cu prostiile.

— Am vorbit o dată despre nişte desene făcute de copii, zîmbi strîmb Muhina. La TV... Sapojnikov, ia stai tu puţin de vorbă cu o doamnă.

Se aşeză alături.

— Tu nu înţelegi, Sapojnikov. Sînt dintr-o familie bună şi soţul meu e tot dintr-o familie bună... Dar nu mă iubeşte... Şi nu m-a iubit niciodată...

— De, afaceri... spuse Sapojnikov. Dar tu l-ai iubit ?

— N-are importanţă.

— Şi asta-i drept, spuse Sapojnikov. Dar ce are importanţă ?

— Important e că Iakuşev a spus că am picioare strîmbe. Iakuşev ! Degeaba te înfurii. Tu cu meseria ta, eu cu a mea.

— Zît, spuse Iakuşev. Trimalchiano.

Sapojnikov se uită, avea într-adevăr picioare strîmbe. Şi pînă să spună Kostea că-s strîmbe fuseseră drepte.

— Kostea... Iakuşev, spuse Sapojnikov. Eşti un talent.

— Aici toţi sînt talente, spuse Iakuşev. Afară de noi doi.

Gleb credea în actorie. Era convins că intrînd în pielea omului de ştiinţă e mai lesne să devii om de ştiinţă, decît pur şi simplu încordîndu-ţi forţele. Cum era şi suficient de deştept ca să nu-şi dea în vileag convingerile, izbuti chiar să trăiască o vreme sub aceste auspicii. Numai că la un moment dat în cariera lui survenise un stop. Brusc îşi dădu seama că, de la un anumit nivel în sus, era tratat doar cu politeţe. Interes stîrneau cu totul altfel de oameni, fără stofă de lideri. Gleb era încredinţat că talentul, în jurul căruia se face atîta tapaj, e tot o ipostază, care poate fi jucată, dacă ştii cum. L-ar fi putut ierta pe Sapojnikov pentru că ghicise cum trebuie interpretat rolul ratatului de talent, i-ar fi iertat chiar succesul. Dar nu-i putea ierta afirmaţia că, pasămite, el, Sapojnikov, ştie cum se poate face din orice om un talent. Din orice om ! Ei drăcia dracului ! Asta înseamnă inflaţie. Cine naiba o să mai aibă nevoie de talente, dacă s-ar găsi pe toate gardurile ? Cine o să le plătească ?

— Or să lucreze gratis, spuse Sapojnikov.

— A lucra gratis înseamnă a prăsi paraziţi.

— O să găsească ei mijlocul de a preîntîmpina parazitismul. Dar ia spune, Gleb, tu eşti parazit ?

— Într-un anumit sens, da.

— Într-un anumit sens şi eu sînt parazit, şi toţi ceilalţi. Numai că te înşeli, noi nu sîntem paraziţi, sîntem simbioţi. Simbiotul se hrăneşte cu ce elimină partenerul, parazitul cu partenerul însuşi.

— Las-o baltă, Sapojnikov. E clar ?

Gleb trase aer pe nări şi deodată i se năzări miros de tămîie. Întocmai ca în copilărie. La înmormîntarea bunicului. Ai zice că e primăvară, arborii-s golaşi încă, dar pe morminte au răsărit primele fire de iarbă. Flori de hîrtie, croncănit de ciori şi miros de tămîie.

— De ce te gîndeşti la moarte ? întrebă Sapojnikov.

— Taci, spuse Gleb.

— Aşa mi s-a părut.

— Vezi, poate-ţi ard una, spuse Gleb.

— Şi eu ţie, spuse Sapojnikov. De ce te gîndeşti tot timpul la moarte ?

— La moartea cui ? întrebă Gleb.

— Nu ştiu, spuse Sapojnikov.

Omul are o sută de chipuri şi un milion de stări. Prin fiecare din cele o sută de mii de faţete ale sale, omul aparţine de ceva. Şi uite-aşa, cît ai clipi, te trezeşti sistematizat. Nu le mai intră odată în cap că omul e marfă cu amănuntul.

După Sapojnikov, rezulta că, dacă n-o iei din copilărie, n-ai cum învăţa omul să fie talentat şi să facă lucruri de talent, dar îl poţi învăţa să se inducă în starea de a face lucruri de talent. Talentul e legat de lume într-un mod aparte. Şi trebuie făcut în aşa fel, încît legătura asta să nu

se întrerupă. Atunci universul își va coborî în el suflarea lui netrivială.

E talentul o raritate ?

Cine a spus ? Și mai cu seamă cine a dovedit ? Practica ?

Dar care practică ? A cărui popor ? Din care timp ? Din zodia umilinței ? Cînd, timp de milenii, a fost strivită energia spirituală a poporului ? Care nu voia să lucreze pentru taica Trimalchion, pentru că taica Trimalchion îl socotea neam prost și căuta să-l corupă cu idealul vieții lui febrile și zadarnice, chemîndu-l să se predea cu bucata și să se supună în vrac ? Cui ? Asta se știe prea bine și, în treacăt fie spus, reprezintă tot practică. Leonardo a cunoscut personal șleahta trimalchionarzilor. Găoaze, așa le ziceau, și le mai zicea înmulțitori de scîrnă, ca unor oameni care, în afară de latrine doldora, nu lasă în lume nimic.

Nu le era de ajuns trimalchionilor că storceau vlaga brațelor poporului, îi ucideau și forța spirituală, încredințîndu-l că e nedăruit de natură. E, poate, cea mai înfricoșătoare crimă. A-i inculca poporului ideea că e nul sub raport creativ înseamnă a-i închide perspectiva.

Și acest blestem dăinuie pînă astăzi : talentul e o raritate, iar suma talentelor o elită.

Cînd se va înțelege oare că talentul nu e un campion și că nu poate fi vorba de talent, bunăoară, într-o cursă ciclistă, cînd unuia i-a plesnit cauciucul și hoarda năclăită de transpirație îl lasă în urmă ?

Cîți n-au văzut niște corbi pe cîmpuri înzăpezite ? Dar în mintea unuia singur s-a născut de aici tabloul „Boieroaica Morozova". Înseamnă asta că trebuie să-i obligăm pe pictori să contemple corbii ca să picteze altă boieroaică ? Nu. Pentru că, în primul rînd, nu-i nevoie de o a doua „Boieroaică", iar în al doilea rînd, în mintea lui Surikov însuși, „Boieroaica" a luat naștere din contemplarea unui corb numai în clipa aceea unică și sublimă ; alteori ar fi trecut prin peisajul acela nepăsător, cum trecuse o viață întreagă.

În creierul omului se îmbulzesc imagini. Asta îndeobște. În realitate ori se îmbulzesc, ori nu există.

Dacă sînt absente, înseamnă că le-ai zburătăcit pălăvrăgind despre ele.

În creierul copilului, practic al fiecărui copil, imaginile se îmbulzesc. N-a apucat încă să le zburătăcească, îmbrăcîndu-le în cuvinte. Talentul e capacitatea de a nu speria imaginile (cînd vin sau sînt stîrnite de ceva) și de a le pune la păstrare. Iar apoi chiar la treabă.

Impresia pe o peliculă foto încă nu e imagine. E memorie. Material pentru imagine. Pentru acum sau pentru mai tîrziu. Imaginea nu e o impresie, ci prelucrarea a nenumărate impresii și semnale și de aceea imaginea e întotdeauna o descoperire. Și noi sîntem cei chemați să hotărîm dacă alungăm imaginea ori căutăm să „descoperim descoperirea" pe care o conține. În asta și constă talentul.

Imagini apar și în creierul unui cîine. Dar numai omul le pune la lucru. E o muncă invizibilă, care apoi devine vizibilă. Un înțelept, vorbind despre deosebirea dintre o albină și un arhitect, spunea că îndărătul muncii obișnuite stă una „ideală". Chestia asta e trecută, cine știe de ce, sub tăcere.

Munca l-a creat într-adevăr pe om, dar nu munca pentru șlefuirea pietrei, ci, în primul rînd, munca pentru realizarea imaginii pietrei șlefuite. Așadar, muncii fizice îi precede cea intelectuală. Pentru că muncii intelectuale îi precede însuși materialul muncii — imaginea. Întocmai cum muncii fizice îi precede însăși materia muncii, materia asupra căreia urmează să se aplice munca — piatra, bunăoară.

Omul și-a pus mintea la contribuție nu în momentul cînd a început să folosească piatra — o folosiseră și animalele — ci în clipa cînd a văzut imaginea pietrei în creier, pe ecranul lui interior, și și-a dat seama că o poate manipula în imaginație. Creierul e viu și continuă să lucreze cînd mata dormi. Iar imaginea e produsul lui artistic. Ne mai temem și astăzi de vise și căutăm să le dibuim relația cu viața în stare de veghe.

Voința e inhibiție. În calea propriilor dorințe sau a dorințelor altora. Iar limba omenească a apărut din modul imperativ. Întrebați-i pe lingviști — verbele la imperativ sînt mai vechi decît toate celelalte cuvinte. Așadar, limba împiedică scoarța cerebrală să lucreze pe cont propriu. Pe cea a copilului aproape că n-o poate împiedica.

De aceea voința poate doar aduna material ; imaginile vin cînd voința doarme... Chiar dacă omul poate fi în stare de veghe.

Cîți n-au văzut niște corbi pe cîmpuri înzăpezite ?...

Goethe a spus : „Treaba noastră e să strîngem surcele. Focul îl aprinde ea, întîmplarea". Corbul lui Surikov e întîmplarea.

La asemenea concluzii ajunsese Sapojnikov.

— Ești o figură, îi spuse blînd, ba chiar duios, Barbarisov. Tot n-ai priceput că, de fapt, chestia nu e că ai sau n-ai dreptate, chestia e dacă adevărul tău e profitabil sau ba. Te-ai repezit ca o fiară la scara valorilor. Pentru că, dacă e așa cum spui tu, cultura devine inutilă.

— Ai căpiat ? Cum adică inutilă ? spuse Sapojnikov. Informația e inutilă ?

— Vine un mocofan de talent și rezolvă o problemă în care cinci doctori în științe și-au rupt măselele. Cine o să te ierte ? Ia-o, bunăoară, pe Muhina. Bărbatu-său e dintr-o familie bună, n-o iubește și nici n-a iubit-o vreodată, dar ea ce știe știe !

— Știe ea pe dracu, spuse Iakușev.

— Ce contează : lumea e convinsă că știe, și ea e convinsă că știe. Diploma-diplomă, titlul-titlu.

— Fierbe de ură, dar se teme s-o dea în vileag, spuse Iakușev.

— Așa e : se teme, spuse Sapojnikov.

— Cine se teme de tine, mă, potaia dracului ?... spuse Muhina.

— Şi de aceea, Sapojnikov, îi rămîne o singură soluţie : să te extermine prin aroganţă.

— Un Trimalchio, asta e Muhina voastră, spuse Iakuşev. Şi atîta tot.

Muhina trînti uşa.

— Ai jignit-o fără nici un rost.

— S-a dus să otrăvească fîntînile, spuse Iakuşev.

— N-ar strica să te păzeşti, îl avertiză Sapojnikov. Pe Puşkin nu l-a omorît Dantes. Dantes a fost doar un pion. Pe Puşkin l-au ucis muierile. Politica, nevastă-sa şi alte contese Hriumina.

— Pentru chestia asta ar trebui să admită că sînt un geniu. Or, pentru Muhina, aşa ceva ar fi mai îngrozitor ca un război.

— Apropo, cine a fost Trimalchio ? întrebă doctorul Şura.

— Un tip... La Roma... O slugă. Un libert... spuse Iakuşev. Speculant : dădea chefuri ca să-l laude comesenii, nulitatea dracului !

— Să revenim la al treilea sistem de semnalizare, spuse Gleb. Cum ştii, se bate multă monedă pe tema supercivilizaţiilor extraterestre. Ne dai o soluţie netrivială ? Dar acum, pe loc... Fă-mă să cred în cel de al treilea sistem.

— Dacă tot e super, spuse Sapojnikov, înseamnă că i-a dus mintea să construiască maşina timpului.

— Şi ce-i cu asta ? întrebă Barbarisov.

— Înseamnă că superii ăştia, urmaşii noştri, dau din cînd în cînd pe la noi.

— Cum ? spuse Gleb. Amuzant... Aş. Vax.

— Vax ! Vax ! Vax ! spuse doctorul Şura.

— Dar lăsaţi omul să vorbească ! strigă Iakuşev. Ce naiba ! Nici el, nici voi nu veniţi cu fapte, dar ipoteza lui e mai logică.

— Mai logică ?

— El porneşte de la posibilităţile viitorului, voi de la cele ale prezentului !

Şi tăcu iar, îndelung, cu nasul în schiţele lui.

— Va să zică, tu consideri că supercivilizaţia n-o să ne fie ostilă ? întrebă Barbarisov.

— Cred că nu, spuse Sapojnikov. Dacă au să ne înfunde, au să se înfunde pe ei înşişi. În fond, ei sînt urmaşii noştri, nu noi urmaşii lor.

— Este exclus să zboare îndărăt, spuse Gleb. Şi-ar putea influenţa, fără voie, trecutul, alterîndu-şi viitorul.

— De ce fără voie ? întrebă Sapojnikov. Dar dacă au să coboare spre noi deliberat, ca să-şi modifice trecutul ? Şi-ar putea schimba astfel viaţa în direcţia dorită... Noi am organiza viaţa lor, ei pe a noastră... Poate că de aceea nu izbutim să dăm de ei. Noi semnalizăm în spaţiu, or trebuie semnalizat în timp, spuse Sapojnikov mirîndu-se el însuşi de ce spunea.

— Deplasarea în timp este principial imposibilă, declară Barbarisov.

— Dovedeşte, spuse Sapojnikov. Şi rîse. În regulă, să uităm. Toate astea sînt de domeniul fantasticului.

Şi în clipa aceea îl văzu pe Skurlati Mahoma, omul din viitor, numai că era nespus de comic. Era tînăr, cum îi stă şi bine unui super, şi scria

o compunere. Şi Sapojnikov îşi dădu seama că, de fapt, scria el însuşi.

Compunerea lui Skurlati Mahoma :

„Unii susţin că marele Sapojnikov, părintele ştiinţei, artei şi filozofiei moderne, n-ar fi existat niciodată, fiind o plăsmuire a imaginaţiei. Se afirmă acest lucru numai în temeiul faptului că informaţiile pe care le deţinem despre dînsul provin din frînturile unei biografii încropite, după opinia supercriticilor, cu cel puţin două-trei sute de ani după evenimentele descrise într-însa.

Despre Sapojnikov se impune să mai precizăm că, dacă n-ar fi existat, ar fi trebuit inventat, he-he, cum ziceau anticii.

Skurlati Mahoma, elev, cl. XIX,
Şcoala elementară superioară
reg. Moscova, anul 3377 e.n.

P.S. Eu, ca, dealtfel, toţi elevii şcolii de călărie sportivă „Sapojnikov", sînt gata să dau o fugă pînă în 1977, pentru a verifica evenimentele descrise în biografie. Solicit şi licenţă specială pentru o convorbire cu Sapojnikov. Întrucît mă număr printre cei mai slabi din clasă, nu există riscul de a-i transmite cine ştie ce informaţii capitale din timpul nostru. Se ştie că sînt cam tufă".

Curînd după Banchetul lui Trimalchio, îl sună Barbarisov.

— Salve, bătrîne, unde ai dispărut ?

— N-am dispărut, răspunse Sapojnikov. Mă doare inima.

— Ce poate să fie ?

— Habar n-am.

— Cu ce te ocupi la ora asta ?

— Scriu o povestire... Şi nu-i găsesc un final ca lumea, spuse Sapojnikov.

— O povestire ?

— Da, o istorioară, spuse Sapojnikov. Îţi aminteşti... Despre Skurlati Mahoma. Ascultă, ce s-ar întîmpla, dacă cineva ar demonstra teorema lui Fermi ?

— Teorema lui Fermat... Fermi e cu totul altcineva.

— Ştiu. Mi-a scăpat. Pentru că şi Fermi considera că o idee nu e matură, dacă nu poate fi explicată pe degete. Aşadar, ce s-ar întîmpla ?

— Bătrîne, teorema asta e deja demonstrată pentru o mulţime de numere. Nevastă-mea vrea să stea de vorbă cu tine.

— Şi dacă s-ar demonstra pentru toate numerele ? Cazul general ?

— Pentru cazul general nu poate fi demonstrată. E lucru demonstrat.

— Demonstrat ?

— Aproape.

— A-a... spuse Sapojnikov. Aproape... Tocmai despre asta scriu acum. Despre aproape.

De ce scriu oamenii povestiri şi stihuri, de ce compun muzică, de ce pictează tablouri ?

De ce ? E mai mult sau mai puţin clar. Tot neclar, dar, oricum, limpede. Însă pentru ce ? Pentru ce ? vă întreb.

Pentru că, în străfundurile sufletului său, poetul trăieşte cu speranţa secretă şi sfîntă de a schimba lumea.

Îşi dă seama, fireşte, că niciodată o cărticică n-a reeducat o canalie. Dintr-un motiv sau altul, canaliile nu se reeducă. Nu citesc, pesemne, cărticele folositoare, sau aceste cărticele îi înrăiesc şi mai mult. Sau poate că influenţa pe care o exercită totuşi aceste cărticele e atît de insignifiantă, încît încetează numaidecît după lectură. Şi totuşi munca sacră a celor care vor să schimbe lumea, făcînd-o aidoma unui sîn de mamă, continuă. E inexterminabilă ! De ce e inexterminabilă ?

Pe lîngă munca socială, pe lîngă timp, care filtrează şi purifică totul, mai există şi speranţa individului. Şi iată în ce constă speranţa asta. Nimeni nu se poate pune chezaş că va avea cuvîntul hotărîtor atunci cînd se va împlini sorocul şi va fi nevoie de o ultimă adiere, de un ultim fulg pe talgerul balanţei, pentru ca neamul omenesc să renască. De aceea munca asta trebuie făcută şi continuată.

Gleb sosise şi lui Sapojnikov i se comunică rugămintea lui de a asista la o demonstraţie cu un şoricel mecanic, un şoricel care aproape că gîndea.

Dar Sapojnikov întîrziase la conferinţă.

Tălpile îi tropăiau pe pardoseala de ciment. Încăperea era, bineînţeles, parchetată, dar, pentru că nu fusese spălată din timpuri imemoriale, duşumeaua părea de ciment. Găinaţul răzbise în

crăpături şi fusese apoi lustruit de tălpile vizitatorilor. Asemenea duşumele Sapojnikov mai văzuse doar în vestiarele policlinicilor şi la tribunal. În sfîrşit, pe firul rîului, ajunse la mare, şi, ferindu-se de coloane şi de scaunele mutate din loc, o trecu, ajungînd pe malul opus. Lîngă masa aceea, gardată de o tribună şi de un ecran, pe care dintotdeauna se proiectau numai rezultate şi niciodată aprigele lupte din sală, încleştarea de moarte a patimilor, ce zădărnicea cunoaşterea adevărului, Sapojnikov zări un grup de oameni de ştiinţă puşi pe pozne, care, în frunte cu Gleb, se distrau cu un şoricel mecanic. Şoricelul zumzăia pe duşumea, mişcîndu-se, după comandă, încoace şi încolo.

Era semiîntuneric şi se vorbea în şoaptă. Sapojnikov se răzvrăti.

Se săturase să se tot vînture şi să tot facă pe clovnul. I se urîse să se tot ia peste picior şi să se gudure în taină pe lîngă profesionişti.

A fi specialist nu înseamnă a fi Dumnezeu tatăl. Înseamnă doar calificare. Dar însuşi caracterul sistematic al specialistului e relativ. Oricine e cît de cît descuiat îşi dă prea bine seama de asta şi apoi sistemele se mai modifică şi ele. De-aia şi sînt sisteme. Şi cu toate că fiecare ştiinţă porneşte de la cîteva principii fundamentale, logica deducţiilor ei e relativă şi nu poate fi considerată închisă şi încheiată o dată pentru totdeauna, altfel ar trebui recunoscută ca adevăr ultim. Un sistem logic închis nu poate exista nici în matematică, vezi teorema lui Gödel, care a dovedit chestia asta. Are un diletant dreptul să gîndească, n-are dreptul ? Cine

trebuie să hotărască, cine e arbitrul ? Pe savant nu-l face titlul, nu-l fac nici măcar cunoştinţele — cunoştinţele se schimbă — pe savant îl face mintea. Fără ea totul e zadarnic. Ştiinţa nu e un distribuitor înfundat. Aşa că să fim serioşi...

Da, pe Sapojnikov îl dusese mintea la o idee care, dacă s-ar fi dovedit justă, ar fi răsturnat, sau poate că ar fi pus pe picioare, o mulţime de concepte osificate. Şi ce-i rău în asta ? Dacă ideea e justă, slavă Domnului, dacă nu, are să se usuce din rădăcină. Timpul va hotărî. Dar dacă e justă, din ea decurg o mulţime de consecinţe dintre cele mai interesante.

De cum îşi dăduse seama că nu există o atracţie a corpurilor ci că, dimpotrivă, ele se resping din pricina unei influenţe exterioare, răsucindu-se în vîrtejurile de timp, trebuise, vrînd-nevrînd, să răspundă la întrebarea fundamentală a filozofiei : era el, Sapojnikov, idealist sau era materialist ?

La problema fundamentală a filozofiei Sapojnikov răspunsese în chip materialist. Cauza cauzelor o constituie materia infinită în dezvoltarea ei.

Iar dacă materia e infinită şi se dezvoltă, nu poate fi vorba de nici un impuls iniţial, din care ea să fi luat naştere, în primul rînd pentru că impulsul iniţial ar fi presupus el însuşi un alt impuls, adică o cauză, care ar fi presupus la rîndul ei o cauză şi aşa mai departe, iar în al doilea rînd pentru că, dacă materia se dezvoltă,

se dezvoltă şi cauzele. Cauzele nu stau nici ele în loc.

Din acest lucru decurgeau o mulţime de consecinţe interesante atît pentru materia moartă, cît şi pentru cea vie.

Materia asta moartă, cu cît pătrunzi în ea mai profund, cu atît se comportă mai straniu. Electronul, bunăoară, sare de pe o orbită pe alta. Are un comportament cu totul imprevizibil. A circulat chiar şi ideea pripită despre un aşa-zis „liber arbitru“ al electronului.

După Sapojnikov însă, rezulta că el nu apare şi nu dispare, ci pur şi simplu se dezintegrează pînă la totala invizibilitate (actuală), reconstituindu-se apoi din nou într-un electron vizibil, dar pe o altă orbită. Exact cum te-ai uita din elicopter la o întrunire desfăşurată în stradă. Oamenii se pot răzleţi, ia-i de unde nu-s, reunindu-se pe o altă stradă, la un alt miting.

Şi dacă se adună pe o altă stradă, înseamnă că au motivele lor sau motive personale, şi atunci mulţimea de pe strada cea nouă constă din alţi participanţi, iar ceilalţi s-au retras pe la casele lor, sau sînt aceiaşi oameni, numai că au mutat mitingul pe strada vecină. Cauzele pot fi oarecare.

Oarecare, dar reale.

Sau, bunăoară, vîntul a ridicat de pe ţărm o grămăjoară de nisip. Nisipul n-a dispărut. A devenit invizibil. Iar apoi a căzut, alcătuind altă grămăjoară, în alt loc. Numai că pentru asta e nevoie de vînt.

S-ar zice că totul se leagă.

Dar lui Sapojnikov nu-i plăcea asemuirea oamenilor cu nisipul. Aici era buba. Nu-i plăcea şi basta.

Pentru că între nisip şi oameni există o deosebire evidentă. Ea constă în faptul că nisipul a fost ridicat de vînt, în vreme ce oamenii s-au răzleţit singuri. Singuri, înţelegeţi ?

Dacă un mecanism are numeroase latitudini, bunăoară, dacă un baston prevăzut cu o balama specială se bălăngăne în toate direcţiile, nu înseamnă că bastonul are voinţă. Încotro îl împingi, într-acolo se duce. E inert.

Dar cînd ai de a face cu o fiinţă vie, lucrurile stau, iertaţi-mă, cu totul altfel. Fireşte, dacă-l pocneşti, şoricelul o să fugă în alt loc. Păi cum altfel ? Dar chestia e că şoarecele poate fugi în alt loc şi dacă nu-l pocneşti. O să spuneţi că a luat-o în direcţia aceea pentru că e acolo o momeală, adică tot o cauză exterioară. Nu e un răspuns. Bastonul poate fi făcut din metal şi atras cu un magnet. Asemănarea e evidentă. Asemănarea. Dar nu identitatea. Deosebirea ţine de esenţa chestiunii. Şoricelul a fugit din dorinţa lui, bastonul s-a mişcat dintr-un impuls exterior.

Aşadar, îndărătul voinţei la fiinţele vii stă dorinţa, în vreme ce în cazul materiei moarte nu poate fi vorba de aşa ceva.

Ce este dorinţa Sapojnikov, fireşte, nu ştia. Şi era încredinţat că a răspunde la această întrebare înseamnă a răspunde la întrebarea ce e viaţa. Intuiţia e intuiţie tocmai pentru că o ia adeseori înaintea cunoaşterii. Cît adevăr conţine — asta se constată în practică. Oamenii au intuit existenţa atomilor înainte de a-i descoperi. Ba se spune că au intuit şi existenţa Americii.

Dar dacă intuiţia lui Sapojnikov e valabilă şi dorinţa e un fenomen aparte, atunci înseamnă că materia din care sînt alcătuite fiinţele vii e şi ea de un gen aparte.

Ce anume este această materie aparte Sapojnikov nu ştia, dar rezulta că ea trebuia căutată.

Unde ? În timp.

Şi atunci Sapojnikov se gîndise : dar, de fapt, ce este timpul ?

Se gîndise la acest lucru încă în copilărie şi apoi, o viaţă întreagă, supusese ideea aceea la probe de rezistenţă, confruntînd-o cu toate marile noutăţi ale gîndirii ştiinţifice, şi se convinsese din ce în ce mai profund că fără materia-timp toate cărările se înfundă.

Cei mai mulţi nu-l simţiră apropiindu-se. Se desfăşura o dezbatere exaltată, din care Sapojnikov prinse cîteva frînturi :

— Observaţi ? Comenzile contradictorii îl derutează...

— Vrea la stînga.

— E tentat să se întoarcă.

— Legături inverse... Întocmai ca în viaţă...

Sapojnikov se uită ce se uită la amărîtul acela de şoricel, dîndu-şi în cele din urmă seama cu ce semăna de fapt : cu paharul de pe masa unei şedinţe de spiritism şi nicidecum cu un şoricel viu.

— Veselă comédie, spuse.

Toţi încremeniră deodată ca la hochei, într-o înregistrare video, pe care o subapreciase şi o ironizase cu atîta uşurinţă Gleb, neintuind că ea avea să producă o revoluţie comparabilă cu tiparul lui Gutenberg, iar apoi se puseră din nou în mişcare, numai că mişcările lor deveniseră puţin mai nervoase.

— Veselă comédie, repetă distinct Sapojnikov.

Gleb se lăsă să alunece de pe tăblia mesei, pe care se aşezase cîş, ca un surugiu, conducîndu-şi sprintena troică ştiinţifică.

— În regulă. Ajunge pentru astăzi.

Şi se duse să se spele pe mîini. Sapojnikov îl urmă. Ceilalţi îi lăsară singuri.

— De ce comédie ? întrebă Gleb fără să se întoarcă.

— Pentru că şoricelul vostru aduce cu unul viu cum aduce paharul spiritiştilor...

— Ce pahar ?

— Unul din paharele acelea folosite la şedinţele de spiritism. „Vrea", „se întoarce", „nu poate alege", spuse Sapojnikov. Nu vrea şi nu alege nimic, pentru că e o maşină cu chip de şoricel şi comportament arbitrar. Şi nici nu e şoarece. La fel de bine ar putea fi vaporaş sau măsuţă pe rotile, totuna.

— Mai scurt.

— Problema nu constă în comenzi, reflexe şi conexiuni inverse.

— Mai nou ţi-a căşunat nu numai pe Pavlov, ci şi pe Wiener ?

— Ce au a face Pavlov şi Wiener ? Ei n-au făcut o descriere a vieţii ca fenomen total ; au studiat anumite ipostaze ale vieţii. Şi apoi sînt savanţi, nu icoane.

— Bun. Dă-i bice.

— Pînă nu vom înţelege ce e dorinţa, nu vom şti ce e viaţa.

— I-auzi ! spuse Gleb. Nici mai mult, nici mai puţin ?

— Nici mai mult, nici mai puţin, spuse Sapojnikov.

— Atunci ia-o mai pe îndelete.

Sapojnikov îi povesti totul.

Cîtă vreme oamenii nu vor afla ce e dorinţa, nu vor afla ce e viaţa. Şi nici un fel de modele mecanice sau cibernetice n-au să rezolve problema. Au construit un şoricel artificial, dotat cu senzorii de rigoare, şi-i dau drumul în labirint. Şoricelul încearcă încoace, încearcă încolo şi pînă la urmă găseşte drumul. Are dispozitive de memorizare şi de aceea îl găseşte numaidecît. Aparent totul e ca în viaţă, dar în realitate chestia asta n-are nimic comun cu viaţa. E ca în zicala aceea a cowboy-lor : nimeni n-a reuşit încă să adape cu forţa un cal. Maşina e dresată ; o fiinţă vie are iniţiativă.

— Şi să nu-mi mai ieşi în cale, spuse Gleb fără nici o logică.

— E clar, spuse Sapojnikov. Să ţii minte chestia asta pentru cînd o să-mi ieşi tu mie înainte, tîrîş...

— Eu ? îl întrerupse Gleb.

Şi se despărţiră.

Proxima oară cînd Sapojnikov îl văzu pe Gleb după cearta aceea fu la consfătuirea la care profesorul Filidorov îi făcuse praf motorul.

Motorul lui, acum şi al lui Barbarisov. Gleb era plin de deferenţă şi zîmbea ca un motan din lumea lui Alice. Butonii de la manşete îi străluceau şi deodată Sapojnikov îşi dădu seama de ce proiectează motorul acela tocmai cu Barbarisov. Gleb îi sugerase lui Barbarisov să ia legătura cu el. Uite-aşa. Ca vechi prieten.

Gleb nu riscase nimic. De cumva Sapojnikov născocise într-adevăr un motor serios, Gleb apărea în postura de promotor şi inspirator. Dacă nu, o feşteleşte Barbarisov şi, fireşte, Sapojnikov. Dar, în fond, cum arde Barbarisov ? I-a ajutat omul lui Sapojnikov, la sfatul lui Gleb, să iasă din încurcătură. Şi gata. Ieşise o aiureală. După cum demonstrase, cu strălucire, Filidorov.

Demonstrase, demonstrase, apoi deodată ostenise, sau cam aşa ceva, îşi ştersese fruntea cu o batistă imaculată şi spusese :

— Propun o pauză.

Lui Filidorov îi dăduseră apă, iar Gleb îşi privea unghiile.

Ce să-i faci, Sapojnikov : revanşa e revanşă. Cu înregistrarea video Gleb o cam sfeclise, ideea ta se dovedise triumfal de justă. Cu şoricelul, Gleb supralicitase niţel, de asemeni, viaţa se dovedise într-adevăr mai complexă, nu consta din reflexe, în orice caz din reflexe bătătoare la ochi, dar cu motorul, ce mai, Sapojnikov, punct şi de la capăt, ca să ne exprimăm ştiinţific. Cît despre ideea neghioabă cu inspiraţia, curat ştiinţă-ficţiune.

Asta e.

Sapojnikov îşi aminti cum, întors de la Kiev, îl zărise pe peron pe Gleb, care se oferise să-l ducă cu maşina. Doctorul Şura îi însoţi.

În timp ce se apropiau de maşină, doctorul Şura întrebă cu îngrijorare în glas :

— Ce se mai aude cu chestia aia ?

— Ce chestie ? Sapojnikov crezu că era vorba de ceva în legătură cu el.

— Deocamdată nimic, răspunse Gleb şi-l lămuri că se punea la cale înfiinţarea unui laborator special.

Sapojnikov îşi dădu seama că nu prezenta interes pentru ei.

Iar apoi, în maşina aceea oficială, Gleb se întorsese de pe bancheta din faţă şi-i spusese lui Sapojnikov tot ce gîndea despre el, despre motorul lui şi despre ipotezele lui nebuloase.

Fireşte, am putea povesti aici cu ce argumente şi pe ce ton îl executase pe semidoctul Sapojnikov ferocele oponent Gleb. Dar o să ne mărginim la ton.

...Cum îl povăţuise să citească mai atent cărţile alea, fie şi cursurile din facultate, dacă tot nu-l ducea mintea mai sus, şi aşa mai departe... Cum îi sugerase să-şi mai completeze cultura generală, să nu mai discrediteze ştiinţa prin atitudinea lui diletantistă şi nihilistă, şi tot aşa.

Într-un cuvînt, îl hăcuise pe Sapojnikov după bunul plac. Ştim cum se face chestia asta în ştiinţă. Cel ce ridică sabia lasă să se înţeleagă că iritarea lui vine din pierderea zadarnică de timp pentru fleacuri. În realitate, dacă forezi mai adînc, ai să vezi că e o iritare de tot banală.

Dar cine o să recunoască așa ceva ? Nimeni. Proştii au expirat.

Numai că Sapojnikov nu se simțise hăcuit și se întrebase : oare oricine trîntește o idee care nu i-a mai trecut nimănui prin cap e neapărat un Copernic ? Nu, firește. Dar orice, notați, orice idee netrivială trebuie examinată pentru ca nu cumva să ratăm un Copernic. Altfel n-are rost să flecărim despre revoluția tehnico-științifică ; să spunem verde că tot ce ne interesează e prestigiul.

Pentru că știința nu e o cadînă pe care n-o vrea nimeni, căci prea le-a împuiat tuturor urechile cu vaietele ei după virginitate, știința e, în ultimă analiză, „filo-sofia", adică dragoste de înțelepciune, dacă stăm să traducem cuvîntul.

Asta în ceea ce privește tonul.

Cît despre argumentele științifice pe care oponentul le formulase împotriva argumentelor lui Sapojnikov, ele sînt expuse în excelente cursuri universitare și doritorii le pot studia pe îndelete. Numai că în nici un manual nu se spune că o problemă e închisă o dată pentru totdeauna. Nu veți găsi în cărți un asemenea argument.

Oponentul feroce își vărsase tot focul și în sfîrșit se ușurase. Sapojnikov spusese „îhî" și ceruse să fie debarcat undeva în drum. Continuarea acestei discuții Sapojnikov nu și-o putea aminti pentru că nu asistase la ea.

— Nu trebuia să te repezi la el în halul ăsta, spuse doctorul Șura, cînd mașina porni mai departe.

— Să nu ne mai sîcîie toți diletanții cu ideile lor cretine. Vînzoleală gratuită. S-au obrăznicit de tot.

— Mie mi-e milă de el.

— Dar de știință nu ți-e milă ? De mine nu ți-e milă ? Mi-am omorît două zile cu el și doar știi bine că am tensiune și o groază de treburi.

— De tine nu mi-e milă, spuse doctorul Șura. Tu aveai sarcină să execuți un profan, iar el voia ca ideile lui să ne aducă folos.

— Răbdare, spuse oponentul. Ai să mă înțelegi cît de curînd. Ai să te ciocnești tu însuți de el.

Doctorul Șura își scuipă în sîn.

Dar oponentul profețise exact. Doctorul Șura nu avea să scape de duelul cu Sapojnikov. Dar asta nu acum. Despre asta va fi vorba mai încolo.

Iar oponentul, despărțindu-se de doctorul Șura, se duse la el la institut, unde era aproape cel mai mare, se ocupă toată ziua de tot felul de chestii exacte și apoi, noaptea tîrziu, se întoarse acasă, în apartamentul lui, situat vis-à-vis de grădina zoologică. Aprinse lumina în odaie, vru să bea ceai, dar nu bău. Vru să treacă pe la nevastă-sa, care dormea deja în odaia alăturată, dar nu trecu. Vru să dea drumul la radio, dar nu-i dădu drumul. Apoi stinse lumina și se apropie de fereastră. Dincolo de fereastră era noapte și, pe asfaltul luminat, urmele invizibile ale oponentului, care duceau acasă la el. Pe stradă era foarte bine și oponentul se vru deodată acolo, în grădina zoologică,

aproape de morse și de urșii albi care își repezeau boturile să prindă din zbor bucățelele de pîine ce li se aruncau. Dar pentru asta trebuia să aștepte dimineața, or să aștepte îi era aproape cu neputință. Pentru că undeva în noaptea Moscovei hoinărea Sapojnikov, care voise, voise cu totul dezinteresat, ca ideile lui să aducă folos, inclusiv lui, oponentului, iar timpul gonea, gonea, și totul era ireversibil, și oponentul izbucni în plîns — dar ce sens avea ?

— Înfricoșător, spuse oponentul. Toate astea sînt înfricoșătoare... E înfricoșător că am dreptate.

— Gleb, îl strigă nevastă-sa, ai venit ?

— Nu încă, spuse Gleb...

Și cu asta cele două istorii paralele ale vieții lui Sapojnikov — trecut și prezent — se unesc într-una singură și, cum spun muzicanții, de acum orchestra cîntă *tutti*.

Capitolul 27
FERDIPUXUL

Ajunseseră, la vremea lor, celebre spusele unui critic de artă care explica astfel transformarea maimuțelor în bipede : „În clipa aceea, mîinile maimuțelor au simțit că le fuge pămîntul de sub picioare".

Ceva asemănător, în sens figurat, desigur, trăise și Vika, atunci cînd îi răsărise în cale Sapojnikov. I se păruse că, deodată, orizontul

se îndepărtează. E primul semn că omul se depășește, cum se spune, pe sine.

Oricît ar părea de ciudat, Vika semăna oarecum cu Niura. Și, închipuiți-vă, cu Ramona. Dar cu o Ramonă în transcripție pentru ghitară electrică.

Prin ce ? E greu de spus. Prin niște date inițiale, prin specie, dacă vreți. Încolo, totul le despărțea. Educația, evoluția personalității, epoca, într-un cuvînt, stratul din care crescuseră.

Înainte ca în calea ei să fi căzut, împiedicîndu-se, Sapojnikov, viața Vikăi înregistrase, de asemeni, un blocaj.

Știa că e drăguță, așa ceva se știe din copilărie — ți-o spun oamenii, ți-o spune oglinda. Și mai ținuse minte întotdeauna că se născuse în august, da, da, chiar în acel august și că, din luna aceea, există o bombă care într-o bună zi poate aneantiza viața.

Pentru ea, această bombă exista dintotdeauna și de aceea se grăbise să trăiască, se grăbise să se mărite, să divorțeze, să-și însușească o profesie. Se grăbise. Despre existența unui alt fel de viață aflase doar din auzite și nu și-o putea imagina, căci sufletul ei se maturiza la fel de încet ca și cel al Niurei, cu toate că viața cerea viteză, iar fantezia ei nu se deșteptase încă, nu se produsese iluminarea. Împrejur — fapte, fapte învălmășindu-se în vîrtejuri, fapte ce nu-ți îngăduie să întrevezi viitorul, dacă nu simți torentul ce dă naștere acestor vîrtejuri, făcîndu-le să se ciocnească și purtîndu-le apoi

la vale. Așadar, dacă ți se spune că ești frumoasă și dorită, trebuie să te grăbești să trăiești, altminteri ai să îmbătrînești și ai să ajungi urîtă și nedorită, e mai bine să eviți legăturile serioase și să nu dai ascultare glasului aceluia intim care-ți spune că nașterea nu poate fi grăbită și că un boboc deschis cu mîna nu e încă o floare, dar e deja un cadavru, că trebuie trăit cu viteza ierbii și în ritmul inimii.

...Frunzele mai erau încă verzi, cînd Sapojnikov o întîlnise, recunoscînd-o cu greu, după surîsul acela lent, întocmai ca al Niurei, și inima îi înghețase cînd își dăduse seama pe cine pierduse în viață, de cine îl îndepărtase timpul, împingîndu-l cu douăzeci de ani înainte, în trecut față de cei douăzeci și cinci de ani ai ei. El, Sapojnikov, avea 45 de ani, nici o secundă mai puțin.

— Asta mă neliniștește, spusese Sapojnikov. Nimic altceva. Douăzeci de ani diferență ! Te-ai gîndit la asta ?

— Te iubesc, spusese Vika.

— Gîndește-te... Peste cinci ani, tu o să ai treizeci, iar eu cincizeci. Într-o bună zi ai să te trezești și ai să-mi jezi jinții în pajar, spuse Sapojnikov, molfăind cuvintele.

— Te iubesc, spusese Vika.

— Vika... Vika... spusese Sapojnikov. Ești leoarcă. Ce ploaie... ce ploaie, dumnezeule... și ce mireasmă... Frunzele, frunzele miros așa...

— Te iubesc, spusese Vika.

Și cînd ea închise ochii, Sapojnikov îi inspiră răsuflarea.

Dar Vika ? Ce era cu Vika ?

Ciudată chestie. Atît în viața de zi cu zi, cît și, desigur, în literatură, mulți au observat că, dacă doi oameni se simt atrași unul spre altul, întîmplarea face să se întîlnească mereu, ba în metrou, ba în piață, ba aiurea. Iar dacă atracția nu există, nu se întîlnesc. Explicați, dacă puteți, chestia asta. Noi nu ne încumetăm.

Pe Sapojnikov îl urmărea o senzație din copilărie, o senzație care trăise în el mereu, dar despre care nu povestise nimănui, pentru că nu izbutea să-i discearnă natura reală. Fiți atenți. Ori de cîte ori se apropia de mare, de un rîu sau de un lac și zărea legănîndu-se pe valuri vreo barcă acostată la mal, intra parcă el însuși în tangaj, inima i se dilata la suflarea misterului și a presimțirilor. Se instala în barcă și, cu mîna, o depărta ușor de mal. Lanțurile și strapazanele scrîșneau, și toate sunetele erau puternice și încărcate de taină, ca o șoaptă ce ar răsuna doar pentru tine, rămînînd neauzită de cei din jur. Și Sapojnikov „naviga" în barca acostată : erau clipele cele mai frumoase. Apoi desprindea barca de mal și vîslea pe apele slobode ale lacului, ale rîului, ale mării, vîslea, vîslea și deodată i se făcea lehamite, nu găsea în deplasarea aceea nici un haz și nu pricepea ce se întîmplă. Pe vremea aceea încă nu înțelesese că, instalîndu-se în barca acostată, era stăpînit de gîndul de a naviga spre o altă viață, iar cînd desprindea barca de mal se vădea că de fapt nu face altceva decît să plutească spre alt loc. Aceeași viață, numai că era mai strîmt

și apă multă. Program terestru și program cosmic : arunci în strat semințe de morcov și din ele cresc morcovi. De stratul acela depinde cum va fi morcovul, firav sau zdravăn, dar el nu poate transforma morcovul într-o altă legumă. Numai universul poate face așa ceva, și Pămîntul e doar o părticică din univers. Altfel de ce își înalță omul, de veacuri, privirea spre stele, simțind că ele înseamnă ceva pentru el și căznindu-se să afle ce anume înseamnă, și neizbutind ? Așa și în dragoste. Totul începe ca o presimțire a unui alt program vital, se destramă în monotonie și sfîrșește în lehamite, în regretul desprinderii de mal. Și omul își ridică, trist, privirea spre astre, întrebîndu-se cînd anume, în ce clipă obscură a pierdut contactul cu programul stelar, tocînd zadarnic cu vîslele apele sărate sau dulci. Și așteaptă un răspuns. Dar tristețea e mai puternică decît nedumerirea și, de fiecare dată cînd presimțirea renaște, omul se îndreaptă din nou spre mal, de parcă ar voi să-și reamintească ceva, și toate lacurile sînt pentru el pure, chiar dacă sînt numai iazuri pe care plutesc frunze de anul trecut și foițe de hîrtie în care au fost odată caramele, și pe mal huruie tramvaie, și ferestrele caselor din împrejurimi se trîntesc primăvăratic, deoarece calea cosmică a vieții n-are nevoie de altceva, decît de doi copaci undeva pe țărm și o barcă legănîndu-se pe ape. Și mai trebuie să înmărmurești, așa cum înmărmurise Sapojnikov, care, după ce se extrăsese din mașina lui Gleb, străbătuse pe jos jumătate din Moscova, ajungînd, în derivă, pe malul lacului, unde o văzuse pe Vika urcînd

în barcă. Văzuse cum urcă în barcă femeia iubită. Și straniul destin al oamenilor ce se simt atrași unul spre altul îl făcuse să prindă momentul cînd Vika făcuse pasul acela de pe țărm în barca ce se legăna și se așezase pe scîndura udă. Dumnezeule ! Ulterior încercase să-și alunge din memorie imaginea aceea, dar ea se încăpățîna să rămînă.

Iar Vika își trecuse palma prin unde, apoi și-o trecuse peste obraji — ca să-și răcorească fața ? ca să-și încălzească palma ? — apoi își coborîse mîinile pe bordurile bărcii și rămăsese așa, cu brațele desfăcute, de parcă ar fi așteptat pe cineva. Sapojnikov o privise fără să se apropie. O privise îndelung. Apoi, în gînd, îi întinsese brațul, ajutînd-o să revină pe mal. Făcuse acest lucru pentru că voia s-o mai vadă o dată făcînd pasul acela. Singură cu sine fusese alta, atît de dulce... Dar pe mal își netezise fusta și devenise deodată ușor rigidă.

Ce femeie nu zăbovește în fața oglinzii ? Vika nu zăbovea. Pentru ca fetița ce trăia într-însa să arate bine, era suficient să vrea să arate bine și Vika rîdea fără a-și mijі ochii. Trecea prin lume însoțită parcă de tropotul neauzit al unui murg. De o strigai, se întorcea ca o amazoană ce și-ar fi încordat, în plin salt, arcul. Ai fi zis că, încă o clipă și — cal și călăreț — se vor precipita în prăpastie.

Purta libertate în ea. Și mai purta în ea o eroare.

...Iar ceasul ticăia — săptămîni, luni, ani. Era o femeie în plină floare Vika, dar se îndepărta tot mai mult de făgașul pe care i-l hărăzise firea.

Mai iute ! Mai repede ! Să se afirme, să se realizeze. Chiar dacă se abate din drum, numai să se elibereze, trufașă, pînă la capăt. Nimeni nu vedea încă, nimeni nu știa încă, dar tragedia amazoanei începuse.

Și nu numai a ei.

Pentru că în loc să caute comuniunea, ei căutau înstrăinarea.

Dunaevii aveau oaspeți.

Lucrurile decurgeau astfel nu de azi de ieri. Cînd Sapojnikov avea mai mult de un musafir, alerga la Niura.

— Niura, să vezi...

— Lasă, mai bine dă fuga la piață... (Îi spunea apoi de-a fir-a-păr ce să ia și la ce preț, după sezon). Cîți sînt ?

De data asta nu erau atît de mulți, totuși cîțiva se adunaseră, de vreme ce fură nevoiți să împrumute două scaune din apartamentul de vis-à-vis, deranjînd-o pe Alexandra Lvovna de la contabilitate. Și încă oaspeți de soi : trei : un profesor cu asistentul lui și un fizician tinerel, pe nume Tolea, dar cu ochelari, iar de la slujbă de la Sapojnikov doi, pe ăștia Niura îi știa, tot niște păsări călătoare — Ghenka Frolov și Viktor Amazaspovici Vartanov, un armean care însă vorbea fără accent, ca un rus sadea, și o tînără femeie în tandem cu nu se știa cine.

— Vika, spuse femeia.

— Văd, spuse Niura.

— Pe la noi crește o plantă cu numele ăsta, explică Dunaev pentru cazul că Vika s-ar fi simțit luată peste picior. Din familia papilonaceelor. Are un caliciu alcătuit din cinci sepale și rădăcini adînci. Foarte folositoare...

— Interesant, zîmbi politicos Vika.

— E ultimul lucru pe care l-am învățat de la unchiul lui Sapojnikov, adăugă Dunaev. Sapojnikov, fă onorurile !

Vika surîse lent și trecu în camera de zi, cu bărbia ușor smucită în sus. Sapojnikov se ridică, apoi se așeză din nou. Tolea se sculă de pe scaunul alăturat, oferindu-i-l Vikăi. Sapojnikov se liniști.

— E clar, spuse Niura, care urmărise din antreu toată mișcarea. Sapojnikov o să declanșeze numaidecît războiul.

— De ce ? se îndoi Dunaev. Poate că rezistă...

— Fata e frumoasă de pică.

Cuvîntul „ferdipux“ se zămisli sub zvon de spade, în cursul unei dispute feroce dintre Sapojnikov și Frolov. Firește, întreaga societate își dădu seama că sămînța discordiei era perechea Gleb-Vika. Iar profesorul — pe post de arbitru, doar fluierul îi mai lipsea.

Gleb venise pentru că venise Filidorov ; Filidorov venise pentru că venise Tolea ; Tolea venise pentru că-l rugase Vika, Vika, o ziaristă somată să smulgă un interviu de la niște oameni de știință interesanți. Gleb se simțea ca un nap pe care șoricelul acesta drăguț izbutise în cele din urmă să-l smulgă din pămînt. Pentru întîia oară se afla într-o companie care nu se întrunise de dragul lui... Fuma pipă „PUENTE ORO“, burdușită cu tutun „CAPTAIN'S“, și nu se simțea defel comod fără suita care, de

obicei, făcea în locul lui corvezile. Da, Vika îl lăsase fără suită, așa că era silit să demonstreze de unul singur că regele nu e gol. Dar nu în această companie !

Și Vika se simțea zgîndărită de Gleb. Numai că nu izbutea să priceapă de ce. Înalt și frumos, dar nespus de străin, acest Gleb. Uitîndu-se la el, avea senzația că, trecînd călare, în galop ușor, pe șoseaua goală, își aruncase preț de o clipă, privirea prin parbrizul unei „Volgi" ce trecea în goană, că zburaseră unul în întîmpinarea celuilalt cu viteză nebună, pierzîndu-se apoi în direcții opuse.

Vika și Gleb schimbau priviri reci peste capul lui Sapojnikov și toți își dădeau seama că, oricît ar fi fost de caraghios, între acești doi oameni se dădea o bătălie pentru sufletul lui Sapojnikov.

Gleb își studia unghiile, aidoma unui personaj negativ dintr-un policier. Și-l tot aproba din cap pe Frolov, pe care acest sprijin îl umilea, de parcă Gleb l-ar fi bătut protector pe umăr. Vika nota opiniile lui Sapojnikov și pe ale lui Gleb nu le nota. Filidorov și Vartanov, ambii cu sprîncenele mult ridicate, ședeau fiecare la cîte un capăt al canapelei, sprijiniți de sulurile tapițate. Iar Tolea zîmbea, tot răsucindu-și capul ba spre Sapojnikov, ba spre Filidorov, ca la o logodnă. Niura intra și ieșea, aruncînd cîte o vorbă care se potrivea ca nuca-n perete, dar glasurile bărbaților se înmuiau deodată. În momentele acelea, Vika renunța să mai noteze, încercînd să priceapă cum îi reușea Niurei chestia asta. Iar Dunaev rîdea.

Poftim psihologie.

Astăzi există psihologie în inginering și psihologie socială și cîte alte ramificații, dar ce psihologie era asta, cînd la un capăt al eșichierului se instalase Vika, la altul Niura, iar ceilalți nu făceau decît să se tot regrupeze ?

Dinadins n-am vorbit pînă acum de psihologia lui Sapojnikov, pentru că ne e rușine.

În loc să-i stea mintea la motorul ăla, el suferea pentru că peste un ceas-două Vika va fi plecat. Cînd se gîndea la asta, simțea o durere în șira spinării, iar cînd nu se gîndea — durerea se pornea din nou. Atunci o văzuse pe Vika urcînd în barca aceea legănată de ape.

Pe Gleb îl irita zarva pe care Vika plănuia s-o ridice în jurul lui Sapojnikov. E limpede, se gîndise la început, începe bîlciul : presă, dezbateri, e Sapojnikov martir sau ba, ce poziție trebuie să adopte societatea : să se bată pentru motorul lui sau să-l dea naibii la arhivă. Lui Gleb toate astea nu-i spuneau nimic. Inventatorii sînt o seminție besmetică și unui cercetător serios i se face greață de haos. Numai că lucrurile luaseră cu totul altă întorsătură.

Un combatant mai înfipt, unul Frolov, fost strungar, vădit ofuscat de discuția care, după opinia lui Gleb, îl depășea total, coborî colocviul pe terenul generalităților, unde se înfruntă anarhic ambițiile și concretul n-are acces. Ghenka era scandalizat de ideea, ce se insinuase în cursul discuției, că, pasămite, există oameni obișnuiți și oameni neobișnuiți. El, Ghenka, Vartanov și gazdele, Dunaevii, ar fi, în această optică, oameni obișnuiți, în vreme ce domnii

profesori cu secundanţii lor ar fi, vezi doamne, neobişnuiţi. Vika nu intra la socoteală, ea era o neanderthaliană şi atît.

— Creaţie, creaţie... Creaţia e să nu dai rasol, spuse Ghenka. Lucrează conştiincios şi munca o să fie creaţie. Conştiinţă — asta înseamnă creaţie.

— Just, aprobă Gleb.

Ghenka o cam băgă pe mînecă. Simţea cu stomacul, cu pielea, cu toate fibrele sufletului, cum se spunea odinioară, că un sprijin venit din partea aceea nu putea decît să pîngărească tot ce avea el de spus.

Conştiinţa e vorbă mare, iar asociată cu munca — de două ori mai mare. Totul e să se stabilească ce trebuie înţeles prin muncă. Ghenka n-ar fi ştiut explica de ce nu putea face front comun cu Gleb, dar ştia sigur că nu putea. Şi, în plus, habar n-avea unde era, în acest dispozitiv, locul lui Sapojnikov.

— Ghena, spuse Sapojnikov, tu pe ce stai ?

— Cum pe ce ?

— Stai pe un scaun, nu ?

— Stau.

— Şi cine l-a făcut ?

— Fabrica de mobilă. Un meşter. Şi ce-i cu asta ?

— L-a făcut, sublinie Sapojnikov. Dar de născocit, cine l-a născocit ?

— Păi e totuna, rînji Ghenka. După tine, scaunul n-are nimic comun cu creaţia. Da, au ba ?

— Uite : eu lucrez la fabrica de sticlă şi fac un pahar. Îl fac bine. Asta-i meserie, pricepi ?

spuse Sapojnikov. Dar cînd iau un strop de topitură şi, trimiţînd aer în suflător, mă gîndesc totodată ce se poate face din balonul acela, asta, domnule, e creaţie ! E clar ? În primul caz planific, ştiu totul dinainte despre paharul acela, în vreme ce în al doilea caz descopăr pe parcurs. E clar ? Înainte de a proiecta, trebuie să descoperi.

Cuvîntul „ferdipux“ se născu sub zvon de spade, în marea dispută dintre Sapojnikov şi Frolov.

Gleb asculta încordat şi toţi îşi dădură seama că, în sfîrşit, căpăta ce merita, că, adică, era la colţ şi încasa.

Şi el n-avea ce face. Nu putea nici pleca, pentru că toţi şi-ar fi dat seama de ce a făcut-o, nu se putea nici angaja în discuţie, pentru că nu voia nici să se situeze pe acelaşi plan cu Ghenka, nici să-i ordone să tacă : în disputa aceea nu existau şefi. Nu-i rămînea decît să aştepte ca Sapojnikov, cu logica lui tîmpă, ori să alunece pe parchetul lustruit al publicisticii ieftine, moment cînd se putea insinua că practică un mod de a gîndi periculos, ori să stîrnească sociofuria stihinică a lui Frolov.

Dar deocamdată nu se întîmpla nici una, nici alta şi Sapojnikov nu lăsa discuţia să coboare la cota „da' tu cine eşti ?“ şi „parcă voi sînteţi mai breji !“

Prin vocabula „ferdipux“ Sapojnikov propuse să se înlocuiască cuvîntul „creaţie“, deoarece acesta din urmă îşi pierdea încetul cu încetul orice sens, resimţindu-se doar ca un titlu

de prestigiu. Ferească Dumnezeu să spui despre o inițiativă că nu e creatoare, înseamnă să-i ofuschezi pe toți cei ce o cultivă și să-i îndepărtezi pe toți cei ce ar vrea să i se alăture.

Așa că Sapojnikov propuse să fie înlocuit cuvîntul „creație" prin vocabula „ferdipux", tocmai pentru că avea o rezonanță vădit rebarbativă. Pentru ca oricine nu știe sau nu vrea să facă ceva fără un plan prealabil să nu se lase sedus de acel ceva numai de dragul condiției de „creator". Cred și eu. Una e să spui despre cineva că face o muncă de creație și cu totul altceva să susții în auzul tuturor că-i dă cu ferdipuxul. Cui i-ar face plăcere așa ceva? Lui Frolov nu i-ar fi făcut plăcere, drept care chipul i se înăcri deodată.

Dar Sapojnikov, care toată viața fusese pe drumuri, fără să fi ajuns vreodată undeva, nu-i dădu șansa să se supere și declară că lui îi convenea de minune ca toată lumea să afle că se ocupă cu ferdipuxul, numai să nu se confunde saltul în necunoscut cu aterizarea la punct fix. Și că societatea are nevoie atît de meseriași, cît și de ferdipucși, iar dacă Frolov strîmbă din nas la auzul titlului cîndva măreț, astăzi decolorat și umilitor, de „meseriaș", adică de om care-și cunoaște treaba la perfecție și știe să facă un lucru folositor, ei bine, el Sapojnikov, renunță de bună voie la prestigiosul apelativ de „creator", adică de om în fața căruia se află nu un proiect parafat, ci un orizont care se retrage, și consimte să fie ferdipux, atîta vreme cît cuvîntul „creație" atrage tot felul de nechemați într-o operă socialmente necesară.

— De fapt, tu împotriva cui te ridici, totuși, Sapojnikov? întrebă Gleb și începu să aștepte, demonstrativ, răspunsul.

— Eu nu sînt împotrivă, sînt pentru, spuse Sapojnikov. Sînt pentru meserie și pentru ferdipux.

— Meserie înseamnă standard. Și standardul ne repugnă. Noi combatem standardul, spuse Gleb.

— Groaznic. Ar fi groaznic dacă ați avea cîștig de cauză. Dar eu cred că n-o să aveți. Standardul e o uriașă cucerire a tehnologiei. Vreau să cer prin telefon să mi se aducă la domiciliu un televizor „Electron", căruia să-i dau drumul ca să văd un meci de box în care Cassius Clay îl face biftec pe Frazier, deoarece Cassius Clay e ferdipux, iar Frazier execută un program și se lasă mereu prins pe picior greșit, vreau, zic, să mi se aducă acest aparat, iar nu să-l apuc de braț pe tînărul vînzător șoptindu-i fierbinte la ureche să-mi monteze pe șperț un televizor „Electron", dar nu așa gras, ci mai de post și înzestrat cu materie cenușie.

— Și dacă strungarului i se face lehamite să tot toarne la piulițe după desen? întrebă Gleb, căutînd un aliat în Ghenka. Atunci ce te faci? Adică dacă i se urăște să mai lucreze cu brațele și vrea să lucreze cu mintea? Ce te faci atunci?

— În primul rînd, nu există meseriaș care să nu lucreze cu mintea. Tu, Gleb, nu știi, pentru că pur și simplu n-ai încercat. Nu confunda standardul cu monotonia. Iar dacă i se urăște cu monotonia, n-are decît să născocească un

mijloc de a face, în același răstimp, două piulițe în loc de una, ori un automat pentru strunjit piulițe, ori o piesă care să suplinească piulița îndeobște. Adică să devină ferdipux.

— Eu nu vreau să devin ferdipux, spuse Frolov. Vreau să strunjesc piulițe. Și monotonia îmi place. E sedativă.

— Atunci care-i subiectul discuției ? întrebă Sapojnikov. Știam doar, Ghena, că n-ai nici un chef să te faci ferdipux. Dar tu, ca și Gleb, din rațiuni care-mi scapă, susții că în știință și artă...

— Ba eu nu susțin nimic... spuse Frolov sfidător. De ce mă vîri în aceeași oală cu Gleb ? Eu vorbeam despre conștiință.

Textul fusese, așadar, spus. Nu de Sapojnikov, dar fusese spus : în aceeași oală.

Gleb se ridică, se apropie de Sapojnikov și îl privi în ochi.

— Ești nebun, Sapojnikov, spuse.

— Am mai auzit chestia asta, replică Sapojnikov. Sînt un bei algerian și am un neg chiar la rădăcina nasului.

— De ce lovești oamenii ?

— N-ai înțeles nimic, Gleb, spuse Frolov. Noi înșine ne lovim de el ca de o piatră din caldarîm... Amîndouă sînt de preț : și meseria, și ferdipuxul. Totul e să nu le încurci, pentru că atunci tot ce ai face ar fi gol pe dinăuntru. Sapojnikov este un ferdipux, asta e sigur. Am dreptate, Sapojnikov ?

— Nu-mi sufla replica, băiețaș, spuse Sapojnikov. Apoi izbucni în rîs, făcu un pas de balerină în mijlocul odăii, închise ochii și se prăbuși pe covor.

— Surprizele sînt bune cu măsură, comentă Gleb.

Frolov se repezi să-l ridice, dar Gleb îl opri.

— Lasă-l, spuse. Chemați salvarea. Repede. Un infarct, pesemne.

Degetul lui Vartanov nu nimerea orificiile de pe disc, dădea mereu pe de lături.

— Ca să vezi, ferdipux... spuse Filidorov, care în decursul dezbaterii nu suflase o vorbă și stătuse atît de cuminte în colțul lui, încît încetul cu încetul fusese uitat, deși la început mai toți se străduiseră să-i atragă atenția și să-i placă.

— Uh, proștilor ! strigă în sfîrșit Niura. Nu vedeți că îi e milă de oameni ? Nu vedeți ? Și răcni furioasă : Sapojnikov !

Capitolul 28
LEDUM PALUSTRE

Nimeni nu știe cum s-au petrecut în realitate lucrurile, dar iată ce se povestește : merge un om pe stradă, merge, merge și deodată — buf ! — cade. Lumea aleargă din toate părțile, se uită la el — nu era el. Cum era înainte de a fi căzut nu știa nimeni, firește. Merge omul pe stradă, merge, cade, și, cînd oamenii se uită — nu mai e el. În fine, hîr-mîr, tura-vura, tranca-fleanca, pînă la urmă cineva îl ridică de jos și-i dă ghes.

Merge. Se pornește, ca o roată. Și redevine el însuși. Un ins absolut anodin.

Vika îi spuse lui Sapojnikov :

— Ce tot îmi torni, domnule, la năzbîtii ? Cine era tipul ăla ?

— Care ?

— Cel căzut.

— Mț. Nu-ți spun.

— Nu serios, cine era ?

— Eu.

— Și celălalt, care l-a ridicat ?

— Tot eu, spuse Sapojnikov. Odată, un taur rănit a căzut pe gheață și și-a umplut fruntea de sînge. Tot eu eram. Iar odată am bătut din aripi, am sărit pe gard și am început să strig cucurigu. Tot eu eram.

— Ești foarte sensibil, Sapojnikov.

— Nu, contestă el. Sînt meditativ.

— Nu-i nimic, totul o să fie bine, spuse Vika. Ieși tu la liman.

Pe pervaz era o vază de cristal în formă de clopot. Vika slobozi în ea niște smicele și turnă apă. Două zile stătură acolo ca o mătură, dar a treia zi din mătura aceea explodară flori roz.

Sapojnikov tocmai voia să-i spună că uite, domnule, niște nuiele uscate, dar dacă le pui într-o vază și torni apă, și alte chestii de-astea, însă abia deschise gura și ea îl ghici.

— Gîndești în imagini, spuse. Nu ești inginer, ești un fel de Belinski.

— Sînt un scai rupt de pe marginea șanțului, se defini Sapojnikov. Sînt Hagi Murat. Tocmai bun de pus într-o vază de cristal. N-am

voie nimic : să mă mișc nu, să beau nu, să fumez nu...

— Te rog fără vulgarități.

— Ce te zburlești ? N-am suflat o vorbă despre femei.

— Te cunosc eu.

— Vezi că am dreptate ? Să fumez nu, să trec la vulgarități nu... Ascultă, spuse Sapojnikov, astăzi am visat o stradă. Era vară și, pe asfaltul străzii, — roiuri de fetișcane ochioase, în minijupe, cu genunchii goi...

— Respingător, spuse Vika.

— Păi și tu ești la fel.

— Aș pune mitraliera pe ele.

— Nu ți-ar fi milă ?

— Mi-ar fi, spuse ea.

Sapojnikov dădu brusc pătura la o parte și sări pe dușumeaua rece. Nimic. Era teafăr.

Vika strigă :

— Ce faci, omule ?

Sapojnikov stătea pe parchet și picioarele îi tremurau.

— Ești nebun, spuse Vika. Ești complet...

Sapojnikov se bătu cu palmele peste pulpe.

— Ia te uită ce păr... spuse.

Vika zbură afară din încăpere.

— Nu te supăra ! strigă în urmă-i Sapojnikov. Și vulgaritățile-s bune la ceva...

Ușa de la intrare se trînti cu zgomot.

— O, liniște, ești cea mai frumoasă muzică pe care mi-a fost dat s-o aud ! spuse Sapojnikov și, sprijinindu-se de pereți, ieși în antreu, unde, lîngă frigider, avea o halteră. Mai bine mori

în picioare, decît să trăiești în genunchi! declamă el și se aplecă după halteră.

În clipa aceea, îi căzură în spinare întîi mătura, apoi un sul cu proiecte. I se părură foarte grele. Le înghesui îndărăt, în colț. Preț de o clipă se odihni. Apoi smulse de jos haltera, o ținu cîteva secunde deasupra capului și o coborî cu grijă pe dușumea.

Nu se întîmplă nimic.

— Măi să fie, spuse Sapojnikov și o mai ridică o dată.

Apoi se tîrî îndărăt în odaie și se așeză pe marginea patului. În pieptul lui gîlgîia și se zbătea, dînd din aripi, un cocoș cu gîtlejul proaspăt retezat.

— Mă doare, spuse cu glas plîngăreț Sapojnikov, dar nimeni nu-l auzi. La urma urmei naiba s-o ia! Ce, parcă înainte nu m-a durut? Mai bine să mă doară de la haltere...

Se ridică, luă totul de la început și sudoarea îi șiroi, bogată, pe chip, și lacrimile îi șiroiră pe obraji, iar pe stradă prinseră a zdrăngăni timid primele ghitare, nu-i nimic, în curînd aveau să răsune cu adevărat, vine vara. Și atunci își dădu seama că stătea în genunchi în fața halterei aceleia.

— Nu... își spuse Sapojnikov cu glas tare. De ce să mori în picioare? Mai bine să trăiești în picioare, decît să mori în genunchi. Dacă nu mor acum, am să trăiesc, ce naiba!

Apoi se tîrî pînă la pat, se întinse pe el și începu să respire cu grijă.

— Ar fi cazul să mă las de fumat, spuse.

În clipa aceea se auzi cheia răsucindu-se în broască și Vika intră.

— Te-ai răcorit? o întrebă Sapojnikov plin de compasiune.

— Pur și simplu îmi plesnește capul din cauza ta.

— Sînt un om singur, spuse Sapojnikov.

— Ei, nu, hotărî ea. Înainte de a muri, mai avem nițel de trăit, Sapojnikov. Și tu, și eu.

Observase și înainte că îi încercau, deodată, aceleași gînduri dar nu știa că lucrul acesta se întîmplă și la distanță.

— Mi s-a mai întîmplat o chestie de-asta, spuse Sapojnikov.

I se întîmplaseră mai multe.

Vika îl întrerupse.

— Mi s-a spus că ai făcut și un infarct din cauza mea.

— Sînt niște bieți romantici.

Ea pufni batjocoritoare, iar Sapojnikov, ca s-o mîngîie și s-o desprindă din vălmășagul lumii, spuse:

— După mintea lor, nu-i iubire adevărată cea care nu produce măcar un infarct sau, și mai bine, un cadavru. Ca să aibă ei ce bîrfi cînd bat palierele cu limba de-un cot.

— Și dacă ești cinic? întrebă ea.

— Exclus, spuse Sapojnikov, sînt mecanic.

— În orice caz, le cam pui oamenilor creierii pe moațe.

— Asta așa-i.

— Și totuși, de ce ai făcut infarct?

— Se poate, tovarăși?! făcu Sapojnikov. Medicina însăși s-a dat bătută și tu ai vrea

să știu eu ? Dar am făcut oare infarct ? Poate că n-am făcut nici un infarct !

— Te porți îngrozitor cu femeile.

— Da, admise Sapojnikov. Ce-i drept e drept. Cu toate că nu-i adevărat.

— Atunci ce-ți veni să-mi faci declarații de dragoste ? De unde știu eu că nu le faci în fiecare seară ?

— Doamne ! spuse Sapojnikov. Păi dac-aș putea în fiecare seară, fii sigură că aș face-o ! Numai că nu pot. Dacă aș putea n-aș fi Sapojnikov, ci Dumnezeu tatăl.

Vika se smiorcăi puțin, apoi spuse :

— Te iert.

În clipa aceea intră Niura și Vika hotărî :

— Totuși, să-i lăsăm viața.

— Fie, spuse Niura. Treacă de la mine.

— Cred că o să vă facă încă multe zile fripte.

— Sapojnikov, spuse Niura, de ce jignești fata ?

— Eu l-am jignit pe el.

— Nu fi necăjită, o consolă Niura. Fetele cărora le face el declarații de dragoste au, toate, noroc la măritiș.

— Tocmai asta-i îngrozitor, spuse Vika. Am plecat. Liftul vostru de marfă merge ? Ador lifturile de marfă.

— De ce, Vika ? întrebă Sapojnikov. Ești dulap ?

— Pentru că sînt automate, spuse Vika. Ușile se deschid singure.

— Toți se dau în vînt după chestia asta, zise Niura și ieși s-o conducă.

Apoi se auzi liftul pornind și Niura se întoarse.

— Mai citește și tu niște literaturică.

Sapojnikov citi.

Gata cu toamna și iarna. Finis. Venise vara.

Îmbăiat ziua în sudoare, omul respira noaptea vaporii de benzină ai orașului. Muncea pentru glorie și pentru bani, bea mahorcă și depășea planurile, se certa cu șefii și cu nevasta, era asurzit de mașini și de propriu-i temperament, se ducea la cinema și urla „Gool !“ pe stadioane și în fața televizoarelor, cultiva flori pe balcon și creștea cobai în borcane, cumpăra lumînări și ceramică, stampe și mobilă veche, pantofi franțuzești și costume de baie japoneze, căuta odăițe discrete pentru exerciții de amor și se temea de dragoste mai rău ca de foame. Natalitatea scădea, suprapopulația creștea. Unii cu ochii spre răsărit, alții cu ochii spre apus, se uitau la făină și vedeau slănină, binele și răul dansau cadril, pentru pace se lupta cu armele, în vreme ce războiul se insinua în spirite, purtat de piuitul tranzistoarelor. Se năștea o nouă epocă, al cărei miez oamenii încercau să-l dibuiască luîndu-se după semne aleatorii.

Mai mult ca sigur că, în toate timpurile, de la sublim la ridicol n-a fost decît un pas, dar Sapojnikov nu trăise în alte timpuri și bătrînescul „odinioară era mai bine“ suna pentru el ca o ofertă de capitulare. Era departe de a crede că drumul prin haos era presărat cu lozuri cîștigătoare.

Peste două luni, plecă la Ialta.

Pe țărm, cu brațele încrucișate, bătrîni purtînd chiloți de sport și chipie așijderea. Sprijinindu-se de balustrada ruginită, o puștoaică purtată la cursuri de balet făcea „battement"-uri. O altă puștoaică, urîtă, se strîngea la pieptul maică-si, o femeie urîtă, și repeta întruna : „vreau și eu, vreau și eu"... O, cît avea să sufere în viață ! Pe plajă se preumbla un individ cu un chipiu alb, pus pe-o ureche, de sub care răzbăteau niște cîrlionți cărunți. Individul își rotea necontenit umerii. Ai fi zis că acuș-acuș o să facă un gest provocator de sportiv. Dar nu făcea nimic. Această expoziție de trupuri macerate de viața în spațiu închis era monstruoasă. Pe cheiul pietruit se dezlănțuise un bătrînel nud. Alerga, făcea genuflexiuni, își agita brațele, sărea ca o maimuță, își ridica palmele spre soare. Pe un fel de pat de scînduri ședea, cu genunchii rășchirați, o babă enormă. O alta, cu ochelari, își saluta prietena printr-un gest războinic. Toate astea aminteau o casă de nebuni.

— Pis, pis... se auzi din spate glasul unei femei care se chinuia să hrănească un motănel. Hai, bea... Bea lapte, drăcușor împielițat ce ești. Na, linge degetul, răzgîilă... Ar trebui să-l duc la cantină... Unde-o fi mă-sa, arde-o-ar focul ?

— Se teme de noi, spuse Sapojnikov, cutremurat la gîndul că semăna cu pisicul acela ud, și părăsi plaja.

Noaptea plouă cu grindină. Sub cerdac mieună pisicul acela. Iar dimineața, marea aruncă pe țărm un delfin mort. Înnotătoarea lui ținteа, încremenită, cerul însorit, în trup i se căsca o rană sîngerîndă, avea ochii închiși și era greu. O muscă enormă încerca, fără să izbutească din pricina vîntului, să se așeze pe buza lui hlizită.

La micul dejun li se serviră cremvurști cu piure de cartofi, griș cu lapte și morcov ras. Seara aveau film : „Dragoste de mamă", indian, două serii. Sapojnikov îl văzuse : se cînta asiduu.

Pe terasă se preumbla neobosit un balerin într-un chimono de culoarea sîngelui, pe care erau brodate, în față și în spate, două hieroglife mari, albe. Chiparoși, chiparoși. Marea era azurie și — cum scria într-o compunere o fetiță din Cehov — mare. Era într-adevăr mare, dar se izbea cu buza de orizontul căzut. În orizontul căzut al acestui Sapojnikov, un om fără perspectivă.

— După mine, criticul e un individ care n-are curajul să-și verifice rețetele pe propria-i piele, declară Sapojnikov.

— Așa să fi spus de prima dată, pară Nelea. Fără „domnișoară, nu știți cît e ceasul ?".

— Cît e ceasul ? Opt și un sfert. Trebuie să înceapă filmul. „Dragoste de mamă". Două serii.

— Ține minte că nu obișnuiesc să merg la film cu oricine.

— Ascultă, maimuțico, spuse Sapojnikov. Te găsesc prea deșteaptă. Nu-ți vine greu ?

— În treacăt fie spus, nu-s mai proastă ca tine.

— Asta-i sigur, admise Sapojnikov. Ca să găsești unul mai prost ca mine, trebuie să cauți.

Hai s-o dăm pe chestii mai la îndemînă, că altfel încurcăm borcanele. Spune-mi, bunăoară : e verosimil să existe o piesă alcătuită nu din eroi, ci din oameni de pe stradă ?

— Ar trebui să trăim mai dezinvolt, mult mai dezinvolt, spuse Nelea.

— Știu, spuse Sapojnikov. Dar cum se atinge performanța asta ?

— Ha-ha, făcu Nelea. E cazul să atîrnăm lămpașu-n cui : nu-i rost de pricopseală.

— Mîine ne luăm și noi chipie albe. Altfel or să ni se topească bunătate de creieri.

— Sînt suplă, spuse ea. O să-mi vină bine. Știi, am o dispoziție care cere muzică.

În spatele lor cineva chicoti. Sapojnikov se întoarse și întîlni privirea unui bărbat care avea aerul de mitocan al unui recitator balnear. Unde vrei și unde nu vrei dai peste recitatori din ăștia, cu mutre sătule și insinuante. Cel mai mult le place să recite din Prévert : „O rază plonjă pe pervaz, amintindu-mi de tine, Marie". În genul ăsta. Și cucoanele trecute se simt în al nouălea cer. Iar tipul o dă numaidecît pe Pasternak, după care le recită din Avercenko. Despre proști.

— Mă cred o smintită, dar eu nu sînt o smintită.

Sapojnikov îi luă mîna într-a lui și spuse, destul de tare :

— Lasă, maimuțico... Pînă s-ajungă la tine, mai au de crescut, nu glumă. În fond nu-s decît niște lecturiști. Pe cînd tu ești o mică fiară. Ei trăiesc cu mintea altora, tu cu mintea ta. Ești un diamant neșlefuit. Iar ei sînt dați de-a

dura ca niște pietre de pe prund. Tot ce mai poți face e să împrejmuiești cu ei un scuar.

După care unii oameni începură să se poarte cu Sapojnikov rău, iar alții bine. Și, firește, lui îi plăcură aceștia din urmă. În chip deosebit îi plăcu spinarea unui unchieș care, deși nu se întorsese nici pentru o clipă, ascultase cu vădită aprobare mica lui tiradă.

În cele din urmă se întoarse. Era profesorul Filidorov.

Capitolul 29
MOTANUL DE LUT

Profesorului Filidorov nu-i plăceau casele de odihnă. Program, cantină de patru ori pe zi, și încă la aceleași ore. Apoi plimbările în grup împrejurul rondului cu flori și obligația de a fi mereu interesant. De a povesti, pe un ton vag ironic, întîmplări din călătoriile pe meleaguri străine. Cunoașteți genul : „Mi-aduc aminte, eram la Poughkeepsie... Sau nu, asta a fost la Miami Beach... Scuzați, la Monte Carlo..." Sau : „Mi-amintesc o seară la Paris... Totul era nespus de simplu — eu, Picasso, un volumaș de Heine, un vin rozé..." Unde mai pui că profesorul Filidorov suferea la filmele sexy. Din pricina actrițelor goale : se gîndea la bărbații lor. Iar Venus din Milo îi plăcea pentru că era grasă. Dar cum să recunoști una ca asta ?

Apoi suvenirurile. Niciunul dintre colegii lui n-ar fi cumpărat din piață un motan de lut. Nici

să-l tai. Un motan sur, diform, cu botul roz și o tăietură de pușculiță în spinare. Denotă prost gust. Cu totul altceva e un motan de lut de pe piața mexicană. Asta denotă bun gust. Și cum colegii din străinătate nu cumpărau motani la ei acasă, în schimb alergau după ei la Moscova, bunul gust era direct proporțional cu distanța pînă la piață. Creștea odată cu kilometrajul. Și așa, și mai departe, cum spunea Sapojnikov.

Dar concediul e concediu. Iar pe vilă puseseră stăpînire musafirii nevesti-si, musafirii fiică-si, musafirii musafirilor și alți musafiri. Așa că profesorul Filidorov închiria cîte o cameră mobilată, cu pensiune, într-una din stațiunile balneo-climaterice și-i socotea fraieri pe toți cei care nu făceau la fel. Cum trebuia organizată hoarda celor veniți la odihnă profesorul Filidorov nu știa. La urma urmei, cînd caută singurătatea, fiecare se aranjează cum poate.

...La început întîlnise pe plajă un fizician care tocmai se întorsese din Suedia. Băuseră sapevari.

— *„Min skål, din skål, alla vackra flikors skål“*, spuse fizicianul.

Și profesorului Filidorov îi fu rușine. Nu cunoștea toastul acela, nu știa pentru ce băuse. Avea să afle pe urmă că pentru fete. Fizicianul spuse :

— Sînt niște băieți de-ai noștri pe plajă.

Și din nou Filidorov nu știu cine erau ai noștri. Cine-și mai amintea în cîte locuri dăduse el consultații ?

Apoi se înființară cei trei „ai noștri“, care exclamară :

— Profesorul ! Minunat !

Erau tustrei în slipuri.

— Azi e ziua minerului. Trebuie s-o serbăm neapărat.

Aha. Erau mineri.

— E și Sapojnikov aici. Îl cunoașteți ?

Profesorul Filidorov le dădu adresa gazdei sale.

Locuia la etajul înti, într-o odaie care avea vedere la mare din trei părți. Spre casa aceea ducea o ulicioară pietroasă, iar deasupra ei — verdeață, un umbrar de frunze. Lumină, umbră, viață, cremene.

Profesorul Filidorov cără o sacoșă cu vin sec și pateuri. O să stăm la taclale în fața ferestrelor larg deschise. O să respirăm aerul mării, o să bem vin, contemplînd razele amurgului de purpură, iar apoi marea cea mare sub lumina lunii.

Intrară, fără să bată, doi vlăjgani cu mutre de gangsteri.

— Aici e ziua minerului ? întrebară.

— Aici... Dar... spuse Filidorov.

Vlăjganii tîrîră în încăpere o ladă cu vodcă și două lăzi cu bere, rînduindu-le la perete, lîngă cele două sticle cu vin sec ale lui Filidorov.

— O ștergem după haleală, spuseră apoi.

Și dispărură.

Profesorul Filidorov îngheță. Privi pe fereastră. Cete de oameni luau ulicioara în piept, dînd din mîini și arătînd spre dînsul. Veneau la dînsul.

Mai tîrziu, acoperind cîntecul Nelei, larma glasurilor şi urletul magnetofonului. un miner cu chipul actorului Boris Andreev şi statura lui Ilia Muromeţ răcni :

— Să bem pentru cel mai bătrîn miner din casa asta : profesorul Filidorov !

— Dar eu nu sînt miner... spuse, vădit stînjenit, Filidorov.

— Nu-l credeţi, interveni Sapojnikov. Glumeşte.

— Ura ! strigară cu toţii.

În afară de Sapojnikov — chipuri absolut necunoscute. Nici „suedezul“, nici cei trei „ai noştri“ în slipuri nu-şi făcură apariţia.

Din curte, cei doi gangsteri cărau şaşlîcuri, fumul se ridica întocmai ca la arderea pe rug a ereticului Giordano Bruno şi profesorul Filidorov nu se mai temea de gazdă, ci de miliţie. Şi de populaţia oraşului.

— Eşti un om pe cinste, îi spuse Ilia Muromeţ.

Iar Dobrînia Nikitici îi turna în pahar bere :

— Bea... O să fie bine, ascultă-mă pe mine.

— Ştiţi, eu nu prea beau, spuse Filidorov.

— Un singur miner nu bea, proclamă Alioşa Popovici [1] : statuia de pe minister.

— Dar eu nu sînt miner, se apără Filidorov, din ce în ce mai vesel.

— Glumeşte, spuse Sapojnikov.

Profesorul Filidorov nu se mai temea de nimic.

---

[1] *Ilia Muromeţ, Dobrînia Nikitici, Alioşa Popovici* — personaje legendare din folclorul rus.

O singură dată îl încercase groaza şi panica. În momentul cînd toată şleahta, şi el împreună cu ea, coborînd spre mare şi spărgînd noaptea cu cîntece, văzură aprinzîndu-se la capătul ulicioarei un far cu lumină orbitoare şi auziră pîrîiturile motocicletei cu ataş a miliţiei. Pe apa sîmbetei bunul renume, stima oamenilor, totul.

Musafirii împresuraseră patrula. Disperat şi nobil, profesorul îşi făcu loc spre păzitorii ordinii.

— Sînt profesorul Filidorov, spuse. Iar dînşii sînt elevii mei...

— Mai încetişor, cetăţeni, spuse unul dintre miliţieni. E tîrziu.

Cu cîntecul „Cine-i, huţulcă, soţul tău ? Carpaţii !...“ musafirii o porniră spre casa de odihnă. Iar profesorul Filidorov, Sapojnikov şi un ins tăcut, căruia toţi minerii îi spuneau Arkadi Maksimovici, se aşezară pe prundişul cald, la marginea mării. Ultima, îşi făcu apariţia Nelea.

— E lusinos, spuse Nelea. De-a dreptul lusinos.

Era peltică astăzi. Îi crăpase o buză. Pe deasupra, poimîine trebuia să plece, şi călătoria cu avionul o făcea să tremure de spaimă.

— În fond de ce te temi ? Ţi se face greaţă ?

— Da' de unde ! Doal as putea lua aelol. Cînd sînt în avion nu mă mai tem... Dal dacă se lăstoalnă, se mă fac ? Uite, mi-a clăpat busa. Ascultă, se clesi, e cansel ?

— Nu te săruta nici tu pe vînt, spuse Sapojnikov.

— Se tot îndlugi ? Unde să mă sălut. Am un logodnic la Donesk... Vesi, ial a clăpat. Nu e cansel ?

— E cancer, spuse Sapojnikov. Ce ne tot pisezi ?

— Pusin îmi pasă dacă-i cansel, replică ea. Îmi pasă să-mi iau lămas bun de la ai mei... Păcat că nu m-am îmbolnăvit la Donesk : acuma cum îmi mai iau eu lămas bun de la ai mei ?...

— N-ai cancer, fii pe pace, spuse Sapojnikov.

— Sinstit ?

— Pe cinstea mea îți spun. Mă pricep. Du-te acasă.

Și Nelea plecă.

— Ciudat... spuse profesorul Filidorov. Toate astea sînt curată sălbăticie, barbarie sadea. Vodca aceea și berea... Dar niciodată n-am petrecut o seară atît de minunată... Totul a fost atît de neobișnuit... Dumneata ești miner, Arkadi Maksimovici, explică-mi și mie...

— Nu sînt miner, spuse Arkadi Maksimovici. Sînt arheolog.

Zări un licurici și se aplecă. Sapojnikov zări și el licuriciul și se aplecă. Se ciocniră cap în cap.

Așa făcu Sapojnikov cunoștință cu Arkadi Maksimovici.

Așa se produse, în noaptea aceea, poate cea mai importantă cotitură în drumul lui Sapojnikov, în drumul lui de încercări și erori. Dar atunci, firește, el nu știa acest lucru și, mai cu seamă, nu știa la ce concluzii îl va conduce acest lucru.

Arkadi Maksimovici prefira printre degete pietricele de pe țărmul mării aceleia calde și deodată spuse că citise într-o culegere de proză fantastică povestirea lui Sapojnikov despre Skurlati Mahoma, un licean din viitor care cam lega cartea de gard, și că pe el, ca arheolog, îl atrăsese în chip deosebit o idee.

— Care ? întrebă Sapojnikov.

Pe Arkadi Maksimovici îl frapase ideea că, dacă mașina timpului e îndeobște posibilă, atunci ea e inventată deja în viitor și, în acest caz, călătoriile urmașilor noștri în trecut sînt inevitabile, cum inevitabilă este și încrucișarea lor cu strămoșii noștri, ceea ce și explică diversitatea raselor. Era o explicație extrem de simplă și de comică.

— Tocmai pentru că e comică, spuse Sapojnikov, redactorul n-a vrut s-o publice. Povestirea i se părea lipsită de seriozitate. Or, ce știință e aia fără seriozitate ?

— Ce are a face aici știința ? spuse Filidorov. Asta-i literatură fantastică. Misiunea ei e să stimuleze fantezia.

Arkadi Maksimovici rîse și îi relată lui Filidorov, din memorie, subiectul povestirii lui Sapojnikov. Filidorov rîse și își spuse că asta, firește, nu era nici literatură, nici știință, ci naiba știe ce, dar că de citit se putea citi cu folos.

„Tocmai adormise, cînd, deodată, auzi :

— ...Rezultă că intuiția, adică presimțirea, e momentul receptării unei informații din viitor, momentul confluenței trecutului cu vii-

torul prin intermediul prezentului, spuse Skurlati.

— Dar, dacă timpul se mişcă înainte, cum de dă nas în nas cu noi ? întrebă Sapojnikov.

— Asta se întîmplă pentru că timpul se mişcă nu numai înainte, ci şi în spirală, aşa că vine val-vîrtej din urmă şi trece în goană pe lîngă noi, spuse Skurlati.

— Şi apoi iarăşi vine din urmă ?

— Da... Dar altul, nu cel de prima dată... Adică noi ba alergăm după trecut, ba rămînem în urma viitorului şi numai arar înaintăm odată cu timpul. Noi nu putem evolua mai repede ca timpul, dar putem sări pe spira ce aleargă îndărăt sau pe o spiră cu diametru mai mare şi, aşadar, cu viteză mai mare. De aceea practicăm şi o cu totul altă logică. A voastră-i lineară...

— Iar a voastră nelineară, spuse Sapojnikov. Am ghicit de mult chestia asta.

— Şi dacă am ghicit-o noi ?

— Nu... Chestia cu logica nelineară am dedus-o singur, spuse Sapojnikov.

— De ce crezi asta ?

— Pentru că, dacă prin firea lucrurilor eu nu am capacitatea de a recepta viitorul, nici un fel de semnal n-are şansa să ne parvină. Asta în primul rînd. În al doilea rînd, dacă eu nu am, fie şi în germene, această capacitate, nici voi n-aţi fi avut-o... Voi sînteţi urmaşii mei şi nu eu urmaşul vostru. Rezultă că transmisia de la mine spre voi e mai importantă decît transmisia de la voi spre mine, spuse Sapojnikov. Şi deodată realiză : în acest caz originea raselor şi toată etnografia trebuie puse pe o cu totul altă

bază... Aţi aterizat la noi după ce suferiserăţi schimbarea în timp şi v-aţi înmulţit aici, dînd naştere unei specii noi.

— Şi nu o singură dată, spuse Skurlati. Autodezvoltarea e un proces prea lent. Or aşa, noi v-am dezvoltat pe voi, voi pe noi... Viaţa se rostogoleşte ca o roată, nu zboară ca suliţa.

— Bine, şi ce vă aşteaptă ?

— Păi, din faptul că existăm, se poate conchide că viitorul n-a găsit cu cale să ne spulbere...

— E şi asta o chestie, spuse Sapojnikov. Interesant... Rezultă că apariţia unor noi rase nu e altceva decît o încrucişare cu viitorul... Deci şi viitorul acţionează asupra noastră — conştient sau inconştient — şi nicidecum doar trecutul, cum ne închipuiam. Cauzele faptelor noastre vin şi de după noi, nu numai dinainte de noi... Dar de ce credeţi că, dacă se schimbă cauza, se schimbă şi efectul ?

— Păi cum altfel ?

— Dumnezeule, deci şi voi aţi căzut pradă inerţiei ! Bunăoară, tandemul ciocan-cui... Ciocanul, va să zică, loveşte şi cuiul intră în perete. Dar toate astea-s banouri. Principala cauză e dorinţa de a bate un cui. De bătut îl poţi bate nu cu ciocanul, ci cu microscopul. Sau poţi să nu-l baţi defel. Plasezi de cealaltă parte a peretelui un magnet şi cuiul intră singur... Fiecare fenomen e efectul unui şir nesfîrşit de cauze şi nicidecum al uneia singure...

— Ca să vezi... Asta-i o chestie de reţinut, spuse Skurlati. De fapt, să ştii că te-am tocit la şcoală. Eşti un clasic.

— Şi cît ai luat la lecţia despre mine ?

— Doi.
— Ești tufă, domnule. Află că nu-i nimic de capul tău. Chit că am o adevărată slăbiciune pentru elevii de nota doi. De ce — nu pricep.
— Eu pricep, spuse Mahoma. Noi ne dezvoltăm după un program necunoscut, iar premianții după unul cunoscut.
— Și de ce, mă rog, voi, ăștia din viitor, nu ne-ați face pur și simplu viața mai acătării ? Măcar așa cum e a voastră... Implicit, noi am face-o mai frumoasă pe a voastră...
— Și de ce să ameliorăm tocmai viața voastră ? întrebă Skurlati. Ce, înainte de voi n-au trăit oameni ?
— Și asta-i drept... Vrei să spui că...
— Aha, spuse Mahoma, tocmai asta și facem... Căutăm modalitatea de a introduce în ecuație un factor care să redreseze întreaga istorie a umanității, făcînd-o fastă.
— Și ? Ați descoperit acest factor ?
— Nu. Tu trebuie să-l descoperi.
— Eu ?
— Tu.
— Dar de ce ? De ce iarăși eu ? urlă Sapojnikov și se trezi."

Pe cerul negru, ardeau stelele, nemișcate. Arkadi Maksimovici și Filidorov rîdeau, rememorînd povestirea lui Sapojnikov și logica lui nelineară.
— Cu toate că în chestia asta e ceva, spuse Filidorov, în logica nelineară.
În văzduh pluteau miresme de leandru și magnolii, un bărbat străin, în maieu alb, făcea

să scîrțîie pietrișul, pregătindu-și culcuș pe o saltea pneumatică aici, lîngă marea calmă.
— Slavă Domnului că mașina timpului e o imposibilitate de principiu, spuse Filidorov. Altfel ar trebui să admitem că timpul e material.
— Eu unul admit, zise Sapojnikov.
— Ei da, te cred...
— Nu, nu — vorbesc serios !
— Aha, spuse Filidorov. Acum îmi amintesc că tot ce e supranatural te unge la inimă.
— Apropo de supranatural, zise Sapojnikov. Dacă mîine cineva ar începe deodată să umble pe apă, chestia asta ar înceta imediat să mai fie supranaturală... De demonstrat că așa ceva nu se poate întîmpla în nici un fel de condiții e imposibil. Cu puțină bunăvoință ne-am putea imagina mecanismul unei asemenea deplasări... Îndoielnic rămîne doar faptul că lucrurile s-au desfășurat așa cum se povestește în mit... Căci în mit, după mine, fantastice sînt nu faptele, ci interpretarea lor.
— Ce vreți să spuneți, întrebă Arkadi Maksimovici brusc încordat.
— Păi, bunăoară, Poseidon, spuse Sapojnikov. Ce ar fi putut gîndi, în vechime, un om care ar fi văzut, pentru întîia oară, un car zburînd pe apele mării, precedat de o ceată de delfini ? Ar fi hotărît, firește, că acel car era tras de delfini... Dar ce am fi crezut noi, văzînd pentru prima oară așa ceva ? Am fi căutat motorul. Ei bine, care explicație e mai fantastică, avînd în vedere că faptul aparține trecutului ? A noastră, firește. Pentru că delfinii puteau fi dresați și pe

atunci, în vreme ce pentru un motor e nevoie de tehnologie... Și ce mai înseamnă chestia asta ?

— Ce ?

— Că oamenii cunoșteau deja carul și-l puteau deosebi de barcă.

— Carul lui Poseidon e o simplă metaforă, spuse Filidorov. E o metaforă.

— Fie și metaforă. Dar în spatele metaforei stă ceva real și familiar, altminteri nu s-ar înțelege comparația, nu s-ar înțelege ce cu ce seamănă... Miturile au, invariabil, un substrat real... Dacă mîine se va dovedi că gravitația nu există îndeobște, atracția newtoniană va deveni mit și va fi abjurată. Acest lucru nu va însemna însă că merele vor înceta să mai cadă pe pămînt.

— Așadar, dumneata crezi că a existat un personaj real care gonea pe apele mării în ceva asemănător cu un car ? întrebă Filidorov.

— Deocamdată nu cred nimic, zise Sapojnikov. Mă gîndesc... Îndeobște, se simte nevoia unei mitologii comparate... Există o asemenea știință ?

— Încă nu, spuse Arkadi Maksimovici.

Și deodată dădu semne vizibile de enervare, de parcă s-ar fi chinuit să înăbușe un gînd îndărătnic și n-ar fi izbutit.

— Ce-i cu dumneata ? nu rezistă Sapojnikov.

— Așadar, dumneata consideri că, în mituri, fantastice sînt interpretările și nu faptele ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Și ?

— Sînt de aceeași părere. Eu, bunăoară, cred că a existat o civilizație în Atlantic...

— Atlantida ? se bucură, candid, Sapojnikov.

— Ei da, Atlantida, spuse Arkadi Maksimovici. Mă dau de ceasul morții să alung ideea asta și zadarnic : mă obsedează.

— Ha-ha-ha... făcu Filidorov. Îmi dau seama ce trăiți.

Cum să nu-și fi dat seama ? Lui însuși acel perpetuum mobile al lui Sapojnikov nu-i mai ieșea din minte.

Pe Sapojnikov îl uimise dintotdeauna faptul că oamenii de știință nutresc pentru anumite probleme un soi de voluptoasă aversiune și că ajunge să manifești cel mai vag interes pentru vreuna din ele ca să-ți pui în joc respectabilitatea.

— Ce te tot perpelești atîta, Arkadi Maksimovici ? întrebă Sapojnikov. Dacă tot ți-a venit ideia asta, o fi avut ea un motiv...

— Așa-i, numai că... spuse Arkadi Maksimovici.

— Nimic nu se naște din nimic : legea conservării energiei. Întrebați-l și pe profesorul Filidorov. Totul curge din ceva în ceva, spuse Sapojnikov. Ideea asta n-a răsărit nici ea din senin. Așa că atac-o fără preget, dacă te ispitește. De ce s-o alungi, de parcă ea ar fi o pipiță frivolă, iar dumneata un monah temător de păcat ?

— O fi, admise Arkadi Maksimovici. Numai că în jurul problemei Atlantidei s-a creat o asemenea atmosferă, încît orice om de știință ce s-ar încumeta s-o abordeze ar fi ridiculizat cu iritare și dispreț, ca încă un smintit care pretinde că a

descoperit perpetuum mobile.

Filidorov rîse.

— Mare brînză, spuse Sapojnikov. Eu am descoperit perpetuum mobile.

— Ca să vezi, zîmbi Arkadi Maksimovici. Şi tocmai spuneai că nu se poate scoate energie din nimic.

— De ce s-o scoatem din nimic ? întrebă Sapojnikov. Trebuie scoasă din ceva.

Filidorov chicoti.

— Atunci n-ar mai fi perpetuum mobile.

— Materia e în veşnică mişcare. Dacă pui în calea acestei mişcări o morişcă, ea va produce electricitate.

Arkadi Maksimovici îşi dădu seama că Sapojnikov vorbeşte serios şi îl privi cu o groază rece.

— Dar să ne întoarcem pe pămînt, spuse Filidorov şi se uită la ceas. Ce se întîmplă pe pămînt ?

Ceasurile de pe pămînt arătau douăsprezece fără zece.

— E timpul... N-or să ne mai dea drumul în casa de odihnă, spuse Arkadi Maksimovici. Pe pămînt, eu am tot felul de belele... N-am suportat tensiunea nervoasă şi uite că m-au trimis în staţiune. Şi apoi precipitat : şi nevasta m-a lăsat, pare-se, şi în general...

— Ce e în general ? întrebă Sapojnikov.

Filidorov îşi ridică şi el privirea de pe cadranul fosforescent al ceasului. Pentru că acel „în general" al lui Arkadi Maksimovici fusese un strigăt.

În clipa aceea, Arkadi Maksimovici începu să recite rar, pe de rost :

— Eu, Prisk... Fiul lui Prisk...

„...Eu, Prisk, fiul lui Prisk, vroiesc, acum la asfintitul vieţii, să las cuvînt despre faptele de spaimă şi de seamă cărora le-am fost martor, pentru ca amintirea lor să nu se stingă în mintea omenească atît de lesne întunecată de patimi.

Astăzi s-a înfăţişat la mine stăpînul moşiei megiese şi mi-a spus :

— Prisk, îmbracă degrabă în slove tot ce mi-ai povestit. Cuvintele tale nu-mi mai ies din minte, le port ca pe o povară în inimă. Umblă zvon despre o nouă năvală a savromaţilor : voi să-mi ascund în tainiţe lucrurile de preţ. Dar cine mai ştie astăzi ce e de preţ şi ce nu, cînd oamenilor li s-a înnegurat mintea şi împărăţiile se clatină ? Scrie, Prisk, tot ce mi-ai povestit ! Sulul îl vom vîrî într-o amforă, peste care timpul n-are putere, şi amfora o vom pecetlui cu ceară ţinută la soare, din cea folosită de pictorii din Alexandria, şi o vom îngropa la loc neînsemnat, pentru ca, după ce se va stinge năvala sau cînd se va dura altă împărăţie, s-o putem înfăţişa noului stăpînitor. Din amarul de ani trăiţi ştiu bine că...".

...Buldozeristul Ciobotov strînsese grămadă cioburile vasului aceluia străvechi, de lut, care zăceau împrăştiate pe mormanul de pămînt răsturnat cu cîteva clipe în urmă de maşină şi sta în cumpănă : nu-şi aprindea oare paie-n cap ? Oricum planul trosnea din toate încheieturile

şi pînă la sfîrşitul trimestrului mai rămăseseră doar zece zile. În cele din urmă opri totuşi motorul şi-i spuse lui Mişka Grek, un pierde-vară ce se tot învîrtea pe-acolo, să-l cheme pe Arkadi Maksimovici. Că, adică, iar scoseseră la lumină o oală întreagă dar spartă, iar el tremura pentru fiecare hîrb.

Arkadi Maksimovici se înfiinţă numaidecît. Bodogăni îndelung şi-l făcu cu ou şi cu oţet pentru că adunase cioburile acelea la un loc şi nu-l chemase de îndată să le fotografieze cum zăceau acolo, care pe unde şi alte chestii.

Ciobotov se apucă să înfulece stavrizi, căci îi plăceau stavrizii, iar Arkadi Maksimovici prinse a scurma ca un şoricar în lutul răscolit, tot schimbînd la periuţe şi pensuliţe şi curînd deveni limpede că drumul o să fie gata peste vreo douăzeci de ani, taman către sfîrşitul trimestrului al doilea din anul 2000.

Într-un tîrziu, cînd îşi goli cutia cu stavrizi şi-şi ridică ochii spre lume, Ciobotov îl văzu pe Arkadi Maksimovici şezînd în colb cu picioarele răşchirate, ţinînd în palme un sul maroniu şi plîngînd.

Marea era liniştită în seara aceea şi deasupra muntelui Mitridate înmărmurise un nor lila.

...Şi Arkadi Maksimovici le povesti despre buldozeristul Ciobotov şi despre manuscrisul antic descoperit în regiunea Kerci în timpul unor lucrări rutiere... în regiunea oraşului Pantikapaion, capitala marii împărăţii a Bosforului, care putrezeşte de o mie de ani şi acum n-avem decît s-o

dezgropăm, şi că împărăţia aceea fusese nu undeva pe meleaguri greceşti sau romane, ci aici, la o aruncătură de băţ, pe teritoriul nostru, şi că într-acolo circulă trenuri, la care se poate cumpăra bilet.

— Marea era calmă în seara aceea, spuse Arkadi Maksimovici. Şi deasupra muntelui Mitridate înmărmurise un nor lila.

Sapojnikov şi Filidorov rămaseră pe ţărm toată noaptea, vorbind de una, de alta. Nu se mai puteau opri. Sărim peste discuţia lor, deocamdată. Precizăm numai că, după ce profesorul se retrase totuşi, Sapojnikov rămase întins pînă-n zori pe iarba caldă de dincolo de prundiş, apoi se duse să-l caute pe Arkadi Maksimovici.

Cînd, tîrîş-grăpiş, ajunse în faţa odăii acestuia, dinăuntru tocmai ieşea o femeie, care se opri în prag.

Era pe de-a-ntregul scăldată în soare, şi Sapojnikov îşi dădu seama că are în faţă nu o femeie, ci un platou cu mîncare. Maeştri ai artei culinare trudiseră pentru ca, privind-o, orice bărbat să fie cuprins de o foame de lup. Respira parfumuri şi ceţuri, tot ce trebuia dezgolit era dezgolit şi tot ce trebuia acoperit era acoperit. Sapojnikov realiză că avea de-a face cu soţia lui Arkadi Maksimovici numai cînd auzi glasul acestuia.

— Nu sînt plăcintă, spuse Arkadi Maksimovici. Şi nici cotlet. Înţelegi ? Sînt om şi mă

port cu tine așa cum cred că trebuie să mă port cu un om... Dacă ai ajunge urîtă, sau, doamne, ferește, ai cădea bolnavă, aș îndura fără să crîcnesc. Dar dacă te retragi îndărăt, în maimuță, s-a sfîrșit. Finis...

— Cît te-am iubit ! spuse femeia. Cît te-am iubit și tu mi-ai ucis iubirea...

Din încăpere răzbătu un lătrat.

Femeia închise ușa și se stinse. Cu pași grei. străbătu coridorul spre ieșire.

Cînd Sapojnikov intră, Arkadi Maksimovici era așezat în patru labe. Avea fundul mult ridicat și un șorț de plastic îi atîrna, strict vertical, de grumaz. Lua, cu o lingură de argint antică, supă dintr-un blid și o gusta cu vîrful limbii, întinzînd-o apoi unei cățelușe cu trei picioare.

— Mănîncă, mănîncă... spunea. Uite-așa... Mănîncă.

Inima lui Sapojnikov se strînse.

Arkadi Maksimovici ridică fruntea și-l privi, orb, pe Sapojnikov.

— Mă iertați, spuse Sapojnikov. N-am ales prea bine momentul. Cățelușa cu trei picioare sări de după blid, barînd calea spre Arkadi Maksimovici. Îl privea pe Sapojnikov cu ochi disperați și sălbatici. „Recunoaște-ne, recunoaște-ne numaidecît, spuneau ochii aceia, altminteri vei avea în mine o dușmancă“. Era limpede că și-ar fi dat viața pentru zevzecul din spatele ei. „Gata, își spuse Sapojnikov. Punct. De ăștia nu mai scap... Am să apăr perechea asta pînă la capătul zilelor mele.“

Arkadi Maksimovici se ridică, luă cățelușa în brațe și, cu un colț al șorțului, îi acoperi, pudic, piciorul schilod.

— Nu-i de rasă, spuse Arkadi Maksimovici. Dar e grozav de talentată. Medalii n-o să capete, e drept, dar ce importanță are asta ?

— Să lăsăm, spuse Sapojnikov. Eu însumi sînt un pur sînge de curte... Cum o cheamă ?

— Atlantida, spuse Arkadi Maksimovici. Știți, lumea nu privește cu ochi buni corciturile, cu toate că ele înseamnă aflux de sînge nou și, deci, o ameliorare a fondului genetic.

— Cine i-a rupt lăbuța ? întrebă Sapojnikov.

— Doar nu credeți că ?... Nu, nu eu... spuse speriat Arkadi Maksimovici. Așa am găsit-o, săraca. Doctorul zice că-i un accident de circulație... Trenul, pesemne...

Atlantida începu să latre.

Așa se cunoscură Arkadi Maksimovici, care se ocupa cu istoria, și Sapojnikov, care nu se ocupa cu istoria, în schimb era stup de istorii și istorioare. Din astea îți livra cîte pofteai.

Apoi pe coridor răsunară pași și în ușa camerei apăru capul lui Ilia Muromeț. spălat și treaz ca lumina.

— Aici sînt, spuse el.

Deschise apoi ușa, lăsîndu-l să treacă pe Filidorov, care strîngea la piept trei sticle de chefir.

— Mergem chiar acum la Pantikapaion, spuse Filidorov. Scuzați, la Kerci... Acum. Numaidecît.

— Uite un adevărat miner, zîmbi Sapojnikov.

— Terminați... Toate hotelurile-s ticsite... spuse Arkadi Maksimovici.

— Nu-i nimic. Telefonăm celor de acolo. Mă cunosc. Le-am dat atîtea consultaţii ! spuse Filidorov.

Aşa se produse o cotitură capitală în viaţa lui Sapojnikov, în care, cel puţin aşa i se părea lui, fiecare cotitură era capitală şi nu făcea decît să preceadă alte cotituri.

Partea a treia
STRIGĂTUL COCOŞULUI

...De ce-i expunem atît de amănunţit toate gîndurile ? Normal pentru artă este să înfăţişeze pasiunile personajului şi evoluţia — exemplară pentru cititor — pe care ele o determină. Numai că Sapojnikov s-a născut în secolul XX şi nu în vreun altul şi tocmai în acest secol s-a spus că ştiinţei îi incumbă să lămurească de ce omul nu capătă mai multă minte şi continuă să lupte cu sine, cu alţii la fel de învăţaţi ca el, precum şi cu mediul în care trăieşte şi pe care, parţial, l-a creat el însuşi.

Capitolul 30
DALIA

Totuşi veniseră la Pantikapaion, veniseră totuşi.

Zis şi făcut. O sete se abătuse asupra lor şi o mare nerăbdare. Bătuse, pesemne, ora cînd sufletul are trebuinţă de glasul de neînlocuit al trecutului... „Eu, Prisk, fiul lui Prisk..."

„...Eu, Prisk, fiul lui Prisk, m-am născut în anul cînd Antioh din Siracusa s-a scufundat în port împreună cu trirema lui, care intrase cu

babordul în statuia răsturnată în mare a zeului Hermes, căci, vreme de furtună fiind, n-o observase la timp. Statuia au luat-o pe urmă romanii, iar resturile triremei au fost măturate de valuri. Întîmplarea asta mi-a povestit-o tatăl meu, fireşte, eu n-aveam cum să-i fiu martor. Încolo a fost un an liniştit, cu belşug de vin şi grîne ; nimic nu prevestea apariţia lui Xenofont.

E drept, mai tîrziu oamenii şi-au adus aminte că, în ziua cînd el a ieşit pentru întîia oară pe ţărm şi, întorcînd mării spinarea, a privit îndelung frumosul nostru oraş Pantikapaion, desfăşurat pe coasta muntelui, peştii nu mai trăseseră la undiţă, se dăduseră la fund. Dar toate astea şi le-au amintit mult mai tîrziu cei nărăviţi întru vorbe de clacă. Atunci, întîmplarea aceea stranie fusese pusă pe seama peştilor şi nu a lui Xenofont.

— Prisk, mi-a spus într-o zi tatăl meu — aveam şase ani pe atunci — uită-te bine la omul acela cu umbră scurtă şi cap mare, omul acela care calcă prin mijlocul drumului, pe unde-i colbul mai dulce. Uită-te bine, Prisk, şi spune-mi dacă-ţi place au ba.

M-am uitat la omul acela şi mi-a plăcut.

— Da, tată, am spus. Îmi place.

— Urgia se va abate peste oraşul nostru, mi-a spus tatăl meu.

N-am priceput nimic atunci, aveam, aşa cum am mai spus, şase ani. Dar se vede că n-au priceput nimic nici înţelepţii. Cînd şi-au dat seama cine era Xenofont, a fost prea tîrziu. Şi cînd a fost ucis de tracul acela furios, care n-a stat

mult pe gînduri, ci, cît ai bate din palme, i-a retezat capul cu o sabie scurtă, nu se mai putea face nimic. În ce-l priveşte pe Xenofont, el cum venise aşa şi plecase în lumea umbrelor, dar scînteia aruncată de el s-a făcut văpaie grozavă, în care am ars cu toţii, au ars de vii si sufletele noastre, şi oraşul nostru, frumosul Pantikapaion, a ajuns aşa cum e astăzi, după ce atîta vreme n-avusese asemănare pe ţărmurile Pontului Euxin.

Şi eu, Prisk, fiul lui Prisk, stau pe treptele casei mele şi mă gîndesc : de ce oare zeii nu ne-au dat putinţa de a şti ce o să se aleagă din năzuinţele noastre, chiar şi din cele mai curate ? Zadarnic. Nu ştiu răspunsul la această întrebare şi n-am auzit să-l ştie cineva. Poate doar peştii care n-au mai tras la undiţă şi s-au dat la fund în ziua cînd Xenofont privea cu ochii mijiţi Pantikapaionul, şi umbra lui era mai scurtă decît umbrele de seară ale celorlalţi oameni. Dar peştii tac..."

Aerodromul, năpădit de iarbă. Sala de aşteptare răcoroasă, cu ziduri de piatră. Cerul alb, însorit. Fireşte, maşina pe care o aşteptau nu venise.

După o scurtă consfătuire apelară la un particular. Tipul avea un „Buick" de prin treizeci. Tabloul de bord din lemn deschis la culoare, cu un ceas mare la mijloc. Capitonaj zdrenţuit, dar limuzină. Spaţiu. O cursă pe cinste, ce mai !

Căsuţe albe, acoperite cu olane vechi. Aer, aer. Argintiu din pricina apropierii de mare şi stepă.

Intrară în orașul Kerci. Și el așijderea, fără clădiri înalte, copleșit de marile spații învecinate. Afișe — Timoșenko și Beriozin, portretul unei cîntărețe frumoase. Librării, magazine universale, cîrciumioare la colțuri.

— E cazul să trec pe la frizerie, spuse Sapojnikov.

— Uite Tamanul... Închipuiți-vă, Tamanul lui Lermontov, spuse Arkadi Maksimovici. Am făcut războiul acolo. În aviație. Ne comanda Verșinin. Uite și catacombele. Ce s-a întîmplat acolo e de nedescris... A intrat o divizie și au ieșit cîțiva oameni. Ardeau anvelope de automobil ca să facă lumină. Medicamente nu, unde să îngropi oamenii nu, apă nu. Piatră poroasă, jilavă. Grupuri speciale de ostași sugeau apă din piatră, dîndu-le apoi răniților să bea, direct din gură. Da, de nedescris... Dar iată și muntele Mitridate.

— Chiar așa se numește ? După numele regelui Mitridate ?

— Da, spuse Arkadi Maksimovici. Se cheamă așa de două mii de ani. Regele s-ar fi retras acolo și ar fi căzut luptînd pe o culme. Apoi s-a înstăpînit pe meleagurile astea Imperiul roman, care se voia durat pentru milenii, dar a rezistat doar două amărîte de secole.

Vîntul și soarele întorceau pe dos coroanele arborilor.

— Oricît ar părea de ciudat, despre catacombele astea se știe mai puțin decît despre cele din Odesa, spuse Filidorov.

— Prea e înspăimîntător ce s-a petrecut acolo... Muzeul orașului păstrează însă destule materiale... Dacă vreți, puteți merge să le vedeți.

— Eu unul nu mă duc, spuse Sapojnikov.

— Eu trebuie să mă duc, spuse Arkadi Maksimovici. Am treabă cu băieții de acolo.

Din față venea un cîrd de liceene care țipau cu prefăcută spaimă cînd vîntul le ridica fustele.

— De ce poartă fetele rochii scurte în orașul ăsta, unde vîntul nu încetează o clipă ? se miră Filidorov.

— Pentru acești „Ah !“ și „Oh !“ spuse Sapojnikov.

În magazinele alimentare se vindea mult pește afumat.

— Se simte nevoia unei mitologii comparate, spuse Sapojnikov. Fără ea n-avem cum ieși la liman. O asemenea știință e necesară.

— Pentru ce ? se interesă Filidorov.

— Ca să compare miturile cu arheologia și istoria... Cu datele stabilite de acestea.

— Iar îți vîri nasul unde nu-ți fierbe oala ? spuse Filidorov.

— Nu, spuse Sapojnikov. Abia mă pregătesc să o fac. În ce-l privește pe Poseidon, lucrurile plutesc încă în ceață. Dar uite o emblemă : calul strivind șarpele. Toată lumea știe că atît calul, cît și șarpele au fost divinizați. Rezultă că noua religie o strivește pe cea anterioară. Că sînt în joc nu doar un patruped și o tîrîtoare. Unde mai pui că Zeus era cretan, așadar fenician,

și că fiul lui, Apollo, care cînta din liră, l-a pedepsit pe Pan, pentru că acesta cînta din nai, adică fluiera...

— Unde bați, domnule ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Încă nu știu, spuse Sapojnikov. Deocamdată nu fac decît să-mi cotrobăiesc în memorie. Dar a băgat cineva de seamă că în Biblie, cînd se descrie fuga din Egipt, care a durat patruzeci de ani, cu toate că pînă în Palestina era cale cît de la Moscova la Leningrad... În fine, să lăsăm asta, dar uite altă chestie : nu se pomenește defel fauna africană — fauna exodului nu e africană.

— Și dumneata de unde știi chestia asta ?

— Am spirit de observație, spuse Sapojnikov. Nu tu elefanți, nu tu girafe, nu tu rinoceri, nu tu hipopotami, nu tu struți, nu tu maimuțe...

— Și ce rezultă din asta ?

— S-ar zice că o migrație pornită de altundeva, care a durat într-adevăr patruzeci de ani, a fost subsumată ulterior fugii din Egipt. Pentru grandoare. De aceea și stă scris că Moise a murit înainte de a se încheia exodul. Iar în țara făgăduinței a intrat Iisus Navin, care nu mai e biblic, ci istoric... Un lucru e limpede : pînă acum accentul s-a pus pe reflectarea fantastică a realității în religii și mituri și abia acum oamenii încep, încetul cu încetul, să se intereseze de realitatea zidită în aceste mituri. O mitologie comparată e absolut necesară. Prea multe fapte zac risipite... Trebuie să învățăm să le comparăm.

— Fermecătoare discuție, spuse Filidorov. Ador discuțiile de salon... Pe orice temă... Cîtă elevație !...

Hotelurile din Kerci erau, într-adevăr, arhipline. Și nici chiar Filidorov nu izbuti să obțină o cameră unde să fie primiți împreună cu cățelușa tripedă Atlantida, așa că în cele din urmă se instalară la un particular.

— Am citit undeva, într-o cărticică, bolborosi Sapojnikov, mi se pare că se numea „Descoperirea Americii"... era acolo și harta Americii făcută de Leonardo da Vinci și continentul era numit America înainte de călătoria lui Amerigo Vespucci... Am un talmeș-balmeș în cap !...

— Asta-i sigur, spuse Filidorov.

— Ce tot bălmăjiți acolo ? se mînie Arkadi Maksimovici. Nu pricepe omul o iotă.

— Pentru că veni vorba... Puțintică răbdare, spuse Sapojnikov. Cred că tocmai în cărțulia aia am citit într-un loc cuvîntul „atl", iar în altul cuvîntul „ant". Autorul nu făcea nici o legătură între ele. Dar în niște dialecte hinduse primul dintre ele însemna „om", iar cel de al doilea „mare". Rezultă că, luate împreună, ele dădeau „atlant", adică „om al mării". Iar „ida" nu e decît o dezinență grecească : Enea-Eneida etc... E cunoscută chestia asta în științele dumitale ?

— Mie nu mi-e cunoscută, răspunse, sec, Arkadi Maksimovici.

— Atunci s-o ia naiba de chestie. Credeam că o să prindă bine.

Filidorov și Arkadi Maksimovici își aranjau în dulap lucrurile din geamantane.

Sapojnikov, după obiceiul lui, şedea pe pervazul ferestrei.

— Ce nu înţeleg eu, spuse Sapojnikov, e următorul lucru. Dacă relicvele umane din Ciukotka au douăzeci de mii de ani, iar cele din Alaska, adică din America, treizeci de mii de ani, atunci de ce se consideră că omul a venit în America din Ciukotka şi nu viceversa ?

— De unde de altundeva să fi venit în Alaska ? întrebă Arkadi Maksimovici. Ar însemna să se admită existenţa unui uscat de cealaltă parte a Americii, în Atlantic. Mitica Atlantidă ? Dar de asemenea supoziţie se feresc toţi ca de foc.

— De ce ?

— Nu există nici un fel de dovezi directe.

— Ce înseamnă directe ? întrebă Sapojnikov. Materiale ?

— Da.

— Dar indirecte ?

— În principal mituri, elemente similare în culturi aflate pe coaste opuse ale Atlanticului, unele date arheologice... Dar îndeobşte e vorba de mituri.

— Interesant, spuse Sapojnikov. De cînd se consideră normal ca o anchetă să urmărească o singură pistă ?

— Numai la cinema sînt urmărite toate pistele, spuse Arkadi Maksimovici. În ştiinţă totul e mult mai subţire. Temperamente, autorităţi, chestii...

— Bun. Despre asta mai tîrziu, spuse Sapojnikov. Aşadar pertinente sînt doar probele materiale ?

— Acestea sînt considerate irefutabile.

— Şi chibritul suedez ? spuse Sapojnikov. Povestirea lui Cehov. Au căutat, pornind de la chibrit, asasinul şi au dat peste un potlogar pe care ibovnica îl închisese în baie. Şi apoi cum se face că, după Schliemann, miturile mai sînt considerate izvoare irelevante ?

— Nimeni nu ştie, spuse Arkadi Maksimovici. Sînt, oricum, religie.

— Şi cu „atlant“-ul cum rămîne ? întrebă Sapojnikov.

— Nu-i treaba dumitale, spuse Arkadi Maksimovici.

Şi avea dreptate. Ce treabă avea Sapojnikov cu atlanţii ? Dar cu Arkadi Maksimovici uite că avea. Îl umplea de groază imaginea acestui om de ştiinţă care fugea nu numai de dispute, ci chiar de propriile lui gînduri. Cînd tocmai pentru asta era om de ştiinţă : ca să gîndească.

— Nu mă tem de dispute, spuse Arkadi Maksimovici. Mă tem de profesorul Mamaev. Nu-l cunoşti ? Nu-i nimic... O să vă fac cunoştinţă...

Numai că veniseră vremuri cînd toţi aveau treabă cu toate cele.

„...Apoi, cînd aveam paisprezece ani, tatăl meu mi-a găsit logodnică de neam, pentru ca, dacă zeii aveau să ne dăruiască graţiile lor, să ne legăm prin cununie după ce vom fi trecut de şaisprezece ani. În anul acela s-a întîmplat lucru de mirare. La orizont s-a arătat o stea cu coadă, aidoma unei săbii siriene, apoi, deodată, a dispărut. A venit un scit, pe atunci nu-i ştiam numele, prietenul unui libert din port, care

ținea depozitele de grîne. El ne-a spus că împăratul din Pont zdrobise oastea sciților. Nu știam pe atunci că soarta îmi va fi legată de Mitridate și că, începînd din ziua aceea de demult, cînd a venit scitul acela cu barba înspicată și pînă astăzi, soarta mea va fi aceea a unei așchii căzute într-un vîrtej... Fie blestemată ziua aceea cînd m-am amestecat în vorbele celor mari și i-am spus scitului că auzisem că nu regele Mitridate însuși i-ar fi bătut pe sciți, ci unul din căpitanii lui, pe nume Diofant. Blestemată fie ziua cînd scitul, despre care unii spuneau că era trac, și-a oprit privirile asupra mea, întrebîndu-l apoi pe libert : cine e acest tînăr ? Și libertul i-a răspuns : „E Prisk, fiul lui Prisk. Are minte, știe măsura, cunoaște socotelile și scrisul. Te poți bizui pe el, Savmakus".

La noi, în Pantikapaion, domnea în anul acela regele Perisad, un om slab..."

— Dumnezeule ! spuse Arkadi Maksimovici. Dumnezeule mare ! Totul coincide... Așa mi-am și închipuit... E Savmakus...

— Arkadi Maksimovici, e groaznic de lucrat așa, spuse restauratorul. Vă simt tot timpul răsuflarea în ceafă.

— Dumneata nu poți înțelege, spuse Arkadi Maksimovici. E Savmakus...

Multă lume dăduse buluc la Pantikapaion în vara aceea cu vînt zburdalnic. Ai fi zis că Arkadi Maksimovici fusese dat cu totul la o parte. Dar Sapojnikov băgase de seamă că însuși Arkadi Maksimovici se retrăgea în umbră cînd

toată arheologia stătea pe capul buldozeristului Ciobotov — că ce și cum, că unde zăceau cioburile acelui vas grecesc și cine le-a văzut întîi — Ciobotov ori poate acel pierde-vară de Mișka Grek ?

Lui Mișka Grek îi plăcuse la început șucărul din juru-i, dar de la o vreme intrase la idei.

— Arkașa ! strigă el spre Arkadi Maksimovici pe deasupra capetelor acelora pleșuve sau pletoase. Ce vor ăștia de la mine ? Am spus tot încă de mult. Cetățene doctor în științe, nu mă mai pisa, domnule ! N-am luat amărîtele alea de cioburi. Vasia Ciobotov le-a dezgropat cu namila lui de buldozer, din adîncul pămîntului ; eu tocmai mă uitam în altă parte. Tovarășe șef de post, spuneți-le că de un an și jumătate sînt curat ca lacrima !

— Termină cu obrăzniciile, Mișa, spuse șeful. Te știu eu cine ești !

— Arkașa ! strigă Mișka Grek. Ajută-mă ! Te rog de la specialist la specialist.

Dar Arkadi Maksimovici se retrăsese în umbră și avea o purtare stranie.

— Ce-i cu dumneata, Arkadi Maksimovici ? îl întrebă Sapojnikov. De ce nu-ți place toată povestea asta ?

— Dumneata nu admiți că ar putea fi vorba de o mistificare ?

Și îl privi pe Sapojnikov cu irișii nemișcați. Ca să vezi...

— Eu nu sînt arheolog, spuse Sapojnikov. Dar dumneata admiți ?

Arkadi Maksimovici nu răspunse, continuă să-l privească fix.

— Am stat de vorbă cu restauratorii, spuse Sapojnikov. Deocamdată nimic nu-i intrigă.

— Nu-i intrigă, nu-i intrigă... Nimic nu-i intrigă, bombăni Arkadi Maksimovici, privindu-l fix, inexpresiv, ca pe o oglindă.

Sapojnikov nu-l grăbi. Dacă tot vrea, o să spună el pînă la sfîrşit.

Şi într-adevăr, Arkadi Maksimovici spuse :

— În fragmentul nouă am descifrat — răsuflarea i se taie pentru o clipă — am descifrat numele Spartakus.

— Savmakus, spuse Sapojnikov, care era deja la curent cu faptul că se găsise un document provenind de la un anume Savmakus, martor ocular al primei răscoale populare de pe teritoriul patriei.

— Nu... Spartakus, spuse Arkadi Maksimovici. Există indicii că Savmakus a fost trac şi Spartakus a fost un trac de neam regesc...

— Bun. Şi ?

— Pe primul monarh al regatului Bosporan îl chema Spartokus. Şi au existat şi alţi regi cu acest nume : toţi la un loc alcătuiesc dinastia Spartokizilor. Au domnit aici, la Kerci, unde noi doi stăm acum pe asfaltul ăsta... Hai pînă la colţ să tragem o duşcă.

— O duşcă e puţin pentru mine. Şi apoi, eu beau numai seara, spuse Sapojnikov. De fapt, dumneata ce vrei să spui ? Pretinzi că Savmakus şi Spartacus sînt una şi aceeaşi persoană ?

— Văd că nimic nu te uimeşte, spuse Arkadi Maksimovici. Nu, nu sînt una şi aceeaşi persoană : perioadele în care au trăit nu coincid... Răscoala lui Spartakus a avut loc la treizeci de ani după răscoala lui Savmakus... Savmakus i-ar fi putut fi tată lui Spartakus... Poftim ?

— Spuneai că Savmakus i-ar fi putut fi tată lui Spartakus.

— Nu mă scoate din pepeni, auzi ? spuse Arkadi Maksimovici pălind. Nu mă scoate din pepeni.

— De fapt, ce te-a speriat în halul ăsta ? Spartakus e sau nu e fiul lui Savmakus. Una din două o să se adeverească.

— Monstruos, spuse Arkadi Maksimovici. Monstruos.

— Nu te înţeleg, spuse Sapojnikov.

— Impasibilitatea dumitale e monstruoasă ! spuse Arkadi Maksimovici. Ei bine, dacă eşti atît de impasibil, am să-ţi spun ce cuvînt am citit în fragmentul treisprezece... Jură-mi că pînă la încheierea restaurării n-ai să sufli o vorbă nimănui.

— Nu te mai chinui atîta. Vorbeşte odată, spuse Sapojnikov. Altfel ai să explodezi.

— Da... am să explodez, spuse Arkadi Maksimovici şi zîmbi luminos şi împăcat, de parcă ar fi ieşit în zori pe o şosea dinafara oraşului şi deodată l-ar fi ajuns din urmă miros de fragi. În fragmentul treisprezece am citit — m-am verificat de cîteva ori, n-a fost un vis şi nici o greşeală de grafie în text — am citit cuvîntul „Atlantida".

— Nostim, spuse Sapojnikov.

La cantina estivală, unde numai lucrătorii muzeului erau din Kerci, Sapojnikov dădu peste suita moscovită a lui Gleb, aflată acum la a doua sau a treia generaţie.

Anii treceau, dar suita nu se împuţina, debutanţii se străduiau, întocmai ca odinioară, să pronunţe cuvintele cu uşoară nepăsare, lejer, lungind vocalele şi, întocmai ca odinioară, nu pricepeau în ruptul capului ce loc ocupa Sapojnikov pe scara de valori a lui Gleb.

Se discută mult, în contradictoriu şi Sapojnikov îşi vîrî, bineînţeles, coada, nelăsînd să-i scape nici o problemă.

O larmă de zile mari domnea în cantina aceea cu mese din lemn deschis la culoare şi perdele fluturînd în vînt.

Apoi se mutară, fireşte, la hotel, unde suita ocupa trei camere cu mai multe paturi. Aici Sapojnikov află că o a patra cameră era goală şi îl aştepta pe Gleb.

Se vehicula ideea că întreaga lui suită aterizase la Kerci, pentru că aici se afla profesorul Filidorov, care, de pe o zi pe alta, urma să fie numit în fruntea unui organism ştiinţific cu profil foarte larg. Dar o anumită încordare plutea în văzduh şi o incertitudine iritantă, atît de improprie pedanţilor discipoli ai lui Gleb. Se crea impresia că ei se pregăteau pentru o spectaculoasă voltă şi că, în această chestiune, oricît ar părea de straniu, se miza pe ajutorul lui Sapojnikov.

Gleb le dăduse de înţeles, pesemne, că, la noul laborator, care, fireşte, urma să fie patronat de

el, de Gleb, locţiitorul de facto al lui Filidorov în orice post, va fi nevoie de oameni cu alt aplomb şi alt stil de gîndire şi ei tatonau acest stil în disputele cu Sapojnikov, pe care nu-l puteai taxa nici drept diletant în materie de ştiinţă, în sensul curent al cuvîntului, dar nici savant parcă nu te încumetai să-l socoţi.

Toate se amalgamaseră în vara aceea cu vînt zburdalnic : arheologia şi termodinamica, trecutul şi prezentul, interesele hibridaseră, ca algele şi ciupercile în această stranie semivietate care e lichenul şi, în toate schimburile de focuri, singurul care-şi păstra calmul era Sapojnikov, pentru care nebulozitatea şi lipsa de sistem erau o stare familiară.

Suita lui Gleb era intrepidă şi, dacă ajunseseră la modă vederile largi şi abordarea lejeră a problematicii, apoi nişte tipi isteţi ca ei vor şti să se orienteze rapid şi să ocupe posturile cheie cîtă vreme capetele înguste mai amuşinau terenul. Şi trebuie spus că vedeau lucrurile destul de limpede, dacă facem abstracţie de o nimica toată : confundau talentul cu tupeul.

Tocmai asta şi încerca să le explice Sapojnikov, care izbutise să stîrnească şi aici iritare : îi irita faptul că el n-avea dreptul la ideile pe care le formula. Pentru un purtător al adevărului afişa o lipsă de gravitate scandaloasă.

Sapojnikov se deprinsese cu această atitudine şi aproape că nu se mai supăra. Caracuda pretindea gravitate, respectabilitate şi, mai cu seamă, voia să cunoască exact provenienţa acelor idei, voia certitudinea că ele emană dintr-o

sursă consacrată. Altminteri nu se putea. Era imposibil și basta. Acesta era principalul criteriu. Era imposibil ca o fată de țăran din Evul mediu să fi salvat Franța, era imposibil ca un actor semianalfabet să fi scris „Regele Lear“, era imposibil ca, în Carpați, un cîntăreț pe jumătate sălbatic să fi scris, glorificînd o bătălie de graniță a unui prinț de mult uitat, un poem în care se regăsesc direcțiile istoriei mondiale din următoarea mie de ani și ale literaturii universale.

Și totuși nu-l expulzau, pentru că mereu îi găseau cîte o întrebuințare prezumtivă.

Ba chiar îl trimiseră să-l întîmpine pe Gleb, acest tip catifelat pe care toți îl iubeau pentru că era de-ai casei și știai de unde să-l iei. Gleb sosi curînd.

„La vremea aceea, Xenofont legase de-acum ortăcie cu unul din tribul Tanaiților, al cărui tată era mai-marele tîrgului de sclavi. Așa că umbla fercheș. Dar tot îi mai plăcea să-și lepede sandalele și să calce prin colbul cel dulce din mijlocul drumului. Și o ură neputincioasă mușca din inimile oamenilor cînd, la fiecare pas al lui Xenofont, colbul se ridica printre degetele picioarelor lui scurte închipuind mici fîntîni țîșnitoare. Pentru că mulți îi făceau de-acum voia, deși erau încredințați că lucrează împotrivă-i.

— Tată, cum se face că acestui venetic toate îi merg în plin ? l-am întrebat într-o zi pe tatăl meu.

— Știe să stîrnească ură, mi-a răspuns. Îl urîm și vrem să-i punem bețe-n roate. Dar cînd

o facem, băgăm de seamă că tocmai asta și aștepta de la noi.

— Atunci să facem ceea ce vrea.

— Tot ce vrea el e spre răul nostru. Cum să faci un lucru care e spre răul tău ?

— Bine, dar cînd îi stăm împotrivă, ne facem un rău și mai mare, am spus.

— Orbiți de ură, nu mai sîntem vrednici să ne întrezărim viitorul.

— El ne cunoaște viitorul ? am întrebat.

— Ne cunoaște pe noi.“

Toți erau obosiți morți, așa că îl trimiseră pe Sapojnikov în întîmpinarea lui Gleb. Dar în cele din urmă doctorul Șura se hotărî să meargă și el, și ceilalți conveniră pe dată că era o idee salutară. Sapojnikov își dădu și el seama că nu era la valoarea lui Gleb să-l întîmpine numai el. Apoi se mai raliase cineva, dar pe acest al treilea Sapojnikov nu mai ținea minte cum îl cheamă. Se alcătui un soi de alai. Iată măsura atitudinii față de Gleb : trebuia întîmpinat de trei oameni. Doi erau prea puțini, patru ar fi sugerat simțăminte prea înflăcărate, ori toți se temeau de exaltare ca de foc și cultivau veridicitatea.

Măi-măi-măi ce flori frumoase cumpără doctorul Șura pe colina de lîngă cafenea întru întîmpinarea lui Gleb ! Sapojnikov era gata-gata să strice tot dichisul cînd voi să adauge o dalie mare.

— Nu e cazul, hotărî doctorul Șura.

Apoi însă își miji, somnolent, ochii, cumpără

dalia, dar tot drumul discută numai cu acel al treilea căruia Sapojnikov nu-i reținuse numele.

Gleb descinse din autobuz bronzat și obosit, schimbă pupăturile de rigoare cu doctorul Șura, apoi prinse să-și șteargă cu batista gîtlejul pe sub gulerul descheiat al cămășii.

— Salut, îi spuse el lui Sapojnikov.

Sapojnikov zîmbi, îi strînse mîna și își dădu seama că toți așteptau ceva de la el. Dacă tot era aici, trebuia să-și justifice în vreun fel existența.

— Gleb, dalia asta a cumpărat-o Sapojnikov, spuse doctorul Șura.

— N-am cumpărat-o, preciză Sapojnikov, am propus să se cumpere.

N-avea nevoie de gloria nimănui.

Simți un fior rece în șira spinării și se puse în gardă. Trista practică a propriei lui vieți îi șoptea că, dacă începuseră să-l ia în seamă și îl lăudau pentru fleacuri, însemna că urma să producă pentru ei o anume soluție anonimă, pentru ca apoi ei să-și ia zborul cu ea în plisc în chip de autori.

Ceea ce se adeveri numaidecît.

— Mi te-a lăudat foarte Filidorov, spuse Gleb. Cică iar trîntești o năzdrăvănie... Ne spui și nouă despre ce-i vorba ?

Și pentru întîia oară Sapojnikov nu se înfurie și nu simți nici un fel de disperare : pur și simplu nu voia să răspundă. Nu voia și pace. Se săturase să tot facă pe doica. Își plătise prea scump ideile. Generozitatea e, firește, un lucru bun, dar ca ce chilipir să tot prăsești paraziți ?

— Nu vă spun, zise el după un scurt răstimp de gîndire.

— Cum adică ? De ce nu ne spui ?

— Nu vreau, spuse Sapojnikov și simți cum i se face lumină în suflet, cum se populează vesela zare dantelată a răspunsurilor simple, cum se instăpînește în ființa lui o mare ușurare și cum deodată în jur începe să miroasă a iarbă.

— Nu vrei ?

Sapojnikov spuse :

— Dați-mi dalia mea.

Le luă floarea aceea vișinie, uriașă dar fără miros și, poate, fără amintiri, frumoasă în sine și nu pentru că ar fi strălucit în buchetul lor, și o luă înainte pe stradă. După vreo șaptesprezece pași îl ajunse din urmă al treilea.

— M-au trimis să te întreb ce s-a întîmplat totuși ? spuse el.

Era Tolea, un fizician. Îi plăceau oamenii de genul lui Sapojnikov. Avea să plătească pentru asta.

— Vreau să fiu autorul propriilor mele idei, spuse Sapojnikov. Am ostenit de atîția paraziți. Au atentat la factorul principal.

— Chiar așa să le transmit ?

— Chiar așa.

— Cred că au să ghicească și singuri, spuse Tolea cu privirile-n pămînt. Iar dumitale îți mulțumesc.

Și Tolea nu se întoarse la cei doi, se pierdu undeva într-o altă direcție, și lui Sapojnikov îi păru rău că nu izbutise să se uite la el mai atent

că să-l țină minte. Dar cum să te uiți atent la cineva în forfota aceea din piață ?

„...Mă făcusem la vremea aceea un bărbătuș zdravăn și taică-meu i-a dat bani unei văduve să mă învețe ce e femeia. Trupul mi se deșteptase — eram ca năuc. Se nimerise o vară fierbinte în anul acela, prețul grîului crescuse din nou, regelui Perisad i se aduseseră cîteva perechi de cai din Baktria, dar nu prea grozavi. Sclavii se ieftiniseră. În templul zeiței Serapis se descoperise un șarpe uriaș. Mort. Pe soția mea o chema Kaja. Era de aceeași vîrstă cu mine. Avea glasul unui copilaș de patru ani, dar trup de femeie împlinită și mult mai luminos decît al celor pe care le cunoscusem înaintea ei.

...— Cîntă-mi un cîntec, i-am spus soției mele a treia zi după nuntă.

Și ea mi-a cîntat într-o limbă necunoscută. Am ținut minte cuvintele acelui cîntec, fără să le înțeleg tîlcul. Mulți ani mai tîrziu, cînd învățasem de-acum limba aceea și încă multe dintre limbile pămîntului, mi-am amintit stihurile de atunci, tălmăcindu-le în graiul elinilor.

Din arborii zeului soare
Rup ram în chip de evantai.
În crîng zăbovesc și privirea
Mi-o dărui mărețului astru.
Balsam în cosițele grele
Și-n brațe lăstari luminoși...
La pieptu-ți puternic, iubite,
Mă simt regina mîndrului Egipet.

Kaja e nume egiptean. Am întrebat-o de unde cunoștea limba acelui popor, dar nu mi-a răspuns. Era o femeie tăcută.

Apoi totul s-a spulberat."

Capitolul 31
PLECAREA UNUI PROFAN

Poate că totul ar fi decurs cuminte și academic și textele scoase la lumină de buldozer ar fi fost studiate cu migală de specialiștii competenți, dar cuvințelul „Atlantida" zburătăci toate cărțile, învălmășindu-le, și începu să facă minuni.

— Trebuie să-l luăm și pe Sapojnikov la disputa de azi, le spuse Gleb lui Mamaev și lui Filidorov. Filidorov tocmai se pregătea să se retragă pe tăcute, străduindu-se să nu-l trezească pe Sapojnikov, iar Arkadi Maksimovici îi dădea să mănînce Atlantidei. Ceea ce afirmă Sapojnikov pare a fi un detaliu dintr-o gigantică imagine a universului. Nu găsiți ?

Profesorul Mamaev se făcu verde, iar Filidorov spuse :

— Ba da. Numai că imaginea asta ne e străină.

— Tocmai ! exclamă șoptit Mamaev.

Dar Filidorov respinse insinuarea și-l deșteptă pe Sapojnikov.

— Ia spune, Sapojnikov, nu cumva ești marțian ? Îl înghionti, trezindu-l de-a binelea. Ei ?

— Și eu aș vrea să știu.

Atlantida, continentul scufundat, e o problemă odioasă. Are adversari furibunzi și partizani cu chipuri de martiri.

Adversarii susțin cu tărie că, indiscutabil, civilizația a apărut în sînul comunității de tip Cro-Magnon, acum vreo nouă mii de ani. Căci nu există nici o urmă dinainte. Asta-i adevărat. Numai că ei nu pot explica de unde are omul de Cro-Magnon creierul acela modern, care nu-i făcea trebuință. Ori se admite dezvoltarea creierului după un program propriu, independent de muncă — retro satana ! — ori se revendică civilizația dintr-un spațiu unde nu există nici un fel de urme. Și apoi — de unde a apărut omul de Cro-Magnon însuși, pentru că din omul din Neanderthal și din pitecantrop e vădit că nu provine, verigi intermediare n-au fost descoperite, iar timpul e și el cam pe sponci ? Ceva scîrțîie.

Ei bine, de această mică incongruență profită cu neobrăzare atlantologii, care, înfigîndu-și tenace degetul în ulcerele științifice ale adversarilor, pretind că trebuie să fi existat undeva o civilizație care n-a lăsat urme și sub zodia căreia s-a dezvoltat omul de Cro-Magnon, sălbăticindu-se apoi pînă la totala uitare de sine. Dar cînd adversarii întreabă unde sînt relicvele materiale ale acestei civilizații, partizanii Atlantidei nu pot oferi nimic real în afara descrierii lui Platon.

Rezultă că adversarii au în mînă fapte arheologice și istorice, iar partizanii ei doar logica și speculațiile unor entuziaști de profesiuni științifice pestrițe. Iată de ce era greu de găsit o temă de discuție mai ingrată ca Atlantida.

Dar uite că întîmplarea, dumnezeul inventatorilor, cum spunea Pușkin, era pe fază și — zvîrr ! — pe masă asul din mîneca destinului — faimoasele pietre Ikki. Vreo cîteva mii de pietre negre, dure, cu desene încrustate, și încă ce desene : pur și simplu ți se tăia respirația : operații chirurgicale, oameni călări pe niște reptile enorme... Par atît de vechi, încît chiar și atlantologii sînt paf. Și uite că rolurile s-au inversat : adversarii fac tărăboi cu logica, iar atlantologii, prinzînd curaj, aruncă în arenă fapte noi.

La disputa aceea dădură ghes cu toții.

Era în joc ceva infinit mai important decît problemele veacurilor apuse, se contura ceva mult mai de soi decît o gîlceavă între specialiști.

Dacă templele științei s-ar preface în biserici obișnuite, unde mirenii ar fi îmbiați să se smerească, să asculte cîntările sacerdoților și să admire sfintele odoare, ar însemna că a venit, dacă nu sfîrșitul lumii, în orice caz sfîrșitul științei. Și atunci, după trecerea vremii, iarăși erezii, iarăși alfabetul, iarăși inscripții cu cretă pe ziduri — nu sîntem robi, robi nu sîntem. Nu ar plăti oare știința un preț mult prea mare pentru țîfna slujitorilor ei ?

Mamaev își aduse oastea și Gleb își aduse oastea.

Ciudat eșichier înfățișau privirilor aceste oști : toate pîlcurile se învălmășiseră și nici unul nu garanta acoperire la ceas de restriște.

Delimitările nu urmară schema obișnuită. Nici fizic și liric, nici uman și real, nici părinți și

copii, nici specialişti şi diletanţi, oricum ai fi sucit-o dădeai peste acest „nici-nici". Era cu neputinţă să distingi vreun indiciu neechivoc. Fiecare tabără avea o compoziţie nespus de eterogenă şi cu toate acestea două oştiri se înfruntau în faţa unei porţi închise.

Mamaev îşi adusese oastea, Gleb îşi adusese oastea.

La început se dădu bătălia pentru protocol — cine avea dreptul să susţină ceva şi cine nu. Se agitară diplome.

— Bun... Puţin importă dacă statul Atlantida a existat sau nu. Să lăsăm asta ! Ceea ce interesează este dacă pe vremuri Europa era legată printr-un uscat de America. Da sau nu ? Replică din tabăra lui Gleb.

— Nu !

— Dovediţi !

— Dovediţi contrariul !

— Dar de ce să dovedească tocmai el ?

— Cine altul ?

— El susţine că Atlantida a existat, iar voi îl acuzaţi pentru chestia asta... Dovediţi-vă acuzaţiile... Întocmai ca într-un proces.

— E o discuţie, nu un proces. Replică din tabăra lui Mamaev.

— Nu-i proces, dar e un duel de argumente. Şi un duel inegal. Cum adică : unul cu cioareci şi altul în fundul gol ?

— Nimeni nu pretinde aşa ceva.

— Ba chiar voi pretindeţi. Haideţi să ne publicăm articolele sub pseudonim şi fără titluri ştiinţifice !

— E ridicol !

— Şi eu cred la fel, spuse Gleb. N-aţi avea curajul... Asta se referă şi la Mamaev.

— La profesorul Mamaev ! îl apostrofă cineva.

— La Mamaev, spuse Gleb. Dacă-i de la egal la egal, de la egal la egal să fie... Oricine se preocupă de Atlantida e acuzat de şarlatanie.

Apoi Gleb atacă sistemul de argumente al profesorului Mamaev.

— Argumentele profesorului Mamaev sînt puerile.

— Cuum ? făcu Mamaev ridicîndu-se pe jumătate de pe scaun.

— Bîiguieli de preşcolar... spuse Gleb. Chipurile, cum puteau să deseneze nişte dinozauri pe care nu i-au văzut ? Poftim argumentaţie !... Dumneavoastră i-aţi văzut, profesore ? Şi totuşi îi desenaţi !... În toate muzeele Sfîntul Gheorghe ucide un dinozaur, ca să nu mai vorbim de alţi Persei şi Andromede. O să spuneţi că astea sînt mituri. Ei şi ? Adică noi avem dreptul la miturile noastre dar ei n-au avut dreptul la miturile lor ? De unde ştiţi chestia asta ? Dacă ştiţi, spuneţi-ne şi nouă : de unde ? Trebuie dovezi... În ştiinţă are dreptate cine vine cu dovezi, nu cine face gură.

— Tocmai, spuse Mamaev.

— Ce tocmai ?! replică Gleb. După dumneavoastră, ăsta-i argument ? Dinozaurii, chipurile, au pierit înaintea apariţiei omului. Dar cine a prins de curînd un celacant ? Şi despre celacant se spunea că s-ar fi volatilizat înaintea apariţiei dumneavoastră. Sau un argument ca

ăsta : dinozaurii din desene au creste pe spinare, or ştiinţa nu cunoaşte aşa ceva. Dar faptul că acelaşi celacant nu depunea, ca orice peşte onorabil, icre, ci făcea ouă era cunoscut de ştiinţă înainte de a se fi constatat acest lucru ? Ne luaţi drept neghiobi, zău aşa... Şi chiar sîntem... Încercăm să gîndim, să comparăm fapte descoperite chiar de voi şi cînd colo sîntem trataţi cu „zît !“ şi se publică articole intitulate „Discreditarea ştiinţei“. Ştiinţa poate fi discreditată numai de articole cu asemenea titluri...

— La chestiune !

— Lăsaţi-l să vorbească !

— În momentul cînd ia poziţie un specialist, urmă Gleb, oamenii se aşteaptă ca el să enunţe un argument inedit, spulberînd sau atestînd o ipoteză. Titlul ştiinţific nu e decît un avans din încrederea în ceea ce el urmează să spună. Dar cînd se coboară pe terenul bunului simţ, aici, daţi-mi voie, specialist e oricine are un cap pe umeri. Restul nu-i decît un joc al vanităţilor. Ştiinţa nu poate fi vexată de diletanţi, ştiinţa poate fi vexată doar de proşti.

— Ignoraţi prejudiciul social pe care-l pot aduce nişte informaţii neverificate ! strigă Mamaev dintr-o suflare.

— Nu le ignor. Dimpotrivă, tocmai despre acest prejudiciu vorbesc... Atunci cînd un vechi dicţionar filozofic scrie negru pe alb că, pasămite, cibernetica şi genetica sînt pseudoştiinţe, născocite de burghezie pentru a-i abate pe oamenii muncii de la calea cea dreaptă — acestea erau tocmai informaţii neverificate, cu toate că articolele respective erau scrise nu de diletanţi, ci de profesionişti... Nu sînt articolele dumneavoastră ?

— Nu, nu sînt ale mele, spuse profesorul Mamaev. Să lăsăm demagogia.

— Tocmai, s-o lăsăm, conveni Gleb.

Vociferări. Clinchetul cănii cu apă lovite de creion.

Apoi, cînd spiritele se mai domoliră, profesorul Filidorov îl întrebă pe Gleb :

— Mai succint... Ce susţii dumneata ? Pînă la urmă tot n-am înţeles.

— Vreau să spun că, în ştiinţă, însuşi caracterul discuţiei are semnificaţie socială. Vreau să spun că ştiinţa, dacă e ştiinţă, trebuie să-i facă pe oameni să gîndească, nu să aduleze nişte fetişuri. Vreau să spun că o discuţie despre ştiinţă trebuie purtată de la egal la egal, chiar în cazul că la ea participă şi nespecialişti, sau nu trebuie purtată deloc. Asta pentru că nespecialiştii într-un domeniu se pot dovedi excelenţi specialişti în alt domeniu, spuse Gleb aruncîndu-i lui Sapojnikov o privire plină de spaimă, de parcă el însuşi ar fi fost uimit de poziţia pe care o adoptase.

Iată ce spuse Gleb. Gleb, un lider patentat cu toate patentele. Merita să asculţi aşa ceva.

Se anunţă o pauză.

Pentru mulţi, atitudinea lui Gleb părea neaşteptată. Dar părea numai.

Am pomenit de laboratorul pentru care Filidorov căuta colaboratori şi care urma să fie condus de Gleb.

Ei bine, acest laborator avea nevoie, cel puţin în stadiul iniţial, de oameni cărora gîndirea liberă să le fie familiară. Apoi, fireşte, totul avea să intre pe făgaşul normal, dar pentru amorsare se cereau capete proaspete şi, prin urmare, un comportament dezinvolt.

La această dispută, Gleb voia să împuşte doi iepuri. În primul rînd, avea nevoie de încrederea lui Sapojnikov care, fireşte, îl susţinea pe Arkadi Maksimovici şi de aceea luase şi el, Gleb, partea arheologului.

— Mamaev are impresia că apără bazele ştiinţei, dar nu face decît să le submineze. În adîncul sufletului, el mai crede că pietrele Ikki discreditează ştiinţa. Iată de ce trebuiesc anatemizate şi făcute să dispară. După capul lui, totul e să găseşti anatema potrivită.

În al doilea rînd, Gleb îşi pusese în gînd să le ofere lui Filidorov şi viitoarei sale echipe o mostră de cum trebuie să arate stilul debordînd de tinereţe al unui laborator tînăr şi, pentru a atinge acest scop, cel mai bun mijloc era să dea în Mamaev.

— În fond, cu ce te încălzeşte pe dumneata Fetisov ăsta ? îl întrebă Mamaev pe Gleb. Ce-ţi veni să te pui chezaş pentru un outsider ?

— Să fiu sincer ?

— Da.

— Cum spunea cetăţeanul Panikovski, dumneata eşti din altă vreme. Mă inoportunezi, răspunse Gleb.

Gleb n-avea nimic de pierdut. În schimb, prestigiul lui îşi adăuga nuanţe noi, neaşteptate.

Totul fusese calculat şi cîntărit pe talgerele cîntarului lui Gleb, numai că destinul are propriul lui cîntar.

„...Prisk e numele unui neam vechi, fiule... De fapt asta şi înseamnă : cei vechi sau cei dintîi. Au trăit pe pămîntul italic pe cînd Roma nu era şi nu erau nici romanii, şi nici etruscii — stirpea premergătoare romanilor... Noi sîntem cei mai vechi... Neamul Prisk... Omul n-are a se făli cu şirul lung de strămoşi, căci numărul lor e unul pentru toţi... Dar se poate mîndri că nu i-a dat uitării, păstrîndu-le datinile... Noi, cei din neamul Prisk, sîntem mîndri că nu i-am dat uitării pe strămoşii noştri...“

Arkadi Maksimovici se aşeză lîngă Sapojnikov, care moţăia pe canapeaua din vestibul şi se vedea cît de colo că n-avea de gînd să se mai întoarcă la disputa aceea.

— Îi dau înainte cu protocolul ? întrebă Sapojnikov.

— Au obosit.

Numele de familie al lui Arkadi Maksimovici era Fetisov, dar, cum toate cuvintele ruseşti care încep cu litera „F“ sînt de origine grecească, iar în Grecia Antică litera „F“ se pronunţa într-o vreme „T“ (Phekla-Tekla, Anphisa-Antisa), Mamaev îl numea cu obstinaţie Tetisov şi Arkadi Maksimovici suferea.

Iar între timp disputa, cum îi şi stă bine unei dispute, intra treptat în impas.

— Gleb, spuse careva din suită, batem pasul pe loc. Mamaev a prins curaj, iar Arkadi Mak-

simovici bate în retragere. Avem nevoie de o idee-bombă.

— În regulă... spuse, otrăvit și vesel, Gleb. Dați-i drumul din lanț lui Sapojnikov.

— Poate că, totuși, nu face ?

— Ba da. Ei au vrut-o

— Dar măcar unde o să bată știi ?

— Bineînțeles că nu.

— Și atunci ?

— O să înceapă să gîndească cu glas tare și pînă la urmă o să se agațe el de ceva...

— Spuneți-i măcar să-i zdrumice mai cu milă...

Cineva hohoti scurt.

— Sapojnikov... Găsiți-l pe Sapojnikov ! strigară cîteva glasuri pe coridor.

— La ce bun toate astea, la ce bun ? spuse Arkadi Maksimovici disperat, astupîndu-și urechile.

— Sînt aici ! răsună, ireal, glasul lui Sapojnikov.

Cineva hohoti iarăși, nervos.

— Ridicați-i pleoapele, spuse Gleb.

Sapojnikov își scărpină o sprînceană, preumblîndu-și între timp privirile prin sală, ca să vadă care unde era așezat.

— Îi dați drumul sau nu ? întrebă pe un ton iritat cineva din spate. S-a făcut tîrziu.

Sapojnikov își ridică ochii în sus și contemplă o vreme plafonul. Apoi spuse :

— Ei bine, proba că Europa și America au fost legate între ele printr-un uscat există...

— Măi să fie ! O probă incontestabilă ?

— Cîtă vreme nu va fi dezmințită.

— Și care e, mă rog, proba asta ?

— Calul.

— Care cal ?

— Cel obișnuit, cu coadă.

— Într-adevăr, ce are a face calul în chestia asta ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Are... În America antică existau oameni, dar nu și cai... Cum se face ? Simplu : oamenii au ajuns acolo pe calea mării, dar cum calul merge pe jos...

— La naiba! Asta-i aiureala aiurelilor! strigă Mamaev.

— Și oamenii au venit pe jos ! Din Asia ! Au trecut prin istmul Behring ! E clar ? Tot pe jos !

— Dar calul de ce n-a trecut ? întrebă Sapojnikov.

— Și, mă rog, de ce ar fi trebuit să treacă ?

— Pentru că mamuții au trecut și bizonii au trecut. Or calul n-a trecut.

— Bun, lămurim noi asta, spuse Mamaev. Dar toată povestea n-are nimic de a face cu Atlantida.

— Într-adevăr, ce are a face aici Atlantida ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Are... spuse Sapojnikov. Dacă acum douăsprezece mii de ani în America existau deja oameni, dar cai nu existau, asta poate însemna un singur lucru...

Și se opri.

Se opri ca să-și asculte propria lume lăuntrică : i se tăia oare respirația la gîndul căruia era gata să-i dea glas ? Nu, nu i se tăia respirația. Ostenise. Ostenise de atîtea idei care la

început erau considerate, invariabil, defective, pentru ca apoi să se constate că, deși erau defective, conțineau un sîmbure rațional și că, în mîini străine, ele lucrau, se transfigurau și dobîndeau o funcționalitate care, din motive obscure, îi era inaccesibilă lui Sapojnikov.

— Ce înseamnă ? întrebă oponentul. Ce înseamnă ?

Aici, la Kerci, Sapojnikov aflase o mulțime de lucruri, lăsîndu-se fără să-și dea seama captivat de problemele — pînă atunci străine lui — ale antichității, probleme care, de îndată ce îi captaseră atenția, deveniseră actuale, ba, am putea spune, chiar stringente.

Și, cum creierul lui era construit de așa manieră, încît pur și simplu nu putea să nu compare informațiile proaspete cu cele vechi, Sapojnikov se apucă să compare, cu care prilej imaginația lui defectivă prinse a-i furniza tot felul de imagini concrete. Și, în candoarea lui, el nu stăvili acest proces.

Află, bunăoară, că mongolii trecuseră în America din Asia, populînd un continent pînă atunci pustiu.

Nu crezu acest lucru.

De unde apăruseră, pe continentul acela pustiu, indienii cu nas coroiat, care n-aveau nimic comun cu eschimoșii ? Pentru o evoluție în acest sens nu fusese timp îndeajuns, iar de încrucișat mongolii n-avuseseră cu cine să se încrucișeze. Nu era mai simplu de presupus că oamenii veniseră pe zisul continent pustiu de altundeva ? Întîi eschimoșii, apoi indienii.

Mai află că potopul, prezent în miturile întregii lumi, nu era un potop universal, ci amintirile feluritelor neamuri despre calamități locale.

Nu crezu acest lucru.

Toate popoarele, se gîndi el, sînt venetice în locurile unde le-a surprins istoria. Atunci de unde au ele cunoștință de niște calamități abătute, înainte de venirea lor, asupra acelor locuri ? Nu e mai simplu de presupus că aceste popoare aduseseră cu ele amintirea catastrofelor cărora ele însele le căzuseră pradă ?

Înțelegeți ? Dacă între miturile grecești există unul despre potop, acest potop nu trebuie căutat peste drum, în Marea Egee, ci acolo de unde vin grecii.

Află apoi că Atlantida lui Platon e descrierea unui oraș ideal, născocit de filozof ca model pentru orașele grecești. Adică o utopie.

Nu crezu acest lucru.

Prin ce anume, se întrebă el, spera Platon să-i atragă pe greci — niște democrați — spre această utopie ? Doar nu prin regi... Și încă un amănunt uimitor : de unde cunoștea Platon construcția orașelor aztece ?

Cum aztecii nu auziseră în mod sigur de Platon, nu era mai simplu de presupus că aztecii și Platon uzaseră de o sursă de informație comună ?

Și atunci Sapojnikov își dădu seama că totul gravitează în jurul problemei potopului.

Dacă a existat un potop, din calea căruia popoarele fugiseră care încotro, a existat și Atlan-

tida. Dacă potopul n-a existat, n-a existat nici Atlantida.

...Şi atunci Sapojnikov închise ochii şi-şi verifică încă o dată argumentele. Şi văzu o imagine teribilă.

...Colb, colb pînă la cer din pricina exodului nenumăratelor neamuri, un pestriţ carnagiu...

Din momentul acela Sapojnikov se miră nu că mulţi oameni credeau în Atlantida, ci că mulţi oameni nu credeau în Atlantida.

„La galop, roibule !“ strigă în gînd Sapojnikov.

Şi, lepădînd toate îndoielile, se lăsă purtat de calul neînşeuat al fanteziei şi comparaţiilor. Îşi lăsă creierul să gîndească în voie, netulburîndu-l cu priviri furişe, nici cu spaima de părerile altora.

Şi atunci Sapojnikov îşi aminti două teorii ştiinţifice despre care aflase în locuri diferite şi la considerabilă distanţă în timp. Nu-şi mai amintea autorii acelor teorii, dar faptul nu avea acum nici o importanţă. Important era doar că pînă atunci ele trăiseră în mintea lui despărţite, iar acum, deodată, se întîlniseră.

Îşi aminti că, după una din aceste teorii, gheţarii din munţi îngheaţă şi se topesc nu lin, ci în trepte. O mie patru sute şaptezeci şi cinci de ani reprezintă, pare-se o treaptă. Şi că, într-un ciclu complet, erau unsprezece asemenea trepte. Acum e în curs de desfăşurare a şaptea. Mai rămîneau patru pînă la încheierea ciclului, apoi totul urma să reînceapă de la capăt. O mie

patru sute şaptezeci şi cinci înmulţit cu şapte face aproximativ unsprezece mii de ani.

Şi îşi mai aminti că, după cealaltă teorie, din pricina apelor calde ale Golfstromului, gheţurile Arcticii se topesc. Şi cînd greutatea lor scade îndeajuns, între Golfstrom şi Oceanul Îngheţat se ridică un prag submarin, care barează trecerea apei calde în Arctica. Atunci, în Arctica reîncepe îngheţul. Şi se face atîta gheaţă, încît Europa e acoperită de un gheţar, din pricina căruia uscatul se curbează. Se curbează sub greutatea lui. Iar cînd se curbează uscatul, pragul submarin coboară mai jos. Şi atunci Golfstromul răzbate iarăşi în Arctica. Şi ciclul se reia de la capăt. Gheţurile încep să se topească etc.

Or atunci întrebarea care se pune este nu „A existat oare potopul ?“ ci „Putea el să nu se producă ?“

E limpede că, dacă apele s-au revărsat peste praguri, iar uscatul e lăsat în jos, Europa va fi inevitabil inundată, iar gheaţa se va ridica la suprafaţă. Apele vor purta cu ele gheţurile plutitoare. Or ce poate rezista icebergurilor, care civilizaţie le poate înfrunta ? E o chestiune de mecanică.

Rezultă că uriaşa catastrofă poate fi situată şi în timp. Dar despre asta am mai vorbit : ea s-a produs cu circa unsprezece mii de ani în urmă. Adică răstimpul scurs, potrivit miturilor, de la marele potop şi de la dispariţia Atlantidei.

Aşadar potopul a fost cu adevărat universal şi a lăsat urme în memoria oamenilor.

Dar pe continentul american nu s-au găsit urme de cai.

De ce nu veniseră şi caii din Ciukotka, aşa cum veniseră mamuţii şi bizonii ?

Şi atunci Sapojnikov se întrebase : în fond, de unde se ştie că mamuţii şi bizonii trecuseră în Alaska tocmai din Ciukotka ?

Din acest moment îi fu limpede că întrebarea reală era nu dacă Atlantida ar fi putut să existe, ci dacă Atlantida ar fi putut să nu existe.

Şi se mai întrebase atunci Sapojnikov : la urma urmei de unde se ştie că omul însuşi a trecut în America din Asia şi nu din Europa ? Cică în Ciukotka şi Alaska s-a dezvoltat una şi aceeaşi cultură — eschimosă, mongoloidă. Dar relicvele eschimose din America au treizeci de mii de ani, iar cele din Asia — douăzeci de mii. Ei bine, în acest caz, cine de unde a venit ?

De ce se escamotează chestia asta ? Pentru că, în caz contrar, s-ar impune recunoaşterea existenţei unui uscat care lega America de Europa, adică recunoaşterea miticei Atlantide.

Şi dacă într-o bună zi s-ar descoperi în Ciukotka oase şi mai vechi decît cele din Alaska ? S-ar schimba oare tabloul ? Sapojnikov îşi dădu seama că nu.

Uscatul atlantic ar fi continuat să existe. Şi iată de ce.

Oamenii din Alaska şi cei din Ciukotka erau mongoloizi. Se pune întrebarea : de unde au apărut în America indienii ? Din Asia nu puteau să vină : acolo nu există şi n-au existat indieni. Rezultă că şi indienii au putut trece în America numai pe podul atlantic, pe uscatul

cu pricina. Şi pe calea mării. Dar nu din Ciukotka.

Dacă a existat potopul din pricina căruia popoarele au luat-o la picior care încotro, a existat şi Atlantida. Dacă potopul n-a existat, nici Atlantida n-a existat.

Sapojnikov expuse toate aceste consideraţii şi ar fi fost momentul să se oprească, dar el adăugă :

— Vreau să spun că, dacă patria mongolilor ar fi fost Asia, atunci ei ar fi venit în America luînd cu ei caii, pentru că un uscat între Ciukotka şi Alaska a existat. Or podul atlantic era alcătuit, pesemne, din insule, căci oamenii au putut ajunge în America pe calea mării, dar caii nu. Şi rezultă că oamenii au venit nu din Asia în America şi nu din America în Asia, ci din Atlantida, prin America, în Asia. Şi mai rezultă că, pentru atlanţi, America a fost un punct de transbordare.

— Cînd un ageamiu îşi vîră nasul unde nu-i fierbe oala... spuse Mamaev în marea tăcere ce se lăsase.

— Primii care au descins în America au fost mongolii, asta se ştie. Iar în urma lor indienii — ultimul val al migraţiei din Atlantic... Ei au trecut pe marele pod atlantic, alcătuit din insule, pod care se prăbuşea treptat în mare. Poate că acest pod a şi fost Atlantida !... Atunci înseamnă că indienii au adus continuu în America relicve ale acestei culturi... Căci, dacă Atlantida n-a existat, de unde cunoştea Platon organizarea oraşelor indiene ? Aşa ceva nu se poate imagina.

— De ce ? Şi dacă e o utopie ? Un proiect al cetăţii ideale ?

— Vax ! Prin ce i-ar fi putut ademeni Platon pe greci — nişte democraţi ? Pentru ei, cetatea ideală era polisul, democraţia... Astora să le oferi nişte regi, nota bene — descendenţi ai lui Poseidon...

— De ce nota bene ?

— Despre asta mai tîrziu... spuse Sapojnikov. Şi atunci, împinşi din spate de indieni, eschimoşii au început să treacă din Alaska în Ciukotka pe noul, pentru ei, continent asiatic, în stepele căruia au şi descoperit calul...

— Inepţii ! Totul e cu fundul în sus...

— Au început să treacă pe continentul acela nou, coborînd spre sud şi încrucişîndu-se cu triburile autohtone, devenind treptat ciucci, iakuţi, japonezi, coreeni, chinezi, mongoli... Şi s-au întins tot mai departe spre apus, pînă cînd au întîlnit valul de migratori din occident, care fugeau cît mai departe de locul catastrofei atlantice, statornicindu-se pe continent. Şi au apărut noi civilizaţii... sumerienii, acazii, egiptenii, iudeii, hitiţii. Tocmai de aceea omul de Cro-Magnon de pe teritoriul eurasiatic nu provine din omul din Neanderthal şi din pitecantrop, care erau oamenii locului. Pentru o atare migraţie, omul de Cro-Magnon a avut timp suficient, cîteva mii de ani după glaciaţie. Or pentru apariţia unui creier modern douăsprezece mii de ani sînt puţini.

— Ce idee stranie, spuse Arkadi Maksimovici.

— Nu e o idee... E tabloul pe care îl pot contura datele existente astăzi... Dacă vor apare alte date, se va contura un alt tablou, dacă nu, înseamnă că acesta e cel veridic. În toate astea sîmburele raţional e unul : lumea a fost dintotdeauna unitară şi omul n-ar fi putut rămîne o specie unitară sub raport biologic, dacă n-ar fi fost o specie unitară sub raport social... şi trebuie căutate ipoteze care să explice această universală unitate umană... Decît nici o ipoteză, mai bine orice ipoteză.

— Cine ţi-a spus chestia asta ?

— Sînt cuvintele lui Mendeleev, spuse Sapojnikov.

Profesorul Mamaev nu spuse nimic. Şedea pe scaun cu buzele strînse, lovindu-şi genunchii cu amîndoi pumnii.

Dar concediul lui Sapojnikov se epuizase şi el se întoarse la Moscova, la acel Voiajmontajtrust al lui, unde lucrau oameni aidoma lui, care reglau tot ce nu se regla de la sine, automat.

La Moscova nu făcu prea mulţi purici, pentru că, împreună cu Frolov şi Vartanov, fură trimişi mai la nord, în zona oraşului Riga. Dar această direcţie nu-i mai dădea fiori lui Sapojnikov.

Acolo, la disputa aceea, Tolea îl întrebă pe Gleb :

— Gleb, spune-mi cinstit... ce beneficiu practic ai de pe urma lui Sapojnikov ?

— Mă atrage ca om, răspunse Gleb.

Toţi izbucniră în rîs. Nimeni pe lume, nici măcar Gleb, nu ştiuse că aşa şi era. Gleb însuşi află în clipa aceea. Intenţionase să glumească, dar îşi dădu seama cu groază că spusese adevărul.

Capitolul 32
MÎNA

— Vreau să stăm puţin de vorbă, spuse Vartanov.

— Dă-i drumul, spuse Sapojnikov.

Era ultima lor seară la Salaspilis.

Veniseră din nou tustrei, Frolov, Sapojnikov, Vartanov. Erau iarăşi împreună. Dar de data asta Sapojnikov se afla la Riga în virtutea profesiei lui de reglor şi era blindat atît împotriva amintirilor, cît şi a comoţiilor sufleteşti. În plus, avea alături doi oameni cu experienţă de viaţă, pe care se putea bizui.

Descinseseră la o hidrocentrală, unde se construia un baraj aluvionar. Şi ieri îşi luaseră rămas bun de la acest loc de muncă. Încă un loc de muncă în viaţa lui Sapojnikov. De data asta munca avusese o desfăşurare standard. Calm standard. Complicaţii standard.

Aparatura pe care firma lor trebuia, conform contractului, s-o regleze fusese reglată... Beneficiarii rămîneau să lucreze cu dînsa. La sfîrşit, fireşte, fusese un pic de zor, ca întotdeauna, dar îndeobşte totul mersese ca uns.

Şi uite că în ultima zi îşi luaseră pachetele cu mîncare şi sticlele cu apă minerală şi se aşezaseră pe iarba tînără din preajma unor vechi ruine. Şi Vartanov îi spusese lui Sapojnikov că ar vrea să stea puţin de vorbă.

Era o arşiţă cumplită. Turba ardea. De-a lungul drumurilor copacii încremeniseră. Cu frunzele lor uscate, răsucite sul, păreau cu toţii eucalipţi. Mirosul de ars nu se simţea numai aproape de pămînt. Cu un an înainte bîntuise holera. Cutremure zgîlţîiseră globul. Natura se răzvrătea şi punea piciorul în prag. Multora li se mai părea însă că pot ignora acest lucru. Izbucni criza energetică, dar bogătaşii izbutiră să profite şi de pe urma ei. Se calcula ciclicitatea avariilor naturii şi nu se precupeţea nimic pentru avarierea naturii. Jumătate de lume nu-şi dădea încă seama că toţi oamenii sînt în aceeaşi barcă şi că a o clătina e o nebunie.

După disputa aceea, la Moscova de-acum, avusese loc un mic episod în urma căruia totul începuse să se împletească într-un desen de neînţeles, aducînd cu o hieroglifă în mişcare, un desen al cărui tîlc n-avea deocamdată cine să-l desluşească.

Îl petreceau pe Arkadi Maksimovici, care pleca la Leningrad cu arheologii lui şi de aceea o lăsase pentru cîteva zile pe Atlantida la Sapojnikov şi era foarte îngrijorat de felul cum avea să suporte căţeluşa despărţirea de dînsul. Îi explicase protejatei sale totul : că era vorba doar de cîteva zile, că Sapojnikov

ținea la ea și că acum trebuia să fie cuminte și să pape frumușel salamul.

Se adunaseră la Sapojnikov toți cei pe care-i știm. Făcuseră haz, rememoraseră disputa aceea, ocolind cu osîrdie ipoteza fulminantă a lui Sapojnikov. Dar amuțiseră totuși cînd acesta, incorigibil, începu iar să gîndească cu glas tare :

— Sîntem niște tipi deștepți și avem o civilizație... Dar sălbaticii n-au civilizație și totuși creierul lor nu e cu nimic mai prejos decît al nostru... În chestia asta scîrțîie ceva. Dacă omul e produsul muncii, atunci civilizația e responsabilă de calitatea actuală a creierului uman și, ca urmare, ea trebuie să fi lăsat urme și în creierul sălbaticilor. Iar dacă asemenea urme nu există, înseamnă că nu există oameni sălbatici, există oameni sălbăticiți... Terțul exclus... Timp pentru formarea unui asemenea creier ar exista — cinci milioane de ani... Dar urmele acestui proces formativ nu există. Iarăși ceva scîrțîie. Așadar, civilizația ce a premers sălbăticirii din Cro-Magnon n-a fost descoperită... Asta înseamnă că Atlantida nu e soluția : aici avem de-acum palate, cetăți, metale, regi și cîte și mai cîte... Prin urmare, dacă o asemenea civilizație a existat, ori o căutăm unde nu trebuie, ori în cu totul altceva decît trebuie.

— Și care e soluția ? întrebă Arkadi Maksimovici plin de încordare și de aceea imprudent.

— Poate că trebuie să ne schimbăm optica asupra civilizației, declară Sapojnikov. Civilizația înseamnă, desigur, în primul rînd perfecționarea uneltelor de muncă... Dar ce dovezi avem că uneltele de muncă trebuie să arate așa cum ne-am deprins noi să le vedem ?...

— Adică ? întrebă Gleb.

— Dacă uneltele sînt vii ?

Ah, Gleb, Gleb ! Aveai nevoie de Sapojnikov. Ai țesut o intrigă malițioasă, veselă și infailibilă. I-ai luat partea lui Arkadi Maksimovici, și Sapojnikov, întocmai ca pe vremuri, s-a arătat gata să-ți vină în întîmpinare.

Dar s-a creat un caz. Or un caz e aproape o clacare. Își calculează omul mișcările și trece la fapte, dar totul iese de-a-ndoaselea.

Formula n-avea nici o fisură : Gleb îl ia pe Arkadi Maksimovici sub aripă și obține grațiile lui Sapojnikov. Una la mînă. Gleb face chestia asta într-un stil dezinvolt, stîrnind, implicit, extazul lui Filidorov. Pentru că Filidorov recrutează nu numai tipi isteți din toate științele, ci și capete capabile să realizeze un transfer interprofesional de idei. A doua la mînă.

Doi iepuri dintr-o împușcătură. O jumătate de împușcătură de iepure. Gleb — un lider înnăscut — prevăzuse totul. Scăpase din vedere un singur factor : pe sine însuși. De, se întîmplă.

Pentru că la această dispută Gleb trăise clipe de fericire.

Da, se simțise fericit la disputa aceea și nu putea uita acest lucru. Ca să vezi ce chestie.

Maniera directă de expunere a argumentelor, pe care Gleb o împrumutase de la Sapojnikov,

încetase deodată, pentru cîteva ceasuri, să mai fie manieră și se făcuse libertate.

Dar nici chestia asta nu epuizează cazul, e doar jumătate din el. Cealaltă jumătate constă în faptul că Gleb sărise la bătaie pentru o cauză, dar rezulta că o făcuse pentru suflet. Și așa ceva se întîmplă.

A apăra pe cineva e o chestie care implică. Te legi sufletește de cel pe care-l aperi.

Ei bine, fără să vrea și fără să știe, Sapojnikov vîrîse cei doi iepuri în tainițele sufletului lui Gleb, zăvorît sub crusta înghețată a orgoliului.

Gleb nu sesiză de îndată acest lucru, dar se sperie de îndată.

Și de îndată ce se sperie, întărîtarea lui crescu dramatic. Nici asta nu-i ceva neobișnuit.

— Te-ai gîndit vreodată la propriul tău destin ? întrebă Gleb, cînd toți ceilalți se răzletiră, făgăduind să vină direct la gară.

— Și încă de cîte ori, spuse Sapojnikov.

— În fond, o sutime din ce ai născocit ar fi ajuns ca să...

— Las-o baltă, spuse Sapojnikov.

— Și totuși ?...

— Îmi las creierul să gîndească. Pesemne asta mi-e menirea.

— Dă-mi voie să-ți spun că ești un fraier, spuse Gleb. Ideile se vînd. Or tu vrei să le faci să răzbată gratis... Strici piața. Cînd inventezi ceva, ori crezi că ai inventat, pune mîna și fă o cerere de brevet, iar dacă ești cu adevărat deștept, fă și un studiu de antecedență, pentru că oricum au să te pună să-l faci, ca să vezi

dacă nu ți-a luat-o cineva înainte... Or tu născocești cîte o chestie și — zvîrrr ! — îi dai drumul să zboare... Știi ce se întîmplă ?

— Ce se întîmplă ? întrebă, ca un ecou, Sapojnikov.

— Un cunoscut de-al meu ține o cățea, spuse Gleb.

— Fără vulgarități, spuse Arkadi Maksimovici. Nu-mi plac chestii de-astea.

— Nu... O cățelușă reală, spuse Gleb. Ei bine, a fătat. Acest cunoscut al meu, un intelectual, a vrut să împartă cățeii aceia, gratis, unuia și altuia. Dar veterinarii i-au spus : vrei matale ca acești cățeluși drăgălași s-o ducă bine la noii lor stăpîni ? Atunci vinde-i... Stăpînii vor avea față de ei o cu to-otul altă atitudine.

— Parabole de-astea îți livrez și eu cîte vrei, îl întrerupse Sapojnikov.

— Ți-ai ratat viața, spuse Gleb. N-ai luptat pentru nimeni. N-ai apărat pe nimeni... Mobilurile nobile ale invenției ? Mă rog. Numai că toate ideile trebuiesc valorificate. Și valorificate de către tine însuți ! Pricepe, omule, că, altminteri, jumătate dintre ele se pierd în vălmășag și bufonadă, de cealaltă jumătate te jefuiesc paraziții... Ai grijă : corupi oamenii. Prăsești paraziți.

— E drept, spuse Sapojnikov. Știu chestia asta.

— Ai grijă : ți-ai născocit, pentru uzul tău personal, un om abstract... Or oamenii sînt de toată teapa... Ce-i bun pentru unul pentru altul e otravă... Ești un individ asocial, pricepi ? Pe cine aperi ? Pe cine ?

— Pe sine se apără... Îşi apără propriul lui eu, explică Arkadi Maksimovici. Asta-i felul lui de a fi. Îşi apără dreptul de a fi el însuşi.

— Şi gata ?

— Nu-i puţin lucru, obiectă Arkadi Maksimovici.

— Nu, spuse Sapojnikov. Mai apăr ceva.

— Ce anume ?

— Invenţia. Însăşi capacitatea şi necesitatea de a inventa.

— Clar : sîntem indolenţi şi lipsiţi de curiozitate, se încruntă Gleb. Chestia asta-i pentru şcolari şi mai e şi veche.

— Tocmai. Lipsiţi de curiozitate, spuse Sapojnikov. Şi dacă vrem ca lumea asta să fie lume, trebuie să facem un salt în însăşi maniera noastră de a gîndi. Nu insist, dar mie aşa mi se pare.

— Existenţa determină conştiinţa şi nu invers.

— Exact, spuse Sapojnikov. Cred că tocmai propria mea existenţă mi-a determinat conştiinţa.

— Nu face pe cucernicul, spuse Gleb.

— Eu cucernic ? Am tot atîta funingine pe suflet ca tine. Pur şi simplu mi-am dat seama că, dacă vrem să luăm de la fiecare după capacitatea lui, şi să-i dăm fiecăruia după necesităţi, trebuie să schimbăm necesităţile. Altfel o să vină un imbecil şi-o să declare că el simte necesitatea de a stăpîni lumea. De unde să luăm cîte o lume de căciulă ?

— Eşti nebun, spuse Gleb. Nu, eşti un cretin normal, nici măcar un Don Quijote nu eşti.

Asta măcar a fost un nebun generos şi, prin tradiţie, stîrneşte simpatie. Personal, nu-l simpatizez. Se crede că imaginea lui creează nebuni frumoşi... În realitate, imaginea lui creează disertaţii pentru Muhina, care doarme, înfulecă şi pradă hîrtia şi căreia îi convine de minune că Don Quijote e un hidalgo de hîrtie. De Don Quijote vii n-are nevoie... Nimeni n-are nevoie de tine, Sapojnikov. Don Quijote avea măcar un credincios, pe Sancho Panza, tu n-ai pe nimeni.

— Am, spuse Sapojnikov

— Pe cine ?

— Pe tine, spuse Sapojnikov.

— Eu ? strigă Gleb.

Şi Sapojnikov auzi pentru întîia oară în viaţă cum striga Gleb.

Striga tare.

Cade spre tine o piatră. Nu-i grozav de curajos ceea ce faci, dar prima, şi chiar a doua oară, nu strică să te dai la o parte. Reflexele sînt necesare. Reflexul e un răspuns, o reacţie la o acţiune din afară şi chiar cele necondiţionate par a fi fost, la origine, condiţionate.

Apoi însă va trebui să întreprinzi ceva pentru ca pietrele să nu-ţi mai cadă în cap. Să circuli pe trotuarul de vis-à-vis sau să construieşti o apărătoare. Adică ori s-o iei la sănătoasa, ori să lupţi. Asta e o soluţie. Dar o soluţie la care se ajunge prin logica lineară. O soluţie reflexivă, reactivă — o replică. Aşa au procedat oamenii timp de milenii : ori au evitat, ori au luptat.

Există însă și o soluție nereflexivă și nereactivă. Ea e produsul logicii nelineare.

Judecați și dumneavoastră. Logica lineară : cad pietre — contracarezi chestia asta sau îți iei picioarele la spinare. Logica nelineară : cad pietre — ia să profităm noi de chestia asta.

Să luăm, bunăoară, metoda dicotomiei, un model de cercetare. Trebuie găsit acul în carul cu fîn. Fînul se împarte în două. Se dă la o parte jumătatea în care e evident că acul nu există... Cealaltă jumătate se împarte la rîndu-i în două și se ignoră partea care, în chip evident, nu ascunde acul. Și așa, și mai departe. Prin metoda asta se poate găsi o moleculă în cosmos. O mașină ar face-o foarte repede. Dar Sapojnikov nu credea, încă din copilărie, în cuvințelul „evident", considera metoda asta comodă însă limitativă și explora terenurile abandonate de alții. Și cu ce se alesese ? Devenise un artizan singuratic. N-avea nici măcar mașină. Ar fi putut realiza incomparabil mai mult.

Toate astea doctorul Șura i le turui Vikăi cînd, împreună cu Tolea, se grăbeau să ajungă la gară ca să-l conducă pe Arkadi Maksimovici, care pleca la Leningrad. Iar lui Tolea, cred că vă mai aduceți aminte, îi plăceau oamenii de genul lui Sapojnikov și avea să plătească pentru asta.

— Vika ! își strigă Tolea fosta colegă de facultate. Cu ce ocazie pe-aici ?

— Tolik !

— Ia spune, fată, de ce, cînd nu bate vîntul, umbli în pantaloni, iar, cînd bate, porți minijupă ?

— Încetează...

Vika își netezi fusta și Tolea i-l prezentă pe doctorul Șura.

C-o fi, c-o păți, că una, că alta și doctorul Șura îi vorbi Vikăi cu indignare despre dicotomie și despre inapetitul lui Sapojnikov pentru această metodă.

— Vă dați seama cum stau lucrurile ?

Dar Vika spuse :

— În fond de ce să admiți doar două modalități de a căuta acul în carul cu fîn ? Ori fir cu fir, ori dicotomia dumneavoastră ? Și apoi cum poți ști că, odată cu ce nu-ți trebuie, nu arunci și ce-ți trebuie ?

— Terțul exclus, spuse doctorul Șura.

— Ei, exclus ! îl contrazise Vika. Dacă acul e important, poți și să dai foc fînului. Dacă nu-i poți da foc, îl poți spăla. Dacă nu-l poți spăla, îl poți trece printr-un ciur magnetic. Și mai sînt încă o mie de soluții.

— Știi ce, spuse Tolea, cred că ai fi tocmai potrivită pentru Sapojnikov.

— Important e să creadă el, spuse Vika.

Doctorul Șura începuse să dea semne de plictiseală.

— Mergeți ? întrebă.

— Cred că oricum am întîrziat, spuse Tolea.

Și doctorul Șura porni spre gară singur.

— N-am izbutit să fac nimic pentru Atlantida, spuse Arkadi Maksimovici cînd ajunseră pe peron și o tînără însoțitoare tocmai cobora treapta rabatabilă a vagonului.

— Nici nu trebuie să faci nimic, îl liniști Sapojnikov. La început am s-o hrănesc eu, că tot s-a obișnuit cu mine. Iar cînd am să plec, o să stea la prietenii mei, la Dunaevi. Nu există vietate care să nu se lipească de Niura.

— Numai de nu m-ar uita între timp.

— Ei și dumneata ! îl dojeni Sapojnikov. Doar nu-i om ! Prea multe vrei de la ea.

— Deșteaptă s-a făcut lumea de-o vreme. Chiar prea deșteaptă, bombăni însoțitoarea.

Trenul porni. Tăblițele indicatoare ale vagoanelor defilară în goană pe dinaintea ochilor. Garnitura trecu, dezvăluind privirilor cealaltă parte a peronului, unde stătea, gîfîind, doctorul Șura, care tocmai dăduse buzna din sala de așteptare și acum se uita la Sapojnikov.

— Hei, cum îți zice... Botinkov ! strigă el. Cum mai trec ideile ?

— O rublă jumate vadra, răspunse Sapojnikov. Ascultă, premiantule, cică la Moscova s-ar fi prăsit un profesor mai dihai ca al tău... Strînge învățăcei pentru lustru total... Dacă vrei, aranjez să te ia la cărat sacoșa...

Doctorul Șura scoase limba și dădu să plece.

— Stai ! Dau o bere ! strigă Sapojnikov.

Și doctorul Șura se opri.

Un gest care avea să producă multiple consecințe.

Sapojnikov plecă la Riga fără emoții. Știa că o să aibă treabă pînă peste cap.

— Măcar o să mîncăm pește, spuse Ghenka Frolov.

— Îți place peștele ? întrebă Sapojnikov.

— Ce contează ? spuse Ghenka. Omul trebuie să se dedea la mîncărurile locului.

Just, la urma urmei.

— Dar nu peștele-i clenciul. Clenciul e berea de Kekovo.

— Berea de...

— Kekovo. Un colhoz sau un sovhoz care face bere. Are și puncte de desfacere în oraș.

— Și prin ce strălucește berea asta ?

— Cică la al patrulea pahar ești gata. Miracol, nu bere.

— Cum faci tu, Ghenka, de le știi pe toate ? întrebă Sapojnikov.

— Trăiesc, spuse Frolov.

„...Polak, fiul lui Skilura, căzu cu oaste asupra Hersonesului și locuitorii cetății cerură ajutor regelui Mitridate Eupator.

Pe vremea aceea, Mitridate stăpînea deja părțile de miază-zi și de răsărit ale Pontului Euxin și acum jinduia țărmurile noastre.

Mitridate îl puse pe Diophant în fruntea unei flote care-i zdrobi pe sciții lui Polak și pe taurisci și se întoarse la Pont.

Dar peste un an sciții atacară din nou Hersonesul, Mitridate îl trimise iarăși pe Diophant și acesta îi zdrobi pe sciți la Kerkentida, într-o cumplită bătălie cu săbii, ocupînd Sciția, orașele și capitala lor, Neapole. Dar Hersonesul își pierduse libertatea și căzu în puterea lui Mitridate și a statului său.

Frumoasa noastră cetate, Pantikapaion, își aștepta cu neliniște ziua de mîine, pentru că

dinspre răsărit veneau sarmații. Cîteva triburi vasale scăpară de subt sceptrul nostru și regele Perisad trimise daruri regelui sarmat.

Și locuitorii orașului începură a cîrti, cu gîndul la libertatea pierdută. La Feodosia și la Pantikapaion, printre sclavii sciți și moezi, izbucniră tulburări".

— Aș vrea să stăm puțin de vorbă, spuse Vartanov.

Era în ultima zi înainte de plecare și Vartanov spuse :

— Aș vrea să stăm puțin de vorbă.

Se așezară pe covorul de iarbă tînără, lîngă niște ruine. Respirau aer proaspăt, priveau în trei bolta roză, pe care zburau păsările paradisului. Vartanov spuse :

— La ce bun toate astea ?

— Ce vrei să spui ?

— Știi tu ce vreau să spun... De ce trăiești așa cum trăiești ?

— Și cum ar trebui să trăiesc ? întrebă Sapojnikov.

— Ar trebui să-ți vezi de treabă, spuse Vartanov. De ce-ți vîri nasul în fel de fel de chestii în care nu ești specialist ?

— Poate tocmai de aceea, răspunse Sapojnikov. Nu forțez uși pentru niciuna din invențiile mele ; emit niște ipoteze. Luați, fraților ! Tu de ce ți-ai vîrît nasul în oalele ăstora de aici, ba te-ai și stropșit la ei ?

— Aici totul era evident.

— Poate că și pentru mine totul e evident ?

— Nu se poate, spuse Vartanov. Te cunosc de atîția ani. Acu ți-a cășunat și pe istorie.

— Da, mi-a cășunat și pe istorie. Pentru că nu se mai poate fără istorie.

— Bine, dar n-ai destule cunoștințe. Cuno-ștințe. Nimeni nu poate ști totul.

— Omul nu poate ști totul, admise Sapojnikov. Dar umanitatea poate.

— De fapt, așa se și întîmplă. Oamenii știu tot mai multe lucruri, dar oare sînt fericiți ? spuse Vartanov și se întrerupse singur : e fantastic și totodată ridicol. Astăzi, Stanislavski n-ar fi primit nici într-un teatru pentru că n-a terminat cursurile studioului Stanislavski... Iar Van Gogh și Gauguin ar fi considerați niște amatori. Cît despre Țiolkovski, ce să mai vorbim. Pe ăsta nici nu l-ar lua în seamă. N-a terminat Institutul de aviație, n-a lucrat în cercetare, n-are titluri științifice...

— Bun... să ne înțelegem, spuse Sapojnikov. La lista asta pot fi adăugați călugărul Mendel, părintele geneticii, canonicul Copernic, fondatorul astronomiei moderne, chimistul Pasteur, întemeietorul microbiologiei. Toată lumea știe chestiile astea.

— Și de chimistul Borodin știe toată lumea, se zburli Frolov, și de doctorul Cehov...

— Ca să nu mai vorbim de ofițerul de infanterie Lev Tolstoi și ofițerul de marină Rimski-Korsakov, spuse Vartanov rîzînd și rîse mult.

— Arta s-o lăsăm deoparte, zise Frolov. În artă oamenii trec aproape întotdeauna de undeva. Discutăm despre știință și tehnică.

— Termină, spuse Sapojnikov. Nu mai behăi atîta, c-o să ți se aplece.

De mai bine de o sută de ani se încearcă să se substituie creației cultura. Or cultura e experiența creatoare a altora și adesea suprimă propria ta experiență.

O experiență străină oferă doar posibilitatea unei opțiuni. Atît. Nu e o soluție.

Soluția nu e investigarea opțiunilor posibile. Soluția e superioară opțiunii : ea trebuie inventată ; e o invenție.

— Tu, de fapt, faci artă, nu știință sau tehnică, i se reproșa lui Sapojnikov. Tu vrei creație liberă, iar știința și tehnica sînt legate de plan. Costă prea mult.

— Dați planul încoace și eu am să descopăr modalitățile de a-l îndeplini, răspundea Sapojnikov.

— Și dacă apoi o să-mi ceri să modific planul ? E o muncă gigantică.

— Pot descoperi modalitatea de a înlesni și munca asta.

Firește, Sapojnikov nu se avea în vedere doar pe sine. Cît poți prididi de unul singur ? Îi avea în vedere pe toți cei asemeni lui și acești toți erau mulți și ar fi și mai mulți dacă s-ar porni de la ideea că, prin natura lui, omul poate mai mult cînd meditează dintr-un imperiu intim.

Atunci omul nu fuge de contradicții, ci descoperă soluțiile aflate dincolo de contradicții. Își ascultă universul lăuntric în așteptarea exploziei mute. Și trăiește adevărata bucurie. Bucuria supremă. Pentru că soluția e o eliberare.

— Și dacă nu iese ? i se spunea. Maniera asta a ta de a aborda lucrurile comportă un grad prea ridicat de incertitudine.

— E, dimpotrivă, certitudine, replica Sapojnikov. Numai că arată altfel.

— Și, mă rog, de ce n-ai fost la Memorial ? întrebă Frolov. Du-te, domnule, și te uită, că e o chestie... De ce nu te-ai dus ?

— Nu m-am dus, spuse Sapojnikov.

— Știu că nu te-ai dus. Te întreb de ce.

— De-aia.

— Bine. Cum vrei, spuse Vartanov.

Și plecară. Soarele asfințise. Vartanov și Frolov se pierdeau pe șoseaua ce se pierdea în amurg.

Mai rămăseseră trei ceasuri pînă la plecarea trenului.

Seara respira o dulce tristețe și se lăsase atîta liniște, încît, atunci cînd Sapojnikov ciocni oul fiert de una din pietrele acelor ruine și apoi prinse să-l curețe, trosnetul cojii rupte se auzi la kilometri distanță. De parcă un dinozaur ar fi crănțănit alt dinozaur.

Îi mai lăsaseră și o cutie de maioneză, din acelea care, printr-un capriciu al epocii, deveniseră deficitare și ajunseseră la modă. Dar cu ce să deschidă cutia aceea nu-l tăia capul. Nu putu născoci nimic. Ei da. Era neputincios în fața unei cutii de conserve.

Va să zică viața lui se irosise în zadar. Îl convinseseră. Și ce era bun în asta ?

Sapojnikov nu se duse să vadă Memorialul. Îl ocoli dinadins și ieși în cîmpie, acolo unde, pe un

tăpşan, se zărea tufişul acela singuratic şi nişte arbori stingheri. De ce o luase într-acolo nici el nu ştia. O forţă obscură îl atrăgea spre verdeaţa aceea, deasupra căreia se apleca duios cerul înserării.

Îşi dădea seama că pierduse, că viaţa lui fusese o greşeală. Şi că, dacă viaţa dintîi s-ar fi putut trăi în ciornă, a doua ar fi trăit-o pe curat, altminteri... Iar acum, pesemne, trebuia să înceapă să trăiască aidoma lui Ghenka Frolov. Frolov trăia în concedii. Ştia exact cîte concedii mai are pînă la pensie.

„...Şi deodată peste cetate căzu vestea că bălosul nostru rege, Perisad, nu mai poate cîrmui şi nu ne mai poate apăra de sarmaţi şi că Xenofont îl convinsese să treacă sceptrul puterii lui Mitridate Ponticul.

Atunci Savmakus, un sclav de la curte, îl ucise pe Perisad şi locuitorii se răsculară, punînd stăpînire pe Feodosia şi Pantikapaion şi înălţîndu-l la tron pe Savmakus.

Dar Xenofont rămăsese în viaţă şi asta avea să se dovedească o mare greşeală.

Şi domni regele Savmakus un an întreg şi niciodată norodul n-a trăit zile mai senine...

...Mitridate îl trimise cu oaste pe Diophant şi Savmakus fu înfrînt. Sîngele curgea pe uliţi spre port. Pietrele crăpau subt arşiţa marilor focuri. Statui de zei se rostogoleau la vale, îmbrăţişate de cadavre. Ţipetele copiilor şi ale femeilor nu se auzeau din pricina vacarmului crescut din săbii şi scuturi, din urletele oştilor încleştate...“

Se consideră îndeobşte că în război oamenii se maturizează. Eroare. În război oamenii îmbătrînesc. Şi cînd se întorc — dacă se întorc — se întorc la o viaţă fără bombardamente şi împuşcături, o viaţă în care merg la lucru, iubesc şi învaţă. Numai că acei ce se întorc tocmai asta nu ştiu să facă. Şi de aceea sînt, în viaţa paşnică, repetenţi.

Cînd Sapojnikov se întoarse din război, începură să-i vină din nou tot felul de idei concret-defective. Îi veniseră şi în timpul războiului, dar puţine şi parcă nitam-nisam. În război, Sapojnikov înţelesese cuvîntul „patrie“, pentru că îşi văzuse cu propriii lui ochi ţara, nu numai casa lui şi Kaleazinul, şi Moscova. Şi toate acestea îi pătrunseseră în inimă, devenind dragoste, o dragoste neînvăţată din cărţi.

La începutul războiului nu înţelesese încă. Dar cînd depuse jurămîntul pe aleea asfaltată din parcul Sokolniki, unde îi învăţaseră să bată pas de defilare printre carusele încremenite şi chioşcuri cu obloanele bătute în cuie, înţelese deodată că o forţă barbară voia să-i ia totul şi trăi o explozie mută.

Îşi aruncă privirea în dreapta şi în stînga, de-a lungul şirului de adolescenţi care depuneau jurămîntul, şi îşi dădu seama că nu putea da nimic din ce voiau să-i ia. Nu putea da nimic. Putea muri, dar nu putea da. Şi atunci îl părăsiră deodată toate cuvintele, toată spuza amintirilor. Rămăsese doar cuvîntul „patrie“, care-l

privea din toate placardele Moscovei, în toamna aceea a anului 1941. Şi deodată atît de banalul „ordin de chemare“ deveni pentru el pur şi simplu „chemare“. Pentru că atunci, depunînd jurămîntul, înţelesese, descoperise că, de cînd se ştia, făcuse de fapt tocmai ceea ce acum era chemat să facă — luase apărarea unor oameni sau a unor idei. O făcuse cu mica lui inimă, dar din toată inima, o făcuse în felul lui prea puţin înţeles, cînd îi veniseră tot felul de idei concret-defective şi născocise tot felul de centuri de salvare, cărămizi cu vid şi cîte altele, pe care le trecuse în caietul acela al lui, botezat „Kalamazoo“.

A apăra, a te pune chezaş, a nu lăsa să piară, pentru ca tot ce e viu să poată trăi şi tot ce e stricat să poată fi dres.

Iar acum Sapojnikov străbătea cîmpul acela şi lumea lui lăuntrică împietrise. Voia protecţia vegetaţiei. Gleb avea dreptate, nu făcuse fericit pe nimeni. Nu salvase pe nimeni, nu apărase pe nimeni. Se chinuise pe sine. Crah. Era un crah şi un nonsens.

Trecu prin lumina mîngîietoare a asfinţitului şi deasupră-i, în văzduh, zburau păsări. Sapojnikov nu mai înţelegea lumea. În natură nu era nimic de inventat. Ea se inventase singură. Sapojnikov se simţi un pangolin.

Pangolinii se stinseseră. Nu muriseră. Se stinseseră, adică încetaseră să mai fecundeze.

Apoi i se păru că dincolo de copaci zăreşte ceva.

Se apropie şi văzu m î n a.

I se povestise, dar uite că uitase pînă şi asta.

Cîndva, demult, la începutul războiului, undeva în afara lagărului de concentrare în locul căruia se înălţa acum Memorialul, se întindea un cîmp înconjurat de sîrmă ghimpată. Îndărătul ei erau ţinuţi vreo cincizeci de mii de prizonieri de război sovietici. Nici barăci, nici acoperiş deasupra capului. Oamenii mîncaseră toată iarba de pe acest poligon al morţii şi, ca să se adăpostească de intemperii, încercaseră să sape gropi cu degetele.

Şi acum, direct din pămînt, creştea acolo o mînă imensă. O mînă din beton. Se înălţa spre cer palma aceea şi ţipa.

Sapojnikov se lungi cu faţa în jos pe glie şi-şi înfundă chipul în iarbă ca să nu mai vadă mîna aceea. Dar continuă să o vadă. Şi-şi dădu seama că avea să o vadă întotdeauna.

Atunci se ridică şi o privi. Nu, nu se contramandează nimic. Totul reîncepe dacapo. Are prea multe de făcut pe lumea asta ca să se lase luat de apa unor sfaturi rezonabile, străine felului lui de a fi.

Capitolul 33
O IPOTEZĂ ACCESIBILĂ UNUI COPIL

Cînd Sapojnikov fusese mic constatase că în filme şi cărţi se înfăţişa cîte un episod din viaţa cuiva care ori se sfîrşea bine (personajul îi dădea gata pe toţi răii sau, cine ştie de ce, se însura) ori se sfîrşea prost, adesea prin moarte. Şi fu-

sese dintotdeauna convins că, dacă tot se înfățișa episodul acela, înseamnă că el era esențial în viața eroului, altfel n-ar fi avut nici un sens să fie istorisit.

Pe atunci Sapojnikov se pregătea pentru viață și căuta modele de comportament. Nu-l îngrijora încă faptul că nici una din întîmplările pe care le trăise nu semăna în întregime cu cele descrise în filme sau cărți — continuau altfel și se sfîrșeau altminteri. Dedusese atunci că era abia la începutul vieții și că nu se învrednicea deocamdată ca, după un început bun, să se comporte de așa manieră, încît întîmplările să nu deraieze, sfidînd regula.

Dar într-o bună zi îi căzură în mîini miturile Greciei Antice. Vru să uite de cartea aceea, dar nu putu. Se sili să nu se mai gîndească la ce citise, dar nu era chip.

Rezulta că nimic nu începe cu începutul și nu sfîrșește cu sfîrșitul. Și că, odată născut pe lume, nimerești în vîrtejul unor aventuri care au început în lipsa ta și sfîrșesc în lipsa ta. Rezulta că pînă și victoriile eroilor se întorceau împotriva lor, și asta nu o dată ci de sute de ori, ca în cazul bietului Herakles, ceea ce era însă valabil și pentru personajele negative. Știuse oare Sapojnikov că Medeea, care-și omorîse pruncii ca să se răzbune pe infidelul Iason și trezea chiar o anume compătimire prin suferințele ei, zic, știuse Sapojnikov că această Medeea ucisese și înainte oameni, că prigonise oameni și înainte și după, cu toți acoliții ei și cu toate cimotiile acoliților ei ? Apoi Sapojnikov citise acele *saga* islandeze și irlandeze, eposurile orientale și eposurile occidentale, nimic nu începea cu începutul și nu sfîrșea cu sfîrșitul și pretutindeni se ucidea, se ucidea, se ucidea și nu se mai putea conta pe nimeni, asta de-acum nu în cărți, ci în viață. Și toate astea, Dumnezeu știe de ce, erau botezate istorie.

Și mai observase — din cărți, din istorie și din viață — căutînd cauzele acestor carnagii și prigoane, că, în afara cîtorva cazuri de exasperare sau legitimă apărare, omorul și prigoana își aveau obîrșia nu în foame, ci în îmbuibare.

Chiar așa.

Adică mobilurile crimelor erau, în proporție de nouăzeci și nouă la sută, nu produsul unei necesități reale, ci efectul prostiei, grabei și lipsei de imaginație : cu o mică investiție de materie cenușie, totul s-ar fi putut rezolva fără nici o vărsare de sînge. Și dacă talentul, inteligența și inventivitatea irosite pentru a ucide mai ingenios s-ar investi pentru ca oamenii să nu mai cadă uciși, specia ar trăi de mult în paradis.

Iată ce-și amintise și la ce se gîndea Sapojnikov, cînd Gleb îl căutase în piață.

Gleb telefonă și spuse că voia să stea de vorbă cu Sapojnikov. Răspunse o voce feminină :

— Dar cine-l caută ?

— Un prieten.

— E la piață, răspunse femeia. Avem musafiri.

Gleb nu rezistă.

— Cu cine vorbesc ? întrebă el.

— Cu Dunaeva Niura, răspunse femeia.

Gleb porni motorul frumoasei sale limuzine și în cîteva minute fu la piață. Posomorîtă, ziua se grăbea spre amurg.

Asupra lui Gleb se năpusti deodată un bărbat purtînd pălărie de velur, un jerseu tricotat peste trening și pantofi de lac deschiși la culoare, încălțați direct pe piciorul gol. Ținea în brațe un buchet de flori învelit în celofan, o pulpă de berbec, un borcan de trei litri cu gogonele murate, o sacoșă cu detergenți și un tranzistor răgușit. Gleb înțelese : iată haosul. Tipul făcu ce făcu și deschise portiera, strecurîndu-se pe bancheta din față.

— Unde naiba... ? spuse Gleb uimit.

— La Biriulevo.

— Unde naiba te trezești, domnule ? Asta-i mașină particulară...

— Nu-i nimic, ne înțelegem noi !

Gleb își puse ochelarii cu lentile fumurii și-l privi fix în față.

Individul se strecură afară, mai mult alunecînd, și alergă spre altă mașină.

Gleb ridică geamul, închise portiera, pătrunse în piață și deodată fu invadat de miresme pe care el, de o mie de ani... Nu, asta nu...

Oricît ar părea de straniu, îl descoperi pe Sapojnikov numaidecît. Trecea printre tarabe cu mîinile în buzunarele pantalonilor. În ziua de azi, puțini mai fac așa ceva.

Gleb o luă pe urmele lui Sapojnikov de-a curmezișul, fără să ocolească, oprindu-se doar cînd oameni venind din direcția opusă îi tăiau calea. Cît despre Sapojnikov, el se lăsa purtat de toate vîrtejurile, atras ba de roadele grădinilor, ba de jivinele codrilor ucise. În sfîrșit se opri lîngă o tarabă cu verdeață. Luă dintr-o grămadă umedă o ridiche roșie, fără frunze, și începu s-o ronțăie cu ochii pironiți în cerul de sticlă al pieții. Mestecă agale, gînditor, și oftă. Precupețul și cumpărătorii dimprejur îi așteptau, preocupați, verdictul.

„Nimeni nu e pregătit pentru pace. Oamenii privesc pacea întocmai ca odinioară. Pacea e un răgaz între războaie. Și rezultă că, dacă n-ar exista pacea, n-ar izbucni războaie. Așa să fie oare ? Ce concluzii aberante produce logica asta lineară ! Și dacă logica nu e în regulă ? Cînd în timpul războiului se încheie pace, totul e clar. Cineva e înfrînt sau beligeranții au ostenit. Dar de ce o fi generînd pacea război ? Ai dat în mine, dau în tine. Care pe care și tot așa la nesfîrșit, mii de ani. Logică lineară, se gîndea Sapojnikov. Trenul nostru blindat e, firește, la locul lui, dar noi sîntem pașnici. Pentru că sîntem muncitori. Și de aceea numai noi înțelegem cu adevărat că, pentru întîia oară după mii de ani, s-a creat o situație în care la întrebarea care pe care n-o să aibă cine răspunde“.

Sapojnikov aruncă o privire îndărăt, spre Gleb și continuă să mestece cu îndîrjire. Apoi ridică din umeri și cumpărătorii se îndreptară, buluc, spre următoarea grămadă de ridichi.

Gleb îl privise îndelung pe Sapojnikov și-și dădu seama că acesta pur și simplu nu-l recunoștea. Pesemne, în mintea lui nu-l putea concepe pe Gleb în piață, în haosul acela pestriț, unde toate se orînduiau în neorînduială, ca în-

tr-un muzeu de curiozităţi, după nişte legi stranii. Gleb ar fi fost posibil lîngă nişte rafturi aseptice şi sclipitoare, cu alimente zăvorîte în cutii nichelate.

Gleb îşi scoase ochelarii. Sapojnikov îl recunoscu pe dată şi zîmbi trist.

Se retraseră spre o uşă închisă, cu inscripţia „Spălător".

Gleb simţise nevoia să stea numaidecît de vorbă cu Sapojnikov dar uite că nu mai ştia despre ce anume.

O mulţime de oameni în toalete cam şleampăte se mişcau, cu viteze diferite, în toate direcţiile. Miros de parfumuri, de carne, de ciuperci şi saramură. Miros de pămînt. O femeie grasă vindea foi de celofan şi seminţe de flori pentru bucurii viitoare.

— Ce cauţi tu în piaţă, Sapojnikov ? întrebă Gleb.

— Ridichea copilăriei, răspunse Sapojnikov. O ridiche adevărată, care să te pişte pe limbă. Dar nu văd decît din astea de apă, cu gust jalnic.

— Ehei, Sapojnikov, spuse Gleb, ridichea aia o poţi găsi doar odată cu însăşi copilăria. Acolo e ridichea aceea, Sapojnikov, lîngă căpşuna care făcea să se-nvîrtă lumea cu tine şi lîngă afinele care se vindeau cu vadra. Spre deosebire de coarne, care se vindeau cu ciurul.

— Oho ! se minună Sapojnikov. Ai văzut asemenea afine ? Şi asemenea coarne ?

— Întocmai, confirmă Gleb, punîndu-şi din nou ochelarii. Ai ghicit, sînt din Kaleazin. Credeam că ştii. Numai că locuiam de cealaltă parte a fluviului.

— Partea ta de oraş a rămas neatinsă, Gleb, spuse Sapojnikov. A mea e năpădită de ape. Oraşul meu e sub ape, al tău se înalţă spre stele.

Alergi după noroc, făcîndu-i altuia zile amare. Bătaie pentru gogoşi, pentru femeie, pentru prestigiu, pentru indiferent ce noţiune din dicţionar. Logică lineară, reactivă, reflexivă, mecanică, fără ieşire. Necreativă. Fără speranţă.

Şi atunci Sapojnikov se întrebă : dar dacă războiul nu e un produs al păcii, dacă e doar o boală a ei ? Dacă războiul e cancerul păcii ?

— Ai mai împărtăşit cuiva ideile tale despre cancer ? întrebă Gleb. Fireşte, mă exclud pe mine.

— Te cred, răspunse Sapojnikov. Şi încă de cîte ori.

— Ca să vezi... spuse Gleb.

Nu era clar ce voia să spună. Dar într-o bună zi totul se lămuri. Mai devreme sau mai tîrziu totul se explică.

La Dunaevi se bea ceai.

Undeva, jos, la capătul străzii, urlau, luîndu-se la întrecere, televizoare şi tranzistoare.

Deodată, uşa de la balcon se deschise şi în odaie pătrunse o căţeluşă tripedă. Cum balconul era la etajul treisprezece, ai fi jurat că intrase o căţeluşă zburătoare.

— Chestia asta te prinde grozav, Sapojnikov, rîse Filidorov.

— De ce ?
— Un om normal s-ar fi mirat, dar ar fi căutat o explicaţie simplă, pe cînd dumneata te-ai fi gîndit numaidecît la o căţeluşă zburătoare.
— Nu, explică răbdător Sapojnikov. Şi eu aş fi verificat întîi dacă nu cumva a fost tot timpul pe balcon... Dacă însă m-aş fi încredinţat că n-a fost acolo...
— Atunci ce ?
— Aş fi căutat altceva, o altă explicaţie, tot simplă, şi dacă s-ar fi dovedit că a intrat în zbor, nu m-aş fi mirat. Numai că pentru asta trebuie descoperită mai întîi antigravitaţia.
— Nici gravitaţia n-a fost încă descoperită, spuse Filidorov. Există şi gata.
— Ba a fost descoperită. Eu cel puţin ştiu despre ce e vorba.
— Despre ce ?
— Nu spun. Nu-mi dă voie Gleb.
— Ştii ce ? Cultivi un umor care poate scoate din sărite pe oricine.
— Da, spuse Sapojnikov. Aici aveţi perfectă dreptate. Dar cancerul nu părea să vă intereseze.
— Cancerul interesează pe toată lumea, spuse încruntat Filidorov. Ai idei şi în problema cancerului ?
— Tot din „Kalamazoo“ ? interveni Dunaev.
— Te cred, spuse Sapojnikov. De unde de altundeva ?
— Asta ce mai e ? întrebă Filidorov.
— Un fel de carnet de însemnări... Pentru idei patrate, explică Dunaev.

— Şi cum i-aţi zis ?
— „Kalamazoo“.
— Care ce vrea să însemne ?
— E denumirea unei firme producătoare de utilaje şi accesorii feroviare... Dinainte de revoluţie.
— Aiureală curată.
— Curat aiureală, confirmă Sapojnikov.
În clipa aceea chiar gîndea acest lucru. Şi, brusc, se duse să se culce.

Acest episod a fost precedat de următoarele întîmplări extraordinare.

Iată, pe scurt, despre ce e vorba. Musafirii lui Sapojnikov tocmai se întorseseră de curînd de la un simpozion internaţional privind structura materiei.

Aşa cum ştie azi pînă şi marele public, nu mai există o concepţie unitară despre materie. Materia refuză să se comporte cum trebuie, se comportă absolut tembel. Într-o vreme nu trecea zi de la Dumnezeu fără să se descopere noi particule şi particulele astea ba treceau unele prin altele fără să se sinchisească, ba se ciocneau şi, cînd se ciocneau, departe de a se face ţăndări, dădeau naştere altor particule, de dimensiuni mult mai mari. Şi aşa, şi mai departe.

Simpozionul fusese gigantic. Se bătuseră în matematică, în logică, în experimente, ba se ajunsese pînă acolo încît renunţaseră să mai arunce în balanţă autoritatea ştiinţifică. Nimănui nu-i mai ardea de aşa ceva. Şi, vorbind la televiziunea sovietică, un tînăr profesor pan-

american spusese că, în momentul de față, situația din fizică e de așa natură, încît, pentru ca această știință s-o scoată la capăt, cineva trebuia să formuleze o ipoteză accesibilă și unui copil.

Ei bine, tocmai în seara aceea, televiziunea urma să transmită un film documentar despre simpozion, și tînărul fizician Tolea, pe care Filidorov îl iubea foarte mult, îi propuse profesorului ca, avînd în vedere împrejurările, să vizioneze acest film în prezența lui Sapojnikov.

La care propunere Filidorov își lăsă capul pe spate și rîse prelung în tavan, pufnind din cînd în cînd și ștergîndu-și în răstimpuri ochelarii. Dar, după ce rîse pe săturate, se declară de acord.

Conveniră întîlnirea, prin telefon, cu Sapojnikov și doctorul Șura. Lui Gleb nu izbutiseră să-i dea de urmă.

Și lucrurile ar fi mers strună, dacă Tolea n-ar fi chemat-o pe Vika. Tolea voia, firește, numai binele. Îi plăceau oamenii de genul lui Sapojnikov și avea să plătească pentru asta.

În timp ce Niura punea masa, inopinata Vika se așeză la oglindă și începu să-și aranjeze coafura, drept care toți urmăriră această operație.

Apoi, cam fără chef, se instalară în fața cutiei aceleia cu ieșire la viața altora și vizionară în tăcere documentarul despre simpozion, care prezenta, stil știință popularizată, năzbîtiile particulelor elementare și ținuta modestă a participanților la simpozion, printre care se numărau și Filidorov, și Tolea, și Gleb, și doctorul Șura, care aruncă o privire din coada ochiului spre Vika tocmai în clipa cînd urma să apară el în imagine. Dar nu apăru — fusese tăiat la montaj din rațiuni de concizie — și doctorul Șura avu astfel cel dintîi temei să se simtă vexat. Contemplară cu toții particulele elementare — prezentate, pentru vizualizare, în chip de vaporașe și vagonașe, le urmăriră cum treceau prin garniturile ce le veneau în întîmpinare ca prin fum. Sau cum două bile se ciocneau din viteză și, departe de a se sparge în țăndări, dădeau naștere, în jeturi de scîntei, la alte ditamai cinci bile, mult mai mari decît ele. Și toată chestia asta se desfășura pe un terifiant fond negru, care se voia a fi, pesemne, vidul.

După care un profesor panamerican spuse de pe ecran cîteva cuvinte într-o limbă străină și zîmbi amabil, iar glasul translatorului ceru telespectatorilor să formuleze o ipoteză care să explice totul, dar atît de simplă, încît să fie accesibilă și unui copil.

Închiseră televizorul, se așezară la masă și Filidorov spuse :

— Ei bine, ce credeți despre toate astea ? Și se uită la Sapojnikov.

La care Niura răspunse că filmul e drăguț și că Filidorov jucase bine cînd răspunsese la întrebări în microfonul acela, iar Tolea jucase prost, căscase gura, se holbase în microfon și nici măcar nu găsise cu cale să lepede țigara.

Filidorov rîse din nou în tavan, iar Dunaev, care prinsese de mult tîlcul acestei întîlniri,

spuse, dîndu-i pe sub masă un ghiont lui Sapojnikov :

— Dă-i drumul. Goleşte-ţi desaga. Nu vezi că oamenii aşteaptă ?

Vika îl privi pe Sapojnikov cu ochi înspăimîntaţi.

— Poate că nu e cazul ? spuse.

Nimeni nu răspunse. Toţi stăteau cu ochii pironiţi în albul feţei de masă, desenînd pe ea, cu degetele, arabescuri invizibile.

Doctorul Şura tocmai îşi dresese glasul, dar Filidorov spuse deodată pe un ton ce nu admitea replică :

— Uite ce-i. Haideţi să convenim din capul locului : nimeni nu întrerupe pe nimeni pentru fleacuri...

Şi doctorul Şura se simţi vexat pentru a doua oară.

Toţi credeau că Sapojnikov avea să încerce să limpezească lucrurile, dar el părea să fi uitat de particule. Spuse :

— Ştiinţa cercetează viaţa, nu creează viaţa... Aşa e ?

— Deocamdată... nu se putu stăpîni doctorul Şura. Deocamdată.

— Şi dacă nu deocamdată, ci în principiu ? spuse Sapojnikov. Există lucruri principial inaccesibile ştiinţei.

— Bunăoară ? se încruntă Filidorov.

— Ştiinţa nu poate crea materie sau produce energie din nimic. Poate doar să transforme energia sau materia şi tocmai faptul că şi-a dat

seama de acest lucru şi nu ezită să-şi recunoască limitele a şi făcut-o ştiinţă.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Vreau să spun că e perfect posibil ca nici viaţa să nu poată fi creată, nici măcar din materie... ca, în realitate, să fie posibilă doar transformarea unei forme de viaţă în alta. Dar şi asta e discutabil... Cunoaşteţi teza curentă : materie moartă să fie, că pînă la urmă produce ea, într-un fel sau altul, şi materie vie.

— Ha-ha ! Şi dumneata crezi că dimpotrivă ?

— Nu ştiu... Dar aş putea admite.

— Cum asta ? Doar în natură totul evoluează de la simplu la complex şi nu viceversa, spuse doctorul Şura.

— Oare chiar întotdeauna ?

— Dovedeşte contrariul.

— Se poate dovedi copios... Cînd noi doi o să murim, o să ne transformăm în nişte substanţe din care nu se va mai naşte niciodată materie vie.

— Va să zică, după dumneata, materia vie precede materia moartă ? Materia complexă o precede pe cea simplă ?

— De ce să o preceadă ? Ce a fost înainte : oul sau găina ?

— Ascultă, una şi cu una fac două : ce susţii dumneata ? interveni Filidorov.

Sapojnikov îşi însuşi observaţia printr-un gest cu capul, apoi spuse cam cele ce urmează :

— Poate că viaţa e o formă a materiei care există veşnic, întocmai ca materia, şi nu s-a născut nicidecum din materia moartă. Şi atunci

materia moartă nu reprezintă un material de construcţie pentru materia vie, ci, în esenţă, constituie resturi, deşeuri ale acesteia. Pînă şi continentele noastre, chiar şi granitul, sînt resturi ale vieţii... Se ştie chestia asta. E greu de crezut, dar aşa e. Şi atunci adevărul pare a fi că fiecare fiinţă vie e o simbioză. O asociaţie de celule. Dar eu cred că şi celulele sînt o simbioză a unor structuri precelulare şi mai cred că evoluţia are loc nu numai din pricina rebutării etcetera, ci mai cu seamă pentru că o simbioză trece în altă simbioză. Evoluţia e un lanţ de metamorfoze... Or atunci ereditatea e o ereditate a simbiozelor. Aşadar, se transmit ereditar nu substanţe — albumine etc. — ci fiinţe vii... Acest lucru nu clarifică, admit, originea vieţii, dar spune multe despre reproducerea ei. Dacă, la nivel molecular, toate substanţele ce alcătuiesc fiinţele vii sînt perechi după legile fizicii, cel puţin la nivel celular trebuie să existe fiinţe perechi, adică o simbioză, iar mai departe perechi de perechi de fiinţe şi tot aşa pînă la organismele pluricelulare. Fiinţele perechi fac schimb de substanţe. Deşeurile unora constituie hrana celorlalte. Iată, poate, principalul semn al vieţii. De aici variabilitatea indivizilor şi stabilitatea speciilor... De aceea, cînd natura rebutează o întreagă specie, o face nu la nivelul individului, al unei anumite fiinţe, care nici măcar n-are habar că a fost rebutată şi trăieşte liniştită pînă la expirare, cu toate că, inexplicabil, nu lasă urmaşi, ci la nivelul simbiozei din care e alcătuit acest individ. Simbioza se sparge,

fără a pieri însă, căci se reface în altă specie, adică în altă simbioză. De aceea speciile nici nu se încrucişează, pentru că unei perechi care trăieşte în bună înţelegere nu-i trebuiesc deşeurile, adică hrana altuia. Poate că aşa se explică şi reacţia de respingere la transplantul cardiac. Cred că, după toate probabilităţile, principalul factor în evoluţie e metamorfoza... Căci, dacă admitem că viaţa există nu numai pe Pămînt, de ce să presupunem că pe fiecare planetă ar putea lua naştere pornind de la zero ? De ce să nu ne imaginăm, bunăoară, că nişte germeni ai vieţii cutreieră cosmosul, dezvoltîndu-se acolo unde găsesc condiţii ? Un asemenea model există dealtfel : panspermia. Şi, a doua chestie, la tot ce e viu s-a descoperit acelaşi set de „cărămizi“ genetice. Dar dacă aşa stau lucrurile, asta înseamnă că evoluţia nu e pur şi simplu evoluţia simbiozei, că are un program, adică, altfel spus, se manifestă acţiunea permanentă a unei forţe, a unei energii care sparge echilibrul albumenului, dar nu distruge albumenul în sine. Energia asta e timpul. Am în vedere timpul nu în sensul cîte secole au trecut sau cît e ceasul, ci timpul ca formă aparte de energie a unei forme aparte a materiei... Timpul e material, are masă şi energie. Cred, spuse Sapojnikov, că viaţa a apărut nu dintr-o materie obişnuită, ci din materia-timp...

— Ce tot îndrugă tipul ăsta, domnilor ? Ce tot îndrugă ?... spuse doctorul Şura.

Sapojnikov îl privi în ochi şi spuse :

— Cred că omul provine din maimuţă, pentru că a plecat de la maimuţă. A plecat. Spre mare.

— Şi ce vor să demonstreze toate astea ? întrebă Filidorov.

— Creierul omului trebuie să se fi dezvoltat, devenind uman, înainte de Atlantida, pentru că omul de Cro-Magnon s-a dezvoltat împreună cu o altă ființă-pereche, pe care a pierdut-o după catastrofă, cînd a fugit de mare... Cred că delfinii sînt cîinii lui de vînătoare, care-şi mai caută şi astăzi stăpînii... chemîndu-i cu ţipetele acelea ascuţite... şi nepricepînd unde sînt, de ce nu răspund...

— Ce idee stranie, spuse Tolea.

— Iar omul a născocit uneltele, care au devenit arme, şi aşa, şi mai departe... Şi de aceea războiul e un cancer al dezvoltării, e un divorţ, în vreme ce pacea e starea de sănătate, simbioza... Şi de aceea cred că se dezvoltă două civilizaţii : civilizaţia cancerului şi civilizaţia simbiozei...

Toţi tăcură, pentru că vedeau cum i se zbate sufletul în speranţa de a formula incredibilul.

Dar dacă cineva, prinzînd din zbor ideea...

— Şura, tu, ca biolog, ce crezi de toate astea? întrebă Tolea.

— Lăsaţi-mă în pace ! strigă doctorul Şura. Lăsaţi-mă dracului în pace !

Sări de pe scaun şi ieşi trîntind uşa.

— Departe de tine mi-e dor, spuse Vika. Cînd sînt aproape, mă îmbolnăvesc fanteziile tale...

— Crezi că n-are dreptul la ele ? întrebă Dunaev.

— N-are dreptul să subordoneze viaţa lui şi a mea unor fantezii.

— Păi de ce-l laşi ? spuse Niura. Cale bătută şi pe-aci ţi-e drumul. Nu eşti făcută pentru el.

— Niura ! spuse Dunaev.

— Viaţa e timp, şopti Sapojnikov.

— O ţine înainte ! se supără Filidorov. Tolea, toarnă-i nişte apă minerală.

Vika încetă să se mai pieptene şi se pregăti să facă scandal.

Filidorov şi Tolea plecară, democratic, dar Dunaev rămase. Era hîrşit în chestii de-astea. Din pricina fanteziilor Niurei, simbioza lui se destrămase de o mie de ori.

— Strîng numaidecît, spuse Vika.

— Mă descurc şi singură, spuse Niura.

— Mă rog... atunci nu mai stau.

— Foarte bine, pleacă, spuse Niura.

— Îhî... Sapojnikov făcu un gest de lehamite. Pleacă.

— M-ai înţeles greşit, spuse Vika.

— Te-am înţeles perfect.

— Plec pentru că, dacă rămîn, am să ajung la fel de smintită ca tine.

— Cît de departe ai să poţi fugi de tine însăţi ?

— Sărută-mă, spuse ea. Acum ori niciodată.

— Nu vreau.

— Nu te da, Sapojnikov. Nu-s făcută pentru tine, spuse Vika. Nu te da pentru nimic în lume.

Şi plecă.

Ușor de spus nu te da. Ah, de s-ar putea trăi măcar o zi așa cum crește iarba...

— Acum ai ce ți-ai dorit, spuse Dunaev.

Zălud mai era, doamne, și caraghios Sapojnikov ăsta ! Avea aerul unui tip care calcă, agil, pe niște pietre scufundate în rîu, încredințat că umblă pe ape și că, îndeobște, nu-i nici o scofală să faci chestia asta, și mirat că ceilalți oameni nu se preumblă pe mare întocmai ca pe bulevard.

Soneria. Filidorov și Tolea se întorseseră totuși. Dar fără doctorul Șura.

Filidorov și Tolea se învîrtiseră prin curtea înoptată, ca să n-o împiedice pe Vika să se certe cu Niura din pricina lui Sapojnikov. După o vreme, Vika ieșise val-vîrtej. Era, pesemne, timpul să se ducă și ei acasă, dar ceva îi oprise.

Filidorov își aminti cum, la disputa aceea, Sapojnikov îl citase pe Mendeleev : orice ipoteză e mai bună decît niciuna.

„Te pui cu nebunul ?“ se gîndiră Tolea și Filidorov, rememorînd aiurelile lui Sapojnikov. Și se întoarseră.

Iar apoi, așa cum am spus la început, se așezaseră la ceai. Intrase cățelușa zburătoare. Reacția fusese contradictorie și Sapojnikov, încălcînd brutal eticheta, se dusese să se culce.

O seară nereușită.

— Nu știți cum să-l luați, spuse Dunaev. Ce faceți dumneavoastră e osteneală zadarnică. Ori de cîte ori i se vorbește așa, se face catîr.

— Încă din copilărie era defectiv, spuse Niura.

— Era cum ?

— Defectiv.

— Și care-i, mă rog, cheița ? Ce-i de făcut ?

— Frîngeți-i inima.

— Ce ?

— Da, zise Niura. Vărsați și voi o lacrimă acolo... Că-i om milos.

— Apă de ploaie, se încruntă Tolea. Ce are a face aici mila ? În știință mila n-are ce căuta.

— Ba are, spuse Dunaev. Faceți-l să creadă că cineva nu poate trăi fără teoria pe care vreți să v-o livreze și l-ați dat gata. Să vedeți cum își dezleagă baierele minții cît ai bate din palme.

— Grădiniță, nu alta !

— Just, spuse Dunaev

— Ia stați puțin, se înveseli Filidorov. Știți că în chestia asta e ceva ?

— Dar serviți compot... E sterilizat, spuse Niura convingătoare.

Din spusele ei, Filidorov înțelesese că toate teoriile lui Sapojnikov izvorau din faptul că acestuia îi era milă de savanți. Ca să vezi.

Dar dacă e nevoie de o ipoteză accesibilă și unui copil, poate că ea trebuie formulată de un copil, se gîndi Filidorov și se duse să-l scoale pe Sapojnikov.

— Copăcel, îi spuse. Trebuie să stăm de vorbă. La două punct am avion.

Sapojnikov deschise ochii.

— E nevoie de o ipoteză accesibilă și unui copil, spuse Filidorov.

— Și ipoteza asta v-ar face fericit ? întrebă Sapojnikov.

— Pesemne.
— Se poate.
Filidorov îi făcu pe furiş cu ochiul lui Tolea.
— Ce se poate ? întrebă Tolea.
— Se poate, spuse Sapojnikov. Se poate construi o ipoteză accesibilă şi unui copil.
Filidorov rîse.
În clipa aceea intră Dunaev şi spuse că sunase doctorul Şura, foarte vesel, şi rugase să i se transmită lui Sapojnikov că el ştia ce e Sapojnikov.
— Şi ce e Sapojnikov ? întrebă Filidorov.
— Un dulău zburător.
— Lăsaţi-mă-n pace ! strigă Tolea cu glasul răzbit de plîns al doctorului Şura. Lăsaţi-mă dracului în pace !
Şi se aşezară la sfat.
Niura se dusese la culcare, încrezîndu-se în cei ce rămăseseră să despice firul în patru pînă la capătul cel de taină.
Nu mai era nimeni în plus în apartamentul Dunaevilor.
Rămăseseră patru bărbaţi temerari şi o femeie în vîrstă care ştia ceea ce aceşti patru bărbaţi n-aveau să afle în veci, pentru că ei ştiau cu mintea, uneori, dacă aveau noroc, şi cu inima, dar ea ştia pentru că ştia.
Există o cunoaştere care se lipseşte de demonstraţii.
— Ei bine, Dunaev, spuse Sapojnikov, vor o ipoteză accesibilă şi unui copil... În regulă. Dă-ne o mînă de ajutor. Există o asemenea ipoteză şi vreau s-o verific pe tine.

— Obiceiul tău neghiob de a-ţi vîrî nasul unde nu-ţi fierbe oala, spuse Dunaev.
— Uşor. Există un domeniu unde fiecăruia îi fierbe cîte o oală, mai mare sau mai mică. Fireşte, exceptîndu-i pe cretinii iremediabili.
— Ce domeniu ?
— Cel al bunului simţ.
— Mie tocmai chestia asta îmi stîrneşte mari îndoieli, rîse Filidorov.
— Ia spune, Dunaev : dacă nişte autorităţi în materie susţin două lucruri diametral opuse, am eu sau n-am dreptul să nu dau crezare nici unuia ?
— Ai. Dar fii mai concret.
— Un mare savant a spus că lumina e corpusculară, un alt mare savant a spus că lumina e cuantică. Particule sau unde ?
— Sînt nul în materie de fizică, spuse Dunaev.
— Nu-i vorba de fizică, ci de bunul simţ. Două autorităţi se contrazic : pot să nu dai crezare nici unuia ?
— Şi chiar nu s-au împăcat pînă la urmă ?
— Practic, nu. Pur şi simplu s-a convenit că lumina are atît caracteristici de particulă, cît şi de undă. S-a convenit şi gata.
— Or fi stabilit ei cumva chestia asta.
— Îhî, spuse Sapojnikov. Dar n-au explicat cum de se întîmplă aşa ceva.
— Şi tu ai explicat ?
— Am explicat.
— Cui ?
— Mie însumi, fireşte... Trebuie să supravieţuim, spuse Sapojnikov.

— Şi cum ţi-ai explicat, mă rog ? întrebă Dunaev.
— Lumina nu e o iluzie, spuse Sapojnikov. E materială. Chestia asta s-a demonstrat. Presiunea luminii etcetera. Aşadar, e o anumită stare a materiei. Aşadar, există o materie care a dobîndit starea de „lumină". Şi această stare are două caracteristici : seamănă şi cu o undă, aleargă, ca o undă, frecvenţă a oscilaţiilor, amplitudine... Cuvîntul „amplitudine" ţi-e cunoscut ?
— Mi-e, spuse Dunaev.
— Perfect... Lumina seamănă însă şi cu o particulă... pulsează în cuante. Cuvîntul „cuantă" l-ai mai auzit ?
— L-am.
— Biliard joci ?
— Puţin.
— Dacă înşiri bilele de-a lungul mandanelei şi loveşti cu tacul în ultima, ce se întîmplă ?
— Porneşte prima.
— Şi celelalte ?
— Rămîn pe loc.
— Aha... spuse Sapojnikov. Celelalte se ciocnesc unele de altele, rămînînd însă pe loc... De vibrat vibrează — undele de care vorbeam — dar porneşte numai ultima particulă, adică bila.
— Cuanta ? întrebă Dunaev.
— Îhî.
— Şi ce rezultă din toată chestia asta ?
— Rezultă că, pentru ca ultima bilă să pornească, e nevoie de bilele intermediare, care se cutremură brusc, liniştindu-se apoi la fel de

brusc... Adică, pentru ca să avem lumină, e nevoie de un mediu, de o materie în care ea să difuzeze, asemenea sunetului în apă...
Fumară un timp în tăcere. Filidorov şi Tolea aveau chipurile calme ale unor oameni care văd un individ umblînd pe cornişă şi nu ştiu dacă să-l strige au ba, pentru că n-au convenit încă dacă e un lunatic sau un „zburător", un specialist în lucrări la mare altitudine. Apoi Dunaev spuse :
— Şi care sînt savanţii ăia ? Tipii cu nepotrivirea de caracter ?
— Unul e Einstein, spuse Sapojnikov.
— Oho !... Şi celălalt ?
— Celălalt e Bohr.
— Ascultă, spuse Dunaev, mai bine las-o baltă.
— Nici n-am de gînd să fac cine ştie ce caz, spuse Sapojnikov. Şi totuşi, dacă ne imaginăm fiecare particulă elementară ca un vîrtej al unei materii mai subtile, bunăoară al materiei-timp...
— Cum ?
— Dă-i pace, spuse Filidorov.
— Atunci nu mai există nici o contradicţie în faptul că, din impactul a două particule, iau naştere cinci particule noi, de dimensiuni mai mari ca primele două... şi nicidecum ţăndări ale acestora.
— Vax ! nu se putu stăpîni Filidorov.
— Ce e greu de înţeles aici ? o ţinu pe a lui Sapojnikov. Coliziunea a două particule perturbă materia din care acestea sînt alcătuite. Două vîrtejuri generează cinci vîrtejuri mai mari. Ce e greu de înţeles ? O avalanşă obişnuită... rezo-

nanță... detonare... Eliberarea energiilor latente. Timpul, spuse Sapojnikov. Materia-timp. Unica materie în care toate procesele se desfășoară într-o direcție unică. Asimetrică... Dar și asimetrismul ei e numai aparent. Pentru că ea se înfășoară pe sine însăși. Orice torent e o parte a vîrtejului...

Filidorov tăcu îndelung.

— În acest caz, devine explicabilă și situația cînd o particulă trece, ca să spunem așa, prin alta, spuse Sapojnikov. Voi pur și simplu ați ales un model neadecvat... vaporașe... vagonete. Un vagon n-are, firește, cum să treacă printr-un vagon, dar un vîrtej prin altul trece cu ușurință... am văzut chiar eu chestia asta... la Kaleazin.

— Unde ? întrebă Filidorov. N-am auzit de un asemenea institut.

— Nici eu, spuse Sapojnikov. Apele se amestecă, dar adîncitura aceea stă pe loc... deoarece condițiile ei de formare au rămas și ele pe loc... denivelările albiei și așa mai departe... iar apa curge spre mare...

— Va să zică, după dumneata, timpul nu e o noțiune convențională, ci materie ?

— Materie întru totul reală, spuse Sapojnikov. Care se reflectă în conștiința noastră nu numai sub forma anumitor vîrtejuri, adică a corpurilor... Așadar, tot ce ne amintim s-a depărtat de noi nu rămînînd în urmă, cum se crede de obicei, ci luînd-o înainte... iar noi, întocmai ca adînciturile acelea, rămînem pe loc ori, aidoma bărcilor, înaintăm mai încet decît fluviul... și atunci se impune o cu totul altă metodă prospectivă.

Toți tăcură.

— Poate că de aceea am trăit, ca să descopăr asta, spuse Sapojnikov. Și totuși n-am chef să mor... Vreau să mă înfrupt și eu din plăcinta comună...

— Vrei să se întoarcă ? întrebă Tolea.

— Da, spuse Sapojnikov.

— De ce ?

— Nu știu.

Filidorov tăcea.

— Totul se învîrte... totul se rostogolește, numai vîrtejuri împrejur.

— Și mie mi se cam învîrtește mintea din pricina dumitale, spuse, ostenit, Filidorov. Ar trebui să bem mai puțin.

— Da, spuse Sapojnikov. E cazul să terminăm cu chestia asta. Radical. Dușul merge ?

— Merge, spuse Dunaev. De ce să nu meargă ?

Filidorov tăcea, cu fruntea plecată.

— Nu vă simțiți bine, Valentin Dmitrievici ? întrebă Tolea.

— Încetează, spuse Filidorov.

— Dacă te uiți ca lumea la o pompă de bicicletă, spuse Sapojnikov, îți pot veni tot felul de idei năstrușnice... firește, dacă ții cu tot dinadinsul să iei apărarea cuiva...

Dușul era violent și șuvițele apei păreau verticale. Dar păreau numai.

Sapojnikov își șterse fața și ceafa cu prosopul uscat și se întoarse în odaie.

Filidorov plecase. Tolea mesteca un cartof rece. Pe farfurie zăcea un cap de scrumbie cu un chiștoc stins în gură.

— Apropo de rezonanță, spuse Sapojnikov. Ce-ar fi dacă s-ar folosi rezonanța pentru tratarea cancerului ?

— Ascultă, Sapojnikov, chiar nu-ți dai seama că asemenea lucruri nu se fac în felul ăsta ? întrebă Tolea blînd.

— Măcar milă să-ți fi fost de bietul om, spuse Dunaev. Dacă îi plesnește inima ? Nici măcar n-o să aflăm.

— Ia mai slăbiți-mă cu mila voastră, spuse Sapojnikov. Trebuie bombardate tumorile cu ajutorul rezonanței. Fiecare celulă are un spectru specific de emisie... Orice emisie e alcătuită din unde și ele pot fi înregistrate... așadar și reproduse. Cu un generator puternic, în stare să emită unde de frecvența necesară, putem distruge, selectiv, numai celulele canceroase, lăsîndu-le intacte pe cele sănătoase... Rezonanță... vă dați seama ? Selectiv... Bombardarea tumorilor prin rezonanță.

— Ajunge, Pavel Nikolaevici ! strigă Tolea. Ajunge !

În timp ce adormea, Sapojnikov își dădu seama că sforăie. Așa ceva nu i se mai întîmplase. Nu sforăise niciodată, nu-i transpiraseră niciodată mîinile și, în taină, el se mîndrea cu chestia asta.

Odată, cînd fusese întrebat ce înseamnă, după el, o viață dulce, Sapojnikov răspunsese : „Viață dulce înseamnă o canapea moale-moale... un harbuz mare-mare... și o ediție din «Cei trei mușchetari» care să nu se mai termine..."

Asta era ideea lui de viață dulce. Avea pe atunci doisprezece ani și-i plăcea Athos, pentru că era palid și nu se îmbăta. Acum avea cu totul altă idee despre viața dulce.

Trecutul nu dispare... El se relevă prompt, de îndată ce destinul întreabă. Se spune că arta e o oglindă, ori o lentilă refractoare. Dar știm noi oare ce e oglinda ? E respinsă oare lumina de oglindă întocmai ca o minge ? Lumina reculează din oglindă aidoma cercului unui jongleur, aruncat înainte, dar care se învîrte în direcția opusă.

În somn, Sapojnikov auzi frînturi de cîntece, erau cîntece pe care lumea le fredona cînd el mai era pe băncile școlii. Și-și aminti cum fusese la Novîi Afon și ce trăise acolo, cum urcase cu nevastă-sa muntele de lîngă cabană, dis-de-dimineață, cînd toți dormeau și se auzea doar un motor de motocicletă pe drumul ce ducea la Gudauta, palmierii erau înrourați și ei urcaseră pe serpentina de piatră tot mai sus și mai sus și se făcuse cald, și la mijlocul urcușului întîlniseră un sătuc abhaz și un bătrîn îi ospătase cu cîte un pahar de vin, și pe chipul ei zburdau pete de soare. Iar apoi ajunseseră la ruinele castrului roman și văzuseră jos mulțimea pestriță a excursioniștilor cu panamalele albe, și le auziseră glasurile profanînd liniștea. Urcaseră versantul pieptiș, printre tufișuri, din cînd în cînd își mai trăgeau răsuflarea, dar urcau iar ; și era arșită și miros de aluniș cald încins, și el privea picătura aceea de sudoare care-i apăruse ei pe grumaz și ieșiseră pe tăpșan și acolo era capela Iverskaia — numai zidurile, fără

acoperiş, şi se putea trece dintr-o încăpere în alta, pe pereţii de piatră atîrnau icoane proaste, împresurate cu flori de hîrtie, iar deasupra — cerul pustiu. Apoi ieşiseră de acolo, şi Sapojnikov o luase pe creasta zidului în jos, printre smochini, şi ajunsese chiar pe promontoriu, şi văzuse spaţiul acela de o amploare imposibilă şi harta albastră a mării cu ţărmurile parcă desenate, şi punctuleţul acela la orizont, care era un vapor, şi masa desişurilor lunecînd la vale. Şi deodată umbra unei păsări se rostogolise ca un bolovan negru peste coroanele copacilor şi Sapojnikov auzise un ţipăt, se întorsese şi o văzuse alături cu ochii închişi. „Mi s-a părut că-s gata să cad“, spusese ea. Trecuseră prin curtea pietruită la timp, pentru că două călugăriţe tocmai se luaseră la harţă din pricina gologanilor lăsaţi lîngă icoane, şi tocmai năvălea o excursie, în mare larmă, cu pălării vaste, cu un ghid gălăgios şi o mulţime de sandvişuri. Coborîseră o vreme pe cărare, apoi trecuseră pe o punte din bîrne pîrîiaşul tăcut şi se treziseră în strania linişte a pădurii... Trunchiurile sure, taciturne, nedeosebindu-se, aproape, de rădăcinile năpădite de muşchi... coroane fără urmă de foşnet... alcătuind cupola unui templu... pesemne, cei mai puternici arbori din lume, veşnic în picioare, veşnic vii. Era un crîng de cimişir... şi în el era fericirea... Şi ei abia se luaseră şi Sapojnikov nu ştia că totul avea să se sfîrşească atît de îngrozitor... Dar de asta Sapojnikov nu voia să-şi amintească nici măcar în vis, nu

putea, nu voia să-şi întoarcă sufletul cu rănile în afară şi trebuia să fugă de amintiri, de dulceaţa lor corozivă...

Deschise ochii şi o văzu pe Vika dormind pe divan.

Cînd un om ne place, am vrea să fie orientat spre noi într-una cu aceeaşi faţă a sufletului. De parcă n-ar fi om, ci tablou într-un muzeu şi s-ar putea să nu ne placă din toate unghiurile. Dar o ţinem înainte : dragoste, dragoste...

Stătea întinsă pe divanul amplu, cu genunchii împreunaţi pudic. Era atît de plăcut s-o priveşti ! Şi nu-ţi venea să crezi că, deşteptîndu-se, avea să-şi lepede orice aer de nimfă. Sapojnikov ştia că se instalase pe divanul acela într-o poză studiată cu grijă. Apoi uitase că osteneala îşi cere drepturile şi adormise. Voise să vadă ce efect avea să producă asupra lui Sapojnikov, dar o biruise somnul. Iar Sapojnikov trăia o mare desfătare stînd pe pat şi contemplînd-o cu simţămîntul că-i veghează somnul. Bine ar fi să rămînă aşa şi cînd avea să se trezească, se gîndea el, ca într-un tablou. Chiar : cum avea să fie Vika peste cîteva clipe, cînd avea să se trezească ?

Şi într-un tablou ne căutăm întîi şi întîi pe noi înşine sau căutăm un prieten. Sau un duşman. Şi dacă nu găsim nimic din toate acestea, tabloul ne rămîne străin. Şi în cei apropiaţi ne căutăm întîi şi întîi pe noi, pe noi, pe noi... Puţin ne pasă ce reprezintă ei înşişi. Îi vrem

orientați spre noi cu aceași față a sufletului. Cu unica față a sufletului.

Așa se și întîmplase. Acolo, pe aeroport. Cînd ea venise la Moscova. Cu mulți ani în urmă.

Apoi ea deschise ochii și începură să se uite unul la altul.

— Doctorul Șura a zis că ești un dulău zburător... spuse ea lent. În treacăt fie spus, mi-a cerut mîna... Da... Așa că am dat fuga la tine.

— Ai acceptat ?

— Deocamdată nu.

— Ca să vezi ce tip brusc.

— Ce faci, omule ? spuse ea cu disperare în glas. Nu vezi că toți își rîd de tine ? Ce faci ? !...

— Trăiesc.

— Iar a venit... spuse Niura, deschizînd ochii.

Dunaev încuviință din cap și continuă să privească tavanul invadat de zorii oranj.

— Nu-i nimic, amenință Niura. Îi găsesc eu pînă la urmă o nevastă.

— A cam îmbătrînit, spuse Dunaev.

— Depinde de nevastă. Ce, tu n-ai îmbătrînit ?

Dunaev preferă să tacă.

Niura se apropie de el.

— Mai dormi măcar un ceas... Nu-i nici șase, spuse ea. Ce-a mai scornit pentru ei aseară ? Ai priceput ceva ?

— A scornit el multe, spuse Dunaev cu ochii în tavan. Cică timpul... Mă rog, nu-s lucruri de nasul meu... Dar i-a spus lui Șura ăsta, doctorul,

— eu așa am înțeles — că planetele și toată materia sînt deșeuri ale unei alte vieți...

— Ca un soi de bălegar, sau cum ?

Dunaev tăcu.

— Nu te mai frămînta, spuse Niura întorcîndu-se spre el. Vino mai aproape.

Și pentru întîia oară în întreaga viață a răbdătoarei lor simbioze, Dunaev nu se apropie.

Era bîntuit de probleme cosmice.

— Și ce ? spuse Niura. Poate că-s deșeuri. Grădinile trăiesc din bălegar. Gunoi puțin — planta se ofilește, prea mult — ard rădăcinile.

Dunaev desfăcu pachetul de „Belomor“, scoase o țigară, scăpără chibritul și văzu chipul îngîndurat al Niurei.

— Să vezi ce mi-a spus una de la noi de la contabilitate, zise ea. Cică pe mlaștina Sukino era un institut științific. Hidro... și nu mai știu cum. Cu tot dichisul... Canalizare pentru deșeuri și asta... cum îi zice... în care se strînge rahatul.

— Colector ?

— Îhî, colector. Acoperiș de beton, ca la un adăpost antiaerian. S-a strîns la scîrnă cu ghiotura... Și a fiert ea ce a fiert, pînă-ntr-o zi — buuf ! O lună întreagă au avut ce spăla la Hidro ăla... Toată contabilitatea era doldora de rahat.

Pe Dunaev îl umplu groaza. Niura imaginase bomba atomică și civilizația aferentă. Scîrna

ajunsă la masa critică și amenințînd să explodeze...

O ipoteză accesibilă și unui copil.

Capitolul 34
ZIDURILE IERIHONULUI

...Niura avea o particularitate care putea lăsa o impresie neplăcută.

Ați citit cu siguranță prin cărți sau ați văzut în filme, mai cu seamă în cele de aventuri, cum o cabrioletă cu trăpași înnebuniți de spaimă e oprită din zbor grație saltului acrobatic al eroului principal. C-o fi, c-o păți, ah-vai-of, oameni salvați, gloria sacrificiului... Ei bine, Niura putea opri din goană orice animal cuprins de turbare. Și pentru chestia asta nu se năpustea înaintea lui, nu i se agăța de coarne și nu se atîrna de oiște. Totul decurgea dezgustător de prozaic.

Taurul Miron, bunăoară. Asta se întîmpla încă la Kaleazin. Toți știau lecția : de cumva scapă în uliță, valea, neică, altfel te zdrobește sau te ia în coarne fără să se uite vlădică ești ori opincă. De mult ar fi fost cazul să i se facă felul, dar prea era un reproducător de clasă. Așa că-l mai țineau, bizuindu-se pe iuțeala de minte și mai ales de picior a oamenilor. Numai cînd era de tot lată o chemau pe Niura. Niura ieșea în poartă și spunea : „Ia vino încoace.... Hai, cătinel...".

Și taurul Miron înceta să mai zguduie pămîntul cu galopul lui, numai ce-l vedeai că se oprește, își lasă coada cea bățoasă în jos și-o ia la pas spre Niura. Și nu să-l fi adătuit cu pîine ori cu nu știu ce bunătăți. Nimic. Venea și gata. Și se uita la ea. Apoi Niura pornea încotro i se spusese și taurul după ea, ca legat. Și-l ducea la grajd.

Pe alta ar fi socotit-o lumea vidmă. Dar despre Niura cine să spună așa ceva ? L-ar fi rîs și curcile. Niura era Niura.

În spatele hambarului se aciuise o cățea. Rea din cale afară, să juri că era turbată. Și ăsteia îi puseseră gînd rău și de mult ar fi împușcat-o dacă n-ar fi izbutit să piară la timp din bătaia puștii. Dar cînd o chema Niura, se înființa numaidecît. Se învîrtea în jurul ei, coada — elice, nu alta, urechile clăpăuge, botul i se făcea parcă subțire, de vulpe, iar ochii și-i ținea ațintiți într-ai Niurei. Cît despre mîțe, astea alcătuiau îndărătul ei adevărate procesiuni, urmînd-o cu cozile îmbățoșate.

Toate astea n-aveau nimic ocult. Nu tu porumbei, nu tu păsări planînd deasupra ei — așa ceva nu. Pur și simplu vietățile alergau la ea ca atrase de un magnet. Ce să fi fost la mijloc, ce forță trăia în Niura nimeni nu putea spune. Oamenii, cu toate că simțeau aceeași atracție, se fereau din calea ei, privind-o de departe, ca pe un incendiu. Doar Sapojnikovii, mamă și fiu, nu-i știau de frică. Și, poate, Dunaev. Dar Dunaev era cu totul altceva. Dunaev se învățase să nu-i asculte vorbele, ci glasul. Și glasul acela îi spunea, pesemne, ceva ce alții n-aveau să audă.

Şi încă ceva. Pe Niura o ocoleau toate maşinile. Sfidînd regulile de circulaţie, traversa pe unde-i tuna, şi automobilele, chiar cînd strada era pustie, săreau în lături din calea ei, gata să intre în stîlpii de telegraf de pe trotuare. Dunaev era înglodat în amenzi. Iar ea trecea înainte, ca o vită venind de la adăpătoare. Aşa că, într-o bună zi Sapojnikov se uită deodată la ea cu alţi ochi şi înţelese : era antediluviană. Era din specia umană de dinainte de dezastru.

Odată, curînd după vesela noapte vîndută fanteziei şi cugetării, pe care tocmai am descris-o, Niura intră la Sapojnikov fără să sune, cu toate că Sapojnikov îi rugase pe toţi să sune neapărat. Dar asta era pentru toţi, nu pentru Niura.

— Bună, spuse ea.

— Bună. Intră.

— Nu stau mult. Mă temeam că nu eşti acasă. Aşteaptă aici, cuminte, că eu dau o fugă undeva.

— Unde ?

— Unde am treabă, spuse Niura şi ieşi.

Sapojnikov rămase o vreme îndelungată singur. Apoi apăru Gleb.

— Sînteţi nişte outsideri, îi spuse Gleb. Staţi pe buza şanţului şi viaţa trece pe lîngă voi ca automobilele moderne pe lîngă „Antilopa gnu“. Cîtă vreme tu te-ai ocupat de autoperfecţionare

şi de perfecţionarea trecătoarei noastre lumi, eu m-am ocupat de perfecţionarea propriei mele vieţi.

— Şi cît de perfect ai ajuns ?

— Ştii ce, nu discuta cu mine la nivel de alfabetizare. Nu-s hagiţă, nu eşti duhovnic. Hai să fim lucizi.

— Hai.

— Am totul, spuse Gleb. Am tot ce se poate obţine fără a săvîrşi vreun delict faţă de societate.

— Dar faţă de tine însuţi ?

— Asta nu priveşte pe nimeni.

— Greşeşti. Tu eşti societatea !

— Să admitem, spuse Gleb, cu toate că nu mi-e prea clar ce ai în vedere. De fapt, sensul aparent e limpede. Nu serios, chiar crezi că, dacă eu am să fiu superb, o să fie şi societatea superbă ?

— Mă tem că nu, dar e o idee seducătoare.

— Am o singură viaţă. Şi vreau să profit de tot ce-mi oferă ea în condiţii normale. Am o droaie de prieteni. Tu — unul, doi şi punct. Eu am bătut toată lumea, tu stai în odăiţele astea amărîte. Pe mine mă apără titlurile şi bunurile materiale pe care le-am dobîndit cinstit, tu eşti lipsit de apărare, poţi fi zvîrlit cît colo printr-un simplu bobîrnac şi n-o să ai cui te plînge, pentru că n-o să te asculte nimeni. Nimeni n-o să vrea să-şi facă de lucru cu tine.

— Atunci cum se face că tu ai venit la mine ? întrebă Sapojnikov. Şi nu eu la tine ?

Tăcură îndelung. N-aveau chef de mîncare, n-aveau chef de băutură, n-aveau chef de tutun.

— Vrei să spui că tu ești fericit și eu nu ? întrebă Gleb.

— Nu, spuse Sapojnikov. Sînt foarte nefericit, dar tu ai venit la mine și nu eu la tine.

— Sîntem niște proști, spuse Gleb.

— Și asta-i drept, admise Sapojnikov.

— Ai văzut în viața ta măcar un singur om fericit ?

— Văzut.

— Cine e ? Vorbește-mi și mie despre el, spuse Gleb cu un glas în care se simțea o adevărată aviditate. Povestește-mi.

— Nu-i nevoie, spuse Sapojnikov. Tocmai a sosit.

Și amîndoi auziră cum cineva își răzuia încălțările la intrare.

— Își scoate cizmele, spuse Sapojnikov.

Intră Niura.

Ochii lui Gleb erau brăzdați de fulgere, cînd se uită ba la Niura, ba la Sapojnikov. Iar sprîncenele i se împreunaseră nervos.

— Ce-i cu voi ? întrebă Niura.

— Ce să fie ? spuse Sapojnikov.

— Parcă ați fi speriați.

— Eu unul nu sînt speriat defel, o liniști Sapojnikov.

— Nu tu. Dînsul pare înfricoșat de-a binelea.

— Îl cheamă Gleb.

— Niura, spuse Niura. De fapt, ne cunoaștem.

Gleb îi strînse mîna. Niura îi lăsă singuri și peste cîteva clipe o auziră trebăluind la bucătărie.

— Ei bine, spuse Gleb, dacă așa arată un om fericit...

— Nu te grăbi, spuse Sapojnikov. N-are importanță cum arată.

În clipa aceea Gleb săvîrși o greșeală. Spuse :

— Am să mai rămîn cîteva clipe. Și rămase.

Intră Niura, care începu să pună masa.

— Nu ne e foame, spuse Sapojnikov.

— Pofta vine mîncînd, spuse Niura.

— Asta-i drept, adeveri Gleb. Minte sănătoasă în corp sănătos. Volga se varsă în Marea Caspică. Vaca paște iarbă...

Sapojnikov îi dădu un ghiont pe sub masă.

— Spune-mi, Niura, întrebă Gleb, ești fericită ?

— Cum vine asta ?

Gleb rîse ușurat.

— Te întreabă dacă știi ce înseamnă să trăiești bine, spuse Sapojnikov.

— Da' de ce ? El trăiește rău ? Mi s-a părut mie că se teme de ceva.

— Nu mă tem de nimic.

— Nu te teme. Trăiește bine.

— Ce înseamnă să trăiești bine ? se învrednici pînă la urmă să întrebe Gleb, călcîndu-și pe inimă.

— Să trăiești bine, spuse Niura după un scurt răstimp de gîndire, înseamnă să trăiești frumos.

Cînd Niura ieși să aducă ceainicul, Gleb spuse :

— Sau e toantă de-a binelea, sau...

— Sau, spuse Sapojnikov. Sau. Nu te grăbi.

Gleb se lăsă pe spătarul scaunului și, ca să nu se uite la Sapojnikov, își întoarse privirile spre fereastră. Și Sapojnikov se cam pierduse.

— Să trăiești bine înseamnă să trăiești frumos, spuse Gleb. Și eu am trăit urît. Am trăit rău.

— E unicul aforism din viața ei, spuse Sapojnikov.

— Ea însăși e un aforism, spuse Gleb.

— Gleb, ești un talent. Ce-ai făcut cu talentul tău ?

Dincolo, în bucătărie, ceva pocni. Intră Niura și puse pe masă o sticlă cu vin.

— Eu nu beau, spuse Gleb.

— Nici noi nu bem, dar cîte un pahar o să ciocnim, spuse Niura.

Sapojnikov arătă cu capul spre sticlă.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Ți-am adus o veste mare, spuse Niura.

— Ce veste mi-ai adus ? întrebă Sapojnikov.

— Ți-am adus veste bună... că ți-am găsit o nevastă.

— Ha-ha... spuse Sapojnikov. Parcă mai întîi i se zice logodnică.

— Nu. Nevastă... Hotărăște-te chiar acum și gata treaba.

Și Sapojnikov, într-o stranie iluminare, înțelese că trăia unul din acele momente, cînd nu trebuie nici să gîndești, nici să ghicești, cînd o voință străină se dovedește mai înțeleaptă decît propria ta voință. Niura îl socotise de-al casei.

Vru să îngaime ceva în sensul că mai întîi s-ar fi cuvenit să fi făcut cunoștință, dar renunță. Își dădu seama că destinul hotărîse pentru el.

— Cum e ? întrebă Sapojnikov, cu toate că știa răspunsul.

— Așa ca mine.

Gleb mai rămase cîteva minute, apoi plecă. Înainte de a pleca, o întrebă pe Niura :

— Cine e ? Spune-i măcar cine e.

— Cînd s-o împlini sorocul o să afle.

— Și cum o s-o recunosc ? nu rezistă Sapojnikov.

— După o panglică albastră

Gleb semăna cu un pește mare azvîrlit pe nisip.

— Am vrut pur și simplu ca în branșa mea să fiu primul, spuse Gleb cînd Sapojnikov îl conduse pînă la ușă.

— Nu, n-ai vrut să fii primul. Ai vrut să domini. Or branșa nu stă nici ea pe loc. Se mișcă. De aceea ai o singură soluție : să-i pui bețe-n roate. Cine e primul n-are nevoie să frîneze : se mișcă odată cu branșa. E ceva în neregulă cu tine, Gleb ?

— Nu, spuse Gleb. Cu mine totul e în regulă. Eu însumi nu-s în regulă... Am obosit.

Gleb plecă. Pleca din viața lui Sapojnikov.

Pe care discuția aceea îl uimise. Dar nu trăia simțămîntul unei victorii. Pentru că nu simțea bucuria victoriei. Sapojnikov putea trăi numai bucuria unei victorii străine de rivalitate.

— Întocmai ca în arta adevărată : victorie fără rivalitate. O victorie care se produce și gata : se aliniază celorlalte... Întreaga istorie a artei adevărate stă pe aceeași poliță.

Există în artă două noțiuni : anecdota dramatică și compoziția.

În anecdotă, unul dă o palmă, celălalt duce mîna la obraz. În compoziție, important e cine pe cine a pocnit. Pentru că reacția celui obidit e imprevizibilă. Poate să izbucnească în plîns, poate să izbucnească în rîs, poate să-și îmbrățișeze agresorul, consolîndu-l, poate să se scarpine nedumerit la ceafă, dar poate și să moară de inimă rea.

La compoziție trebuie să te pricepi, în compoziție trebuie să te implici ; anecdota e comodă ca un fotoliu pe rotile. Pe conformist îl plimbă întotdeauna alții ; ceilalți trebuie să zboare.

Anecdota pleacă de la o îngrădire apriorică, înfrumusețînd-o. Compoziția nu suportă îngrădirile ; și le inventează singură. Compoziția e harfa lui Eol, strunele ei vibrează la curgerea timpului. Anecdota e un patefon care urlă una și aceeași melodie, pentru că a fost pornit și brațul nu se ridică pînă nu se termină discul.

Indiferent cui aparțin, patefoanele deapănă unul și același cîntec, în vreme ce la harfă trebuie să cînți tu însuți. Anecdota poate fi calculată, pentru compoziție trebuie să fii compozitor. Meseriașul calculează și compoziția, dar vine artistul și răvășește toate calculele. Anecdota e zidită pe logica virajelor, compoziția — pe alternanța rîtmurilor. Anecdota ignoră haosul și de aceea anecdota e fățărnicie, în vreme ce compoziția consideră haosul o sumă a tuturor posibilităților, adică o mare avuție, și caută în el de fiecare dată altă armonie. În anecdotă subiectul e pus în mișcare de intrigă, în compoziție subiectul se dezvoltă sub impactul vieții, singura capabilă să dea naștere unor eroi. În anecdotă un episod e cauza altui episod. În compoziție cauza episoadelor e viața ce le înconjoară, iar intriga e secundară și, ca întotdeauna, neputincioasă.

Eroii unei anecdote dramatice sînt reuniți artificial și zidiți în circumstanțe ca într-un cavou fără ieșire. Eroii unei compoziții nu sînt închiși într-un borcan de sticlă și nici masați pe un transportor de pe care nu poți sări fără să-ți frîngi gîtul. Ei sînt împreună pentru că i-a convocat destinul și sînt așa cum sînt, nu altfel.

Nici un fel de circumstanțe exterioare nu-i țin legați unul de altul, se pot despărți în orice moment. Numai că, pentru asta, Romeo trebuie să nu mai iubească, Othello să nu mai fie gelos, Hamlet să nu mai vrea răzbunare, iar Macbeth să devină arivist.

Eroii anecdotei se bat cu un adversar aflat în afara propriului lor eu. De aceea conflictele lor sînt pasagere. Nu există adversar — nu există dramă. Eroii compoziției se disting în primul rînd prin faptul că n-au putere asupra lor înșile. Iată esențialul. Nu sînt în măsură să înceteze să iubească sau să urască, sau să alerge după bani. Ce cavaler avar e acela a cărui avariție se explică prin faptul că are un fiu risipitor ? Gobseck nu poate renunța la cămătărie, Hlestakov la minciună, surorile lui Cehov la delicatețe.

Iată esențialul. N-au putere asupra lor înșile...

Filidorov raționa astfel :

„Un milion și jumătate de ani — homo bipes, o sută de mii de ani — homo sapiens, douăsprezece mii de ani, omul de Cro-Magnon, șapte mii de ani — istorie, trei mii de ani — civilizație. De evadat n-ai unde. Pămîntul e populat. În fiecare an, în mări și oceane se aruncă peste cinci milioane de tone de petrol. Arsenic și uraniu. În străfundul apelor, sigilată în containere, zace moartea nucleară. Dacă nu ne vine mintea la cap, sîntem condamnați la exterminare. Toate astea sînt corolarul concentrării energiei. Vernadski spunea că nici o specie nu a putut trăi într-un mediu alcătuit din propriile sale deșeuri. În prezent, deșeurile își dublează volumul în răstimp de doisprezece ani. Nici producția în ciclu închis nu e o soluție, pentru că, și în cazul ei, volumul deșeurilor se dublează în decurs de cincisprezece ani. Idealurile societății de consum — iată primejdia. Dacă nu ne restructurăm necesitățile, e de rău. Murdăria nu trebuie lăsată să se acumuleze. În schimb trebuie să evolueze idealurile. Idealurile societății creative".

Astfel gîndeau Filidorov și cei ce se ocupau de organizarea laboratorului pe care urma să-l conducă Filidorov. Protecția mediului ambiant.

Protecția.

— Gleb, te rog să mă înțelegi exact... am mare nevoie de tine, spuse Filidorov. Cînd eu mă voi fi dus, cînd se va fi destrămat simbioza simbiozelor mele și eu mă voi fi reîntors în materie...

— De ce vorbiți așa ?

— Uite că încep să bat cîmpii din pricina lui Sapojnikov ăsta. Vreau să spun că în caz de ceva tu îmi vei lua locul. Ești un lider înnăscut. Dar...

— Dar ce „dar" ? întrebă Gleb după o pauză : Parcă asta-i puțin lucru ?

— Gleb, ești un excelent specialist, reluă Filidorov. Dar lumea întreagă trăiește o revoluție tehnico-științifică. Ceea ce înseamnă că e nevoie de o teorie și de revoluționari. Da, închipuie-ți. Or asta a presupus dintotdeauna un mod de gîndire aparte. Crezi că nu-mi dau seama că, în principiu, și pe dumneata, și pe mine ne-ar fi putut duce mintea pînă la ideea videoimprimării ? Doar toate datele indispensabile existau. Sapojnikov n-a descoperit fapte, a sesizat interconexiunile lor. Puteam să o facem

şi noi. Numai că asta presupune o anumită acordare a spiritului. Spiritele noastre nu erau acordate pentru o asemenea idee.

— Acordare... Ce acordare ?

— După cîte văd, nu-ţi dai seama nici acum că videoimprimarea reprezintă o revoluţie comparabilă cu cea pe care a produs-o în cultură tiparul.

— E o exagerare... Nu cred, spuse Gleb.

— Vezi dumneata, spuse Filidorov, în prezent videoimprimarea dublează cinematograful. Primele cărţi tipărite imitau şi ele manuscrisele, ba aveau şi ferecături de aur. Dar s-a văzut că marele specific al cărţii tipărite e tirajul. Cultura a încetat să mai fie patrimoniul unor aleşi. Iar acum închipuie-ţi că lecţiile pentru şcolari ar fi predate de un Kurceatov, Landau, Kapiţa, Semionov, Aleksandrov, nu pur şi simplu predate, ci „ţinute" pe ecran. Discuţii, întrebări atipice... Şi lecţiile astea ar putea fi audiate şi văzute ori de cîte ori, în fiece apartament... Şi ai putea opri filmul oricînd, rederulîndu-l, ca pe o scenă de fotbal, ca să înţelegi o formulă, ai putea adică opri clipa, dacă e sublimă, rederulînd-o, pentru a vedea cum e dedusă, sub ochii tăi, formula aceea... Ştii ce, eu nu m-aş da în lături... Iar în artă, interpretarea artistului însuşi...

— Sînteţi pur şi simplu sedus de Sapojnikov, spuse Gleb. Cum de mi-a scăpat amănuntul ăsta ? Vă credeam mult mai solid înfipt pe picioare.

— Sînt sedus de perspective. Dacă videoimprimarea va fi la fel de accesibilă ca tranzistorul, avem de a face cu o revoluţie. I-am rebutat noi motorul absolut, dar mie nu-mi ies din minte perspectivele. Principial, el înseamnă nu numai sfîrşitul crizei energetice şi al poluării mediului ambiant, ci şi autonomia fiecărei maşini, a fiecărei locuinţe. Nu numai că s-ar degreva uriaşele hidro- şi termocentrale, ca şi alţi leviatani ; s-ar asigura invulnerabilitatea energetică a persoanei... Apropo, de o vreme Sapojnikov turuie asiduu despre cancer : ce-i cu chestia asta ? Ştii ceva ?

— N-am auzit nimic, spuse Gleb precipitat.

— Acolo, la Kerci, mi-a făcut mare plăcere să stau de vorbă cu el. Profesează o logică a lui, pe care o numeşte nelineară. După el, întîmplarea nu reprezintă pur şi simplu corolarul unei legităţi, ci manifestarea unei legităţi care completează o alta. Omul ăsta are o grămadă de idei surprinzătoare. Or fi ele fulminante, dar în bătrîna mea căpăţînă trezesc mari ecouri. Şi dacă revoluţia tehnico-ştiinţifică e cu adevărat revoluţie şi nu pur şi simplu o terifiantă productivitate, atunci va fi mare nevoie de oameni ca el. Altfel, această productivitate va deveni o contrarevoluţie tehnico-ştiinţifică, or chestia asta nu e pentru oameni. Gleb, aş vrea să mă înţelegi exact...

Dar ce gîndea Sapojnikov ?

Stop. Aerul. Iată elementul unificator. Vrem, nu vrem, Pămîntul a fost acaparat pe felii, aparţine cuiva ca sumă a părţilor şi ca întreg. Dar aerul e al tuturor.

Aerul. Infioratul, fremătătorul, învolburatul aer, de care, după opinia lui Sapojnikov, torentul fluviului-timp roteşte planeta, cum ai roti de jantă o roată de bicicletă.

Aerul e al tuturor. Şi ţările industrializate fură aerul celor neindustrializate.

Ia să împrejmuim ţările industrializate cu un zid pînă la cer — atunci să vezi cît ar mai funcţiona uzinele, automobilele, motoarele cu reacţie, care, toate, înfulecă aer, cît le-ar ajunge superdezvoltaţilor propria lor atmosferă. Şi, vrînd-nevrînd, la chestia asta trebuie reflectat. N-ai unde te ascunde de ea.

Aerul e creat de plante, dar devorat de maşini. Toate maşinile hăpăie aer ? Nu. Numai motoarele cu ardere internă. Morile de apă, hidrocentralele, morile de vînt nu consumă aer. Deci motoarele eterne nu consumă aer. Stop.

Se poate renunţa la turnarea metalelor ? Nu. Dar ele pot fi topite cu ajutorul electricităţii. Se poate renunţa la avioane şi automobile ? Nu. Dar ele pot fi înzestrate cu motoare care nu ard aerul. Şi aşa, şi mai departe.

Nu ne putem devora planeta, pentru ca apoi să trebuiască să ne căutăm alta.

Şi atunci ? Se vor întoarce oamenii îndărăt, la pajişti, vor renunţa la civilizaţie ? Nu, fireşte. Aşadar trebuie să ne punem mintea la contribuţie.

Cînd o anumită activitate aduce prejudicii umanităţii, trebuie căutată modalitatea de a o face inofensivă, dacă tot nu se poate renunţa la ea. Trebuie văzut cum se poate ajunge la aceleaşi rezultate pe o cale care să excludă prejudiciile.

În treacăt fie spus, însăşi calea se poate schimba, dacă inventivitatea va fi montată pe ideea producţiei inofensive.

Cum ar trebui construită lumea, ca să se dezvolte fără avarii ?

După Sapojnikov, ieşirea consta într-o inventivitate la scară de masă, care să acopere ca o lavină orice fisură în granitul muntelui. El spera că lucrurile se îndreaptă spre o lume a motoarelor autonome, care să pună în mişcare fiecare maşină, fiecare automobil, o lume în care Terra, ostenită de nesăbuinţă, să se odihnească şi să-şi desfacă aripile. Pentru că fiecare om e un motor autonom. La urma urmelor, istoria se alcătuieşte din biografiile noastre. Aşa gîndea Sapojnikov, şi poate că greşea. Dar poate că nu.

Însă, repetăm, aceste idei frizau fantasticul şi de aceea erau socotite nerespectabile.

Şi de aceea ipotezele şi prognozele lui în legătură cu omul, cu viaţa îndeobşte păreau, în momentul cînd le formula, bizare şi absurde, pentru că nu corespundeau realităţii. Iar cînd deveneau realitate, în marea larmă a entuziasmului şi definiţiilor, blînda melodie a prognozelor lui Sapojnikov se pierdea.

Căci adevărata prognoză e melodie, nu calcul. O poţi descoperi dacă vrei să iei apărarea cuiva şi atunci auzi în inimă o explozie mută.

Vika îl sună pe Sapojnikov la serviciu şi-l preveni că, dacă o să aibă timp, o să treacă pe la el în aceeaşi zi. Îi ceru să deconspire locul unde ţinea cheia, ca să poată intra în cazul cînd avea să sosească înaintea lui. După program, Sapojnikov alergă într-un suflet spre casă. Cheia era la locul ei.

Se întinse pe divan şi începu să contemple cerul amurgului.

Apoi Vika sosi. Frumoasă, surescitată, victorioasă, cu nasul în vînt, ochi rotunzi şi nefericiţi.

— Ai primit scrisoarea doctorului Şura ? întrebă ea. Ţi-a scris chiar sub ochii mei. Pune problema sufletului.

— Vă culcaţi deja împreună ? se interesă Sapojnikov.

— În primul rînd, nu-i treaba ta, răspunse ea. Nu te priveşte. În al doilea rînd, nici vorbă... Citeşte scrisoarea, citeşte-o ! Te desfiinţează... Toate programele tale...

— „Ce e sufletul ?" se gîndi Sapojnikov.

— Da ! Ce e sufletul ? întrebă Vika. Ai un răspuns şi la asta ? Te pomeneşti că eşti mistic ? Sau spiritist ?

— Vai, spuse Sapojnikov, sînt materialist. Misticilor le e mult mai uşor... Răsuceşti puţin masa, îl chemi pe Napoleon şi ai răspunsul pe tavă... Dar mai devreme sau mai tîrziu totul se explică, spunea Agrari... E drept însă că se cere o intuiţie demenţială, or eu, acum, sînt lucid ca o coajă de săpun.

— Eu ştiu ce e sufletul, spuse Vika.

— Nu m-ar mira. Ce e ?

— Ceva ce tu n-ai, spuse ea.

Şi se încinse o îndelungată discuţie, în care ea îi destăinui lui Sapojnikov, cu o bucurie răutăcioasă, numai vag disimulată, toate păcatele lui Sapojnikov, care încuviinţa şi adeverea — da, că bine zici, aşa e, şi ea îl învăţa să trăiască, trebuie să faci aşa şi aşa, şi glasul iubirii susura, era un rîu-şarpe, un rîu pe care Sapojnikov l-ar fi tot încălzit la sîn, fără a izbuti vreodată să-l încălzească într-adevăr, în vreme ce el se încolăcise împrejurul lui, şi glasul avea dreptate, avea întru totul dreptate, dar o dreptate rea, şi-i dădea sfaturi nu atunci cînd era încă în picioare şi cerea, cu ţipăt mare, povaţă, ci cînd degringolada începuse şi el nu mai cerea nimic, decît să fie lăsat în pace.

Ah, serpentina, pupilele rotunde, numai la Hoffmann şarpele se transformă în mîndră fecioară ; în viaţă cel mai adesea se întîmplă de-a-ndoaselea.

Şi atunci Sapojnikov spuse :

— Ai dreptate. Şi ? Pe cine distrează chestia asta ? Pe tine te distrează ?

— Nu distracţia mă interesează.

— Uite de aceea nu sîntem noi împreună, spuse Sapojnikov. Mai bine să n-am dreptate, dar să rămîn eu însumi.

În clipa aceea cineva sună, destul de violent, şi Sapojnikov spuse :

— Vezi ? Ţi-ai căutat-o cu lumînarea. Vine Niura.

— Puşchea pe limbă-ţi, spuse Vika.

Dar nu era Niura. Vika deschise uşa şi cineva spuse :

— Semnaţi de primire.

Era o telegramă loco, „urgentă".

Vika îi întinse formularul acela galben, împăturit şi lipit.

— Nu, spuse Sapojnikov. Citeşte-o tu... Ce upercut s-au hotărît să-mi mai servească ? Mi-e frică...

— Nu-ţi fie teamă... fricosule, spuse ea şi pufni în rîs.

Pe chipul ei se putea vedea cum Sapojnikov i se rostogolise în mîini, supus ca o lipie. Greşise, dar greşise nobil. Nu ştia că Sapojnikov era la capătul puterilor, dar rezistase pînă la capăt. Aşa hotărîse în sinea lui, că era mai bine să moară în picioare decît să trăiască în genunchi.

Ce raporturi sînt astea, sub zodia cărora te tîrăşti spre celălalt numai cînd nu poţi umbla pe propriile-ţi picioare ? Şi cum te ridici — pa şi pusi ? Nu. Dacă e sfîrşitul, sfîrşit fie, dar sfîrşitul tău. O privea cum desprinde fără grabă banda cu care era lipită telegrama aceea şi totul înlăuntrul lui îngheţase. Îşi dădea seama că pînă aici i-a fost. N-avea de unde primi telegrame.

Ea păli şi spuse :

— Se pare că proiectul tău a trecut.

— Ce ? Cui naiba i-a căşunat să se-ncurce cu bazaconia aia ? Pe mine, în orice caz, nu mă mai încălzeşte defel. Ia citeşte.

Ea citi : „Povestit ultima istorioară medicală. Zice formulăm propunere. Cheamă Institut. Deschis finanţare. Şef laborator — scuze — eu. Mai vedem. Veniţi numaidecît. Totul strună. Tolea".

Sapojnikov aşteptă o clipă, apoi izbucni în rîs, îşi dădu capul pe spate şi închise ochii. Cum să n-aibă de unde primi telegrame ? Jumătate de planetă avea ce să-i scrie... Deschise ochii şi privi şarpele acela tăcut.

Stătea nemişcată.

El spuse încet :

— Bună...

Zidurile Ierihonului se prăbuşiseră. Rezonanţa e rezonanţă.

Ea se ridică şi ieşi în tăcere. Numai uşa bufni.

Sapojnikov nu pricepuse. Era o coincidenţă

sau destinul îl răsplătea pentru încercarea de a rezista pe calea virtuții și statorniciei ? I-ar fi plăcut a doua variantă.

Și venise noaptea aceea îngrozitoare. O noapte de catharsis. Noaptea mărturisirilor și a purificării.

Sapojnikov se întoarse de la lucru și găsi în cutia poștală o scrisoare. La început nu-și dădu seama că era de la Gleb.

„....E timpul să mărturisesc, scria Gleb. Cîndva mă umfla rîsul cînd mă uitam în gura aia a ta, care împroșca idei. Dar cazul cu imprimarea video m-a dat gata. Videoimprimarea există. E un fapt. Nu știu a cui a fost, în realitate, ideea. Poate în momentul cînd ai formulat-o tu, undeva lucrările erau în toi. Dar nouă ni s-a relevat pentru întîia oară în chelfăneala aceea verbală cu tine. Putea fi o întîmplare. Dar tu te lăudai, nici măcar nu te lăudai, glumeai, spunînd că poți născoci un mijloc de a lichida cancerul și poți construi motorul absolut și rezolva teorema lui Fermat. Mulți ani mai tîrziu am aflat că începuseși să pălăvrăgești despre motorul acela. Ideea se propaga din șuetă-n șuetă. N-o ascundeai de nimeni. Atunci am hotărît să joc. Am decis să sacrific un pion. Și ți l-am cedat pe Barbarisov. Eu i-am spus că ideea ta avea un sîmbure rațional. Eu l-am sfătuit să încerce, să nu piardă trenul. Eu n-aveam ce pierde. Dacă

mastodonții științei te zdrobeau, rămîneam nevătămat. Dacă, dimpotrivă, confirmau supozițiile tale, motorul era al meu. Dar Filidorov ți-a spulberat proiectul. Și am început iarăși să trăiesc frumos ; știința îți închisese gura aia blestemată care împroșca invenții...“

— Un smintit... spuse cu tristețe în glas Sapojnikov. Ești un smintit, Gleb... Asta e...

„...Ți-am pus bețe-n roate toată viața, scria Gleb. Tu nu știai nimic, știam doar eu. Știam totul despre tine. Și într-o bună zi s-a produs ireparabilul... Venisem la Kerci. Venisem să-ți comunic despre acest fapt ireparabil. Dar n-am putut. Mi-am dat seama că te-aș ucide. Și n-am putut. Și pentru că nu puteam, m-am simțit atras spre tine. Iată ce se întîmplase. Cu cîtva timp în urmă, începuse să circule zvonul că ideea motorului fusese undeva brevetată. Și că revistele ar sugera că s-a și trecut la construcție. Pentru că, atunci cînd toți mizau pe energia nucleară, etcetera, tuturor li se păreau ridicole lămpile tale cu freon. Dar a izbucnit criza energetică și chiar America a început să construiască centrale eoliene. Pierduseși acest motor, Sapojnikov. Iar de curînd am aflat că în cîteva țări se desfășoară cercetări în problema cancerului și, pare-se, prin metoda preconizată de tine. Se întreprind tentative de a-l bombarda prin rezo-

nanţă ; întocmai cum aveai intenţia să faci tu. Pare-se, în frecvenţa particulelor beta..."

Sapojnikov se simţi străbătut de fiori reci. Începuse să se contamineze de nebunia lui Gleb. Se duceau, pare-se, pe apa sîmbetei, principalele lui idei practice. Şi numele lui n-avea să fie legat niciodată de ele.

Înşfăcă un caiet gros şi începu să noteze febril aceste idei. Să pună data. De astăzi... Apoi dinainte... Apoi iarăşi de astăzi... Încercînd să salveze resturile. Pentru că îşi dădea seama : dacă începuseră să construiască motorul, el avea să fie staţionar. Or Sapojnikov avea în minte planurile unui motor autonom care putea fi plasat în orice maşină şi în orice apartament. Trăi tremurul deznădejdii... Pînă cînd izbuti să-şi vină în fire şi să citească mai departe.

„...Ai pierdut, Sapojnikov, scria Gleb. Dar ai pierdut episodic, ceea ce se întîmplă adesea în viaţă. Or eu am pierdut definitiv şi iremediabil. Pentru că, dacă un nătărău ca tine a putut accede, într-o conversaţie trivială, la o idee spre care oameni de talia mea n-au găsit calea, înseamnă că modelul tău de gîndire e mai eficient ca al meu. Iartă-mă..."

— Gleb... Gleb... Ce-ai făcut, Gleb ? spuse Sapojnikov şi se năpusti spre telefon.

Degetele nu-i nimereau în orificiile discului. Telefonul behăia, mugea sau tăcea. Şi asta dură toată noaptea. Pînă cînd...

— S-a sfîrşit, spuse Sapojnikov.

Nu ştia ce s-a sfîrşit. Ce anume. Dar ceva se sfîrşise.

A doua zi dimineaţa îl sună Barbarisov şi-i spuse că Gleb murise la spital. În noaptea aceea. Din pricina unei afecţiuni gastrice înfricoşătoare şi de neînţeles. Toate bacteriile utile, care ajută la digerarea hranei, îl părăsiseră, luînd-o la goană care încotro. Nu mai voiseră să trăiască împreună cu el.

Simbioza se destrămase.

Gleb. Încă un om incinerat. Niciodată în viaţă nu suferise pentru altcineva. Cancer la suflet.

Zidurile Ierihonului se prăbuşiseră.

Şi în sufletul lui Sapojnikov se instăpîni tăcerea.

Capitolul 35
PRADĂ ŞI LĂCOMIE

Pe cel întors din război toţi îl întreabă : cum e acolo ? Una sînt comunicatele de la radio sau jurnalele cinematografice, şi cu totul altceva e cînd se întoarce un om apropiat şi-ţi povesteşte ce şi cum. De povestit oricum nu se poate povesti. Întîmplările se-mbracă în cuvinte şi cuvintele pot descrie viaţa pentru că sînt create de cei vii. Cuvintele pot, fireşte, inspira groază,

pentru că groaza e tot viață. Dar cum să descrii moartea ? Leșinul, pierderea cunoștinței și chiar moartea clinică nu sînt încă moarte, sînt doar pierderea senzației vieții, nu moarte. Investigații științifice au stabilit că, în momentul morții adevărate, orice organism, chiar și cel al unei insecte, emite, exploziv, o stranie radiație, înregistrată de aparate. Cine nu crede, n-are decît să-i consulte pe specialiști.

Venise iarăși Arkadi Maksimovici. Ședea pe scaun, cu ochii pironiți asupra lui Sapojnikov, și nu întreba nimic.

Atlantida, cățelușa tripedă, ba inspecta, scrupulos, încăperea, ba se aciua sub scaun, lipindu-se de piciorul subțire al lui Arkadi Maksimovici.

Pe limba cîinească, Arkadi Maksimovici ar fi fost pudel — cîrlionți suri și ochi leșinați, iar Sapojnikov, — cîine de pază din rasa moscovită, mai candid și totodată mai rău.

Sapojnikov întrebă :

— Ce s-a întîmplat pînă la urmă cu Kaja, soția lui Prisk cel tînăr ?

În toate cataclismele, dintr-o pornire ce ținea de firea lui tembelă, pe Sapojnikov îl interesau destinele minore, pe care ar fi putut foarte bine să le ignore. Dar, din moment ce afla de existența lor, parcă se lipeau de el, deveneau parte din propriul lui suflet, din propriul lui destin.

— A ajuns rău, spuse Arkadi Maksimovici, de parcă i-ar fi povestit o întîmplare din apartamentul vecin. După cîte am înțeles eu, lepădătura aia de Xenofont a făcut ce-a făcut și-a tîrît-o în haremul bălosului Perisad.

— Groaznic, spuse Sapojnikov, groaznic... Și ?

— Iar cînd Savmakus a pornit răscoala și l-a ucis pe Perisad, Kaja nu s-a mai întors la Prisk... N-a putut...

— E limpede, spuse Sapojnikov cu ochii în fereastră.

Cădea o grindină măruntă și înghețată care se rotea prin văzduh, lovind din cînd în cînd în geamuri.

— Ciudat, simțeau întocmai ca și noi...

— Ciudat ar fi să nu fi simțit ca noi, spuse Sapojnikov.

Un vînt înghețat strecura tremur în geamuri.

— Și ? întrebă Sapojnikov.

— Răscoala a durat vreun an, așa cum am presupus, Savmakus a devenit rege, toate astea le știi în linii mari. Firește, nenumăratele detalii privind viața și civilizația marelui Pantikapaion, înăbușirea răscoalei și nimicirea orașului de către soldații lui Diophant, căpitanul de oști al lui Mitridate, — toate astea sînt o adevărată comoară pentru istorici și etnografi. Nu în asta constă esențialul.

— Dar în ce ?

— În faptul că, potrivit lui Prisk cel tînăr, după ce Savmakus și ceilalți prizonieri au fost duși spre Pont, la Mitridate,...

— Și Kaja ? întrebă iar Sapojnikov.

— Tocmai asta încerc să-ți spun, urmă Arkadi Maksimovici. Xenofont, care, cît durase zavera, se aciuase într-o necropolă, a ieșit la lumină și i-a arătat-o pe Kaja lui Diophant, care a pus-o numaidecît la păstrare pentru Mitridate. Drept răsplată, Diophant l-a luat pe Xenofont cu sine la curtea lui Mitridate... Pesemne, Kaja era cu adevărat frumoasă...

— Dar cu Prisk ce s-a întîmplat ?

— Prisk a ajuns pe aceeași corabie cu Kaja și Xenofont. A încercat să-l ucidă pe Xenofont, dar fără succes. Cuceritorii au vrut să-l azvîrle în mare, dar Kaja a jurat că se schilodește, dacă îndrăznesc așa ceva, și pînă la urmă i-au dat pace.

— Ce lucruri îngrozitoare... spuse Sapojnikov. Doamne, ce-și pot oamenii cășuna unul altuia...

Copii ratați.

Fiecare credea că, după război, se va întoarce pe locul de unde plecase. Dar locurile erau ocupate de alți copii, care le pretindeau celor abia întorși să fie idealuri bipede și să-și agite necontenit săbiile. Îi radiaseră din copilărie. Nu-i lăsaseră să se joace pînă la capăt. Și totul era

agravat de furia cu care cei mai tineri își etalau, în raporturile cu ei, vitejia neconsumată. Iar cei ce se întorseseră nu se puteau hotărî să-și spună păsul adevărat : măcar pentru un an, lăsați-ne îndărăt, în copilărie.

— Știi ce, Sapojnikov, spuse Arkadi Maksimovici, nu mă mai pisa cu întrebările dumitale despre Kaja și Prisk. În papirusurile acelea există lucruri de anvergură.

— Tot ce se poate, admise Sapojnikov. Numai că sînt atît de departe de mine, încît mă lasă rece. Nu sînt istoric. Eu — cu pompa de bicicletă.

— Nu pricep.

— Și mai departe ?

— Mai departe, din însemnările lui Prisk rezultă că Spartakus este sau fiul lui Savmakus și al Kajei, sau al lui Mitridate și al Kajei. Încurcată poveste.

— Spartakus ? Ghiciseși așadar...

— Kaja a nimerit în haremul lui Mitridate, care apoi a cedat-o lui Savmakus. Kaja a născut un fiu, pe care l-a botezat, în tradiția regilor bosporani, Spartakus, întrucît însuși Savmakus era un spartokid, deși dintr-o linie colaterală, mai exact, fiul unei sclave regale, și apoi, timp de un an, fusese el însuși rege. Un adevărat carusel.

Arkadi Maksimovici era îngîndurat.

— Cu toate că, pe de altă parte, spuse el, noi nu prea ţinem seama de faptul că războaiele lui Mitridate cu Roma se desfăşurau concomitent cu răscoala lui Spartakus. Este exclus ca Mitridate să fi ignorat acest lucru. Mitridate se ridicase împotriva Romei, atacată din spate de Spartakus. Aceste două evenimente sînt legate între ele nu întîmplător şi mult mai strîns decît credeam noi. Îndeobşte, dacă numai jumătate din toate astea sînt adevărate, evenimentele petrecute pe teritoriul ţării noastre nu constituie o periferie a istoriei romane, ci, dimpotrivă, istoria imperiului roman e periferică, numai că e mai cunoscută. Sînt pe zi ce trece tot mai convins că am scos la lumină nu o cronică, ci un fel de roman elenistic. Or asta e de-acum de competenţa istoricilor literari.

— În orice roman trăieşte o cronică şi viceversa.

„... Regele Mitridate e ahemenid şi descendent al lui Alexandru Machedon şi al Seleucizilor : slava marilor străbuni îi încununa fruntea, după ce premersese izbucnirii lui în istorie... Era mare de stat şi puterea braţelor lui nu cunoştea asemănare... Avea suflet dîrz cum nu se mai află şi neîmblînzit... Mintea lui era adîncă şi vicleană nespus, iar cruzimea lui fără margini... La porunca lui au fost ucişi ori au pierit în temniţă maică-sa, frate-său, soră-sa, trei fii şi trei fiice.

Cu toate că, la Roma, răscoala neasemuitei căpetenii, singurul mare dintre Spartokizi, fusese înfrîntă, regele Mitridate a stăruit în a strînge oaste dintre oameni liberi, precum şi dintre sclavi, şi nobilii nu i-au iertat acest lucru.

A pus să se făurească sumedenie de arme şi săgeţi, şi maşini de război, neprecupeţind nici lemnul cel tare al codrilor, nici vînele de bou spre a face din ele arcuri pentru oştile sale. Asupra supuşilor, neiertîndu-i pe cei mai strîmtoraţi, a pus biruri grele, şi sameşii lui mult norod au obidit. Pînă şi oştenii fiului său Farnakus cîrteau şi Farnakus prinse gînd de putere.

Într-o noapte, Farnakus a trecut în tabăra fugarilor din oastea Romei, cîştigîndu-i pe aceia de partea sa şi întorcîndu-se cu făgăduinţa că, la ceas ştiut, aveau să-l vînză pe tatăl lui. În aceeaşi noapte, a trimis oameni de-ai săi şi în celelalte tabere de război.

La revărsat de zori, din piepturile fugarilor s-a înălţat strigăt de luptă, pe care încetul cu încetul au început al repeta şi celelalte oşti. Mai întîi s-au lăsat ademeniţi marinarii, cei mai dornici de schimbare, iar în urma lor şi ceilalţi.

Deşteptat de această larmă, Mitridate trimise oameni să afle ce vroiau acei zurbagii. Care răs-

punseră că îl voiau rege pe fiul său cel tînăr, în locul unui bătrîn care ucisese pre mulţi dintre fiii, prietenii şi căpitanii lor de oaste. Mitridate vru să iasă ca să stea de vorbă cu ei, dar garnizoana din acropole nu-l lăsă, căci se înhăitase cu răzvrătiţii. Ei omorîră calul lui Mitridate, care scăpase cu fuga. Mitridate se văzu împresurat.

De pe un pisc de munte, regele văzu cum jos, în vale, oştile îl încoronau pe fiul lui Farnakus. Trimise la dînsul soli, cerînd cale liberă, dar nici unul din ei nu se mai întoarse. Dîndu-şi seama de starea deznădăjduită în care se afla, Mitridate scoase otrava pe care o purta zi şi noapte cu sine, ascunsă în garda paloşului.

Cele două fiice ale lui, rămase credincioase, una nevastă a regelui din Egipet, iar cealaltă a stăpînitorului Ciprului, nu-l lăsară să bea, înainte de a se fi împărtăşit ele însele din otrava aceea. Căzură ca fulgerate. Asupra lui Mitridate însă otrava n-avu nici o putere, căci se învăţase să tot ia cîte puţin din veninul acela, de teamă că va fi otrăvit.

Hotărît mai degrabă să piară decît să se dea prins, regele îl rugă pe Bitoyt, căpetenia celţilor, să-şi arate o ultimă oară credinţa, tăindu-l.

Astfel căzu Mitridate, aici, în Pantikapaion, pe muntele căruia mai tîrziu i s-a dat numele său.

Şi eu, Prisk, fiul lui Prisk, am fost lîngă dînşii, căci acolo se afla Kaja, cu minţile rătăcite.

Noi, cei din neamul Prisk, ţinem minte întîmplările mici şi pentru regi neînsemnate, pentru că picăturile cele mici fac oceanul cel fără margini, şi mormintele regilor sînt săpate în pămînt hrănit cu osemintele celor fără de nume.

Cînd totul se isprăvi pe creasta muntelui şi viaţa regelui Mitridate se stinse, căpetenia celţilor, cel ce făcuse suveranului ultima dovadă de devotament, vru să mă trimită la Farnakus cu veste despre cele săvîrşite. Dar eu, auzind glasul Kajei, care cînta deasupra leşurilor regeşti în grai necunoscut, nu m-am încumetat s-o las acolo vie. Şi de aceea am cerut să mă lase s-o iau cu mine. Dar celţii nu s-au învoit, căci pe munte nu mai erau alte femei şi n-avea cine să le plîngă morţii, iar Kaja cînta şi cînta. M-am aruncat la picioarele lui Bitoyt, dar căpetenia celţilor tăcea şi, temîndu-mă pentru viaţa Kajei, eu nu i-am putut spune că, de fapt, ceea ce auzea nu era un vaiet, ci un cîntec de nuntă pe care ea mi-l cîntase în a treia noapte după ce ne-am luat, şi iată că eu am rămas viu şi nu pot trece în lumea drepţilor pînă nu voi fi scris ceea ce trebuie scris, căci noi, cei din nea-

mul Prisk, legați sîntem a ține minte, și iată acel cîntec în limba elinilor :

Din arborii zeului soare,
Rup ram în chip de evantai,
În crîng zăbovesc și privirea
Mi-o dărui măreţului astru.
Balsam în cosițele grele
Şi-n brațe lăstari luminoși.
La pieptu-ți puternic, iubite,
Mă simt regina mîndrului Egipet.

Şi am început să cobor de pe munte ascultîndu-i glasul și ocolind leșurile, și am tot mers cîtă vreme i-am mai auzit glasul, dar deodată nu l-am mai auzit. Şi atunci m-am făcut celt smintit care zboară în luptă netemîndu-se de nimic și am pornit să urc muntele, nemaiauzindu-i glasul. Şi ajuns, cu răsuflarea tăiată, pe creastă, l-am smuls pe Bitoyt de lîngă trupul Kajei, care zăcea lîngă fiicele lui Mitridate, una soață a regelui din Egipet, cealaltă a stăpînitorului Ciprului. Şi Bitoyt, căruia celții îi spuneau Vitold, și care era urmașul lui Sloven, vlăstar al lui Iafet, urmași cărora oracolul le prezice destin măreț — acest Bitoyt nu m-a tăiat cu sabia cînd l-am smuls de lîngă trupul Kajei, soția mea și mama neasemuitei căpetenii ce zguduise din temelii Roma și căzuse în luptă, pentru că regele Mitridate nu prididise să-și trimită după el corăbiile. Şi nu prididise pentru că se

temea de întoarcerea și de gloria lui, întocmai cum se temuse de Savmakus, pentru că nu putea pricepe ce gînd luminează calea acestor oameni, cărora sclavii le erau mai aproape de suflet ca regii. Kaja nu avea mințile rătăcite, cum crezuseră celții, și băuse din otrava care nu-l putuse ucide pe Mitridate.

Oștenii lui Farnakus și fugarii romani prinseră a lărmui în vale și Bitoyt ridică într-o suliță mantia lui Mitridate ahemenidul, urmaș al lui Alexandru cel Mare Machedon.

Eu am coborît de pe munte, ocolind leșurile, și în ruinele casei mele am mai apucat să-l văd pe bătrînul meu tată, care era pe moarte și abia mai rostea cuvintele. Eram hotărît ca, după moartea lui, să-mi pun capăt zilelor, dar el mi-a povestit ceea ce trebuie să știe neamul Prisk, și el a murit, dar eu trăiesc, pentru ca ceea ce trebuie știut să nu piară..."

— ... Au pierit, spuse Sapojnikov. Au pierit cu toții...

Ultimele zile Sapojnikov și le petrecuse dînd telefoane din apartamentul pustiu și făcînd declarații de amor cui se nimerea. La început mai pricepea cîte ceva. Bunăoară că se repetă, că lungile lui monologuri seamănă de la o vreme unul cu altul, fuzionînd într-un monolog unic. Apoi nu mai pricepu nici asta. La început mai realiza că, la celălalt capăt al firului, răspund

felurite glasuri feminine, apoi nu mai sesiză nici acest lucru, rămăsese o singură voce voalată care îi dădea, derutată sau ironică, replica. Apoi dispăru și acest glas, rămaseră doar trosnetele descărcărilor de pe cablu, zarva mașinilor dincolo de fereastră și, arar, vaierul „salvării" cerînd drum liber la intersecții.

Toate chiștocurile fuseseră fumate, toate cojile de pîine molfăite, săptămîna își stinsese, pe rînd, răsăriturile, și la celălalt capăt al firului telefonul tăcea sau emitea lungi piuituri. Gata, Sapojnikov, ajunge. Ce vrei tu să se audă oricum n-o să audă nimeni, mijește fără vreme acel simțămînt, încă nu s-a împlinit sorocul și mugurii nu se deschid cu degetele. Ascultați, copii nenăscuți încă, au nici voi n-auziți ? Cu noi e limpede, noi avem încă rîturile în noroi și pămîntul mai mustește de sînge. Dar voi, oare nici voi nu veți întoarce capul la zvonul dulcelui cuvînt „tandrețe" ?

„... Această taină e mai înfricoșată ca toate... A existat un popor înaintea tuturor popoarelor, un popor fericit pe țărmul mării... Dar s-a stins din aducerea aminte a oamenilor, pentru că n-a avut curajul să părăsească drumul greșit pe care apucase... Erau bărbați puternici și buni, femei liniștite și tandre, și nici unul nu se înălța deasupra altuia, să-l umilească. Nu gusta din cupa gloriei cel ce se ridica pentru sine, ci doar

cel ce putea lecui trupul și sufletul, cel pe care-l iubeau fiarele, cel ce știa rîndul arșiței și-al gerului și nu se temea de propria-i moarte. Ține minte, fiule, de propria-i moarte, nu de moartea altora... Și acest popor e astăzi de tot uitat, ne mai aducem aminte de el doar noi, cei din neamul Prisk, ceilalți oameni l-au dat pentru vecie uitării. Pentru că ceea ce s-a întîmplat e fără întoarcere și ei s-au abătut din drumul cel drept...

Trăiau lîngă mare din adînc de vremi, căci din adînc de vremi era secetă pe pămînt. Iar apoi pămîntul a început a îngheța în unele locuri și a se zgudui într-altele, și poporul acela a prins a se îndepărta de mare, și hrana se dobîndea tot mai anevoie, mai lesne era s-o iei de la altul. Și cel ce lua se ridica deasupra celor ce dobîndeau cu trudă, au apărut armele și case de piatră, și regi peste oameni, și Atlantida cea blestemată, unde erau uciși oameni întru slava unora pe care nimeni nu-i văzuse vreodată și cărora le ziceau zei. Și dacă oamenii din poporul cel vechi se jertfeau pe sine spre a izbăvi pe alții, în Atlantida regii și cei puternici nu se jertfeau pe sine, îi jertfeau pe alții... Și începuse a se numi bogăție nu ceea ce e în inima omului, ci lucrurile ce-l înconjoară, pentru că așa îi vine mai ușor inimii leneșe...

Și într-o vreme pămîntul ce purta pe el zidirile Atlantidei s-a despărțit cu totul de celălalt

pămînt, fiind împresurat de mare, şi ceilalţi oameni, neştiutori, au încetat să mai fie fericiţi, pentru că voiau să trăiască aidoma atlanţilor şi-i chemau într-ajutor, nedîndu-şi seama că aceia semănau vrajbă şi dezbinare, în vreme ce ei înşişi erau în siguranţă, apăraţi de mare...

Şi din stirpea lor pretutindeni prinseră a se prăsi regi, dar Atlantida rămînea cea dintîi, sumeţindu-se în aur şi înverşunare...

Dar pămîntul prinse a se surpa şi a se încinge şi Atlantida era încredinţată că zeii o despărţiseră de ceilalţi oameni spre a o înălţa, departe de orice primejdii.

Şi, în trufia lor, regii hotărîră să-şi unească cetăţile risipite pe coastele munţilor într-un singur munte ce avea să ajungă pînă la nouri şi întru împlinirea acestui gînd îi despărţiră pe oameni, punîndu-i pe unii să cioplească pietre, pe alţii să topească aramă, pe alţii să sape canale. Şi toţi începură a şti numai acele cuvinte care le erau trebuincioase pentru lucrul lor, uitîndu-le pe celelalte... Şi cînd pămîntul atlanţilor a început a se surpa, cine a putut a fugit pe pămîntul cel vechi, spre a paşte turme şi a semăna grîne.

Dar morbul războiului, al prăzii şi lăcomiei trăia de-acum în inimile oamenilor, şi cel ce păştea turme se socotea mai presus de cel ce semăna grîne, iar cel ce aducea jertfă zeilor pe alţii era mai presus de toţi.

După marele potop, cînd pămîntul s-a încovoiat sub un munte de gheaţă, şi marile ape calde au năvălit peste ţările hiperboree, topind acolo gheaţa şi pornind spre sud alte ape, care au acoperit totul, afară de ţările răsăritului şi de un pămînt de la soare-apune de care astăzi n-avem ştiinţă, marea Atlantidă a pierit. Şi popoarele s-au destrămat în triburi, triburile în familii, iar în familie fiecare a voit a se înălţa peste ceilalţi, şi în miile de ani ce au urmat oamenii şi-au pierdut iscusinţa, numai puţini şi-au păstrat-o, iar unde numai puţini sînt iscusiţi aceştia se ridică deasupra celorlalţi : aşa s-a întîmplat cu chaldeenii şi cu midienii, din care se trag magii.

Şi iarăşi s-au înălţat şi s-au prăbuşit împărăţii, se înalţă şi cad pînă în zilele noastre, şi fiecare voieşte a-şi zidi palatul său pe creste de munte, mai sus decît ceilalţi regi, şi lăcomia lui creşte pînă la cer, celelalte popoare sînt pentru el jertfe, iar iscusinţa cea tainică a învăţaţilor nu aduce folos celorlalţi oameni, ci numai lăcomiei. Şi pricina tuturor relelor e Atlantida, cu ea a început dezastrul...

Şi noi, cei din neamul Prisk, noi ţinem minte totul pentru că sîntem cei dintîi şi mai nefericiţi decît ceilalţi oameni. Pentru că ne-am jurat să ţinem minte şi să nu vorbim. Dar împărăţiile se înmulţiră peste măsură şi-şi trec lăcomia una alteia, şi tăcerea noastră e fără rod. Dar am

jurat, pentru că oricine aude de Atlantida, fie el rege sau om de rînd, dă în boala copiilor, uită tot ce e legat de pămînt și ține minte numai ce-i legat de lăcomie...

Regele Mitridate ar fi putut izbăvi popoarele de romani, dar Xenofont sau unul aidoma lui i-a șoptit, pesemne, taina Atlantidei și Mitridate a luat boala cea rea, a început să dea morții popoare întregi, pentru ca în cele din urmă să piară fără folos... Oamenii au murdărit pămîntul cu lăcomia lor și regii mai abitir ca toți ceilalți. Pînă și iscusința meșterilor a ajuns avuție regească. Oamenii au prins a schimba cîntece, și muzică, și tablouri, și sculpturi, și chiar dansuri, nu pe dragoste ori pe libertate, ci pe avuții... Își spun unul altuia „ești al meu" și se luptă, și învingătorul e fericit avînd un sclav ori schimbîndu-l pe averea primită moștenire și adunată de sclavii tatălui său.

...— Cum se face, tată, am spus, că în miturile eline nu se povestește de Atlantida ?

— Noi sîntem din neamul Prisk, răspunse tata, sîntem meniți să ținem minte. Toate miturile eline sînt recente, iar elinii sînt ca niște copii... Omul nu se va mai întoarce îndărăt niciodată, dar noi, cei din neamul Prisk, așteptăm sorocul cînd știința noastră va fi de folos.

— Care știință, tată ? am întrebat.

— Cîtă vreme omului îi lipsește ceva, fericirea înseamnă pentru el să dobîndească acel

ceva, dar, odată ce l-a dobîndit, e sătul și vrea altceva... Dorințele omului sînt fără de număr și nimeni nu le poate îndestula, nici el, nici sclavii lui, și fericirea îl părăsește. Dar există o dorință care nu cere hrană, căci se hrănește singură. Ea e lucru rar, pentru că oamenii au dat-o uitării. Dar cînd se arată, ucide lăcomia și naște generozitate. Și cînd vor fi bătute toate cărările nesăbuinței și nu va mai fi scăpare, vom veni noi, cei din neamul Prisk, și le vom aduce aminte de acea dorință.

— Ce fel de dorință e aceea, tată ?

— Noi o numim facere de bine. O încearcă adesea copiii, multe dintre femei și oricine ospătează un necunoscut, hrănește o fiară sau o pasăre.

Și tatăl meu s-a stins. Am scris toate acestea plîngînd..."

Arkadi Maksimovici împinse de o parte dactilograma acelei traduceri, niște coli mate.

Din antreu se arătă Atlantida, privindu-i pe rînd cu ochii ei negri, strălucitori ca vișinile după ploaie. Și începu să latre. Arkadi Maksimovici îi dădu să mănînce și Sapojnikov plînse fără sfială.

Plînse fără sfială, pentru că auzise o explozie mută.

Război rece, război cald, război ofensiv, război defensiv — cîte nume are războiul, iar

pacea niciunul. Pace și atît. Război preventiv, război de acaparare, război de eliberare. Stop !... Dacă ești atacat, trebuie să te aperi, asta e clar ! Ar fi bine să nu existe războaie ? Ar fi. Este războiul o sîngeroasă absurditate ? Este. Atunci e cazul să luptăm ? E cazul. O fi el, războiul, o sîngeroasă absurditate, dar absurditatea asta are cauze. Există cauze tăcute, tîrîtoare, logice, cenușii. Scut și suliță, zid și tunuri și mereu care pe care. Pe mine mă impresor cu un zid idiot, iar împotriva ta născocesc ceva de rămîi cu gura căscată. Numai că și celălalt face același lucru. Și umanitatea tot rămîne cu gura căscată de vreo cinci mii de ani. Absurditate. Răspunsul sîngeros al unor oameni surzi.

Pacea trebuie studiată. E nevoie de o teorie a păcii. Multe avem de schimbat în noi înșine, dacă pacea e posibilă. Pacea nu e absența războiului. Pacea e o forță și o problemă de sine stătătoare. Și cu toate că războiul ia naștere în vreme de pace, el nu e un produs al păcii, e o forță aparte, ce se aciuează în fisurile vieții pașnice, parazitînd.

Dar există un procedeu militar auxiliar, considerat astfel numai dintr-o eroare. Deminarea. N-ai învins și nu te-ai lăsat înfrînt, ai deminat, dînd adversarului șansa de a se trezi din starea de absurditate. Printr-un capriciu, nimeni nu poate învinge pe nimeni. De învins poate învinge doar ideea păcii. Ideea generată de viață.

Și atunci cuceritorul nu mai poate fi salvat de nici un fel de tunuri. Se confruntă cu o forță ce nu poate fi înfrîntă prin arme. Această forță se numește viață și această forță spune : gata, mi s-a urît. E timpul să deminăm și să trecem de la parazitare și vrajă la simbioză.

Și atunci în memoria lui Sapojnikov reînviară noaptea aceea de groază și Gleb, și taică-său, și maică-sa, și nevastă-sa, și Ramona, și Vania Bobrov, și Țiganul, și Tanchistul, și pruncul fără nume, și Agrari, care spunea că mai devreme sau mai tîrziu totul se explică, și bunică-sa, și cățelușa Mușka.

Pentru că își amintise de Prisk și de Kaja și-și amintise de război. Și destinul lui Prisk și al Kajei deveni pentru el mai important decît propriu-i destin.

Și atunci timpul, cu care în nesăbuința lui omul se luptă, îi dărui mîntuirea. Răsună strigătul cocoșului și toate cele necurate pieriră.

Și, pentru întîia oară în aceste zile și nopți înfricoșate, Sapojnikov, care nu mai avea ce pierde, auzi o explozie mută și încetă să se mai lupte cu bucuria aceea răsărită cine știe de unde și pentru întîia oară începu să gîndească.

Și se gîndi : dar dacă bucuria unui om poate înrîuri mersul lucrurilor în lume ? Am plonja în utopie, se gîndi Sapojnikov și continuă să se bucure. Pentru că pierduse totul și putea deacum, cu inima curată, să se bucure nu de ceva,

ci pentru ceva, se bucura pentru că simţea o bucurie nemotivată.

Acum, esenţialul e omul de lîngă tine.

Capitolul 36
STRIGĂTUL COCOŞULUI

Cînd poporul va afla că e un geniu, va începe o viaţă pe care merită să o numeşti viaţă.

Acasă, acasă. Totul ţipă : acasă !

Oştenii marii armate planetare a muncii au dreptul să stăpînească pămîntul. Toţi ceilalţi sînt paraziţi. Pe muncitori nu-i desparte nimic — nici continentele, nici rasele, încă marele cazac Nagulnov visa o zodie a unirii, a nunţii universale, cînd nu vor mai exista nici albi, nici negri, ci o umanitate smeadă. O mare unire a celor ce muncesc, marea unire a muncii, a oamenilor pe care nimic nu-i desparte cînd îşi ascultă lumea lăuntrică şi se întorc în casa firească a marii armate a muncii.

Acasă, acasă...

Stă scris : iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi. Dar ne iubim oare pe noi înşine ? N-avem duşmani mai răi ca noi înşine.

Casa e a întregului pămînt, nu doar a întregii umanităţi. Omul nu va supravieţui, dacă are să se lupte cu natura, el însuşi e natură. Luptînd împotriva naturii, luptă împotriva lui însuşi.

Totul începe cu noi, aşadar trebuie să ne împăcăm cu noi. Utopie ? Dar ce înseamnă utopie ? Utopia e ceea ce ne dorim de fapt, dacă sîntem oameni muncitori. Fiecare muncitor e un utopic, nu numai Thomas Moore sau Tommaso Campanella. Dar cultura era pe atunci departe de omul muncitor şi Moore şi Campanella aruncau mărgăritare unor porci instruiţi, care fugeau de muncă. Orice om muncitor e un utopic, iar cultura e astăzi patrimoniul tuturor. Fiecare om muncitor e un utopic, pentru că munceşte, adică îşi cultivă propria grădină, nu fură poame din a altuia. Aşadar fiecare om muncitor îşi clădeşte mica lui armonie, simbioza lui cu lumea, utopia lui, stingîndu-şi, inventiv, conflictul cu sine şi cu alţii. Munca e invenţia permanentă. Şi de aceea munca e numai muncă îndeobşte, nu există muncă aparte, pentru că iscusinţa se transmite. Şi omul muncitor n-are nevoie de război, pentru că el produce o utopie, or în utopie nu se luptă.

— Ştiţi ce, mie-mi pare bine că Sapojnikov a dat chix cu fanteziile lui, îi spuse, îngîndurat, Barbarisov lui Arkadi Maksimovici. Mi-e într-adevăr milă de el, şi ca om, şi aşa, în general... Credeţi, pesemne, că vorbeşte în mine o bucurie răutăcioasă...

— Nu, nu cred.

— De cumva credeţi, greşiţi. Cu toate că am fost împotriva modului lui de viaţă, în adîncul

sufletului mă întrebam adesea : dar dacă ? Dar dacă mai e cu putință, ca în vechime, să gestezi de sine stătător, fără să spui un cuvînt nimănui, și deodată să te ducă mintea la lucruri esențiale, capitale ? Îmi dau seama, firește, ca toată lumea, că timpul solitarilor a trecut. Astăzi, ca să realizezi ceva, ai nevoie de o bază, de aparatură, de o echipă de specialiști etcetera. Și totuși adesea mă gîndeam : dar dacă ?... Însă nu există miracole. Unde e acum ?

— Nu vă pot spune.

— Cîți ani o fi avînd ? Să tot aibă vreo cincizeci. Un om care și-a irosit viața... Ascultați, tresări Barbarisov, măcar e viu ?

— Viu.

— Slavă Domnului. Nu poți trăi o viață întreagă stingher... Știința îndeobște evoluează spre proliferarea complexelor, fie ele științifice, artistice sau de alt gen... E lumea cea mare, în care se durează hidrocentrale și se construiesc sputnici, în vreme ce în lumile minuscule, cum spuneau Ilf și Petrov, se născocesc doar pantaloni de alt fason, dar și pentru asta există acum institute întregi. În vreme ce aiurea vagabondează căutătorii de farfurii zburătoare și fermaticii.

— Aștia ce mai sînt ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Niște semidocți, care vor să rezolve din start, fără pregătire specială, teorema lui Fermat. În rînd cu căutătorii Atlantidei și inventatorii motorului etern. N-am dreptate ?

— Mai mult sau mai puțin...

— Am, am, rîse Barbarisov. Haideți să bem un ceai.

În clipa aceea sună telefonul.

— Tati, e pentru tine, spuse fetița.

Și-i întinse receptorul.

— Tu ești, Barbarisov ? răsună în toată încăperea glasul vesel al lui Sapojnikov. Sînt eu, Sapojnikov. M-ai recunoscut ?

— Dumnezeule ! spuse Barbarisov. Sigur că te-am recunoscut. Tocmai vorbeam despre tine.

— Am simțit eu ceva. Barbarisov, băiatule, la tine ar trebui să se afle un anume Arkadi Maksimovici, atlantolog disimulat.

— Cine ? întrebă Barbarisov, apoi pricepu numaidecît despre ce era vorba și-l privi buimac pe Arkadi Maksimovici. Ascultă, nu cumva suni de pe lumea cealaltă ?

— Nu, dintr-o tabără de pionieri... Hai, dă-mi-l la telefon. Sau mai bine nu. Transmite-i că sînt la Dunaevi. Știe el. Ascultă, pentru că tot veni vorba, cred că am rezolvat într-adevăr teorema lui Fermat ! Nu rîde, printr-un procedeu idiot de simplu. Spune-le, te rog, tuturor că, dacă am rezolvata-o într-adevăr, trebuie să mi-o fure numaidecît. Cică se dă pentru ea premiul Nobel. Ar fi o prostie ca o ase-

menea glorie să încapă pe mîinile primitivului Sapojnikov, în loc să aureoleze vreun tip cultivat, cum eşti tu, bunăoară...

Vechea groază îl cuprinse iar pe Barbarisov.

Puse, cu grijă, receptorul în furcă.

Cînd eşti fericit, e fericit un anume crîmpei din tine. Or beatitudinea te umple de un soi de alean, căruia poţi să nu-i cunoşti pricina. Fericirea ori ţi-ai cucerit-o singur, ori ţi-a fost dăruită. Dar cauza ei stă în afara ta. Beatitudinea vine dinlăuntrul tău. E o sărbătoare pe care o porţi în tine, numai că trebuie s-o descoperi. Atunci pluteşti ca un peşte, o simţi cu întreaga ta fiinţă şi nu mai alergi după nimic. Şi trăieşti freamătul comuniunii cu lumea, şi eliberarea înceată a sufletului de toate aluviunile străine firii tale. Cînd eşti fericit, eşti legat în lanţ cu ceea ce ţi-a adus fericire şi suferi cînd acest lanţ se rupe. Beatitudine înseamnă să fii legat de lume prin nenumărate fire, şi cît măcar unul din ele e întreg, trăieşti beatitudinea. Cu întreaga fiinţă. Şi nu numai cu aceea parte din făptura ta care te leagă prin acest fir cu lumea. Dintre mecanismele cunoscute astăzi, asta aduce mai mult cu holografia, în care fiecare punct al tabloului concentrează întregul tablou. Fericirea trece pentru că omul constă nu dintr-o dorinţă, ci din nenumărate dorinţe. Beatitudinea e eliberarea totală de toate trebuinţele născocite şi de fanatismul goanei lineare. Şi chiar fericirea creaţiei poate fi doar

un drum chinuitor spre explozie, spre rezultat ; creaţia în beatitudine e bucurie ca proces şi dezinteresare prin rezultate. De aceea chiar şi fericirea creaţiei aminteşte supliciile drumului, şi, adesea, întîlnindu-se cu beatitudinea unui Mozart, se transformă în ura lui Salieri. Orice creaţie e deconspirarea unor legături şi de aceea adevărul nu se descoperă prin ajustări, de aceea la adevăr nu se poate ajunge tîrîş : la capătul drumului trebuie să zbori. Dar în goana după fericire numai ultimul salt e liber. De aceea fericirea e atît de adesea egoistă. Beatitudinea e dezinteresată. Aşadar trebuie să te bucuri încă din clipa cînd îţi iei avînt. Pentru fericire tremuri. Beatitudinea se dăruie. Fericirea e finită, beatitudinea e cît viaţa. Numai noi purtăm vina cînd lucrurile nu stau aşa. La fericire se parvine prin acţiune, beatitudinea e cauza acţiunii. De aceea drumul spre fericire e travaliul unui suflet nepregătit, în vreme ce pentru beatitudine trebuie să începi cu tine. Logică nelineară. Zbor liber. Dar cînd să-l curmi, ca să nu-i pierzi pe cei ce au nevoie de tine, cum să-l desfăşori în spaţiul închis al necesităţii ? Beatitudinea poate fi trăită şi limitativ. Rafael ştia dinainte că pictează o madonă pentru Capela Sixtină, îi ştia pînă şi dimensiunile. Adevărul e că orice picătură a existenţei închide în sine întreaga existenţă, dar într-o formă disimulată şi nedesfăşurată. Talentul există tocmai ca s-o distingă. Omul se deosebeşte de animal

30

prin faptul că recunoaşte existenţa miracolului. Adică a unui fenomen care poate fi explicat numai după.

Şi uite-l pe Sapojnikov trecînd prin lume de parcă tocmai i-ar fi dăruit cineva un morman de turtă dulce.

Nu i s-a dăruit turtă dulce : trece în beatitudine. E ca un compozitor care, în zgomotul ce-l înconjoară, începe să distingă melodia.

Odinioară îl căuta mereu un vis în care pierdea trenul. Era înfricoşător. Dar cu o noapte în urmă pierduse trenul în vis şi se bucurase. Simţise că n-are sens nici să-l ajungă din urmă, nici să-l aştepte. Pierduse trenul şi văzuse că oamenii stăteau în gară şi beau ceai.

Oamenii aceia îi plăcuseră şi locul îi plăcuse. Împrejur — biserici care, ciudat, nu erau pe cale să se năruie, aveau nevoie doar de uşoare reparaţii, galerii cu tablouri ce-ţi trezeau dorinţa să le contempli îndelung, şi muzee de curiozităţi în care toate invenţiile hălăduiesc într-o dezordine aparentă, generînd idei noi. Şi femeile erau acolo nu dintre cele ce îngăduie totul şi nu vor nimic, nici dintre cele ce vor totul şi nu îngăduie nimic, ci din cele luminate de zîmbet şi care fac de fiecare dată ce trebuie într-adevăr. Avu deodată revelaţia că în producţie e nevoie de automate, dar în viaţă nu e nevoie de automate. Şi Sapojnikov se dezautomatiză complet.

Văzu oameni obişnuiţi care nu se temeau de nimic pentru că erau oameni şi se pricepeau la toate, îşi ştiau reclădi soba în aşa fel, încît să-şi poată cînta cîntecele ei de alint şi cămin, îşi ştiau purta melodia prin ororile şi vacarmul soluţiilor demenţiale şi triviale.

Cînd Arkadi Maksimovici se întoarse de la Barbarisov şi-l întrebă pe Sapojnikov dacă era adevărat că rezolvase teorema lui Fermat printr-un procedeu aparte, acesta îi răspunse :

— Îhî. Ba am rezolvat mult mai mult. Am rezolvat problema teoremei lui Fermat.

Cititorule ! Iubite cititorule ! Ard de dragoste pentru tine şi tot ce am scris nu-i decît o lungă scrisoare adresată ţie. Ştiu că vrei dragoste şi război şi că nu vrei ştiinţă. Pentru că nici unul, nici altul nu vrem o ştiinţă care ne tratează ca pe nişte minori prost dresaţi. Dar fă un efort ! Fă un efort şi relaxează-te. Pentru că totul ţi se va explica pe degete.

Arkadi Maksimovici îl găsi pe Sapojnikov cu chipul strălucind de satisfacţie, ocupat să bată sufrageria în lung şi-n lat cîntînd marşul funebru al lui Chopin, la care adaptase textul unui catren şcolăresc.

— Ce-i cu tine ? întrebă Arkadi Maksimovici.

Sapojnikov îi întinse o bucată de hîrtie pe care scria :

„Demonstrație huliganică a teoremei lui Fermat.

Teorema lui Fermat spune că

$$a^n + b^n \neq c^n \text{ cînd } n > 2$$

Demonstrație.

Teorema lui Pitagora spune că

$$a^2 + b^2 = c^2 \text{ cînd}$$

1) $n = 2$

2) a, b, c sînt baze pitagoreice.

Așadar nerespectarea fie și a uneia din aceste condiții invalidează egalitatea, adică putem afirma că

$$a^n + b^n \neq c^n \text{ cînd } n > 2$$

Quod erat demonstrandum."

Astfel înmormîntă Sapojnikov, în sunetele marșului lui Chopin, celebra teoremă a lui Fermat, frămîntată de matematică timp de trei sute de ani. Și chiar dacă raționamentul lui conținea o eroare, el înmormîntă teorema împreună cu eroarea. Pentru că, deși generase adevărate curente în matematică, în sine, această teoremă nu era trebuincioasă nimănui, ca însuși Sapojnikov.

— Și dacă totuși nu ai dreptate și undeva s-a strecurat o eroare ? întrebă Arkadi Maksimovici.

— Asta poate însemna doar că nu se poate demonstra dacă Fermat are sau n-are dreptate.

— Incognoscibilitate, așadar.

— De ce ? Trebuie modificată problema însăși. Poate că trebuie introdusă în aritmetică noțiunea de timp ? Atunci o maimuță plus o maimuță nu vor face două maimuțe, pentru că una dintre ele ar fi putut deveni între timp om. Adică, așa cum spunea tov. Marșak : însă, vezi, pe drum, firește, și cățeaua putea crește. Numai că asta e cu totul altă aritmetică.

— Da... spuse Arkadi Maksimovici, asta e cu totul altă aritmetică... Bunăoară, să vă luăm pe voi, pe Vika și pe tine...

— Asta nu, spuse Sapojnikov. Nu ne luați pe mine și pe Vika. Lăsați-ne neluați. E bine ?

Vîrtejuri... îi spuse Sapojnikov lui Arkadi Maksimovici, cînd acesta se întoarse de la Barbarisov, unde aflase amănunte despre boala fatală a lui Gleb. Totul stă în vîrtejurile de timp care dau programul general... Despre ce fatalism poate fi vorba aici ? Oare faptul că dintr-o sămînță crește un arbore e fatalism ? Or el crește. Și rezultă că sămînța de morcov e programată să devină morcov. Dar cum va fi acel morcov — asta depinde de stratul unde-o sameni. Viața caută condiții optime pentru a-și realiza programul. De aici și selecția, de către mediu, a ceea ce corespunde programului vieții îndeobște... Dar dacă viața se iscă din timp, atunci poate că ia naștere din două secțiuni ale spirei descrise de acest timp...

— Vîrtejuri... spuse Arkadi Maksimovici cînd se întoarse de la Barbarisov, unde se dusese să afle amănunte despre sfîrşitul lui Gleb. Obiceiul rusesc de a căuta miezul, de a rezolva problemele ce par insolubile... Marele divan al lui Oblomov... Iar apoi vine Stolz, o răpeşte pe Olga şi întemeiază o firmă comercială. Şi e fericit, şi au amîndoi ce-şi aminti la asfinţitul vieţii.

— Just. La senectute, Olga îl priveşte pe Stolz cu ochi fericiţi, gîndind : „Avem ce ne aminti, am pus pe picioare o firmă comercială, fie ea blestemată !“ Pentru că în Occident cărarea lui Stolz e de mult bătută, s-a inventat colectorul — nu-s în stare să se spele după explozia lui nici pînă astăzi. Cu toate că mari bărbaţi ai armelor gîndesc : nu-i nimic, o să ne obişnuim şi cu asta.

— Şi ce ne facem, Sapojnikov ? Căci nu se poate trăi cu miraje. Ştiu că obiceiul ăsta al nostru e măreţ, dar nu se poate trăi cu miraje, nu-i aşa ?

Ce este un diletant ?

De regulă i se scoate în evidenţă iresponsabilitatea. Nu ştie ca lumea nimic, dar se înfige să dea indicaţii. Vai, e adevărat. Dar diletantul mai are o latură interesantă : absenţa autocenzurii. Calitate ? Defect ? Nici una, nici alta. Totul depinde de ce urmează. Diletantul nu e blocat în hăţişul amănuntelor şi răzbate mai

lesne în spaţiul gîndirii libere. Iar apoi, ori îşi conectează ideea la ceea ce era cunoscut dinainte şi astfel încetează să mai fie diletant, ori nu e în stare să o conecteze şi atunci rămîne ceea ce a fost : diletant.

Dar invenţia nu e pur şi simplu o concluzie. E un salt calitativ. Şi legătura ei cu precedenţa devine evidentă abia după.

S-a crezut că soarele răsare şi apune. Şi cînd Copernic a ghicit că nu e aşa, era un diletant. Iar cînd a făcut toate conexiunile şi demonstraţiile, a devenit un profesionist. Cînd chimistul Pasteur a ghicit că microbii produc boli, era un diletant în biologie, iar cînd a demonstrat acest lucru a devenit profesionist într-o nouă ştiinţă.

De aceea nu trebuie să ne speriem cînd un diletant inventează, ci cînd insistă ca viaţa reală să se racordeze la ceea ce a născocit el.

Sapojnikov nu insista. El născocea şi propunea doritorilor să ia în considerare născocirile lui în cazul cînd toate celelalte se dovedeau inadecvate.

Asta era poziţia lui. Pentru că el, îndeobşte, se preocupa prea puţin de invenţii concrete, o viaţă întreagă încercase să se dumirească ce este capacitatea de a inventa şi, eventual, să găsească mijlocul de a înlesni invenţia. Şi cînd i se aprinse în minte ideea că tot ce e viu are două programe, îşi dădu seama că saltul calitativ are loc, cel mai probabil, atunci cînd omul aude şi ascultă chemarea timpului. Şi atunci e limpede

de ce spunea un înțelept că actul de creație se produce după legile frumosului. Și atunci frumosul e un ecou al programului general de dezvoltare a vieții și de aceea, cum spune poetul, frumosul va salva lumea.

În peregrinările lui prin oraș, Sapojnikov nimeri în singurul loc din Moscova unde nu fusese niciodată, pentru că niciodată nu jucase la loterie sau la ruletă, nu se antrenase în nici un joc în care succesul e efectul unei probabilități statistice. Sapojnikov erà un determinist de cea mai grosieră speță și era de părere că pînă și întîmplarea care funcționează la jocul de cărți are pricini aparte. Dar potrivit unei zicale, cine n-are noroc la cărți are noroc în dragoste. Drace! N-ar fi rău. Dar, cine știe de ce, nici aici nu se zărea capătul tunelului. Pe scurt, Sapojnikov nimeri la hipodrom.

Nu o luase spre hipodrom. Cîtuși de puțin. Cîtuși de nicidecum, vorba plutonierului Vania Bobrov. Tot el spunea „nasturi de cîhlimbar". Nasturii de chihlimbar erau pentru el simbolul tîndălelii civile, a incapacității de luptă. „Nu-i un nasture de cîhlimbar", spunea el cu dispreț cînd se apropia o mare primejdie și asta însemna : pune-ți, băiete, mintea la contribuție.

Sapojnikov hoinărea pe străzile posomorîte ale marelui oraș, străzi frumoase și violent călcate de toamnă, străzi care trăiau nu numai după minorul program teluric, pentru sine, ca să supraviețuiască și să bată suta, ci și după invizibilul program cosmic al vieții pe Pămînt și, poate, nu numai pe Pămînt, dacă se va dovedi că nu sîntem solitari în univers.

În ziua aceea, Sapojnikov umbla fără țel, dar dintr-o pricină evidentă. Mergea din muzică în muzică.

O dimineață de duminică, mașini puține, și cele ce treceau șuierînd pe asfalt duceau cu ele cîntecele aparatelor de radio deschise, dar o urmă rămînea. Apoi se lăsa liniștea aparentă a orașului, în care izbucnea mireasma aerului umed, impetuoasă ca o promisiune. Apoi năvălea din nou, trecînd în zbor, muzica. Aparatele de radio lărmuiau din răsputeri și ai fi zis că programul pămîntean coincidea astăzi cu cel cosmic, devenind înviere. Sapojnikov umbla printre cîntece.

Își descheiase gulerul. Chipiul de piele și-l vîrîse în buzunarul pelerinei, lăsîndu-și mîinile să se bălăngăne în voie. Nu mai mersese astfel de o sută de ani. Umbla. Respira. Nările îi fremătau.

Și picioarele îl aduseră singure la hipodrom, pentru că și dintr-acolo se auzea muzică. Și el o luă spre cîmpul pustiu, răsărind deodată în poartă și sprijinindu-se de unul din stîlpii ei de metal. Nimeni nu-l opri să-l întrebe cine e și ce căuta acolo. Poate că îl luaseră drept unul de-ai casei sau poate, în insignifianța lui autumnală, nici nu-l băgaseră în seamă.

La celălalt capăt al cîmpului, Sapojnikov văzu o amazoană vîrîndu-şi vîrful cizmuliţei în scară, înălţîndu-şi celălalt picior peste crupa calului, lăsîndu-se în şa şi apoi îndreptîndu-şi torsul. Ahaltekinul îşi încovoie gîtul de lebădă şi porni la pas. Sapojnikov se dădu lent îndărăt şi o recunoscu pe Vika.

Nu mai văzuse aşa ceva niciodată. Cu toate că... Avea patru ani cînd îl aduseseră din Kaleazin la Moscova şi văzuse la circ o amazoană, şi încercase pentru întîia oară iubirea şi repedea ei trecere, şi plînsese văzînd-o lipsită de apărare în faţa biciului acelui dresor, negru şi strălucitor ca un parabellum.

Aici însă dresorul lipsea, iar amazoana era singură pe cîmpul acela liber.

Sapojnikov privea năucit cum pe hipodromul pustiu se lansa în galop un cal ce aducea cu un peşte, de care se lipise, înfăşurată în vînt, cu ochii goi, de sinucigaşă, femeia pe care o iubea.

Călcîndu-şi pe inimă, Vika hotărî să se ducă la Niura.

— Ai venit, spuse Niura. De cînd te bătea gîndul.

— Da...

— De ce te-ai codit atîta ?

— Cine eşti dumneata ?... întrebă Vika.

În seara aceea, la Dunaevi, cînd Sapojnikov şi Gleb se înfruntaseră pe tema ferdipuxului, băgase de seamă că bărbaţii tot aruncau priviri furişe în lături. Priviri speriate ? Nu-ţi puteai da seama. Apoi observase că asta se întîmpla ori de cîte ori intra sau ieşea din încăpere femeia aceea cenuşie. O chema Niura.

Era în întregime cenuşie. Poate că părea numai, pentru că purta o rochie cenuşie. Dar şi ani trebuie că avea nu puţini la număr.

Apoi Vika băgase de seamă că avea un chip uluitor. Nu frumos, uluitor. De ce părea astfel era greu de spus.

Nu tînără, nu bătrînă, nu grasă, nu slabă, ci cumva fluidă, ai fi zis că se topea. Era cu neputinţă s-o priveşti îndelung. În urma ei rămînea doar o impresie.

Vika nu văzuse în viaţa ei o asemenea femeie. Cînd intra în odaie, glasurile bărbaţilor coborau deodată, iar cînd ieşea redeveneau fireşti, numai uneori uşor stridente.

Vika era convinsă că venise la Niura ca să afle cîte ceva despre Sapojnikov. Se dovedi însă că venise la Niura.

...Am o faţă rotundă, cum vezi, ochi rotunzi, nas obraznic, buza de sus aşijderea. O siluetă, iarăşi se vede, frumoasă, am făcut gimnastică artistică. Sînt din Omsk şi Sapojnikov a văzut în mine un pescăruş rănit. La noi nu găseşti aşa ceva. Pur şi simplu explodase tocmai atunci o poveste anostă cu un candidat în istoria artei, şi eram tristă. Iar Sapojnikov, care îndeobşte

trăiește în vis, a visat că semăn cu fosta lui soție și s-a îndrăgostit de mine. Nu de mine, firește, dar așa i s-a părut, că de mine. Iar cînd am venit atunci la el, la Moscova, m-a studiat mai îndeaproape. Și-a văzut că nu semănam. Stupid, nu-i așa ?

Era cazul să mi-l cam scot din cap pe Sapojnikov ăsta, nu-i așa ?

Așa am și făcut. În orice caz, mi se părea că așa am făcut.

De-a lungul drumurilor încremeniseră copacii, care, cu frunzele lor uscate, răsucite ca niște țevi subțiri, ajunseseră să semene a eucalipți. Numai la firul ierbii nu se simțea mirosul de ars.

Mamă, măicuță, ce să mă fac cu viața asta a mea, cu firea asta a mea, ce să mă fac ? Numai că măicuța nu mă poate învăța nimic. Bunică-mea a fost medic militar și a murit undeva în țările baltice. Părinții mi-i cunosc foarte bine, dar bunică-mea e pentru mine un mit. Iar mitul înseamnă măreție. Măreție — iată ce jinduie sufletul. Dar de unde măreție, cînd trăiești de pe o zi pe alta ? Și apoi, noi sîntem muieri : ce măreție poate întruchipa o femeie ? Doamne, ce proastă am fost ! Ba am și dat la medicină, vrînd să repet viața bunicii. Nu-mi dădeam seama că a repeta viața ei înseamnă a repeta și războiul. Asta nu. Și cînd mi-a venit mintea de pe urmă, am dat la ziaristică. Vreau să fiu redactor și să fac în așa fel încît cărțile să fie bune. Autorii n-ar scoate-o la capăt fără noi...

Vika veni la Niura într-o seară și o întrebă :

— Cine ești dumneata ?

Ea răspunse :

— Niura. După bărbat, Dunaeva.

— Lasă asta... Nu te pot înțelege... Ochii sînt oglinda sufletului și ochii dumitale nu exprimă nimic.

Vika spuse acest lucru pentru că se înfuriase. Cumplit. Nici ea nu știa de ce. Întocmai cum se înfuriase pe Sapojnikov. Se simțea anulată.

Niura spuse :

— Adică la muiere... ochii sînt oglinda sufletului ? Oglinda sufletului muierii sînt podelele...

Vika bănuia că se referise la sex, dar totuși întrebă :

— Cum așa ?

Niura răspunse :

— Pune mîna, spală podelele și ai să vezi.

...E ridicol, dar pentru întîia oară în viață am spălat podelele în apartamentul lui Sapojnikov. Niura avea, din întîmplare cheia de la apartamentul lui. Așa a fost să fie.

Noi, femeile, sîntem astăzi, toate, precoce. Începem să cîntărim și să gîndim înainte de a fi învățat să simțim.

Citim cărți de dragoste înainte ca inima să ne fi tresărit. Și cum citim cărțile de dragoste ? Nu

le citim. Le parcurgem. În treacăt. Totul în treacăt, totul în contratimp.

Probabil că am mai spălat podele şi înainte. Probabil. Doar am fost şi măritată. Dar nu-mi puteam aminti nimic de genul ăsta. Ştiam că spăl podele pentru întîia oară în viaţă.

Grin scrie undeva : de cuiva îi cade drag un bănuţ de aur, dă-i-l : va avea un suflet nou, vei avea un suflet nou.

Cum mi-a dat bănuţul acela nu ştiu. Şi ce e mai important e că nici nu simt nevoia să ştiu.

Ştiu numai că sînt alt om...

— Ţi-am pregătit baia, spuse Niura. Du-te şi te spală.

Şi Vika se supuse din nou. Parcă ar fi plutit pe un val.

Nu pricepea de ce i se spune, pricepea numai că trebuie să facă aşa cum îi poruncea Niura.

...Atunci, în seara aceea, cînd tot intra şi ieşea din încăpere, parcă spunea ceva. Ceva nici inteligent, nici neinteligent, ceva altfel. Şi de fiecare dată discuţia lua altă turnură...

În baie Vika se dezbrăcă. Intră Niura. Vika era goală şi încremenise. Niura o examină pe îndelete, apoi întrebă :

— Eşti sportivă ?

— Am făcut gimnastică artistică.

— Da' ce ţi-a venit ?

— Nu mai ştiu...

— Voiai premiu, o cupă din alea, hotărî Niura. Uite de ce ai silueta asta urîtă.

Vika fusese convinsă că avea o siluetă frumoasă.

— Ai o siluetă care ţipă, spuse Niura. O siluetă pentru alţii.

— Cine eşti dumneata ? întrebă Vika. Niura... cine eşti dumneata ?

— Am fost o dezmăţată, spuse Niura. Demult. Apoi m-am făcut nevastă credincioasă. Iar cînd oi fi bătrînă, mă fac vrăjitoare. Şi o să vindec oameni. Toate la timpul lor. Acum lumea s-a încîlcit rău : oamenii cumpără vara portocale.

Şi ieşi.

Vika stătu mult în cadă. Apoi făcu duş, se şterse îndelung şi ieşi. Niura lipsea.

Vika se îmbrăcă şi, chiar în clipa cînd hotărîse să se sperie, uşa se deschise şi intră Niura.

— M-am repezit pînă acasă, spuse ea. După panglică. Poftim, iat-o.

Şi îi întinse Vikăi o panglică albastră.

— Ţi-o dăruiesc. Din toată inima.

— Ce să fac eu cu o panglică ? întrebă Vika.

— Prindeţi părul cu ea cînd ai să te duci la Sapojnikov. Are să te recunoască.

Vika spuse iarăşi :

— Nu pricep... Pentru ce ?

— Te mărit. Te mărit cu Sapojnikov. S-a împlinit sorocul.

Asta-i tot. Aici monologul se încheie. Începe viața...

Apoi ușa se deschise și Sapojnikov, ucis de tandrețe, întoarse capul și văzu albastrul, albastrul oceanului liniștit, în care se reflecta cerul, culoarea Poseidoniei și într-o orbitoare străfulgerare înțelese că poate încă nu va muri, pentru că...

Moartea arată în fel și chip, în vreme ce dragostea e una — stea vorbește cu stea.

Fie ce-o fi.

Ea stătea alături și se uita, cum spunea un pictor, „nu la cineva, ci undeva-n depărtare", și Sapojnikov zări panglica albastră, făgăduită de Niura, și înțelese că sorocul se împlinise. Fie ce-o fi.

Timpul va hotărî.

O mică istorioară dincolo de care se întrezărește timpul.

Iar apoi Sapojnikov și Vika se treziră în bazarul de păsări.

Se vindeau aici nu numai păsări, ci și hîrciogi și căței, și pești, și totuși era bazarul de păsări. În colivii zburau păsări ale paradisului, de diferite culori, copii se gudurau pe lîngă căței și deodată răsună un glas de necrezut. Toți întoarseră capetele, întrebînd :

— Cine strigă așa ? își întrebă un țînc tatăl.

— Cocoșul, nu-l auzi ? răspunse taică-său.

— Care cocoș ? întrebă țîncul. De la desene animate ?

Jumătate din bazar, lăsînd de izbeliște păsările paradisului și toate vietățile din acvarii, întorsese capetele spre strigătul cocoșului.

În mijlocul mulțimii ce se strînsese, cînta un cocoș. Tăcea o vreme, apoi își încorda tot trupul, își întindea gîtlejul și își slobozea marele „cucurigu".

Și toată lumea se uita la cocoșul acela viu, cea mai mare raritate din Moscova.

Nunta o făcură fără zarvă. Sapojnikov, Vika, Dunaev, Niura, Arkadi Maksimovici. Telegramele le puseră la început pe taburetul din antreu, apoi încărcară cu ele biroul.

Dunaev închisese balconul cu o rețea, de la balustradă pînă-n plafon, și instalase acolo un soi de colivie enormă, așternută cu fîn, în fîn pusese o troacă.

Uriașul cocoș umbla prin apartament, dînd țanțoș din cap și privindu-i disprețuitor.

— Am să-l plimb cu lesa, spuse Sapojnikov. Ca să nu se repeadă la oameni... Vika, mă iubești ?

Vika încuviință din cap.

— Și acum întreabă-mă.

Vika îl întrebă.

Apoi băură, mîncară, rîseră şi se întristară şi Vika tot întreba :

— De ce se împlineşte sorocul atît de tîrziu ?

— Pentru că ne grăbim, răspunse Dunaev.

Darul de nuntă ciugulea hrişcă. Arkadi Maksimovici fu gelos cînd Atlantida se urcă pe genunchii Niurei. Totul era aşa cum se cuvenea să fie.

Apoi bătu miezul nopţii.

Rezulta că Atlantida existase.

Şi el văzu mişcarea nenumăratelor neamuri şi fierberea popoarelor. Şi văzu colbul ridicîndu-se la cerul purpuriu. Şi răsună un muget neauzit. Timpul mugea în trîmbiţe mute...

Şi chiar nu lăsase Atlantida nici un fel de urme în civilizaţie şi limbă ? Sapojnikov îşi aminti nenumăraţii „ant" ce se repetau în diferite limbi. Anteu, Anton, şi însuşi cuvîntul „antichitate" şi aşa mai departe, şi numele unui Atl-Ant, care sprijinea cerul undeva în regiunea strîmtorii Gibraltar. În realitate fusese un astronom şi contemplase firmamentul. Şi-şi mai aminti nenumăraţii „atl" din vechile limbi indiene, fel de fel de Katzalco-atl, şi-şi aminti că în vechile limbi indiene existau cuvintele „atl" şi „ant" şi unul din ele însemna „mare", iar celălalt „om", „om al mării", iată ce însemna „atlant" — oameni ai mării, şi-şi aminti de popoarele marine, care mai constituie încă un mister pentru istorici. Se ştie numai că veneau dinspre apus, lăsînd în urma lor un cataclism, şi năvăleau, valuri-valuri asupra lumii antice, constituite de-acum. Şi-şi aminti de „anţi", strămoşii slavilor, şi-şi mai aminti că slavii se revendicau din Veles, zeul Veles... Vels... Îşi aminti saga despre Volsungi, adică despre copiii lui Vols, sau ai aceluiaşi Vels, ai aceluiaşi Wales, cum se numeşte astăzi acest loc din Anglia, o insulă în Oceanul Atlantic, aşadar a existat Vels — părintele comun. Îşi dădu seama că, dacă după potop, cînd gheaţa s-a topit, Europa a început să se ridice, atunci ceva în apropiere a trebuit să se surpe şi ceea ce s-a surpat, îndelung, a fost pămîntul Atlantidei, pînă cînd, ca efect al cataclismului, s-a prăbuşit dintr-o dată. Întocmai cum altădată se ridicase, cînd Europa se lăsase în jos sub greutatea gheţii. Realiză că, dacă imensa ţară a anţilor, despre care atît de puţini au cunoştinţă, a existat doar la începutul erei noastre, acest lucru nu demonstrează nimic despre slavi, pentru că, potrivit tradiţiei, oraşul Staraia Rusa a fost întemeiat de Sloven, urmaşul lui Iafet, cu două mii de ani înaintea erei noastre şi cuvintele de genul „Volosovo", „Volhov", „Volhova", „volhvi", „volkulaki", „velikanî", „Volga", o mulţime de cuvinte şi toponimice din Nord, provin din cuvîntul „Veles", care se trage din lumea atlantică. Îşi dădu seama că înainte de Atlantida trebuie

să fi existat cel puțin încă o civilizație, de pe urma căreia n-a rămas nimic, pentru că n-au rămas unelte de muncă. Atlantida fusese durată de omul rațional, avea corăbii, palate, temple, ziduri de cetate, care nu puteau fi construite fără unelte și tehnologie. Așadar ea fusese durată de omul rațional, care acum și-a uitat originea și crede că, pasămite, creierul omului de Cro-Magnon, homo sapiens, a putut apărea dintr-o-dată în craniul fără materie cenușie al stră-străbunilor. Și rezulta că rațiunea, în accepția modernă, a putut lua naștere numai înainte de Atlantida și a putut lua naștere numai dacă omul avea unelte de muncă, or unelte de muncă nu s-au păstrat. Și Sapojnikov se gîndi : dar oare chiar e obligatoriu ca uneltele de muncă să fi fost artificiale ? Încă din timpuri străvechi, sclavii erau numiți unelte vorbitoare, dar sclavii apăruseră cînd exista deja bogăție. Ce fel de unelte vii ar fi putut exista înainte de bogăție ? Rămînea un singur răspuns : animalele, dar nu animale captive, ci libere și îmblînzite. Puteau fi animale cu care omul avea un limbaj comun, un mijloc comun de comunicare. Căci pînă astăzi și cîinele, și calul, și elefantul, și boul, și cămila, și lama sînt unelte de producție vii, pe care nu le-au înlocuit nici sclavii, la vremea lor, nici mașinile, în vremea noastră. A existat așadar, a existat civilizația aceea pretehnologică, o civilizație ce n-a lăsat în urmă-i

unelte obișnuite de muncă, de care n-avea nevoie, pentru că exista un limbaj comun între oameni și anumite animale, precum și o limbă unică a oamenilor. Își aminti în cîte mituri se pomenește de eroi care înțelegeau limba păsărilor și a fiarelor. Așadar, înainte de limbajul articulat, necesar pentru tehnologie, căci animalele care procurau hrană pentru ele și pentru oameni n-aveau nevoie de tehnologie, întrucît întreaga tehnologie constă din termeni, a trebuit să existe un limbaj articulat, dar pe înțelesul tuturor celor cărora le era trebuincios. Și își aminti limbajul șuierat al guancilor, numiți *silbo gomero*. Iar acum se descoperă limbaje șuierate în munții Turciei și Tibetului. Și atunci Sapojnikov își aminti de delfini, care schimbă între ei niște sunete și cu omul, caută să comunice cu el, ba se întîmplă și să gonească peștii spre mrejele pescarilor. Și-și mai aminti mitul lui Poseidon, care gonește pe mare într-un car tras de delfini. Și-și mai aminti că, din adînc de vremuri, omul își dura așezările pe malul apelor, își aminti enormele valuri de deșeuri menajere de-a lungul întregului continent american, de la Nord la Sud, pe țărmul oceanului, iar în Danemarca pe țărm. Pescarii — iată cine au fost cei dintîi, nu vînătorii sau semănătorii. Și-și mai aminti cuvîntul „aqua", care se pronunță „acua", cuvintele „Kuo", sau „gua", „gva", și se întîlnesc la guanci și de-a lungul

întregului continent american la indieni — nenumăraţi „gua" şi toţi sînt legaţi de rîuri şi de apă. Iar de partea cealaltă a Atlanticului „qua" este Guadalquivir, Guadelupa, ba există şi combinaţia „Antigua", insulă în Indiile de vest, şi aşa mai departe. Şi exista o singură limbă, pe care a nimicit-o mîndra şi blestemata Atlantidă, din a cărei limbă şi proveneau aceşti „atl" şi „ant", şi „gua", Atlantida, care hotărîse în trufia şi bogăţia ei să construiască turnul Babel, cel ce a determinat divizarea, adică specializarea limbilor, care putea avea loc numai ca urmare a specializării profesiilor, aşa cum se întîmplă şi în prezent, cînd fizicienii din birouri vecine nu se înţeleg unul cu altul, pentru că folosesc termeni diferiţi pentru problemele lor speciale. Îşi aminti asemănarea dintre piramidele-temple din Babilon, Caucaz şi Egipt şi vechile oraşe ale indienilor americani. Şi-şi mai aminti că, veştejind, Roma, apocalipsul o numeşte tîrfa Babilonului, dar în Apocalips se vorbeşte despre un Babilon aflat pe ţărmul mării, căci corăbieri îngroziţi îi văd pieirea în flăcări şi vacarm, or Babilonul istoric era durat pe uscat şi împrejurul lui n-aveau cum fi nici un fel de corăbieri, care n-aveau cum fi nici împrejurul Romei, aşezată pe Tibru departe de mare. Şi aceşti corăbieri veneau în legendarul Babilon în căutare de nestemate, or Roma şi Babilonul importau ele însele nestemate. Şi rezulta că acesta era

principalul prototip pentru toate templele aflate pe uscat şi el se ridica din mare şi se numea Atlantida şi fusese durat de urmaşii lui Poseidon, copii lui Poseidon, care deveniseră regii ei, adică urmaşii unui zeu marin. Şi-şi aminti că hieroglifele, limbajul desenelor în piatră, sînt pretutindeni la fel. Ceea ce înseamnă că ele puteau fi citite pretutindeni. O limbă comună mai exista deci, dar una desenată, Şi-şi aminti că în Altai şi Pamir unii mai stau şi astăzi să descifreze această limbă, care a premers hieroglifelor, care au premers alfabetului fonetic. Hieroglifele au fost cea dintîi scriere, accesibilă încă multor oameni care vorbesc limbi diferite. Şi-şi aminti că, pînă astăzi, în China, oameni din Nord şi din Sud, care nu se înţeleg între ei pe viu grai, se înţeleg perfect prin hieroglife. Dar toate acestea sînt de-acum popoare istorice. Postdiluviene. Iar înaintea lor a fost Atlantida. Iar înainte de Atlantida, Poseidonia. Numai astfel se creează timp suficient pentru formarea creierului uman, creierul de astăzi, care încă nu-şi cunoaşte posibilităţile : de unele a uitat, de altele nu vrea să-şi amintească.

— ...Ce idee stranie, spuse Arkadi Maksimovici.

Sapojnikov îl privi şi spuse trufaş ca un şaman :

— Ascultă... ce crezi, nu e cazul să-mi puneţi cămaşa de forţă ?

— Încă nu, spuse Arkadi Maksimovici, mai am nevoie de tine. Mai avem mult de hoinărit împreună prin văile spiritului, în umbra generațiilor.

— Ascultă... spuse Sapojnikov, n-ar fi timpul să-ți punem cămașa de forță ?

— Nu. În Franța medievală a trăit un doctor pe nume Gally Mathieu, care-și trata pacienții făcîndu-i să rîdă în hohote. Așadar, cînd ne vor fi demonstrat că tot ce am născocit împreună e galimatie, ne va rămîne totuși o șansă.

— Ascultă... Nu ți-a trecut pofta de viață după ce, în cuvinte stîngace, mi-am dezvăluit în fața ta grandioasa viziune și paupera cunoaștere ?

— Încetează, Sapojnikov, spuse Arkadi Maksimovici. Știu că ne vrei tuturor doar binele.

Tăcură, întinși pe divane. La radio, Armstrong, pe atunci încă viu, cînta o melodie din „Umbrelele din Cherbourg". Această simbioză era atît de frumoasă, încît stelele cădeau ca niște lacrimi din tărie și înfloreau ca niște licurici în tufișurile înoptate.

— Știi ce, Sapojnikov... nu e totul atît de îngrozitor și nici noi nu sîntem atît de neputincioși, spuse Arkadi Maksimovici. Nu e o galimatie faptul că omul are nevoie de o simbioză cu delfinii și cîinii. Cît despre celelalte, or să se aranjeze... Nu ne e frică de nici un fel de aspiratoare, chiar dacă știu să scrie cărți. Nu te da, Sapojnikov...

Răsună strigătul cocoșului. Așadar se făcea ziuă.

— Ne trezește, ne trezește de mii de ani, spuse Sapojnikov. Și tot nu vrem să ne deșteptăm... Bun, să începem cu începutul. Să încercăm să pricepem ce vrea să spună.

— E limpede ce vrea să spună. Sculați, nătărăilor ! E timpul să gîndiți !

— Ce zici, riscăm ?

Își scoaseră capetele pe geam și traseră cîte un „cucurigu" răsunător.

În tot blocul începură să latre cîinii.

Își retraseră capetele din fereastră.

— Rușine... nici măcar cîinii nu ne-au înțeles... Sîntem cam ageamii și ne trădează accentul, spuse Sapojnikov. În mii de ani, ne-am pierdut deprinderile. Ne-am prostit de tot. În regulă. Trebuie să dormim. O chestie ca asta n-o expediezi dintr-un condei... În fond, ce credibilitate avem ? Pentru ei nu sîntem decît niște ucigași. Nici măcar pe ai noștri nu-i cruțăm... La dimineață vom reîncepe totul cătinel, dîndu-ne unul altuia binecuvîntarea... Cătinel... Cu viteza ierbii și în ritmul inimii.

Sîntem poporul. Trăim agale și veșnic. Aidoma unei păduri de cimișir. Rădăcinile noas-

tre s-au întrețesut în adînc și coroanele ne freamătă lin. Am îndurat totul și vom dobîndi izbăvirea.

Avem grumaji de taur. Răbdarea noastră e răbdarea gușterului pîndit de vrăjmaș.

Eroul nostru nu e un războinic împlătoșat, pe armăsar alb. Dar nici papă-lapte cu pantalonașii umezi. Nu e un semizeu, trăit în palate, dar nici schimnic hrănindu-se cu greieri.

Eroul nostru e aidoma bătrînului Kutuzov, care nici lăsa să treacă răul, nici lăsa să-i scape binele.

Sîntem poporul. Trăim veșnic și agale, aidoma unei păduri de cimișir. Rădăcinile noastre s-au întrețesut, trunchiurile ni-s aproape nemișcate, coroanele ne freamătă lin. Dar oxigenul vieții naște din noi și cerul viitorului stă pe umerii noștri.

Sîntem poporul. Punctul de sprijin al cerului.

„...A dobîndit așadar, totul, Mitridate Eupator, regele Pontului, și a pierdut totul. Pentru ce ?

Pentru ce această flacără în suflete, pentru ce patimile ce-i împing pe oameni unul spre altul cu asemenea grozavă iubire, încît bărbat și femeie nu se pot opri și trec unul pe lîngă altul, despărțindu-se dușmani ? O, zei, pentru ce toate acestea ? Dar zeii nu ne dau răspuns, or

poate noi nu-l auzim. Și rămîne doar cenușa suferințelor, nouă netrebuincioasă de-acum iar pentru cei ce vin secat izvor de-nvățătură. Căci ei sînt altfel și li se pare că vor izbuti să ocolească steiurile de care s-au sfărîmat corăbiile noastre.

Trec generații după generații și nimeni nu-și dă seama că răul vine din nerăbdarea inimii omului, care se teme că viața e scurtă și vrea totul acum, chiar acum, și nu crește rodul în grădina lui, ci se grăbește să-l smulgă din a altuia.

Oracolul făgăduiește vremi fericite, dar ele nu vor veni curînd și poamele nu pentru noi se coc. De aceea eu, Prisk, fiul lui Prisk, închei această povestire despre fapte de seamă și de spaimă și o pecetluiesc cu pecetea Cibelei, pentru ca acei ce vor veni după noi să știe cum a fost înainte vreme și să mai știe că silnicia nu duce nicăieri. Cei ce au fost înaintea lor au avut totul — și minte, și iscusință, și putere, dar totul a sfîrșit în praf și pulbere, pentru că drumul fusese greșit ales. Căci omul nu trebuie să caute putere, ci drum drept... Viermele, tîrîndu-se pe drumul cel drept, va întrece trăpașul pornit pe drum înfundat..."

Buldozeriștii tăceau cu ochii la drumul pe care urmau să-l construiască.

...Mi-am dorit mult să scriu această carte şi am scris-o.

Am scris-o pentru cei ce iubesc ideea de a scrie despre lucruri complicate fără fasoane. Am scris-o pentru cei ce iubesc problemele complicate. Am scris-o pentru cei ce iubesc.

Şi de aceea principalul autor al acestei cărţi e Timpul. Şi de aceea sînt recunoscător în primul rînd Timpului, pentru ce am trăit cît am scris-o şi pentru că am scris-o.

Dacă cineva s-a simţit rănit de un rînd, de un cuvînt, de o idee, de un personaj, să nu se supere : mai avem de trăit împreună şi mai bine să-ţi spună adevărul unul de-ai tăi şi nu străinii.

Dacă cineva s-a bucurat citind ce a citit, împreună ne-am bucurat.

Împreună nu înseamnă să fim la fel, ci să aspirăm spre ceva comun. Pentru că sîntem părţi ale aceluiaşi trup şi nici unul din noi nu e de capul lui. Omul îndeobşte nu e de capul lui. De capul lui poate fi doar un deget ori un picior rupt, ori un cap ce se rostogoleşte de-odată în cale-ţi, scoţînd limba tixită de colb.

Şi încă ceva : în tot ce aţi citit, nu căutaţi o logică de proces-verbal, căutaţi o logică de cîntec. Bun sau rău, m-am străduit să-l cînt cu propriul meu glas.

Iar acum să scriem un epigraf :

„Viermele, tîrîndu-se pe drumul cel drept, va întrece trăpaşul pornit pe drum înfundat" (Unul din Baconi — sau Roger, sau Francis).

Zvonuri

— Cică Sapojnikov şi-ar fi cumpărat un cocoş...

— E tot ce-i lipsea...

Lector: AUREL BUICIUC
Tehnoredactor: NICOLAE ŞERBĂNESCU

Bun de tipar: 29.05.1982.
Coli tipar: 15,5.

Comanda nr. 20 152
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024